University of Alberta Library
0 1620 2352 5411

КАЛЕНДАР - АЛЬМАНАХ

УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ

на 1969 рік

BOX 213, KIPAHA, SASK.
S0E 1E0

Вложений гріш так, як те зерно, зростає на жниво. Обезпечіть собі родину життєвою асекурацією

у ВЗАЇМНІЙ ПОМОЧІ.

Наш 47-річний досвід в життєвій асекурації є найкращою запорукою солідної і чесної обслуги.

Маємо різні пляни по найнижчих цінах.

Зайдіть, або напишіть і переконайтеся.

The Ukrainian Fraternal Society of Canada

235 McGregor St., Winnipeg, Man.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ, ЧИТАЙТЕ і ПОШИРЮЙТЕ

"УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС"

Перший народний часопис в Канаді — піонер громадського й культурного життя в цій країні.

„УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС" приносить вісті з різних сторін світу і рекордує важливі події української еміґрації, а також і на рідних землях.

Статті на різні теми, спеціяльна літературна сторінка, Відділ „Довкола Дому", „З царини знання й науки", Відділ для фармерських справ і Відділ для Молоді, — все це дає різнородний, повчаючий і цікавий матеріял для всіх членів української родини.

Передплата в Канаді **$6.00,** поза Канадою **$7.00.**

UKRAINIAN VOICE

Box 3629, Sta. B., WINNIPEG 4, Manitoba, Canada.

у Григор

КАЛЕНДАР - АЛЬМАНАХ „УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ"

J. HRYHOR
BOX 213, NIPAWIN, SASK.
S0E 1E0

CALENDAR-ALMANAC

of

Ukrainian Voice

FOR THE YEAR

1969

Published and Printed by
TRIDENT PRESS LTD.
210 - 216 Dufferin Ave., Winnipeg 4, Manitoba, Canada

КАЛЕНДАР-АЛЬМАНАХ
Українського Голосу

НА ЗВИЧАЙНИЙ РІК

1969

Накладом і друком
ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ ТРИЗУБ
210-216 Дафферин Аве., Вінніпеґ 4, Манітоба, Канада

UNIVERSITY LIBRARY
UNIVERSITY OF ALBERTA

Січень – January

1969 — має 31 днів — 1969

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	С	19	**Горожанський Новий Рік.** Прп. Ілії Печ. і муч. Боніфат.
2	Ч	20	Свмч. Ігнатія Богон., Пр. Сильвестра Києво-Печер.
3	П	21	Св. Петра митр. Київ., Мчц. Юліянії Нік.
4	С	22	Вмч. Анастасії, Теодотії, Евода, Хризонта, мч. Зоїла
5	Н	23	**Неділя Св. Отців,** Павла Єп. Неокесар.
6	П	24	**Свят Вечір.** Прп. муч. Євгенії.
7	В	25	**РІЗДВО ГОСПОДА НАШОГО ІСУСА ХРИСТА**
8	С	26	**Другий день Різдва Хр. — Собор Пресв. Богородиці.**
9	Ч	27	**Третій день Р. Хр. Первомуч. Стефана.** Прп. Теодора.
10	П	28	Св. 20,000 муч. в Никодимії спалених
11	С	29	14,000 дітей уб. Іродом, преп. Маркелла, преп. Марка
12	Н	30	**Неділя по Р. Хр.** Теодора Царгородського
13	П	31	Преп. Меланії рим., ап. Тимона
14	В	1	**Січень. Новий Рік. Обріз. Господнє. Василія Вел.**
15	С	2	Прп. Сильвестра Києво-Печерського
16	Ч	3	Св. Прор. Малахії, Свмч. Гордія.
17	П	4	Собор 70-ти Апостолів, преп. Акили Печерського
18	С	5	**Щедрий Вечір. Нав. Богояв.** (Піст). Мч. Теопемта
19	Н	6	**ЙОРДАН — БОГОЯВЛЕННЯ — ВОДОХРЕЩА.**
20	П	7	**Собор Івана Хрестителя.** Мч. Атанасія Атол.
21	В	8	Прп. Григорія Києво Печ., Прп. Георгія
22	С	9	Св. Филипа Митроп., Свмч. Полієвкта, Св. Петра єп. С.
23	Ч	10	Св. Григорія Єп. Ниськ., Прп. Дометіяна Єп. Меліт.
24	П	11	† Преп. Теодосія вел., преп. Михаїла Клоп.
25	С	12	Сави арх. Серб., Мч. Татіяни, преп. Евпраксії
26	Н	13	**Неділя по Богоявленні.** Муч. Ермила й Стратоніка
27	П	14	Рівноап. Ніни, Св. От. уб. у Синаї
28	В	15	Прп. Павла Фів., Іоана Кущника
29	С	16	Св. Ап. Петра, Свмч. Леоніли й її внуків.
30	Ч	17	Прп. Антонія Вел., Прп. Ахили Іспов., Прп. Антонія Кр.
31	П	18	Св. Атанасія і Кирила арх. Олекс., Св. Максима серб.

5. Нед. 30 по Зел. Святах — Св. Отців. Голос 5-ий. УЄ. Воскр. 8, Ів. 20:11-18. Літ.: Ап. Єв. 11:9-10, 17-40. Єв. Мат. 1:1-25.

7. Вівторок. Різдво Г. Іс. Христа. УЄ. Мат. 1:18-25. Літ.: Ап. Гал. 4:4-7. Єв. Мат. 2:1-12.

12. Неділя по Р. Хр. Гол. 6-ий. УЄ. Воск. 9, Ів. 20:19-31. Літ.: Ап. Гал. 1:11-19. Єв. Мат. 2:13-24

14. Вівторок. Новий Рік. УЄ. Ів. 10:9-16. Літ.: Ап. Кол. 2:8-12 та Євр. 7:26-28; 8:1-2. Єв. Лук. 2:20-21, 40-52 та Лук. 6:17-32.

19. Нед. Богоявлення — Йордань. УЄ. Мар. 1:9-11. Літ.: Ап. Тита 2:11-14; 3:4-7. Єв. Мат. 3:13-17.

26. Нед. по Богоявленні. Гол. 8-ий. УЄ. Воскр. 11, Ів. 21:15-25, Літ.: Ап. Єф. 4:7-13. Єв. Мат. 4:12-17 та Лук. 19:1-10.

UNIVERSITY LIBRARY
UNIVERSITY OF ALBERTA

Саїдо Насафі

ПОЕМА ПРО ЗВІРІВ

В перекладі з таджицької мови — В. Мисика

(Частини поеми подані при кожному місяці. — Ред.)

Про звірів дещицю я розповім сьогодні,
Аби розважити людські серця турботні.

Якраз весна була. Я кинув свій куток
І в степ собі пішов до зілля та квіток.

Дивлюсь: над ніркою сидить маленька мишка
І так балакає сама до себе знишка:

АСТРОНОМІЧНИЙ КАЛЕНДАР

Рік 1969 є звичайним роком і числить 366 днів.

Календарна весна починається 21-го березня — тоді маємо весняне зрівнання дня з ніччю.

Літо починається 22 червня; літня перемога дня над ніччю.

Осінь починається 23 вересня — тут приходить осінне зрівнання дня з ніччю.

Зима приходить 22 грудня — зимова перемога ночі над днем.

РІЖНІ СПОСОБИ ЧИСЛЕННЯ ЧАСУ

Християнська рахуба починається від народження Христа — тепер маємо 1969-ий рік.

Від охрещення Українського Народу Володимиром Великим 988 року маємо тепер 981 рік.

Грецька Церква числить за Біблією Старого Завіту отже тепер маємо 7479-ий рік.

Жидівський рік, що почався в осени 1968 року, є 5730 роком.

Календар протестантів є назагал той самий, що в римо-католиків щодо свят, які ще в протестантів є.

Жиди починають свій календар від 7-го вересня, 3761-го року перед Христом. Отже щоб знати, який в жидів рік, то треба додати до християнської рахуби 3761. Їх рік захоплює вчасти наші два роки, бо починається восени.

Магометани числять рік по оборотах місяця, отже їх рік коротший від нашого і тому їх Новий Рік кожного року посувається 11 днів назад, так, що з зими вертається до літа, а там знов до зими.

Лютий – February

1969 — має 28 днів — 1969

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	С	19	Преп. Макарія, Лаврентія, Евтимія Печер.
2	Н	20	**Неділя Митаря і Фарисея.** † Преп. Євтимії вел.
3	П	21	Преп. Максима Іспов., Мч. Анастасія.
4	В	22	Прпмч. Анастасія ієрод., св. ап. Тимотея
5	С	23	Свмч. Климента єп. Анкир., Прп. Максима Сиріна
6	Ч	24	Прп. Ксенії, Мч. Вавила Сиц. та його учнів.
7	П	25	† Григорія Богосл. арх. Царг., Мчц. Філіцати.
8	С	26	Преп. Ксенофонта і Марії та їх синів, Аркадія, Івана.
9	Н	27	**Неділя Блудного Сина.**
10	П	28	Преп. Єфрема Печ. Єп. Переяслав.
11	В	29	Прп. Лаврентія затв., Києво Печ., єп. Тур.
12	С	30	**Трьох Святих:** Василія Вел., Григорія Бог. та Ів. Зол.
13	Ч	31	Св. Микити Єп. Новг., Св. Кира й Іоана, мч. Атанасії
14	П	1	**Лютий.** Мч. Трифона, мчц. Перпетуї, муч. Сатира.
15	С	2	**Стрітення Господнє.** Мч. Йордана, Гавриїла
16	Н	3	**Неділя Мясопустна.** Св. Симеона Богопр. і Анни Пр.
17	П	4	Преп. Ісидора Пилусіота, преп. Миколая.
18	В	5	Св. Теодосія Угл., Свмч. Агафії
19	С	6	Св. Вукола єп. Смирн., Свщмц. Доротеї, Христини
20	Ч	7	Св. Партенія Єп. Ламп., прп. Луки Еладськ.
21	П	8	Влмч. Теодора Страт., прор. Захарії, св. Сави арх. серб.
22	С	9	Преп. Панкратія затвор. печер., Мч. Никифора
23	Н	10	**Неділя Сиропустна.** Преп. Прохора Печ., Кн. Анни
24	П	11	**Початок Великого посту.** Свщмч. Власія Єп. Себат.
25	В	12	Св. Олексія Митрополита Київського
26	С	13	Прп. Мартиніяна, Св. Зої, Св. Евлогія Арх. Алекс.
27	Ч	14	Прп. Ісакія Затв. К.-Печ., Св. Михаїла кн. Черніг.
28	П	15	Преп. Пафнутія Печ., Ап. Онисима, преп. Євсевія сир.

2. Неділя Мит. й Фарисея. Гол. 1-ий УЄ. Воск. 1, Мат. 28:16-20. Літ.: Ап. 2, Тим. 3:10-15. Єван. Лук. 18:10-14.

9. Нед. Блуд. Сина. Гол. 2-ий. УЄ. Воскр. 2, Марк. 16:1-8. Літ.: І Кор. 6:12-20. Єв. Лук. 15:11-32.

15. Стрітення Господнє. УЄ. Лук. 2:25-32. Літ.: Ап. Євр. 7:7-17. Єв. Лук. 2:22-40.

16. Нед. М'ясоп. Гол. 3-ий. УЄ. Воскр. 3, Марк. 16:9-20. Літ.: Ап. І Кор. 8:8-13; 9:1-2. Єван. Мат. 25:31-46.

23. Нед. Сиропусна. Гол. 4-ий. УЄ. Воскр. 4, Луки 24:1-12. Літ.: Ап. Рим. 13:11-14; 14:1-4. Єван. Матв. 6:14-21

МИША

„Багато ласощів зібрала я в норі:
Тут просо й джугара, горох і сухарі —

Все, що в крамниці є, і сушене, й печене.
Спасибі крамарю, що так подбав про мене!

Рік Миші — добрий рік: хто народився в нім,
Уславиться, як я, й заволодіє всім.

Коли розгнівана кришу зубами глину,
І камінь проситься: помилуй, бо загину!

Не з простих я мишей, а з ханського кубла.
Де є на світі той, що я б не загребла?"

КАЛЕНДАРНІ СПРАВИ НА 1969 РІК

Український Новий Рік — 14 січня у вівторок.

Мясниці від Різдва до Мясопустної неділі, 6 тижнів.

Мясне пущення — 16 лютого.

Сирне пущення — 23 лютого.

Початок великого посту — 24 лютого у понеділок.

Поклони — 26 березня в середу.

Св. Володимира Великого, князя України 28 липня в понеділок.

Апостола Андрея Первозванного — 13 грудня в суботу.

Березень – March

1969 — має 31 днів — 1969

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	С	16	Свщмч. Памфіла Кес. й Порфирія.
2	Н	17	**Неділя 1 Вел. Посту — Православія.** Преп. Теодора
3	П	18	Св. Льва папи Рим., Св. Флафіяна
4	В	19	Св. Архипа єп. Колос., Філім. і ін.
5	С	20	Прп. Агафона К-Печ., Св. Льва єп. Катан., Свмч. Садока
6	Ч	21	Прп. Тимофея, Св. Евстаҳія Єп. Антіох., Св. Ґеоргія.
7	П	22	Мч. Маврикія, Фотини й 70 воїнів з ними, преп. Фал.
8	С	23	Смч. Полікарпа, Преп. Івана, Антіоха
9	Н	24	**Неділя 2 Вел. Посту.** Перше й друге знайд. Гол. Ів. Хр.
10	П	25	Св. Тарасія, патр. Царгородського
11	В	26	Преп. Порфирія єп. Газького, Мч. Саваст., мч. Івана
12	С	27	Прп. Тита ієром. К.-Печ., Прп. Тита ченця К.-Печ.
13	Ч	28	Прп. Касіяна Римлян,. Свмч. Селевкія
14	П	1	Прмч. Євдокії, Мч. Нестора і Травімія.
15	С	2	Преп. Теодота, єп. Керин., Арсенія
16	Н	3	**Неділя 3 Вел. Посту. Хрестопоклінна.** Смч. Евтропія
17	П	4	Св. Григорія Палами і Гарасима Київ.
18	В	5	Мч. Конона, преп. Марка посника, мч. Євлогія
19	С	6	Свмч. Аморейських: Мелісена, Констант., Федора і ін.
20	Ч	7	Святителів-мучеників Єписк. Херс.: Агафодора й ін.
21	П	8	Преп. Теофілакта ісп., Мч. Теодорита.
22	С	9	† 40 Муч. Севастійських: Акакія,
23	Н	10	**Неділя 4 Вел. Посту.** Мч. Кондрата, Кипріяна
24	П	11	Св. Софронія патр. Єрусалимського
25	В	12	Преп. Теофана ісп., св. Григорія Двоєслова
26	С	13	**Поклони.** Свмц. Христини, Свмч. Олександра
27	Ч	14	Блаж. кн. Ростислава-Михаїла Київ., Прп. Венедикта
28	П	15	Муч. Агапія, Пуплія, Тимолая, Ромила.
29	С	16	Муч. Савини й Папи, ап. Ариставула.
30	Н	17	**Неділя 5 Вел. Посту.** † Преп. Олексія Чол. Божого
31	П	18	Св. Івана Ліствичника, Св. Кирила

2. Неділя 1-ша Вел. Посту — Православія. Гол. 5-ий. УЄ. Воскр. 5, Луки 24:12-35. Літ.: Ап. Євр. 11:24-26, 32-40; 12:1-2. Єван. Ів. 1:43-51.

9. Нед. 2-га Вел. Посту. Гол. 6. УЄ. Воскр. 6, Лук. 24:36-53. Літ.: Ап. Євр. 1:10-14; 2:1-3. Єван. Марк. 2:1-12 та Ів. 10:9-16.

16. Нед. 3-тя Вел. Посту. Хрестопок. Гол. 7-ий. УЄ. Воскр. 7, Ів. 20:1-10. Літ.: Апост. Євр. 4:14-16; 5:1-6. Єв. Марк. 8:34-38; 9:1.

23. Нед. 4-та Вел. Посту. Гол. 8-ий. УЄ. Воскр. 8, Ів. 20:11-18. Літ.: Ап. Євр. 6:13-20 та Ефес. 5:9-19. Єван. Марк. 9:17-31 та Мат. 4:25; 5:1-12.

30. Нед. 5-та Вел. Посту. Гол. 1-ий. УЄ. Воскр. 9. Ів. 20:19-31. Літ.: Ап. Євр. 9:11-14 та Гал. 3:23-29. Єван. Марк. 10:32-45 та Лук. 7:36-50.

ПОЯВА КОТА

Та поки предками хвалилась недотепа,
На неї хижий кіт упав, мов камінь з неба.

Лежить оглушена біля хижацьких лап.
„Це ти тут хвалишся, що всіх перемогла б?

Ах ти ж безсовісна! Хоч би мене встидалась!
Од предків-хвастиків ти хвастощів набралась.

А хто ж були вони? Нікчемні кажани!
Така вже стать у вас, куди не поверни.

По хатах нишпориш та риєш нори-ями,
Кутки засмічуєш бридкими мишаками.

Де є хоч зернятко, береш його на зуб,
Ходи проточуєш до борошна та круп.

А придивись лишень, похлібця крамарева,
Чи не нагадує тобі мій образ лева?

Хай пташка спробує, пролине поблизу:
Махну я лапою — і вже вона внизу.

Мене в господі так шанують пан і пані,
Що з гостем завжди я сиджу при частуванні".

ПОСТИ

1. На Святий Вечір Різдва Христового.

2. На Святий Вечір Йорданський.

3. Великий Піст від понеділка по Неділі Сиропустній до суботи перед Великоднем. В 1969 році від понеділка 24 лютого до суботи 12 квітня.

4. Петрівка від понеділка по Неділі Всіх Святих (першій по Зелених Святах) до передодня свята Петра і Павла. В 1969 році від 9 червня до 11 липня.

5. Спасівка завсіди від 14 серпня до 27 серпня, отже до передодня Успення Прес. Богородиці.

6. В день памяти Усічення Голови Івана Хрестителя 11 вересня.

7. В день свята Воздвиження Чесного Хреста, 27 вересня.

8. Пилипівка, завсіди від 28 (15 цер.) листопада, отже від дня по Пилипі — до передодня (до Навечерія, Св. Вечера) Різдва Христового, тобто до 6 січня.

9. В Сирний тиждень до Неділі Сиропустної з набілом.

ЗАГАЛЬНИЦІ

1. Від Різдва до Богоявлення (Йордану) крім Йорданського Святого Вечора.

2. Від Неділі Митаря і Фарисея до неділі Блудного Сина.

3. Від Великодня до Неділі Томиної.

4. Від Зелених Свят до Неділі Всіх Святих.

Квітень – April

1969 — має 30 днів — 1969

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	В	19	Муч. Хрисанта й Дарії, муч. Клавдія, Іларія й Марти
2	С	20	Преп. Іоана, Сергія та ін.
3	Ч	21	Св. Якова Іспов. Студ., Св. Кирила, Св. Томи
4	П	22	Свщмч. Василія Анкирського, св. мч. Дросиди.
5	С	23	Субота Лазарова. Преп. Нікона Печ.,, свмч. Нікона
6	Н	24	**Неділя Квітна.** Преп. Захарія Печерського
7	П	25	**Благовіщення Пресв. Богородиці**
8	В	26	Собор Св. Арханг. Гавриїла. Прп. Вас., Свщмч. Іринея.
9	С	27	Прп. Йоана Проз., Св. Матрони С., Свмч. Ман. й Теод.
10	Ч	28	**Вел. Четвер.** Прп. Евстратія, Посн. Києво-Печ.
11	П	29	**Вел. Пятниця.** Прп. Марка, Єп. Арефус.
12	С	30	**Вел. Субота.** Св. Софронія Єп. Іркут., Свв. Ап. з 70
13	Н	31	**ВОСКРЕСЕННЯ ХРИСТОВЕ — ВЕЛИКДЕНЬ**
14	П	1	**Світлий Понеділок.** Прп. Геронтія — канонарха
15	В	2	**Світлий Вівторок.** Преп. Тита, Мч. Амфіяна, Едесія
16	С	3	Прп. Никити Іспов., Прп. Ілірика Мірсин., Свмч. Елп.
17	Ч	4	Прп. Йосифа Многобол. Києво-Печ., Прп. Йосифа Піс.
18	П	5	Свмч. Агафопада й Теодула, Прп. Марка
19	С	6	Свмч. Павла, Св. Методія Учит. Слав.
20	Н	7	**Неділя Томина.** Св. Георгія Іспов. Міт., Свмч. Руфіна
21	П	8	Руфа Затв., Києво-Печерського
22	В	9	Свмч. Евпсихія, Прмч. Вадима
23	С	10	Свмч. Терентія, Африкана, Максима
24	Ч	11	Свщмч. Антипи Єп. Пергал., Мч. Прокеса й Мартиніяна.
25	П	12	Преп. Василія іспов. порій., преп. Афенасія Єгип.
26	С	13	Свящмч. Артемона Лаодикійського,
27	Н	14	**Неділя Мироносиць.** Свмч. Литовських: Антонія
28	П	15	Блж. кн. Київського Мстислава
29	В	16	Свмц. Агапії, Хіонії й Ірини; Свмч. Леоніда й ін.
30	С	17	Свмч. Симеона Єп. Перськ., Прп. Акакія Єп. Меліт.

6. Нед. Цвітна. УЄ. Мат. 21:1-11; 15-17. Літ.: Ап. Филип. 4:4-9. Єв. Ів. 12:1-18.

7. Благ. Пресв. Діві Марії. УЄ. Лук. 1:39-49, 56. Літ.: Ап. Євр. 2:11-18. Єван. Лук. 1:24-38.

13. Великдень. Літ.: Ап. Дії Св. Ап. 1:1-8. Єв. Ів. 1:1-17.

14. Світлий Понеділок. Літ.: Ап. Дії Св. Ап. 1:12-17, 21-26. Єв. Ів. 1:18-28.

15. Світлий Вівторок. Літ.: Ап. Дії Св. Ап. 2:14-21. Єв. Лук. 24:12-35.

20. Нед. Фом. УЄ. Мат. 28:16-20. Літ.: Ап. Дії Св. Ап. 5:12-20. Єв. Ів. 20:19-31.

27. Нед. Мир. Гол. 2-ий. УЄ. Воскр. Марк. 16:9-20. Літ.: Ап. Дії Св. Ап. 6:1-7. Єв. Марк. 15:43-47; 16:1-8.

ПОЯВА СОБАКИ

Як до муштатого це хвастання дійшло,
Той гавкнув на весь двір: „Ей, бабське помело!

Ти всюди вієшся, як дим, перед очима,
За двері вигнаний, пролазиш під дверима.

Ти злодій, нишпорка! Наївшись крадькома,
На дах вилазиш ти й нявчиш, як без ума.

Адже звичайності вам ні в кого навчитись,
Бо й мати в кожного завикла волочитись.

Коли горілого мені хто хліба дасть,
З-під носа вихопиш і на драбину — шасть!

Та ж за ту скибочку, мені від пана дану,
Я хату стережу від вечора дорану.

І що ж дають мені на цім високім місці?
Не раз доводиться радіти й голій кістці".

ЗАБОРОНЕНИЙ ЧАС ВЕСІЛЬ І ЗАБАВ

1. Всі середи і пятниці крім загальниць.
2. Від початку Пилипівки до Богоявлення.
3. Від понеділка по Неділі Мясопустній до Неділі Томиної.
4. В Петрівку.
5. В Спасівку.
6. В день памяти Усічення Голови Івана Хрестителя.
7. В день Воздвиження Чесного Хреста.

ДЕРЖАВНІ СВЯТА В КАНАДІ

Всі неділі в році.
День Нового Року — 1 січня.
Велика Пятниця (латинська).
Вікторія Дей — 19 травня.
Домініон Дей — 1 липня.
День Праці (Лейбор Дей), перший понеділок у вересні (1 вересня).
День Подяки (Тенксгівінг), другий понеділок у жовтні (13 жовтня).
День Замирення (Армистис Дей) — 11 листопада.
Різдво Христове (латинське) — 25 грудня.

Травень – Мау

1969 — має 31 днів — 1969

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	Ч	18	Прп. Йоана, Свв. Ісп. Косми єп. Халкед. й Авксентія
2	П	19	Прп. Йоана Ветх., Прп. Трифона Патр. Царгород.
3	С	20	Мч. Гавриїла, прп. Федора й Анастасія Синай.
4	Н	21	**Неділя про Розслабленого.** Смч. Теодора і матері Фил.
5	П	22	Св. Блгч. кн. Всеволода-Гавриїла
6	В	23	**Великомуч. Юрія Побідоносця.** Мчц. Цариці Алекс.
7	С	24	Прп. Сави — монаха К.-Печ. і Олексія ченця
8	Ч	25	Св. Ап. Євanг. Марка з 70-ти; Св. Македонія Патр. Ц.
9	П	26	Свмч. Василія єп. Амасійського, Св. Глафіри діви.
10	С	27	Преп. Степана Єп. Волод. Волинського.
11	Н	28	**Неділя про Самарянку.** Св. Кирила єп. Турів.
12	П	29	Св. 9 муч. у Кизиці, Прп. Мемнона
13	В	30	† Ап. Якова Завед., св. Никити єп. Новгородського
14	С	1	**Травень.** Свщмч. Макарія, Митр. Київ.; Св. прп. Єремії
15	Ч	2	Муч. кн. Бориса й Гліба, Св. Атанасія, Патр. Алекс.
16	П	3	† Упок. преп. Теодосія Печ. мч. Тимофея й Маври.
17	С	4	Мчц. Пелагії, свмч. Сильвана
18	Н	5	**Неділя про Сліпородженого.** Влмч. Ірини, преп. Михея
19	П	6	Прп. Іова Іг. Поч., Свмч. Варвара
20	В	7	Муч. Акакія, З'явлення Чесного Хреста в Єрусалимі.
21	С	8	Св. Ап. і Євanг. Йоана Богослова, Прп. Арсенія Труд.
22	Ч	9	**Вознесення Господнє.** Св. Миколая
23	П	10	Ап. Симеона Зилота, преп. Ізидора.
24	С	11	Рівноапост. Кирила й Мефодія.
25	Н	12	**Неділя св. Отців.** Германа Патр. Царгороду
26	П	13	Прп. Макарія, Свмч. Глікерії
27	В	14	Муч. Ісидора воїна, преп. Серапіона Синдонита.
28	С	15	Прп. Ісаії Єп. Рост., Прп. Пахомія Вел., Блв. Димитрія
29	Ч	16	Прп. Теодора, Свв. муч. Віта, Модеста й Крискентії.
30	П	17	Св. Ап. Андроника з 70-ти
31	С	18	Муч. Теодота Анкирського, Анни Кн. Київської

4. Нед. Розс. Гол. 3-ій. УЄ. Воскр. 4, Лук. 24:1-12. Літ.: Ап. Дії 9:32-42. Єв. Івана 5:1-15.

11. Нед. Сам. Гол. 4-ий. УЄ. Ів. 20:1-10. Літ.: Ап. Дії 11:19-26; 29-30. Єв. Ів. 4:5-42.

18. Нед. Сліпонар. Гол. 5-ий. УЄ. Ів. 20:11-18. Літ. Ап. Дії 16:16-34; Єв. Ів. 9:1-38.

22. Вознес. Господнє. УЄ. Марк. 16:9-20. Літ.: Ап. Дії 1:1-12. Євр. 13:17-21. Євanг. Ів. 10:1-9 та Лук. 24:36-53.

25. Нед. Св. Отців. Гол. 6-ий. УЄ. Воскр. 10 Ів. 21:1-14. Літ.: Ап. Дії 20:16-18; 28-36. Євan. Ів. 17:1-13.

ПОЯВА ВІВЦІ

Почувши слово те, здригнулася вівця,
Бо пройняло воно їй душу до живця.

Траву, що врот була зажмакала пустила,
До пса підскочила і мов рядном накрила:

„Паскудний здирщику, бреши та й міру знай
І на кістки мої не дуже уповай!

В різниці кров лизать — оце ти тільки й знаєш!
Чи не від гицеля тут захисту шукаєш?

Нищоти сірої мучителю гризький,
Щоб обнести рукав, ти лізеш і під кий.

Всю ніч ти гавкаєш біля свого порога,
І в сні пече тебе за панський дім тривога.

Мене ж — удосвіта вигонять із хліва
Туди, де росяна хвилюється трава.

Як візьме ніж різник і пустить кров із мене,
Все стане в рундуку багряне, аж вогненне.

Парують нутрощі сріблясті в казані —
І хто за добрий лій не дякує мені?"

ДНІ ПОМИНАННЯ ПОМЕРЛИХ

1. Субота перед неділею Мясопустною 15 лютого. Парастас.
2. Друга, третя й четверта суботи Великого Посту.
3. Субота перед Зеленими Святами, 31 травня.
4. Четвер перед Святом Св. Димитрія, 7 листопада.

ГОЛОСИ — РЯДОВІ НЕДІЛІ — РЯДОВІ УТРЕННІ ЄВАНГЕЛІЇ

Рядові Голоси — „Голос" в церковнім Богослуженню, це мельодія, або кілька мельодій, що на якусь одну неділю припадають. Таких Голосів, або голосових груп є 8, і береться їх по черзі одної неділі один Голос, другої другий і т. д. Коли скінчиться 8-ий, то дальша неділя має знов 1-ий Голос.

Тому, що Голоси беруться чергою один за другим, вони звуться Голоси Рядові. Перший рядовий Голос в році починається завжди від 2-ої Неділі по Зелених Святах і так голоси йдуть, повторяючись аж до 5-ої Неділі Великого Посту.

(Продовження на 15 стор.)

Червень – June

1969 — має 30 днів — 1969

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	Н	19	**ЗЕЛЕНІ СВЯТА (Пресв. Тройці).** Свмч. Патрикія
2	П	20	**День св. Духа.** Св. Олексія Митр. К.
3	В	21	Свв. Рівноапостольських Константина й Олени.
4	С	22	Свмч. Василиска, Свмч. Маркела й Кодра, Свмч. Софії
5	Ч	23	Прп. Евфросинії княжни Полоц., Св. Леонтія єп. Рост.
6	П	24	Преп. Симеона Дивногорця, Микити Стовпника.
7	С	25	Знайд. голови св. Івана Хрест., Свщмч. Ферапонта.
8	Н	26	**Нед. 1 по Зел. Святах — Всіх Святих.**
9	П	27	Початок посту — Петрівки. Св. Ісп. Івана Укр.
10	В	28	Преп. Никити єп. Халд., Св. Ігнатія єп. Ростовського.
11	С	29	Прпмч. Теодосії, Блж. Йоана Уст., Св. Олександра
12	Ч	30	Прп. Ісаака Далмат., мч.: Наталія, Романа, Телетія і ін.
13	П	31	Ап. Єрмія з 70-ти, мч. Євсевія й Харлампія Ніком.
14	С	1	**Червень.** Муч. Юстина філософа, преп. Агапита печ.
15	Н	2	**Нед. 2 по Зел. Святах.** Вмч. Ів. Сучавського.
16	П	3	Свмч. Лукіяна і Клавдія
17	В	4	Св. Митрофана патр. Царг., преп. Лазара й Назарія
18	С	5	Блж. кн. Ігоря, Черніг. й Київ.; Блж. Констянтина
19	Ч	6	Прп. Вісаріона Єгип., Прп. Іларіона Далматського
20	П	7	Мч. Теодота Анкер., Мч. Киріякії, Калерії.
21	С	8	Св. Єфрема патр. Антіох., влмч. Теодора Стратилата.
22	Н	9	**Нед. 3 по Зел. Святах.** Св. Кирила арх. Алекс.
23	П	10	Св. Івана Митроп. Тоболського
24	В	11	† Св. Ап. Вартоломея й Варнави, муч. Теопемпта
25	С	12	Прп. Онуфрія Вел., Прп. Петра Афон., Прп. Арсенія
26	Ч	13	Мчц. Акиліни, Св. Трифілія єп. Л.
27	П	14	Смерть Мстислава-Юрія князя Новгородського.
28	С	15	Св. Михаїла 1-го Митр. Київського
29	Н	16	**Нед. 4 по Сел. Святах.** Преп. Тихона Луковського
30	П	17	Свмч. Мануїла, Савела й Ізмаїла

1. Нед. Зелені Свята. УЄ. Ів. 20:19-23. Літ.: Ап. Дії 2:1-11. Єв. Ів. 7:37-52, 8-12.

8. Нед. 1-ша по Зел. Св. Гол. 8. УЄ. Мат. 28:16-20. Літ.: Ап. Євр. 11:33-40; 12:1-2. Єв. Мат. 10:32-33; 37-38; 19:27-30.

15. Нед. 2-га по Зел. Святах. Гол. 1-ий. УЄ. 2, Марк. 16:1-8. Літ.: Ап. Рим. 2:10-16; Єв. Мат. 4:18-23.

22. Нед. 3-та по Зел. Святах. Гол. 2. УЄ. Марк. 16:9-20. Літ.: Ап. Рим. 5:1-10; Єв. Мат. 6:22-33.

29. Нед. 4-та по Зел. Святах. Гол. 3-ій. УЄ. 4, Лук. 24:1-12. Літ.: Ап. Рим. 6:18-23; Єв. Мат. 8:5-13.

ПОЯВА ВОВКА

Коли долинула в пустелю суперечка
І вовк почув слова, що мовила овечка,

Він так їй одказав: „Чим хвалишся дурне?
Який у м'ясі смак, ти запитай мене!

Коли на вигоні відстанеш від отари,
Чи не мені пастух тоді жадає кари?

Я теж люблю лойок. Мовчи й не задавайсь:
Не мавши пазурів, на честь не сподівайсь.

Діла ясні мої, як на бенкеті свічка.
З людьми балакати — не хижакова звичка.

Та як у сні приснюсь якому селюку,
Радіє довго він, як доброму знаку́.

Бика, що землю цю підтримує зісподу.
Я теж би розідрав, якби дали нагоду".

ГОЛОСИ — РЯДОВІ НЕДІЛІ — РЯДОВІ УТРЕННІ ЄВАНГЕЛІЇ

(Продовження з 13 стор.)

Рядові Неділі — Перша неділя по Зелених Святах називається Першою Рядовою Неділею і від неї числяться всі дальші. З Рядовими Голосами й Утренними Євангеліями вони йдуть аж до пятої неділі Великого Посту, а з Апостолами і Євангеліями Служби Божої до останніх неділь перед Різдвом, а з деякими змінами до неділі перед неділею Митаря і Фарисея. Отже при кожній неділі зазначено, яка це чергова неділя, який тоді Голос (Гол. або Г.), яке Утреннє Євангеліє (Утр. Єв., або УЄ), та який Апостол і Євангеліє на Службі Божій.

Утренні Євангелії — Кожна неділя посвячена памяти Христового Воскресення, отже на недільній Утрени завжди читається Євангеліє про Воскресення Христа (Воскресне Євангеліє). Таких Євангелій є 11. Вони також звуться Рядовими Утренними, чи Воскресними Євангеліями. Перше з них припадає завжди на 1-шу Рядову Неділю, отже на Неділю Всіх Святих, що зараз по Зелених Святах. На 11-ту Рядову Неділю припадає 11-те Утренне Євангеліє, а на 12-ту знов 1-ше. Рівнорядно з Утренними Євангеліями йдуть Євангельські Стихири на Утрени перед Славословієм.

Свята. — Свята мають свій окремий лад, отже можуть мати своє окреме Утренне Євангеліє, свій Апостол і Євангеліє на Службі Божій. Коли свято випаде в неділю, то деколи береться Апостол та Євангеліє і Неділі і Свята.

Окремий лад поза Рядовим маємо від Неділі Митаря і Фарисея до Зелених Свят.

Липень – July

1969 — має 31 днів — 1969

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	В	18	Преп. Леонтія Печ., муч. Леонтія, Іпатія й Феодула
2	С	19	Св. Ап. Юди — бр. Госп., Прп. Паїсія Вел., Св. Зосима
3	Ч	20	Свщмч. Методія Єп. Патар., муч. Арист. Дим. й Атан.
4	П	21	Мч. Юліяна Тарсій., преп. Юлія пресвитера.
5	С	22	Смч. Евсевія, Мч. Галактіона.
6	Н	23	**Нед. 5 по Зел. Святах.** Мч. Агрипини, Мч. Евстахія, Гая
7	П	24	**Різдво Івана Хрестителя.**
8	В	25	Препмуч. Февронії, св. кн. Петра й Февронії, св. Леон.
9	С	26	Св. Діонисія Архиєп. Сузд., Прп. Давида Солун.
10	Ч	27	Прп. Сампсона Страннопр., Блаж. Мартина, Св. Іоани.
11	П	28	Преп. Сергія і Гермогена, преп. Івана Дамаскіна.
12	С	29	**Св. Апостолів Петра і Павла.**
13	Н	30	**Нед. 6 по Зел. Святах.** Собор 12-ти Апостолів
14	П	1	**Липень.** Св. Косми й Даміяна
15	В	2	Св. Ювеналія патр. Єрус., Полож. чес. ризи Б. М.
16	С	3	Прп. Анатолія Затв. К.-Печ., Свмч. Іакинфа Кес.
17	Ч	4	Св. Андрея Арх. Крит., Свщмч. Теодора єп. Кирин.
18	П	5	† Преп. Атанасія Атон., преп. Лампада, мчц. Анни.
19	С	6	Віднайдення мощів св. Юліянії.
20	Н	7	**Нед. 7 по Зел. Святах.** Преп. Томи Малеїна й Акакія
21	П	8	Влкмч. Прокопія, Св. Теодосії
22	В	9	Свщмч. Панкратія єп. Тавром., св. Федора.
23	С	10	Прп. Антонія К.-Печер., Св. мчч. Нікополі, Леон. і ін.
24	Ч	11	Св. Благовір. кн. Ольги, мчц. Евфимії, прп. Нікодима.
25	П	12	Муч. Прокла й Іларія, Федора і Івана Київ.
26	С	13	Собор Арх. Гавриїла, Преп. Степана.
27	Н	14	**Нед. 8 по Зел. Святах.** Ап. Акили з 70-ти і Прискили
28	П	15	**Св. Володимира кн. України.**
29	В	16	Свщмч. Антиногена і 10 муч. з ним, муч. Павла
30	С	17	Влкмц. Марини, Прп. Іринарха Ігум. Соловец.
31	Ч	18	Прп. Іоана Многостражд., Прп. Памва Затворн. К.-Печ.

6. Нед. 5-та по Зел. Святах. Гол. 4-ий. УЄ. 5, Лук. 24:12-35. Літ.: Ап. Рим. 10: 1-10; Єван. Мат. 8:28-34; 9-1.

13. Нед. 6-та по Зел. Святах. Гол. 5-ий. УЄ. 6, Лук. 24:36-53. Літ.: Ап. Рим. 12:6-14, Єван. Мат. 9:1-8.

20. Нед. 7-ма по Зел. Св. УЄ. 7, Ів. 20:1-10. Літ.: Ап. Рим. 15:1-7; Єв. Мат. 9:27-35.

27. Нед. 8-ма по Зел Святах. Гол. 7. УЄ. 8, Ів. 20:11-18. Літ.: Ап. І Кор. 1:10-18; Єван. Мат. 14:14-22.

ПОЯВА БИКА

Коли слова його дійшли до вух бика,
Той гнівно заревів: „Нецното! Чи така

У тебе річ була, як ми зійшлися в пущі?
Удруге перевір, коли забув, хто дужчий!

Хоч вовк ти, а в ділах — із слабаків слабак,
Ще, видно, мало чув ти гавкання собак.

Хитрун, до чабанів то так, то сяк підходиш
І мир обіцяний на розмир переводиш.

А я очей своїх не зводжу від землі
І шкоди не роблю ні в полі, ні в селі.

Ми — працьовитий рід, у ярмах вік вікуєм
І молоком своїм людських дітей годуєм.

Наш рід почався тоді, коли з'явився Адам.
І земледержець-бик найближчий родич нам".

ЄВАНГЕЛІЇ Й АПОСТОЛИ НА ВАЖНІШІ ПОТРЕБИ

На Хрещенню — Мат. 28: 16—20; Рим. 6: 3—11.

На Вінчанню — Ів. 2: 1—11: Ефес. 5.

На Похороні старших — Ів. 5: 24—30. Сол. 4: 13—17.

На Похороні дітей — Ів. 6: 35—39, 1 Корин. 15: 39—45.

На освяченню церкви — Ів. 10: 22—28; Жид. 3: 1—4.

В посуху — Мат. 16: 1—6; Яков 5: 7—9, 17—18.

В слоту — Мат. 7: 7—11; Рим. 8: 22—27.

В слабостях — Луки 4: 37—44, Жид. 12: 6—13.

На всяке прошення — Мат. 7: 7—11, Филип. 4: 4—9 (те саме, що на Цвітну Неділю).

Над слабим — Мат. 8: 28—34, або 17: 14—18. або Мар. 5: 1—20, або 9: 17—31, або Луки 9: 37—43.

Мале освячення води — Ів. 5: 1—4, Жид. 2: 11—18.

Освячення води на Йордан — Мар. 1: 9—11; 1 Кор. 10: 1—4. Тоді ж читання (Парамеї); 1) Ісаії 35: 1—10, 2) Ісаії 55: 1—13. 3) Ісаії 12: 3—6.

Серпень – August

1969 — має 31 днів — 1969

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	П	19	Прп. Макрини, сестри Василія Вел., Паїсія Печер.
2	С	20	**Св. Прор. Іллі.** Знайд. Мощів Атанасія Ігум. Берест.
3	Н	21	**Нед. 9 по Зел. Святах.** Преп. Онуфрія Мовч. й Онисима
4	П	22	Св. Рівноап. Марії Магдалини
5	В	23	Муч. Трофима, Теофіла і 13-ти з ними, Смч. Аполін.
6	С	24	Свмч. князів Бориса й Гліба, Прп. Полікарпа Археп.
7	Ч	25	Св. Анни, Св. Олімпіяди й прп. Евпраксія, прп. Макарія
8	П	26	Преп. Мойсея чуд. Печер., Смч. Єрмолая.
9	С	27	Вмч. Пантелеймона, Прп. Наума.
10	Н	28	**Нед. 10 по Зел. Святах.** Апп. з 70-ти: Прохора, Нікан.
11	П	29	Свмч. Каліника, Свщмц. Сераф.
12	В	30	Апп. з 70-ти: Сили й Силувана, Крискента й Андрон.
13	С	31	Св. Прв. Євдокима Кападок., Свмц. Уліти, Св. Йосифа
14	Ч	1	**Серпень. Хрещення України**
15	П	2	Перен. Мощів первомуч. Стефана, блаж. Василія.
16	С	3	Прп. Ісаака, Далмата, Фавста.
17	Н	4	**Нед. 11 по Зел. Святах.** Сім Молодців в Ефесі
18	П	5	Свмч. Євсигнія, Св. Нонни
19	В	6	**Преображення Госп. — Спаса.** Упок. св. Теоктиста.
20	С	7	Прп. Пимена Многоб., Прп. Пимена Пост., Прп. Мерк.
21	Ч	8	Прп. Григорія Печ., Св. Еміліяна єп. Киз., Св. Мирона.
22	П	9	Ап. Матея, Мч. Юліяна, Маркіяна, Івана, Фотія.
23	С	10	Мч. архидияк. Лаврентія, Сикста Єп.
24	Н	11	**Нед. 12 по Зел. Святах.** Теодора Печер.
25	П	12	Свмчч. Аникити й Фотія
26	В	13	Св. Тихона єп. Вороніж., пер. мощів Максима іспов.
27	С	14	Прп. Теодосія Ігум. К.-Печ., Св. Михея, Свщмч. Марк.
28	Ч	15	**Успіння Пресв. Богородиці.** Прп. Макарія.
29	П	16	† Нерук. образ Ісуса Христа, Мч. Діомида.
30	С	17	Прп. Алипія Іконописця Печерського.
31	Н	18	**Нед. 13 по Зел. Святах.** Муч. Флора і Лавра

3. Нед. 9-та по Зел. Святах. Гол. 8. УЄ. Воскр. 9 Іван 20:19-31. Літ.: Ап. І Кор. 3:9-17; Єв. Мат. 14:22-34.

10. Нед. 10-та по Зел. Святах. Гол. 1-ий. УЄ. Воскр. 10, Івана 21:1-14. Літ.: Ап. 1 Кор. 4:9-16. Єв. Мат. 17:14-23.

17. Нед. 11-та по Зел. Святах. Гол. 2-ий. УЄ. Воскр. 11 Ів. 21:15-25. Літ.: Ап. 1 Кор. 9:1-12; Єв. Мат. 18:23-35.

24. Нед. 12-та по Зел. Святах. Гол. 3-ий. УЄ. Воскр. 1 Мат. 28:16-20. Літ.: Ап. 1 Кор. 15:1-11; Єв. Мат. 19:16-26.

28. Четвер. Усп. Пресв. Богор. УЄ. Лук. 1:39-49, 56. Літ.: Ап. Фил. 2:5-11; Єв. Лук. 10:38-42; 11:27-28.

31. Нед. 13-та по Зел. Святах. Гол. 4-ий. УЄ. Воскр. 2, Марк. 16:1-8. Літ.: Ап. 1 Кор. 16:13-24; Єв. Мат. 21:32-42.

ПОЯВА ВЕРБЛЮДА

„Ах ти ж теля! — озвавсь верблюд на річ бикову. —
Живеш ти, голову встромивши у полову!

І предки всі твої були такі ж, як сам.
Ти очі зважився замилювати нам?

На клуби глянь свої, на довжелезну смугу:
Хіба забув про бич, про пастухову пугу?

Тебе налигує за роги та за лоб
І в степ з хліва веде, мов шибеника хлоп.

А я колючку їм, несу, що накладають,
І вожаї мені в путі не набридають.

Стаю навколюшки, все зношу до кінця,
Волосяницею подібний до ченця".

ЗАГАЛЬНІ АПОСТОЛИ СВЯТИМ

Богородиці — Филип. 2: 5—11.
Ангелам — Жид. 2: 2—10.
Апостолам — 1 Кор. 4: 9—16.
Пророкам — 1 Кор. 14: 20—25.
Святителям — Жид. 13: 17—21.
Преподобним — Галат. 5: 22—6, 2.
Мученикам — 2 Тим. 2: 1—10.
Ісповідникам — Ефес. 6: 10—17.

ЄВАНГЕЛІЇ РЯДОВІ НА УТРЕНИ

(Воскресні), які при неділях зазначені лише числами.

1. Матея 28: 16—20.
2. Марка 16: 1—8.
3. Марка 16: 9—20.
4. Луки 24: 1—12.
5. Луки 24: 12—35.
6. Луки 24: 36—53.
7. Івана 20: 1—10.
8. Івана 20: 11—18.
9. Івана 20: 19—31.
10. Івана 21: 1—14.
11. Івана 21: 15—25.

Вересень – September

1969 — має 30 днів — 1969

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	П	19	Свмч. Андрея Стратил. і Муч. Тимофія.
2	В	20	Прор. Самуїла, муч. Севіра, Мемнона та 37 з ними
3	С	21	Прп. Аврамія Трудолюб., Св. Ап. Фаддея з 70-ти
4	Ч	22	Мч. Агафоника, Зотика, Акиндина й Северіяна.
5	П	23	смч. Іринея Єп. Ліонського, Калиніка патр. Царг.
6	С	24	Перен. Мощів Петра Митр. Київського.
7	Н	25	**Нед. 14 по Зел. Святах.** Ап. Тита з 70-ти, Іспов. Вариса.
8	П	26	Свмч. Адріяна й Наталії
9	В	27	Преп. Пімена Печер., свщмч. Кукши, св. Осії єп. Корд.
10	С	28	Прп. Іова Іг. Почаїв., Св. Прв. Анни Пророчиці
11	Ч	29	**Усікновення Голови Св Іоана Предтечі.** Мч. Анастасія.
12	П	30	Олександра, Івана і Павла патр. Царгородського.
13	С	31	Упок. св. Івана митр. Київського.
14	Н	1	**Вересень. Нед. 15 по Зел. Святах. Початок Цер. Року**
15	П	2	Свмч. Маманта, Свмч. Теодота
16	В	3	Свмч. Антима єп. Никомид., преп. Феоктиста
17	С	4	Св. Іоасафа єп. Білг., Свщмч. Вавіли єп. Антіох.
18	Ч	5	Св. кн. Гліба у хрещені Давида. Св. препмч. Атанасія.
19	П	6	Чудо Архистр. Михаїла в Хонах, преп. Архипа.
20	С	7	Передпразн. Різдва Пресв. Богородиці.
21	Н	8	**Нед. 16 по Зел. Святах. Різдво Пресв. Богородиці**
22	П	9	Св. Теодосія Углицького
23	В	10	Мчц. Минодори, Митродори й Нимфодори
24	С	11	Прп. Теодора Алекс., Прп. Євфросина, Свмч. Сер. і ін.
25	Ч	12	Свщмч. Автонома, Прп. Атанасія, Св. Прав. Симеона.
26	П	13	Муч. Корнилія сотника, Передпразник Воздв. Чес. Хр.
27	С	14	**Воздвиження Чесного Хреста. Піст.** Івана Зол.
28	Н	15	**Нед. 17 по Зел. Святах.** Вмч. Никити, Преп. Филотея
29	П	16	Св. Кипріяна Митр. Київського
30	В	17	Мчц. Віри, Надії, Любови і матері їх Софії

7. Нед. 14-та по Зел. Святах. Гол. 5-ий. УЄ. Воскр. 3, Мар. 16:9-20. Літ.: Ап. 2 Кор. 1:21-24; 2:1-4. Єв. Мат. 22:1-14.

14. Нед. 15 по Зел. Святах. Гол. 6-ий. УЄ. Воскр. 4, Лук. 24:1-12. Літ.: Ап. II Кор. 4:6-15; Єв. Мат. 22:35-46.

21. Нед. 16-та по Зел. Святах. Різдво Пресв. Богородиці. Гол. 7-ий. УЄ. Лук. 1:39-49, 56. Літ.: Ап. Гал. 6:11-18; та Фил. 2:5-11; Єв. Івана 3:12-17; та Лук. 10:38-42; 11:27-28.

27. Субота. Воздв. Чесного Хреста. УЄ. Ів. 12:28-36. Літ.: Ап. 1 Кор. 1:18-24. Єв. Ів. 19:6-11, 13-20, 25-28, 30-35.

28. Нед. 17-та по Зел. Святах. Гол. 8-ий. УЄ. Воскр. 6, Лук. 24:36-53. Літ.: Ап. Гал. 2:16-20; Єв. Марк. 8:34-38; 9-1.

ПОЯВА ЧЕРЕПАХИ

Коли долинула до черепахи річ,
Прикабутала й та з своїх лугів-поріч,

Окута каменем, у панцирі твердому,
Рішивши загодя не вважити нікому.

Підлізла нищечком і полум'ям із уст
Громаду опекла. „Ти, бісів легковузд!

Чи не приснилася, бува, тобі макуха
І що в олійниці з биком ти ходиш круга?

Таке нескребище, горбату гидь таку,
Їй-право, бачу я уперше на віку.

Харчиш під ношею, ідеш, як п'яний в танці,
Старою бабою підводишся уранці.

Ех, дати б каменем тобі у зуби — так,
Щоб ти запам'ятав, який у нього смак!

Що всі верблюдами звуть боязких, ти знаєш.
Бо сам погонича із ока не спускаєш,

Що бідно я живу, про це відомо всім,
Так само, як про те, що я земельку їм.

Я перевершую під панцирем смиренним
Усіх подвижників постом сорокаденним.

Під сонцем-прапором у спеку будь-яку
Моєму тілові не треба холодку".

ЄВАНГЕЛІЇ НА СТРАСТЯХ В СТРАСТНИЙ ЧЕТВЕР

1. Івана 13: 31 до 18: 1.
2. Івана 18: 1—28.
3. Матея 26: 57—75.
4. Івана 18: 28—19: 1—16.
5. Матея 27: 3—32.
6. Марка 15: 16—32.
7. Матея 27: 34—54.
8. Луки 23: 32—49.
9. Івана 19: 25—37.
10. Марка 15: 43—47.
11. Івана 19: 38—42.
12. Матея 27: 62—66.

ЗА УПОКОЇ ЄВАНГЕЛІЯ Й АПОСТОЛИ

В понеділок — Ів. 5: 17—24; Рим. 14: 6—9.
Вівторок — Ів. 5: 24—30; 1 Кор. 15: 20—45.
Середу — Ів. 6: 35—39; 2 Кор. 5: 1—10.
Четвер — Ів. 6: 40—44; 1 Кор. 15: 20—28.
Пятницю — Ів. 6: 48—54; 1 Кор. 15: 47—57.
Суботу — Ів. 5: 24—30; 1 Солун. 4: 13—17.

Жовтень – October

1969 — має 31 днів — 1969

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	С	18	Прп. Євменія, єп. Гортин.; Свмч. Кастора, Свмц. Аріад.
2	Ч	19	Свмч. Трофима, Саватія й Дормедонта.
3	П	20	Влмч. кн. Михаїла Черн., боярина Теодора Черн.
4	С	21	Ап. Кодрата з 70-ти, преп. Даниїла.
5	Н	22	**Нед. 18 по Зел. Святах.** Свщмч. Фоки, прор. Йони
6	П	23	Сввмч. Андрея й Йоана
7	В	24	Мчц. Текли, преп. Нікандра, преп. Корпія
8	С	25	Прп. Сергія Рад., Прп. Євфросинії княж. Черніг.
9	Ч	26	Св. Ап. і Євanг. Іоана Богослова. мчц. Хири.
10	П	27	Мч. Калістрата і 49 воїнів з ним, преп. Саватія.
11	С	28	† Преп. Харитона Ісп., Мч. Морка
12	Н	29	**Нед. 19 по Зел. Святах.** Преп. Киріяка Отшел.
13	П	30	Св. Михаїла Митр. Київського
14	В	1	**Жовтень. Покров Пресв. Богородиці.** Ап. Ананії,
15	С	2	Св. Андрея, Хр. р. Юродивого; Свщмч. Кипріяна
16	Ч	3	Прп. Діонисія Іером. К.-Печ., Свщмч. Діонисія Ареоп.
17	П	4	Смч. Еротея, Володимира Новгор., преп. Єладія.
18	С	5	Мч. Харитини, преп. Дамяна Печерського.
19	Н	6	**Нед. 20 по Зел. Святах.** Ап. Томи з 70-ти Муч.
20	П	7	Прп. Сергія Печерського.
21	В	8	Преп. Пелагії, св. Таїсії, преп. Трифона
22	С	9	Св. Ап. Якова Алф. з 12-ти, Прпп. Андрон. й Афанасії
23	Ч	10	Собор 7-ми Св. Волин.: прп. Іова Поч., Св. Стеф. й ін.
24	П	11	Ап. Филипа з 70-ти, Теофана пост. печ.
25	С	12	Мч. Прова, Тарасія й Андроника.
26	Н	13	**Нед. 21 по Зел. Святах.** Мч. Карпа Преп. Венямина Печ.
27	П	14	Прп. Миколи, і Параскеви.
28	В	15	Преп. Євфімія нового, первмч. Лукіяна Антіохій.
29	С	16	Прп. Лонгина К.-Печ., Леонтія, Дометея і ін.
30	Ч	17	Прор. Осії, прпмч. Андрея Крит., Прав. Лазаря-Чот.
31	П	18	† Ап. Луки з 70-ти, преп. Юліяна пуст.

5. Нед. 18-та по Зел. Святах. Гол. 1-ий. УЄ. Воскр. 7, Ів. 20:1-10. Літ.: Ап. 2 Кор. 9:6-11. Єван. Лука 5:1-11.

12. Нед. 19-та по Зел. Святах. Гол. 2-ий. УЄ. Воскр. 8, Ів. 20:1-18. Літ.: Ап. 2 Кор. 11:31-33; 12:1-9. Єв. Лук. 6:31-36.

14. Вів. Покр. Пресв. Богор. УЄ. Лук. 1:39-49; 56. Літ.: Ап. Фил. 2:5-11; Єв. Лук. 10:38-42; 11;27-28.

19. Нед. 20-та по Зел. Святах. Гол. 3-ий. УЄ. Воскр. 9, Ів. 20:19-31. Літ.: Ап. Гал. 1:11-19; Єв. Лук. 7:11-16.

26. Нед. 21-а по Зел. Святах. Гол. 4-ий. УЄ. Воскр. 10, Ів. 21:1-14. Літ.: Ап. Гал. 2:16-20; Єв. Лук. 8:5-15.

ПОЯВА ЇЖАКА

Від мови гордої всі жала їжакові
Повстали, ворога подряпати готові.

Підліз тихесенько до гурту, мов черв'як,
Підсів близесенько і обізвався так:

„Звідкіль набралася зухвалості-гордині?
Ти схожа на читця з ослінчиком на спині.

Хитрухо! Тим-то ти й зарічана така,
Що встряла в бесіду з-під віка сундука.

Своєю міскою ти й селюка не знадиш.
Проте у мисника ти заробітки крадеш.

А як ти вдягнута! Де ти взяла халат —
Брудний, пожмаканий од голови до п'ят?

Ти виглядом своїм усіх роздратувала!
Іди ж мерщій туди, звідкіль примандрувала!

Щодня вдягаючи колючий свій убір,
Своєю вродою я тішу людям зір.

Усе ж я шию сам, до всього я дотепа,
І чим я не хаджі, коли вберусь як треба?

І в ночі місячні на власних колючках
Я сплю так солодко, немов на подушках".

ЧИТАННЯ З СТАРОГО ЗАВІТУ НА ВСЕНОЧНІМ (Парамеї)

На Всеночнім на більші свята бувають Читання (Паремії, Парамеї) з Старого Завіту, отже тут подаємо, які коли береться.

Та покищо треба зробити такі уваги:

В Старім Завіті, що є старо-словянською мовою, перші пять книг звуться: 1. **Битіе,** 2. **Исход,** 3. **Левит,** 4. **Числа,** 5. **Второзаконіе.** А в Біблії виданій українською мовою (Видання Брит. Т-ва) ті самі книги зовуться: 1-ша книга Мойсея, 2-га книга Мойсея, 3-та книга Мойсея, 4-та книга Мойсея і 5-та книга Мойсея. Отже і в зазначуванню Парамей будемо звати ті книги Книгами Мойсеєвими.

Старословянський біблійний поділ має також **Чотири Книги Царства,** а в українській мові ті чотири Книги зовуться: Перва Книга Самуїлова, Друга Книга Самуїлова, Перва Книга Царів, Друга Книга Царів. Коротко взявши, то в церк.-слов. є: 1-ша Книга Царств, 2-га Царств, 3-та Царств і 4-та Царств. А в українськім тексті те саме має заголовки: 1-ша Самуїла, 2-га Самуїла, 1-ша Царств, 2-га Царств. Цього останнього ми також будемо держатись в зазначуванню.

Ще кілька уваг щодо скороченв:

1М, 2М, 3М — це Перша Книга Мойсея, Друга і т. д.

Іс. — Ісаія, Єр. Єремія, Ез. — Езекиїл, Прип. — Приповістки Соломона, Ек. — Екклезіяст і др. подібно.

Отже хто уважно перегляне заголовки Старого Завіту, той буде знати, до чого скорочення відноситься.

Рожд. Пресв. Богор. — 1) 1М 28: 10—17. 2) Ез. 43: 27; 44: 1—4. 3) Прип. 9: 1—11.

Воздв. Ч. Хр. — 1) 2М 15: 22—27, 16: 1. 2) Прип. 3: 11—18. 3) Іс. 60: 11—16.

Покров Пр. Богор. — як на Рожд. Пресв. Богородиці.

Димитрія — 1) Іс. 63: 15—19; 64: 1—5, 8—9. 2) Єр. 2: 2—12. 3) Прем. 4: 7—15.

Михаїла — 1) Іс. Навина 5: 13—15. 2) Суд. 6: 2—7, 11—24. 3) Іс. 14: 7—20.

(Продовження на 25 стор.)

Листопад – November

1969 — має 30 днів — 1969

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	С	19	Св. прор. Іоїля, муч. Уара.
2	Н	20	**Нед. 22 по Зел. Святах.** Влмч. Артемія
3	П	21	Прп. Іларіона Печерського
4	В	22	Рівноап. Аверкія єп. Єрополь., св. Максиміліяна
5	С	23	Св. Ап. Якова, бр. Господнього з 70-ти, Св. Ігнатія
6	Ч	24	Прп. Арети Печ., прп. Сисоя схим. Печер., прп. Теоф.
7	П	25	Мч. Маркіяна і Мартирія, св. Тавіти, мч. Анастасія.
8	С	26	**Влмч. Димитрія Солун.** Прпмч. Йосифа, прп. Атанасія
9	Н	27	**Нед. 23 по Зел. Святах.** Преп. Нестора Літописця
10	П	28	Упок. Прп. Іова, Ігум. Почаївського.
11	В	29	Мчц. Анастасії римлянки, преп. Аврамія, преп. Марії
12	С	30	Сввмч. Зиновія й Зиновії, Св. Ап. з 70-ти: Тертія і ін.
13	Ч	31	Прп. Спиридона й Никодима Печ., Прп. Анастасія Печ.
14	П	1	**Листопад.** Косми і Дамяна та матері Теодотії.
15	С	2	Муч. Акиндина, Пигасія, Аффонія.
16	Н	3	**Нед. 24 по Зел. Святах.** Преп. кн. Анни
17	П	4	Прп. Луки, ченця Києво-Печерського
18	В	5	Муч. Галактіона й Епістимії, Св. ап. з 70-ти: Патрова
19	С	6	Прп. Онисифора, Ієромон., Прп. Луки Печ., Св. Павла
20	Ч	7	Свв. 33-х мучеників у Мелітині, Прп. Лазаря Галісей.
21	П	8	**Собор Архистр. Михаїла** і ін. Анголів. Преп. Марти.
22	С	9	Онисифора Іспов. Печерського.
23	Н	10	**Нед. 25 по Зел. Святах. Ап. з 70-ти:** Ераста єп. Олим.
24	П	11	Сввмч. Мини, Віктора, Вікен.
25	В	12	Св. Івана Милостивого, преп. Ніла, прор. Ахії
26	С	13	Св. Іоана Золотоуст. Архєп. Царг., Свмч. Антоніна
27	Ч	14	**Пущення.** Св. Ап. Пилипа з 12-ти, Св. Григорія Палами.
28	П	15	**Початок Пилипівки.** Мч. Гурія, Самона й Авіва.
29	С	16	Ап. і Євanг. Матея Левія з 12-ти, прп. Сергія.
30	Н	17	**Нед. 26 по Зел. Святах.** Григорія Єп. і Чудотв. Неокес.

2. Нед. 22-га по Зел. Святах. Гол. 5-ий. УЄ. Воскр. 11, Ів. 21:15-25. Літ.: Ап. Гал. 6:11-18. Єв. Лук. 16:19-31.

9. Нед. 23-та по Зел. Святах. Гол. 6-ий. УЄ. Воскр. 1, Мат. 28:16-20. Літ.: Ап. Єфес. 2:4-10; Єв. Лук. 8:26-39.

16. Нед. 24-та по Зел. Святах. Гол. 7-ий. УЄ. Воскр. 2 Марк. 16:1-18. Літ.: Ап. Єфес. 2:14-22; Єв. Лук. 8:41-56.

21. П'ятниця. Собор Св. Архист. Михаїла. УЄ. Мат. 13:24-30; 36-43. Літ.: Ап. Євр. 2:2-10; Єванг. Луки 10:16-21.

23. Нед. 25-та по Зел. Святах. Гол. 8-ий. УЄ. Воскр. 3, Мар. 16:9-20. Літ.: Ап. Єфес. 4:1-6; Єв. Лук. 10:25-37.

30. Нед. 26-та по Зел. Святах. Гол. 1-ий. УЄ. Воскр. 4. Лук. 24:1-12. Літ.: Ап. Єфес. 5:9-19; Єв. Лук. 12:16-21.

ПРИХОДИТЬ ЛИС

Цю самохвальну річ у скотищі почуто.
Вилазить лис, хвостом б'ючи у боки люто.

Гукаючи: „А що? Не пізнаєш мене?
Набридло слухати патякання дурне!

Пишаєшся, мов дід, що накосив будяччя!
Як запалю, у дим твоя душа їжача

Обернеться! В кущах вовтузишся щодня,
Страхаючи моє найменше лисеня.

Я носа втну тобі, страховиську бридкому,
Щоб більш дурницями не докучав нікому.

У цім степу живу я вже не перший рік,
Але мовчать про це я дав собі зарік.

Як дорогий кожух мій заблищить на сонці,
І молоде й старе за мною йде й погонці.

І що зима мені? Як холод настає,
Кохана горнеться у хутречко моє.

Я скрізь викручуюсь. Ні ловчий, ні собаки
Мені, кмітливому, забить не можуть баки".

ЧИТАННЯ З СТАРОГО ЗАВІТУ НА ВСЕНОЧНІМ (Парамеї)

(Продовження з 23 стор.)

Введення — 1) 2М 40: 1—5, 9—10, 16, 34—35. 2) 1 Цар. 7: 51; 8: 1, 3—7, 9—11, 3) Ез. 43: 27; 44: 1—4.

Николая — 1) Прип. 10: 7, 6, 3: 13—16; 8: 34—35. 2) Прип. 10: 31—32; 11: 1—2, 4, 3, 5—12. 3) Прем. 4: 7—15.

Нед. пер. Рожд. — 1) 1М 14: 14—20. 2) 5М 1: 8—11, 15—17. 3) 5М 10: 14—21.

Нов. Рік. Вас. — 1) 1М 7: 1—2, 4—8, 3, 9—12, 14. 2) Прип. 8: 22—30. 3) Прип. 10: 31—32; 11: 1—2, 4, 3, 5—12.

Йордан, Водосвяття — 1) Іс. 35: 1—10. 2) Іс. 55: 1—13. 3) Іс. 12: 3—6. Тоді ж Апостол 1 Кор. 10: 1—4. Єв. Мар. 1: 9—11.

Трох Святих — 1) 5М 1: 8—11, 15—17. 2) 5М 10: 14—21. 3) Прем. Солом. 3: 1—9.

Стрітення — 1) 2М 13: 1—16. 2) Іс. 6: 1—13. 3) Іс. 19: 1—21.

Благовіщення (на Вечірни) — 1) 1М 28: 10—17. 2) Ез. 43: 27; 44: 1—4. 3) Прип. 9: 1—11. На Літ. 1) 2М 3: 1—8. 2) Прип. 8: 22—30.

Юрія — 1) Іс. 43: 9—14. 2) Прем. 3: 1—9. 3) Прем. 4: 7—15.

Рожд. Ів. Хрест. — 1) 1М 21: 1—8. 2) Суд. 13: 1—21. 3) Мал. 4: 1—6.

Іллї — 1) Цар. 17: 1—16. 2) 1 Цар. 18 1—21. 3) 1 Цар. 19: 4—16.

Преображення — 1) 2М 24: 12—18. 2) 2М 33: 11—23; 34: 4—6, 8. 3) 1 Цар. 19: 3—9, 11—13, 15—16.

Усп. Богор. — 1) 1М 28: 10—17. 2) Ез. 43: 27; 44: 1—4. 3) Прип. 9: 1—11.

Зел. Свята — 1) 4М 11: 16—17, 24—29. 2) Йоіль 2: 23—32 (до „спасеться"). 3) Ез. 36: 24—28.

Петра і Павла — 1) 1 Посл. ап. Петра (Нов. Завіт.) 1: 3—9. 2) 1 Посл. Ап. Петра 1: 13—19. 3) 1 Посл. Ап. Петра 2: 11—24 (до „правдою жили").

(Продовження на 27 стор.)

Грудень – December

1969 — має 31 днів — 1969

Звич. Кал	Дні тижня	Кал. н. с. Церк.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	П	18	Свмч. Платона; Св. Романа
2	В	19	Преп. Варлаама пер. ігум. Києво-Печ., прор. Авдія
3	С	20	Прп. Григорія Декаполіта, Св. Прокла Архиєп. Царг.
4	Ч	21	**Уведення в Храм Пресв. Богородиці.**
5	П	22	Св. Ярополка, кн. Волод.-Волинського.
6	С	23	Св. Амфілохія єп. Іконійського.
7	Н	24	**Нед. 27 по Зел. Святах.** Влкмц. Катерини
8	П	25	Прп. Мартирія — диякона
9	В	26	Упок. Св. Інокентія, преп. Якова Сир.
10	С	27	Св. Всеволода кн. Псков., Влкмч. Якова — Персіян.
11	Ч	28	Прпмч. Стефана Нов., мч. Іринарха, св. Теодора Рос.
12	П	29	Преп. Нектарія Печ., мч. Парамона і з ним 370.
13	С	30	† **Св. Ап. Андрія Первозванного,** св. Фрументія арх.
14	Н	1	**Грудень. Нед. 28 по Зел. Святах.** Прор. Наума
15	П	2	Прп. Афанасія, Затв. Печерського
16	В	3	Прор. Софонії, преп. Івана єп. Колон., преп. Сави.
17	С	4	Влкмц. Варвари й з нею Юліанії, Прп. Йоана Дам.
18	Ч	5	Прп. Сави Освященого, Св. Гурія Архи. Казанськ.
19	П	6	**Миколая Чудотворця.** Максима
20	С	7	Преп. Івана посника печ., Св. Амврозія арх. Медіол.
21	Н	8	**Нед. 29 по Зел. Святах.** Преп. Потапія Ап. з 70-ти
22	П	9	Св. Анни (Зач. Пресв. Бог.)
23	В	10	Упок. Св. Іосафа єп. Білгор., Муч. Мини, Ермогена
24	С	11	Прп. Николая Сух. ченця К.-Печ., Прп. Даниїла Стовп.
25	Ч	12	Св. Спиридона єп. Тримиф., Свщмч. Олександра Єрус.
26	П	13	Преп. Мардарія Печ., Муч. Євстратія, Авксентія.
27	С	14	Мч. Тирса, Левкія, Калиника, Филимона.
28	Н	15	**Нед. 30 по Зел. Святах.** Смч. Елевтерія і Праотців
29	П	16	Св. Агея, Марина, Прома і Ілярія.
30	В	17	Преп. Даниїла і трьох отроків: Ананії, Азарії й Мисаїла
31	С	18	Смч. Елевтерія і матери його Анфії, Степана Архиєп.

4. Чет. Введ. Пресв. Діви Марії. УЄ. Лук. 1:39-49, 56. Літ.: Ап. Євр. 9:1-7; Єв. Лук. 10:38-42; 11-27-28.

7 Нед. 27 по З. Св. Гол. 2. УЄ. Вос. 5 Лук. 24:12-35. Літ.: Ап. Єфес. 6:10-17. Єв. Лук. 13:10-17.

13. Св. Ап. Андрея Пер. УЄ. Мат. 4:18-23. Літ.: Ап. І Кор. 4:9-16; Єв. Ів. 1:35-51,

14. Нед. 28 по Зел. Святах. Гол. 3-ий. УЄ. Воскр. 6, Лук. 24:36-53. Літ.: Ап. Кол. 1:12-18. Єв. Лука 18:18-27.

19. П'ят. Св. Миколая. УЄ. Ів. 10:1-9. Літ.: Ап. Євр. 13:17-21; Єв. Лук. 6:17-23.

21. Нед. 29 по З. Св. Гол. 4. УЄ. Вос. 7 Ів. 20:1-10. Літ.: Ап. Кол. 3:4-11; Єв. Лук. 17:12-19.

28. Нед. 30-та по Зел. Святах. Св. Праотців. Гол. 5-ий. УЄ. Воскр. 8, Ів. 20:11-18. Літ.: Ап. Колос. 3:12-16; Єван. Лук. 14:16-24.

ПОЯВА ЗАЙЦЯ

За день набігавшись, був заєць задрімав.
Та враз прокинувся і лисові сказав:

„Якби хоч крихітка була у тебе тями,
Ти б у своїй норі сидів ночами й днями.

Так ні ж — у темряві ти крадешся до хат,
Очима світячи, вистежуєш курчат.

В селі живцем тебе облуплюють, прояву.
А тушку кидають собакам у канаву.

А я — не кожному даюся бідаку.
За мене б, може, й пан дав ціну будь-яку,

Бо заячий лойок — найкращі в світі ліки:
Лиш поперек натри і — біль мине навіки.

Коли ж приручить хто і візьме зайця в дім,
Він і людське житло вважатиме своїм".

ЧИТАННЯ З СТАРОГО ЗАВІТУ НА ВСЕНОЧНІМ (Парамеї)

(Продовження з 25 стор.)

Цвіт. Неділя — 1) 1М 49: 1—2, 8—12. 2) Соф. 3: 14—19. 3) Зах. 9: 9—15.

Вознесення — 1) Іс. 2: 2—3 (до „стежками" Його). 2) Іс. 62: 10—63: 1—9. 3) Зах. 14: 1 (до: „Господень") — 4 (до: „на схід сонця"), 8—11.

ПОЯСНЕННЯ СКОРОЧЕНЬ

що приходять при означуванню Голосів Недільних Євангелій, Апостола та Євангелій на Службі Божій і др.

Гол. або Г. — Голос.
Утр. Єв., або УЄ — Утренне Євангеліє.
Літ. — Літургія або Литургія, отже Служба Божа.
Ап. — Апостол.
Діян. або Ді. — Діяння Апостолів.
Жи. — Жидів.
Рим. — Римлян.
1 Кор. — Перше до Коринтян.
2. Кор. — Друге до Коринтян.
Гал. — Галат і т. п.
Євангелисти: Мат., або Мт. — Матей: Мар., або Мр. — Марко; Лу. — Лука: Ів. — Іван.

Вишукування Апостолів і Євангелії:

Мт. 2: 1—12 значить: Матея 2-га Голова, а в ній читається від 1-го до 12-го стиха. Гал. 4: 4—7 значить: Послання до Галат Голова 4-та, а стихи в ній читається від 4-го до 7-го. Окремо звернемо увагу на таке означення: 1 Кор. 12: 27—13: 8. Це так розуміється: Перше до Коринтян, Голова 12-та, стихи від 27-го аж до слідуючої (13-тої) Голови, а дальше з Голови 13-ої до 8-го стиха. Себто читається в 12-ій Голові від 27-го стиха до кінця Голови, та дальше з Голови 13-ої до стиха 8-го.

ПОЯВА МАВПИ

Почувши річ того, хто полюбляє скоки,
„Стій!" — мавпа крикнула, аж заходили боки

Від не́стяму. — „Хвастун! Він людям, бачте, друг!
Та щось ніхто твоїх не відзначав заслуг.

Як миша без хвоста, в очах мені маячиш,
Як цапеня дурне, скрізь, де попало скачеш.

Якби сідло тобі, я б їздити могла,
Бо проти мене ти — не кращий за осла.

Підводь же голову, прочумайся, прочнися,
На руки глянь мої, на ноги подивися?

Немало спільного у мене є з людьми,
Бо з того ж кодлища свій рік ведем і ми.

Я в горах Індії — дарма що з франків родом —
Росла, й Кмітливою мене прозвали згодом.

Люблю я дерево і хащу гайову,
І там, як садівник, у затінку живу.

Збираю овочі, з гілля густого звислі,
І на землі кладу — терпкі, солодкі, кислі".

ПОЯВА ГАЗЕЛІ

Газель прийшла — і так їй каже віч у віч:
„Щоб у людини хвіст — це справді дивна річ!

Навіщо хвалишся, що до людей подібна?
Без мозку кісточка нікому непотрібна.

Що з того, що колись ти між людей жила?
Ти ж до циган тоді в попихачки пішла!

Такі ти коники на людях виробляла,
Що юрма хлопчаків у захваті плескала.

То дудник, то жебрак, то ти пастух сільський,
То йдеш, як осавул, спираючись на кий.

Хоч людським образ мій не назовеш, та здавна
Красою любою я в цілім світі славна.

Очима сяяти я вмію, як Лейлі,
Моїх Меджнунів теж виснажуюсь жалі.

Коли ж я вихором помчу в степу-пустелі,
І блискавка небес не дожене газелі".

ПОЯВА ТИГРА

Тут — де не взявся — тигр. Із комишів густих
Зненацька вискочив і вродницю настиг.

„Ага! Від пазурів біжиш моїх? Зі мною
Не дуже вихваляйсь дівочою красою!

Є лас у багатьох на тельбухи твої.
Хай ними ласують лише в моїй сім'ї.

Коли орлина тінь на тебе з неба пада.
Тремтиш, мов куриця, в пісок заритись рада.

Від спраги вся душа в мені палає — так
Мене приваблює твоєї крові смак.

Коли, розгнівавшись, хвостом об землю вдарю,
Я прахом і піском небесний вид захмарю.

А лапою шмагну — синіє висота,
І Білий Шлях у ній — тінь од мого хвоста".

ПОЯВА СЛОНА

До нього слон ступив, розгойданий злобою:
Зубами клацнули, мов сходячись до бою.

Прищулив вуха слон, хвіст напрутив, мов кий,
Трах в землю хоботом! „Послухай, ти, рябий!

Чи лапа з кігтями нозі слоновій рівня?
Чи може курчин дзьоб ушкодить гребінь півня?

Не заривайся ж, ей! Багато шкур твоїх
Слугує дервішам за підстилку до ніг.

Чи ще не про́бував слонячої потуги?
Такі, як ти, мені годяться тільки в слуги.

В бою під прапором я сам веду перед.
Зарука перемог — високий мій хребет.

Про мене сказано: ходячий трон султана.
Для пишних свят мені така статура дана.

Я в самоцвітах весь, як у ясній броні,
А бивні золотом оздоблено мені.

Хай покладуть мені хоч гору Каф на спину,
Я понесу її так легко, мов стеблину.

Мов келеп, хобот мій вороже військо б'є,
І списом волос мій на ворога встає.

Я старший від усіх, я вже тисячорічний,
Про мене б можна вже сказати навіть: вічний.

Ніхто й до голови моєї не сягне:
Я справжній велетень, так і зовіть мене".

ПОЯВА НОСОРОГА

Це вчувши, носорог підсунувсь до слона,
Звів брови, зморщився і рогом стусана
Йому під ребра дав, і рикнув нетерпляче:
„Вже в'їлося мені це хвастання слоняче!

Підсліпий легкобит, що знай жере за трьох!
Хіба не чув, який на вас буває дох?

Хвалився хоботом, що от прикраса ловка:
До носа довгого причеплена вірьовка.

Ти нею, мов пером, щось пишеш по землі,
Вчиш грамоти раба, що в тебе на сідлі.

Твій хобот бачиться і окові сільському,
Коли через дувал сягаєш по солому.

Та як від хобота хвоста я відрізню?
Скажи, яким кінцем їси свою пашню?

Пора, пора мені, потворо товстонога,
Твоєю юшкою почервонити рога!

А я на ворога стіною повстаю
І в битві воїнам відваги піддаю.

Старим і молодим я друг на полі бою,
І не боюся стріл, що мчать над головою.

Буває, що мій ріг і келихом стає,
І цілий караван із нього часто п'є.

І дивну люд йому приписує властивість
Вселяти страх в серця, в китайців — полохливість".

ПОЯВА ЛЕВА

Прибіг із засідки і так промовив лев:
„Ще в тебе цілий ріг? Ей, припини свій рев!

До всіх чіпляєшся, віддав би всіх на витлум,
Бо ти в пустелі зріс таким великим бидлом.

Звідкіль же, страховид, у тебе чвань така!
Не геть-то більший ти від простого бика.

Твоєму голосу й твоя сім'я не рада,
Твоїх речей пустих не слухає громада...

Чужою здобиччю ніколи я не жив
І падлом щелепів ні разу не сквернив.

У хащах, де ходжу і де живу завсіди,
Не знають голоду мої брати й сусіди.

Від погляду мого усіх проймає страх,
І я на велетів дивлюсь, як на мурах".

ПОЯВА МУРАШКИ

Шукаючи зерна, повз них мурашка саме
Повзла та й мовила: „Сьогоднішній Рустаме!

Невже ти не чував про злагоду, що всіх
Комах об'єднує? Тож не бери на сміх,

Що ми дрібні! Ніщо нам ваші зуби й шкури,
І повно в нас дітей левиної натури.

Вони ж бо й левові, як схочуть, носа втруть!
Довільніше, ніж ви, мої брати живуть.

Це ж пращурка моя, дбайливиця безсонна,
Стегенцем сарани гостила Соломона —

І скромним подвигом уславилася так,
Як не уславлювавсь озброєний вояк".

**
*

І всім ніяково од слів її зробилось,
І товариство все їй низько уклонилось.

Перепросилися, і грізний рев затих,
І звада відійшла, і мир прийшов до них.

М. І. Мандрика

В ЮВІЛЕЙ СОБОРНОСТІ УКРАЇНИ

НЕХАЙ І ТАК, ЯК Є! ЦЕ ВСЕ МИНЕ —
ІСТОРІЇ КОНВУЛЬСІЯ ЧАСОВА.
НЕ ПРОМИНЕ НІКОЛИ ВЖЕ ОДНЕ —
ВОСКРЕСЕННЯ — ВЕЛИЧНЕ, ЯК ХРИСТОВЕ.

ДЕ ОСЯГИ УБИЙНИКІВ ХРИСТА?
ВОСКРЕС ВІН З МЕРТВИХ У БЕЗСМЕРТНІЙ СЛАВІ.
НЕ НА ВІКИ ТАТАР НОВА ОРДА
НАСУНУЛА НА КИЇВ ЗЛОТОГЛАВИЙ.

СТОЇТЬ ЗАЛІЗНИЙ ГЕТЬМАН НА КОНІ,
СВЯТА СОФІЯ — ВІЧНОСТИ ТВЕРДИНЯ.
У ЇХ ҐРУНТІ ЗІЙДЕ, ЗІЙДЕ НАСІННЯ,
ПОСІЯНЕ У ВСЕСОБОРНІ ДНІ.

ХОЧА Й БУЛА ТОДІ ЗИМО́ВА ЩЕ ПОРА —
РІК ДЕВ'ЯТНАДЦЯТИЙ, СІЧНЕВІ ДНИНИ,
ТА ПЛУГ ІСТОРІЇ В ТІ ДНІ З'ОРАВ
РОДЮЧИЙ ҐРУНТ БЕЗСМЕРТНОСТИ ВКРАЇНИ.

СЮДИ ЗІЙШЛИСЬ В ТОЙ ЧАС З УСІХ КІНЦІВ
ВКРАЇНИ ВИБРАНЦІ, ЇЇ ВІТІЇ;
ПІД ДЗВІН СОФІЇ, ПІД ВОСКРЕСНИЙ СПІВ,
ЗНЯЛИСЬ ЗНАМЕНА СИНЬО-ЗОЛОТІЇ.

ПРИЙШЛА ОРДА, ЯК В ДВІСТІ-СОРОКОВІМ,
ПРОЙШЛА ЗЕМЛЕЮ, ЯК ПЕКЕЛЬНИЙ ГНІВ,
ТА ВЖЕ ВКРАЇНА В МАЄСТАТІ НО́ВІМ
НЕЗНИЩИМА НІКИМ НА ВІК-ВІКІВ.

ЯК ЗГИБЛИ ТІ, ЩО РОЗП'ЯЛИ ХРИСТА,
ТАК ЗГИНУТЬ І ТВОРЦІ НЕВОЛІ Й ГНІВУ —
ДЕРЖАВНИЙ УКРАЇНИ МАЄСТАТ
НА ВІКИ ВПИСАНО В ІСТОРІЮ ВСЕСВІТУ.

ФІЗИЧНА КАРТА
УКРАЇНИ
Міста
понад 500.000 мешк. КИЇВ
100.000 — 500.000 мешк. ОДЕСА
50.000 — 100.000 мешк. Ужгород
менше 50.000 мешк. Канів
Залізниці —— Ріки, озера . Канали
Піски
Височини
1000 м і понад
500 — 1000 м
200 — 500 м
100 — 200 м
0 — 100 м
Депресія
Глибини
0 — 50 м
50 — 200 м
глибше 200 м
Поділка 1: 5.000.000
1 інч ок. 79 миль
50 0 50 100 150 200 км
сх. від Грініч
20° 25° 30° 35° 40° 45° 50°
Вид. ШКР — НЙ.
Е.Т.
ЧОРНЕ МОРЕ
ОЗІВСЬКЕ МОРЕ
КАСПІЙСЬКЕ МОРЕ
П О Л І С С Я
ВОЛИНСЬКА ВИС.
РОЗТОЧЧЯ
ПОДІЛЛЯ
ПОКУТСЬКО-БАСАРАБСЬКА ВИС.
МОЛДАВСЬКА ВИС.
ПРИДНІПРОВСЬКА ВИСОЧИНА
ПРИДНІПРОВСЬКА НИЗ.
ПРИЧОРНОМОРСЬКА НИЗОВИНА
ЗАПОРІЗЬКА ГРЯДА
ПРИОЗІВСЬКА ВИС.
ПРИОЗІВСЬКА НИЗ.
ДОНЕЦЬКИЙ КРЯЖ
ДОНЕЦЬКА НИЗОВИНА
СЕРЕДНЯ ВИСОЧИНА
КРИМСЬКА НИЗ.
КРИМСЬКІ ГОРИ
КУБАНСЬКА НИЗОВИНА
ДОЛІШНЬО-ДОНСЬКА НИЗОВИНА
СТАВРОПІЛЬСЬКА ВИСОЧИНА
КУМО-МАНИЦЬКА ЗАГЛИБИНА
ЕРГЕНІ
ПРИКАСПІЙСЬКА НИЗОВИНА
К А В К А З
Ельбрус 5.633 м
ВАРШАВА
ЛЮБЛИН
ЛЬВІВ
КИЇВ
ЖИТОМИР
ВІННИЦЯ
ЧЕРНІВЦІ
КИШИНІВ
ЯСИ
ОДЕСА
МИКОЛАЇВ
ХЕРСОН
КІРОВОГРАД
ДНІПРОПЕТРОВСЬКЕ
КРИВИЙ РІГ
ЗАПОРІЖЖЯ
ПОЛТАВА
ХАРКІВ
СУМИ
КУРСЬК
ОРЕЛ
ВОРОНІЖ
ТАМБОВ
САРАТОВ
ВОЛГОГРАД
ДОНЕЦЬКЕ
ЛУГАНСЬКЕ
РОСТІВ
КРАСНОДАР
АРМАВІР
СТАВРОПІЛЬ
СИМФЕРОПІЛЬ
СЕВАСТОПІЛЬ
КЕРЧ
ГОМЕЛЬ
АСТРАХАНЬ
ВЛАДИКАВКАЗ
ГРОЗНИЙ

АКТ СОБОРНОСТИ У СВІТЛІ ТОГОЧАСНИХ ДОКУМЕНТІВ

Цікаво познайомитись з деякими документами звязаними з актом проголошення Соборности України в дні 22 січня 1919 р. Для того подаємо деякі з тих документів за працею д-ра М. Стахова під заголовком „Україна в добі Директорії УНР", том II-ий.

ПЕРЕДВСТУПНИЙ ДОГОВІР

ської Народної Республіки — д-р Льонґин Цегельський і д-р Дмитро Левицький, як повновласники Української Національної Ради і Державного Секретаріяту заявляють:

„Йдучи за найгарячішими бажаннями Українського Народу обох Українських Народних Республік бути якнайскорше і навіки

50-річчя Акту Соборности

В дні 22 січня 1969 року минає 50 років від дня проголошення одного з найважливіших політичних актів нашої найновішої історії, а саме Акту Соборности усіх українських земель. Довершення й проголошення Соборности України стало можливим в першу чергу тому, що в 1917 році після вибуху в Росії Великої Революції відбулась на українських землях Українська Національна Революція. В наслідку тієї революції проголошено в листопаді 1917 року III-ім Універсалом Української Центральної Ради Українську Народну Республіку, якої повну незалежність і суверенність проголошено IV-им Універсалом тієї ж Центральної Ради в дні 22 січня 1918 р.

В другу чергу проголошення Соборности України стало можливим завдяки Листопадовому Зривові на західньоукраїнських землях в дні 1-го листопада 1918 року і завдяки проголошенню Українською Національною Радою української державности на тих українських землях, які до того часу входили в склад Австро-Угорської монархії.

Акт проголошення Соборности України відбувся дуже урочисто на історичній Софійській Площі в Києві в дні 22-го січня 1919 року в приявності делеґатів Галичини, Буковини й Закарпаття, саме в річницю проголошення IV-им Універсалом самостійности України.

Проголошення Соборности України відбулось при великім здвизі народу і війська, в приявності заступників чужих держав.

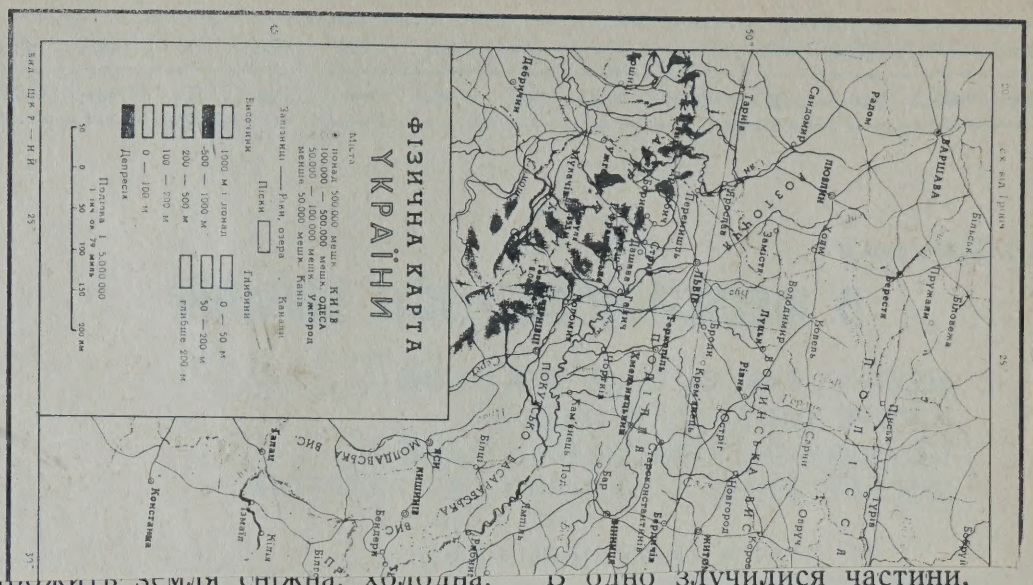

Дрожить земля сніжна, холодна,
А в Києві сьогодня Свято:
День Злуки в Києві сьогодня.

Від досвітку народу море
Колишеться біля Софії...
А на майдані ліс прапорів
У світлі сонця променіє.

А у Софії співи, лики,
Вогні кадила й фіміями...
Молебні служать там владики,
Великий тиск народу в храмі.

У кожного веселі лиця
І щастя в кожного без міри...
На радощах уся Столиця,
Немає смутку, ні зневіри.

Надії кожне серце будить...
А ось — стиха у мурах храму
І на майдан, де море люду,
Владики вийшли з хоругвами.

Ущухло море на хвилину
І понад люд із пєдесталу
Святочно, торжественно линуть
Грімкі слова універсалу:

В одно злучилися частини,
Що їх століттями ділили
Недоля й злидні України.

Один народ, одна держава,
Одно імя лиш для народу...
Одно бажання, мрії, слава,
Ген — од заходу аж до сходу!..”

І слуха слів тих люду море,
І слуха військо їх у лавах,
І лунко вється у просторах
Трикратнє: „Слава! Слава! Слава!”

А там де схід, гудуть гармати
І на заході люті бої
І там і там ідуть завзято
У вир змагань кривавих вої.

В Софії дзвінко дзвонять дзвони,
В Софії гимни і молебні,
Вже розторощені кордони,
Повалені стовпи ганебні.

За чим горіли в нас бажання,
Про що леліяли ми мрії,
За що ми кров лили в змаганнях—
То сталось там, біля Софії.

АКТ СОБОРНОСТИ У СВІТЛІ ТОГОЧАСНИХ ДОКУМЕНТІВ

Цікаво познайомитись з деякими документами звязаними з Актом проголошення Соборности України в дні 22 січня 1919 р. Для того подаємо деякі з тих документів за працею д-ра М. Стахова під заголовком „Україна в добі Директорії УНР", том II-ий.

ПЕРЕДВСТУПНИЙ ДОГОВІР В ХВАСТОВІ

Першим і основним актом соборности є договір, укладений і підписаний у місті Хвастові в неділю 1 грудня 1918 року. Текст цього договору такий:

„В імені Української Народної Республіки Директорія — Володимир Винниченко, Симон Петлюра, Федір Швець і Панас Андрієвський і іменем Західньо-Української Народної Республіки — д-р Льонґин Цегельський і д-р Дмитро Левицький, як повновласники Української Національної Ради і Державного Секретаріяту заявляють:

„Йдучи за найгарячішими бажаннями Українського Народу обох Українських Народних Республік бути якнайскорше і навіки злученими в одній національній, незалежній та суверенній Українській Державі, та виповняючи висловлену волю верховних і рішальних тимчасових державних органів, а саме волю Українського Національного Союзу і установленої ним Директорії з одного боку, та Українську Національну Раду і Раду Державних Секретарів з другого боку, злучитись в одно

ЧЛЕНИ ДИРЕКТОРІЇ УНР.
Зліва направо: Андрій Макаренко, Федір Швець і Симон Петлюра.

державне тіло, заключаємо ми слідуючий передвступний договір про державну злуку:

„1. Західньо-Українська Народна Республіка заявляє цим непохитний намір злитися в найкоротшім часі в одну велику Державу з Українською Народною Республікою, значить, заявляє свій намір перестати існувати, як окрема Держава, а натомість увійти з усією своєю територією й населенням, як складова частина державної цілости в Українську Народну Республіку.

„2. Українська Народна Республіка заявляє цим рівнож свій непохитний намір злитися в найкоротшому часі в одну Державу з Західньо - Українською Народною Республікою, значить, заявляє свій намір прийняти всю територію й населення Західньо-Української Республіки, як складову частину державної цілости в Українську Народну Республіку.

„3. Правительства обох Республік уважають себе звязаними вищими заявами, то значить: уважають себе посполу обовязаними цю державну злуку можливо в найкоротшому часі перевести в діло так, щоб можливо в найкоротшому часі обі Держави утворили справді одну неподільну державну одиницю.

„4. Західньо - Українська Народна Республіка з огляду на витворені історичними обставинами окремі правні інституції та культурні і соціяльні окремішности життя на своїй території, — її населення, як будуча частина неподільної Української Народної Республіки, дістає територіяльну автономію, якої межі означить у хвилі реалізації злуки обох Республік в одну державну цілість окрема спільна комісія за ратифікацією її рішень компетентними законодавчими і правительственними державними органами обох Республік. Тоді також установлені будуть детальні условини злуки обох держав.

„5. Цей договір списаний у двох примірниках як двох окремих оригіналах, по одному для правительства кожної з обох Держав, то є Директорії Української Народної Республіки і Ради Державних Секретарів Західньо-Української Народної Республіки.

„Директорія Української Народної Республіки: В. Винниченко, П. Андрієвський, Ф. Швець, С. Петлюра, отаман українських республіканських військ.

„Повновласники Ради Державних Секретарів Західньо - Української Народної Республіки: Д-р Льонґин Цегельський, Д-р Дмитро Левицький.

РАТИФІКАЦІЯ ХВАСТІВСЬКОГО ДОГОВОРУ

Державний Секретаріят ЗУНР подбав про це щоб хвастівський договір був найскоріше ратифікований Українською Національною Радою, тобто парляментом ЗУНР. В пятницю 3 січня 1919 року, Українська Національна Рада на своєму засіданні, що відбулось в місті Станиславові, полагодила ратифікацію цього договору окремою конституційною постановою, яка була прийнята однодушно. Текст тієї постанови такий:

„Українська Національна Рада, виконуючи право самовизначення українського народу, проголошує торжественно з'єднання з нинішним днем Західньо-Української Народної Республіки з Українською Народною Республікою в одну суверенну Народну Республіку.

„Зміряючи до найскорішого переведення цеї злуки, Українська Національна Рада затверджує передвступний договір про злуку заключений між Західньо - Українською Народною Республікою і Українською Народною Республікою дня 1 грудня 1918 у Хвастові та поручає Державному Секретаріятові негайно розпочати переговори з Київським Правительством щодо сфіналізування договору про злуку.

„До часу, коли зберуться Установчі Збори з'єдиненої Республіки, законодавчу владу на території бувшої Західньо - Української Народної Республіки виконує Українська Національна Рада.

„До того ж самого часу цивільну військову адміністрацію на згаданій території веде Державний Секретаріят, установлений Українською Національною Радою, як її виконуючий орган".

ПРОМОВА ГОЛОВИ ДЕЛЕҐАЦІЇ УНРАДИ В ЧАСІ ПРОГОЛОШЕННЯ СОБОРНОСТИ

Українська Національна Рада після ухвалення закону про ратифікацію хвастівського договору вибрала 35-членну делеґацію для нотифікації тієї постанови Директорії Української Народної Республіки. Головою тієї делеґації був перший віцепрезидент Української Національної Ради. Окрім віцепрезидента д-ра Л. Бачинського були ще в делеґації державні секретарі полк. Д. Вітовський, І. Мирон, О. Бурачинський

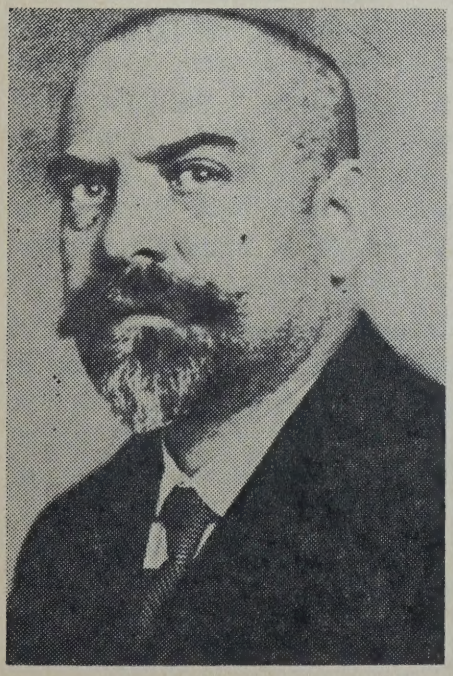

Д-р Левко Бачинський

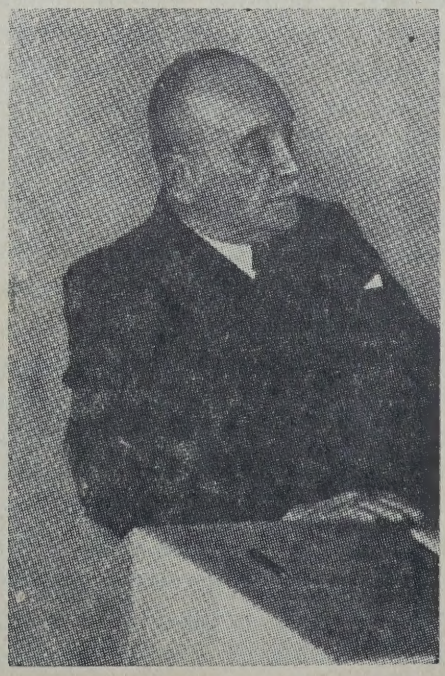

Д-р Степан Витвицький

і державний секретар без портфелю Л. Цегельський, та секретар УНРади д-р С. Витвицький. УНРада обрала до делеґації велику групу селян, що були членами УНРади від обидвох головних партій — українських націонал-демократів та радикалів: Тимотея Старуха, А. Шміґельського, Петра Шекерика-Доникова і інших.

Згідно з порядком актів соборности розпочалася урочистість на Софійській Площі промовою голови делеґації Західної Области УНРеспубліки (це від тоді була нова назва Західньо-Української Народної Республіки — зам. редакції) д-ра Левка Бачинського. Текст тієї промови такий:

„Світла Директоріє, Високий Уряде Української Народної Республіки!

„На цій історичній площі столичного города Києва стаємо оце ми, законні і вільними голосами нашого народу обрані представники Західної України, а саме Галичини, Буковини і Закарпатської Руси, та доносимо Вам і запевняємо прилюдно перед усім народом України, перед усім світом і перед лицем історії, що ми, український нарід західньо-українських земель, будучи одною кровю, одним серцем і одною душею з усім народом Української Народної Республіки, власною нашою волею хочемо й бажаємо обновити національну державну єдність нашого народу, що існувала за Володимира Великого і Ярослава Мудрого, а до якої стреміли наші великі гетьмани — Богдан Хмельницький, Петро Дорошенко та Іван Мазепа.

„Від сьогодні Західня Україна лучиться в одно нерозривне тіло, в Соборну й Суверенну Державу..."

Промова Л. Бачинського своїм глибоким національним патосом і державницьким духом зробила на приявну масу велике враження.

ТЕКСТ УНІВЕРСАЛУ ДИРЕКТОРІЇ ПРО СОБОРНІСТЬ

Після промови голови західньо-української делеґації д-ра Левка Бачинського член Директорії проф. Ф. Швець проголосив Універсал Директорії про Соборність. Текст того Універсалу такий:

„В імені Української Народної Республіки проголошує Директорія цілому Українському Народові велику подію в історії нашої української землі.

„Дня 3 січня 1919 року в місті Станиславові Українська Національна Рада Західньо - Української Народної Республіки, як представниця волі всіх Українців Австро-Угорщини, і як найвищий їх законодавчий орган, святочно проголосила з'єднання західньо-Української Народної Республіки в одну суверенну Народну Республіку.

„Вітаючи з великою радістю цей історичний крок наших західніх братів, Директорія Української Народної Республіки рішила прийняти до відома це з'єднання і ввести його в життя згідно з умовами, які означено в ухвалі Української Національної Ради з дня 3 січня 1919 року.

„Від нині воєдино зливаються століттями відірвані одна від од-

ної частини єдиної України. Західньо - Українська Народна Республіка (Галичина, Буковина й Угорська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна. Здійснилися віковічні мрії, якими жили і за які вмірали кращі сини України. Від нині є єдина незалежна Українська Народна Республіка. Від нині український народ, увільнений могучим поривом своїх власних сил, має тепер змогу з'єднати всі змагання своїх синів, для утворення нероздільної незалежної Української Держави на добро і щастя робочого народу".

Після прочитання Універсалу Соборности, Винниченко й Бачинський подали собі врочисто руки і тоді залунало радісне „Слава" з усіх усюдів.

Коментатори Акту Соборности кажуть, що на загал сучасників він зробив глибоке враження та став невідємною частиною української національної ідеології від того моменту. Вони кажуть, що не зважаючи на всі пізніші невдачі, які навістили український нарід, не зважаючи на те, що по упадку української державности українську територію поділено між різні чужі держави „соборна українська державність стала не тільки вірою української нації у всіх її частинах, але й самозрозумілим начальним пунктом програми кожної політичної партії, яка справді почувала себе незалежною українською політичною організацією.

Сильвестер Яричевський

ГИМН

Побідна пісне, загреми!
Доволі вже терпіли ми
Знущання, муки і обид —
Терпіти далі навіть встид!
З краю обид, терпінь могил
Устань, хто краплю має сил,
В кого надії світ не зблід!
Гей, до борні! гей, до побід!

Не дожидати нам чудес,
Щоб сам собою ворог щез,
Не скинуть ласки небеса —
Самі творімо чудеса!
Вогонь із душ, із серця грім
Міцною волею крешім!
В кого надії світ не зблід!
Гей, до борні! гей, до побід!

ДЕСЯТЬ ДНІВ У КИЄВІ В СІЧНІ 1919 Р.

(Подається в уривках)

Одною з перших постанов станиславівської сесії Української Національної Ради була ухвала з дня 3 січня 1919 р. про злуку Західньо-Української Народньої Республіки з Українською Народньою Республікою...

Скоро по Новім Році стала організуватися делеґація з рамени Української Національної Ради до Києва, яка мала би обовязок постанову УНРади офіціяльно передати наддніпрянському урядові та евентуально навязати перші переговори в справі переведення злуки в життя. Головою делеґації призначено містопредсідателя УНРади Льва Бачинського, секретарем д-ра Степана Витвицького. Окрім них в склад делеґації входили члени уряду як полковник Вітовський, Цегельський, Мирон Бурачинський, Перфецький та цілий ряд членів УНРади (як Вітик, Шміґельський, Т. Старух, Дувіряк, Сандуляк і другі), вкінці кількох урядовців секретаріятів у характері експертів — разом 36 осіб.

Я мав теж велику охоту взяти участь в тій делеґації не лиш з чисто особистого бажання побачити Київ та пізнати наддніпрянські відносини, але також з думкою евентуально послужити своїм історичним знанням. Я одержав нарешті дозвіл від свого шефа державного секретаря Артимовича і 16 січня 1919 р. по обіді рушив наш надзвичайний поїзд через Ходорів, Підвисоке... О год. 11 перед полуднем заїхав наш поїзд на особовий київський двірець... Як лиш поїзд заїхав під перон, оркестра Січових Стрільців заграла Націо-
з вагонів вітав її від правительства
з вагонів вітав її від правительства

Члени Директорії С. Петлюра і В. Винниченко вітають членів делеґації ЗУНР.

та Січових Стрільців премієр міністрів Чехівський...

Саме в день нашого приїзду до Київа стали з'їздитися вже делеґати, бо первісно отворення конгресу було заповіджене на 19 січня. Між вибраними у такий неспокійний час було найбільше соціялістів революціонерів, яких число на конгресі доходило до 150... Інші українські партії були значно слабші, навіть соціял-демократи не були дуже чисельні. Зате помірковані та національні партії як самостійники та соціялісти-федералісти, що гуртували всю українську духову еліту, були на конгресі просто без всякого значіння, здобуваючи по кілька мандатів...

Директорії дуже залежало на тому, щоб засилити Трудовий Конгрес уміркованим елементом, а ним могли бути тільки делеґати від Галичини. Зате в Галичині виборів у Трудовий Конгрес не переведено. Перевести їх не було часу, а просто навіть неможливо вже було звернутися до УНРади в Станиславові, щоби виделеґувала відповідне число делеґатів з поміж себе, бо день відкриття Конгресу зближався...

Президія делеґації не хотіла цеї справи рішати на власну руку, тому обіцяла порадитися в цій справі з цілою делеґацією.

На повнім зібранні делеґації в день нашого приїзду до Києва в залі Гранд-готелю около години 5-ої попол. зреферував справу голова делеґації д-р Лев Бачинський...; по короткій дискусії запала постанова взяти на себе евентуальне одіюм в Галичині та узнати всіх членів делеґації в числі 36, репрезентацією від Західньо-Української Народньої Республіки на Трудовий Конгрес...

Слідуючого дня в неділю 19 січня (Йордан) мало відбутися відкриття Трудового Конгресу. Та вже попереднього дня всім було відоме, що воно не відбудеться, поперше тому, що не всюди навіть в Києві переведено вже вибори до Конгресу, а на місцях де-не-де переведено їх неправильно так, що вибори треба було касувати і наново переводити. Вкінці багато делеґатів в наслідок комунікаційних труднощів ще не прибуло до столиці. Зате на нинішний день призначене було інше торжество, а саме похорони ексгумованих Січових Стрільців, що лягли в боях з гетьманськими військами під Мотовилівкою при здобуттю Києва, між ними і знаного сотника Черника...

В понеділок 20 січня також не відкрито Трудового Конгресу. Формально оправдувано відтягання відсутністю всіх делеґатів, а на ділі було це тому, що Директорія хотіла висондувати настрої між присутними членами Конгресу, бо боялася, щоби Трудовий Конгрес не прийняв надто лівого напрямку та не звернувся проти Директорії.

Перед полуднем заглянув я до городської опери, де мав радити Конгрес. В кулуарах повно депутатів, які вели живі політичні балачки, всюди повно агітаційної літератури, а може найбільше большевицької в українській та російській мові. Припиняти цеї агітації ніхто і не думав. Відбувалася вона в театрі, на вулицях, всюди. Під ліхтарнею ставав большевицький

Проголошення Актів Соборности 22 січня 1919 р.

агітатор та уряджував імпровізований мітінг. Найбільше полювали ліві агітатори на наших селян та стрічалися з такою гідною відправою, що пізніше не хотілося їм підходити до галицького селянина за своїм крамом. Зате пізніше з лівих лавок Трудового Конгресу чули ми нераз голоси на тему „клясової неосвідомленості" галицького селянина...

Прийшов день 22 січня 1919 р. На дворі був легкий мороз, хоч день був погідний та гарний.

Зранку місто прибрало святочний вигляд. Гуртками то одинцем спішив народ на Софійську площу, що ціла потапала в повені державних прапорів.

Вздовж вулиць що вели на площу Софії, шкільна молодь утворила шпаліри, а саму площу окружив кордон війська, пропускаючи до середини лиш делеґації, представників уряду та чужоземних представництв. Поза кордоном війська збиралися великі маси народу, а навіть на дахах, деревах та мурах було повно цікавих...

Точно о 12 годині зачався святочний Акт Злуки: Серед загальної тишити стає перед членами Директорії державний секретар

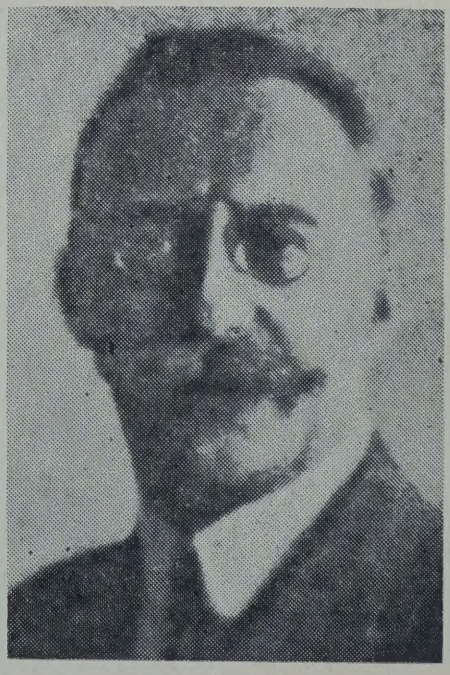

Д-р Льонгин Цегельський

Площа св. Софії в Києві.

д-р Л. Цегельський та відчитує в українській мові грамоту, яка говорила про ухвалу УНРади Західної Української Республіки злучитися з УНРеспублікою. Грамота стверджувала, що ця ухвала згідна з правом самоозначення народів. Цю грамоту з датою — Станиславів 17 січня і з підписами президії УНРади, передає промовець голові Директорії Винниченкові. Зриваються оклики „Слава", а по хвилі ту саму грамоту по французьки відчитує член делеґації д-р Ярослав Олесницький.

У відповідь на це член Директорії Швець відчитує Універсал Директорії, де говорилося, що Директорія приймає цей акт УНРади до відома та принимає Західню Україну до злуки з Придніпрянською Україною. Святочно проголошуваний Універсал кінчив словами: „Од нині во єдино зливаються століттями одірвані одна від одної частини Єдиної України — Західньо-українська Народня Республіка (Галичина, Буковина й Угорська Русь) й Наддніпрянська Україна. Здійснились віковічні мрії, якими жили і за які умірали кращі сини України. **Од нині є Єдина Незалежна Українська Народня Республіка".** Універсал носив

дату — Київ 22 січня 1919 року. Під оклики „Слава" передає проф. Швець Універсал д-рові Цегельському...

Грамоту та Універсал відчитували зібраному за військовими кордонами народові окремі оклич ники з чотирьох кутів Софійської площі... По кожнім прочитанні грамоти та Універсалу народ здіймав грімке „Слава", а оркестра грала національний гимн.

Після цього духовенство під проводом архиепископа Агапіта стало до Молебня, який закінчився многоліствіями для Директорії, уряду, війська і народу...

В часі обіду довідалися ми, що Трудовий Конгрес таки буде ще нині вечором отворений...

Около пів до п'ятої стали пускати делеґатів на залю, переводячи стислу контролю доручених всім легітимацій. Місця занимали делеґати де хотіли та вже мимоволі сталося, що по правій стороні залі (глядячи зі сцени опери) заняли всі передні місця Галичани, за ними сиділи нечисленні соціялісти-федералісти, соціялісти-самостійники та численніші від тих соціял-демократи.

Центр та ліву сторону заняли есери. По середині першого ряду сидів проф. Грушевський. Під стіною на крайній лівиці сиділи есери лівої течії, члени комунізуючого Бунду (жидівська соціялістична організація — зам. редакції) та комуністи. В льожах партеру та першого поверху примістилися члени Директорії та уряду, вищі старшини Січових Стрільців з полковником Коновальцем на чолі...

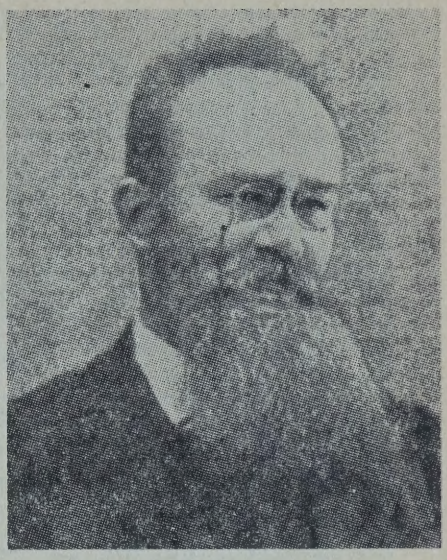

Проф. Михайло Грушевський

Около п'ятої години відкрив Трудовий Конгрес голова Директорії Винниченко святочною промовою, в якій коротко переповів історію повстання проти гетьмана та віддав пошану стрільцям, що впали в цій боротьбі. Після цього голова сеніор-конвенту А. Степаненко, (есер) запропонував президію Конгресу у такому складі: від партії Село-спілки,(есери) — Дмитра Ордину, від обєднаної вже Української соціял-демократії, Семена Вітика, від галицького блоку (без соціял-демократів) Тимотея Старуха, від лівих фракцій не ввійшов ніхто до президії. До секретаріяту запропонував С. Бачинського (Село-спілка), В. Злочанського (українські соціял-демократи), Биска (російські соціял-демократи), Воропая (соціялісти самостійники), одно місце застережено для Союзу українських залізничників та поштовців...

Після вибору президії як перша точка нарад прийшла справа злуки Західної України з Придніпрянщиною. Перший в цій справі

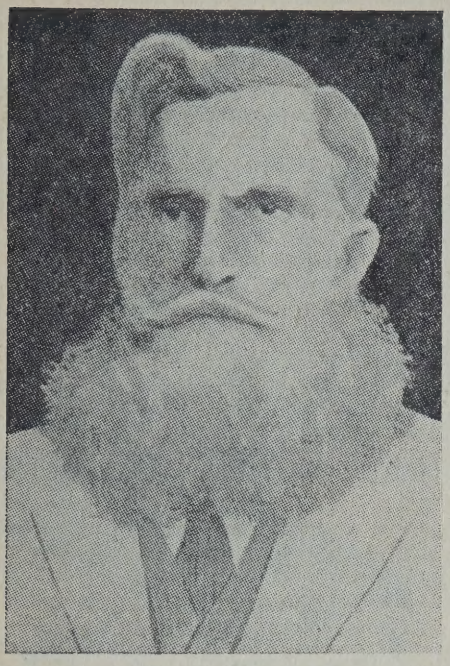

Тимотей Старух

промовляв С. Вітик... По нім забрав голос Лев Бачинський. В своїй промові вдарив він на сантиментальну нуту. Галичина та Придніпрянщина, говорив він, це дві рідні сестри, яким тепер треба лучити спільне добро і зло, щастя і нещастя...

Після цих промов Вітик піддав справу злуки під голосування через повстання з місць. За злукою встали всі крім скрайної лівиці есерів, комунізуючих та правдивих комуністів. Цей їх крок викликав бурю обурення на залі так, що вкінці і вони встають, лиш двох комуністів сиділо вперто на своїх місцях, як принципові противники злуки з реакційною Галичиною. Таким чином справу злуки полагоджено остаточно законодатною дорогою.

Пятниця 24 січня і передполудне суботи 25 січня заняли засідання комісій та фракцій, серед яких ішов завзятий бій, як ставитися до Директорії та в чиї руки слід евентуально віддати владу. Сварка над „питанням влади" була тим завзятіша, чим ближче під Київ підсувалися большевики, а край треба було в першу чергу боронити перед наїздниками. Положення в Києві ставало чимраз більше нервове...

Гарячка Києва між тим змагалася тому, що й місцеві большевики стали підносити голову, а з ними стали вже лучитися комунізуючі жидівські бундисти з Рафесом на чолі. Вони крайне вороже ставилися до Української Народної Республіки...

Серед такого нервового настрою отворено 25 січня засідання Трудового Конгресу. Предметом обрад був звіт Директорії та уряду. Звіт в імени Директорії здавав її голова Винниченко. Говорив він про сучасне положення України, про її відношення до большевиків і антанти. Згадав він про запевнення большевиків, що збережуть

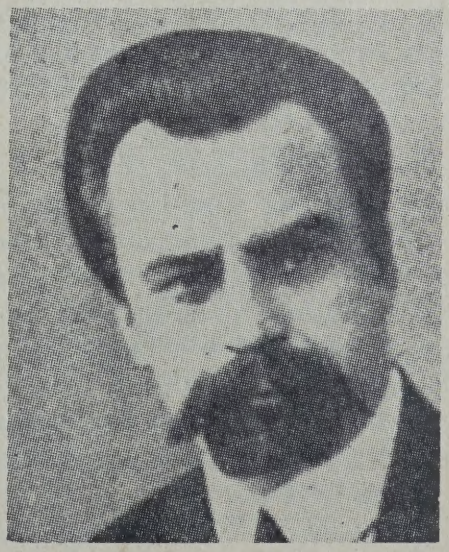

Володимир Винниченко,
перший премієр
Української Народної Республіки
і голова Директорії.

невтральність у відношенню до республіканської України по повваленню гетьмана та про те, як перфідно зломили вони дане приречення та війною пішли на Україну...

Після Винниченка в імені уряду говорив премієр Чехівський загально про працю міністрів, а міністер Мартос про „пекуче земельне питання". Смішно було чути про ріжні земельні проєкти саме в той час, коли український нарід тратив під собою цю святу землицю з дня на день...

Слідуючий день заняла дискусія над звітом Директорії... Ситуація на Трудовому Конгресі ставала гаряча. Ніхто не був певний, чи більшість таки не заявиться за уступленням Директорії...

Дискусія на Трудовому Конгресі дійшла до найвищого розгорячення, коли на сцену виступив та став промовляти Рафес, представник комунізуючого жидівського Бунду. На уряді та Директорії не лишив він сухої нитки. Владу назвав реакційною, що звязалася з антантою проти робітничо-селянського уряду...

Його провокацій слухав Трудовий Конгрес терпеливо. Аж коли Рафес заатакував Січових Стрільців та галицьких стрільців назвав „сирим крестянством", що в своїй клясовій несвідомости давить всякий робітничий рух Києва, счинився на лавах Галичан такий пекольний вереск, що й одного слова не було чути.

До протесту галичан прилучилися прочі угрупування до правих есерів включно. Як попарений кидався Рафес по сцені, довший час

С. В. Петлюра

намагався перекричати всіх та на дармо. Чути лиш було оклики „большевицький наймит, злізь зі сцени".

Вкінці і Рафес зрозумів, що галичани не менше вперті, як київські комунізуючі бундисти та що його не допустять до слова, зійшов зі сцени. Здавалося ,що прийде момент, що делеґати з правиці кинуться на нього та силою стягнуть його з естради і це булоби сталося, якщо заглублення на оркестру не відділялоби сцени від залі. Та в цім часі появився в льожі отаман Петлюра в товаристві Коновальця. Це було неначе остереження на адресу комунізуючих, хто тепер заговорить на Конгресі, якщо вони не успокояться. І це поділало успокоюючо на лівицю.

Остаточно піддано звіт Директорії та уряду під голосування.

Поважною більшістю голосів апробовано їх діяльність, а ухвалений Тимчасовий Закон про владу затверджував Директорію та доручав їй підняти всі міри для оборони країни перед большевиками, які вже підступили з Лівобережжа на Київ на віддаль яких 30 кілометрів.

На кінцевому засіданні Трудовий Конгрес уповажнив Директорію видати Універсал до народу та цілого світа, взиваючи нарід до бою з наїздником ,а весь світ на поміч проти большевиків. Такий Маніфест появився з датою 28 січня 1919 року. Та паперовий маніфест не урятував ні Києва, ні України перед ворогом, ні полудневосхідної Европи перед большевиками.

М. Ч.

Л. Ч. К., ч. 5 і 6, 1931 р.

Уляна Кравченко

22 СІЧНЯ 1919 РОКУ

То не сон... не сон... то ява!
То воскресла наша слава!
День відродження Держави!
То не мрія і не казка,
Ані вороженьків ласка,
Це грімке, могутнє: ,Хочу!"
Голос Генія Народу,
Що веде... що рве в свободу,
Мов Богданова булава!!
— Хочу! Землю знов єдиную!
Відбудую і руїну
І трівку дам підвалúну!
На цеглинах до будови
Герб кладу Володимúра!
В мене міць, в живучість віра,
Прометея жар любови,
Геній я і Дух Народу!
У соборній цій державі
В руки сам беру булáву!

І обида щезла чорна,
І Марену хмурну вбили,
В бéзвістах пропав сам Див...
Степ ожив нам весь розлогий,
Дніпрові ревуть пороги,
Київ золотом сіяє...
Предків Дух над ним витає,
Осмомисла... Ярослава...
Дух великого Богдáна!...
Це воскресла наша слава!

З над Дністра, з краю Данила,
Йдуть Прочани, повні сили,
Йдуть у Київ злотосяйний,
В блесках, в шумі буйних нив...
Йдуть з прапорами, співають:
Хай живе, живе Соборна!

А в Софійському заграли,
Задзвонили срібні дзвони,
Як Прочан жерці вітали...
Чисту жертву враз складали,
І на злуку присягали!
І заграли срібні дзвони,
Срібні дзвони, ясні тони
І дзвінкі пісні-поклони
Сонцю — ясному Дажбогу,
Що віщує перемогу,
В день народження Держави!

Будь спокійна, Україно,
Щастя — Волі запорука
Є Братів присяга — злука!
Будь спокійна, Україно,
Єдности Дух в нашій груди!
Дух той — в бій веде... на труди
Нам нова пора наспіла,
Змагань дні — до правди... діла!

Грайте, дзвони... срібні тони
І дзвінкі пісні-поклони
Сонцю — ясному Дажбогу!
Що віщують перемогу!

Це не мрія... це не сон,
Не ділить братів кордон!!

М. Д.

933-ліття історично-державної соборности України

Із давен-давна купалось Сонце на Дніпрі... А там — піднялось — і над Києвом стало...

І розливаючи звідси своє золоте проміння — несло всім землям нашим: **історично-державний світанок.**

Вже понад 1000 літ тому — наш славний князь **Ігор** (914—945) старався з Києвом сполучити всі землі українські, від Дону по Карпати.

А пятьдесять років пізніше — в останній чверті X. століття — внук його **Володимир Великий** (980—1015) із усіх тих земель створив уже одну **Українську Соборну Державу;** завів у ній одну християнську віру; поклав основи для розквіту староукраїнської культури. За те й оспівав його народ „Ясним Сонечком" України.

Але, як Володимира не стало, треба ще було повних двадцять років нових зусиль на те, щоб син його **Ярослав Мудрий** (1019—1054) привернув Україні соняшну славу. Це й сталось у другій чверті XI століття. І такої — у нашій історії не було вже потім ніколи...

**
*

Ярослав Мудрий добув великокняжий київський престіл. Спер-

Князь Ярослав Мудрий

шу, мусів ділитися батьківщиною зі своїм молодшим братом Мстиславом Сміливим; він володів землями на схід від Дніпра та забезпечував і поширював східньо-південні їх межі. Ціле Правобережжя й північні землі належали до Ярослава.

За дужими плечима брата, що дбав про схід, — Ярослав звернувся на захід. Насамперед, у 1030 р. привернув собі Белз. Рік пізніше — відібрав і Червен, що з цілим роєм т. зв. червенських городів у нинішній Холмщині забезпечував стародавній волинський шлях на Київ. У тому часі привернув і перемиську землю та збудував над Сяном свій город Ярославль, що — враз із іншими довколишніми городищами — замикав другий такий самий шлях — подільський. Ярославль і Червен та ще й Берестя на нинішньому Підляшші — це були найважніші воєнно-оборонні осередки на українсько-польському пограниччі, між Карпатами та горішньою течвою Буга.

Відси на північ, вище Припяті й нинішнього Полісся, де не було ще жадної чужої держави, — володіння Ярослава простягалося дуже далеко. Лишаючи — з волі батька — незалежність полоцькому князівству, він покорив собі чудські (фінські) племена, себто нинішню Естонію, збудував там город та назвав його від свого хрещеного імени — Юріїв, сьогоднішній Дорпат. А на протилежному сході — оперся на горішню течію Волги й заложив над нею другий Ярославль.

А тимчасом, із півдня, цього вікового товпища диких азійських орд під час мандрівки до Европи, — насунула ще раз навала печенігів і в 1036 р. підійшла аж під Київ. Але Ярослав розгромив їх у великій битві так, що тут і слух про них загинув. Укріпив наново Київ і замкнув його „Золотими Воротами". І збудував тоді здовж Росі, правобічної притоки Дніпра, ланцюг нових укріплень, щоб забезпечити ними державу від півдня.

А коли у 1036 р. помер безпотомно Мстислав, Ярослав Мудрий став єдиним володарем цілої великої держави: від фінської затоки аж за Дон, по кавказькі гори, та від Сяну аж до горішньої Волги. Ціла східня Европа належала до нього.

Понад 900 літ тому... В 1036 р. відродилася знову державна соборність України.

І скрізь славилось імя її мудрого володаря... І входили з ним у політичні й родинні звязки мало-що не всі европейські держави: Візантія, Швеція, Норвегія, Польща, Угорщина, Німеччина та Франція. З того тільки з Візантією попсувалися були звязки тоді, як Ярослав уладив 1043 р. — останній уже в нашій історії та невдалий — похід на Царгород; але добрі взаємини наладналися з нею скоро.

Відновник велетенської Української Соборної Держави старався завести в ній якнайбільший внутрішній лад і піднести якнайвище рівень культурний.

Він, перший у нас і взагалі перший на сході Европи, зложив давніші наші прадідні та свої державні закони в один збірник, що звався **„Руська Правда".**

Поширював християнську віру. Будував манастирі, церкви, засновував єпископства, закладав школи та перші книгозбірні. Виховував рідне духовенство, унезалежнював наше церковне життя від греків, і вже в пол. XI. ст. українець — визначний наш церковний письменник і проповідник Іляріон — засідає на митрополичому київському престолі.

Під опікою Ярослава, поруч багатого перекладного письменства з чужих мов, появляються уже й своєрідні, українські твори. Крім згаданої „Руської Правди" й інших — уже в перших роках соборности починають у нас писати першу історію України, — найдавніший, т. зв. начальний літопис, овіяний глибоким релігійно-національним духом. А все це такі твори, що на них нашим словянським сусідам довелося ще дуже довго ждати...

Та найбільшою гордістю і Києва і цілої соборної України був **Свято-Софійський Собор,** що його збудував Ярослав на тому місці, де розгромив орду печенігів. І саме цю дорогоцінну старовинну нашу памятку, цього понад девятьсотлітнього свідка незалежности й соборности України, напосілася тепер силоміць вирвати з її серця, знищити й змести з очей новітня московська орда, ворог з півночі...

***

Але ж уже ніхто, ніхто та ніколи не вирве з душі поколінь українських нашої відвічної туги до Сонця...

До Сонця, що так ясно світило Україні за Мудрого Ярослава...

До Сонця, що й потім ще нераз мережало найкращі сторінки історії України...

І тоді, як шістьсот літ пізніше, 1648 р., витала вона під гомін дзвонів — у Києві на Софійській площі — нового будівничого свого — славетного Богдана...

І тоді, як 50 років тому, 22 січня 1919 р. із Ярославового Собору розносилися радісні дзвони на всі наші простори: „Від нині во єдино зливаються відірвані частини єдиної України"...

І сьогодні...

Найбільший Ювілей цілої України!

Понад девятьсотлітній...

А радісні дзвони Софії — не озвуться...

Та голосніше за всі дзвони битимуть без упину наші серця!

ЗОЛОТІ ДУМКИ

Живому й надія жива.

(Народна приказка)

Май надію на найкраще, але будь приготований на найгірше.

(Англійська приказка)

Бідна людина кормиться надією.

(Талес — грецький філософ)

Нудна людина це така, яка говорить тоді, коли вона повинна б мовчати.

(Бієрс)

Довги, це море без дна.

(Карлайл)

Людина не може жити лиш одним хлібом.

(Біблія)

Краще мати пів бохонця хліба, ніж зовсім його не мати.

(Англійська приказка)

Чим більше ви говорите, тим менше люди запамятають собі щось з того, що ви говорите.

(Фенелон)

ТРУДОВИЙ КОНҐРЕС

В часі, коли була проголошена Соборність України, в Києві радив від 22-го до 28-го січня передпарлямент України, що мав назву Трудового Конґресу. В нарадах Трудового Конґресу взяли участь і делеґати — Галичини, Буковини та Закарпаття в числі 35, а всіх делегатів на тому Конґресі було 300. Право вибирати до Трудового Конґресу мало лише трудове населення України, тобто лише ті, що власною працею заробляли на прожиття і нікого не визискували.

Згідно „Інструкції для виборів на Конґрес Трудового Народу України", яка була затверджена Директорією в дні 5 січня 1919 року, Конґрес мав складатись з 593 депутатів від трудового селянства, робітництва і трудової інтеліґенції з тим, що від селянства мало бути 377 депутатів, від робітництва 118, від трудової інтеліґенції 33 і від Галичини, Буковини та Закарпаття — 65 депутатів.

Закон про тимчасову форму української влади

В часі нарад Трудового Конґресу прийшли відомості, що большевики скорим походом йдуть на Київ, тому Трудовий Конґрес поспішно ухвалив закон про тимчасову форму української влади і розійшовся. В законі про владу всю власть передано Директорії, перед якою на час відсутности Трудового Конґресу є відповідальний виконавчий орган, а саме рада міністрів. Конґрес рішучо висловився проти встановлення робітничої диктатури.

В третій статті того закону було сказано:

„З огляду на небезпечний військовий стан доручити власть і оборону краю Директорії Української Народної Республіки, яка доповнена представником од Наддністрянської України до слідуючої сесії Трудового Конґресу має бути верховною властю і видавати закони, необхідні для оборони Республики, при чім ці закони передаються на затвердження найближчій сесії Трудового Конґресу.

„Виконавча влада Української Народної Республіки належить раді міністрів, котра складається Директорією і в часі первої сесії Конґресу відповідає перед Директорією".

В 5-ій статті закону сказано:

„Конґрес Трудового Народу України стоїть проти організації робітничої диктатури — висловлюється за демократичний лад на Україні. В цілях закріплення демократичного ладу, правительство УНРеспубліки разом з комісіями має підготовити закон для виборів всенароднього парляменту Великої Соборної Української Республіки.

В 8-ій статті закону сказано:

„З приводу своїх постанов Конґрес Трудового Народу України видає свій універсал до українського народу і ноту до народів всього світу".

На цьому законі спирається переємність влади в Українській Народній Республіці по нинішний день.

Універсал Трудового Конґресу до українського народу і до всіх народів світа

В тому самому дні, в якому ухвалено закон про тимчасову форму української влади тобто у вівторок 28 січня 1919 р. Трудовий Конґрес проголосив універсал до українського народу і до всіх народів світа. Текст основної частини того універсалу такий:

„Народе Український!

„Стань на сторожі свойого права. Проти тебе воюють не лиш імперіялістичні, контрреволюційні вороги, але й совітська Росія, яка неслушно називає себе соціялістичною і також посилає своїх наймитів, китайців і лотишів, проти Твоєї независимости.

„Трудовий Конґрес Народу України зазначує, що займанщина московськими большевицькими військами української землі може притягнути за собою прихід нових чужинців, які лиш ждуть нагоди, коли на Україні запанує большевицьке безладдя, щоби напасти на зруйновану, розграблену Україну.

„Конґрес Трудового Народу України заявляє перед цілим світом, що Український Народ бажає жити в мирі з усіми народами світа, та не має наміру підчиняти своїй власти чужих земель.

„Але він не допустить, щоби хтось посягав на його добро, на його независимість та самостійність.

Український Народ не знесе над собою насильства й неправди. Конґрес Трудового Народу України, обстоюючи самостійність Народної Республіки за добуття землі і волі, кличе вірних синів України станути під стягами славного Війська Директорії Української Народної Республіки".

ПРЕЗИДІЯ КОНҐРЕСУ
ТРУДОВОГО НАРОДУ УКРАЇНИ:

Сергій Бачинський, секретар.
Семен Вітик, голова.

(Уривок тексту того універсалу подано за книжкою Д. Долинського „Боротьба українського народу за волю і незалежність", стор. 162—163).

Марійка Підгірянка

УКРАЇНСЬКОМУ НЕВІДОМОМУ ВОЯКОВІ

Як він в засвітний край спішив
Через криваву річку,
Ніщо на знак свій не лишив,
Лиш жовто-синю стрічку.

А як буй-голову Він клав
В боях на слави полі,
Ніщо у Бога не благав,
Лиш Україні волі.

Тепер на віки вже заснув
Під земленьки покровом,
А нарід Його помянув
Сердечним, теплим словом.

Але в спокою не засне
(Бо він є волі сином),
Аж нарід його помяне
Великим, смілим чином...

КОРОТКА ХРОНОЛОГІЯ 1919-го РОКУ

Рік 1919-й, це рік в якому проголошено обєднання усіх українських земель в Єдину Українську Народну Республіку, цебто здійснено відповідними державними актами Соборність України. Враз з цим, це дуже тяжкий рік в житті молодої української держави, коли вона мусіла боронити своєї незалежности проти кількох ворогів рівночасно і коли її армію замкнуту в чотирокутнику смерти, винищував найстрашніший ворог, а саме плямистий тиф. Коротка хронологія того знаменного в найновішій історії України року така:

Передвступний договір між урядом Української Народної Республіки і урядом Західної Української Народної Республіки було підписано в місті Хвастові в неділю 1 грудня 1918 року.

Ратифікаційна постанова Української Національної Ради в справі того договору була прийнята в місті Станиславові в пятницю 3-го січня 1919 року.

Урочисте проголошення Соборности України відбулось в Києві в середу 22 січня 1919 року.

В часі, коли була проголошена Соборність України в Києві радив від дня 22 січня до дня 28 січня новий парлямент Української Народної Республіки, що мав назву Українського Трудового Конгресу.

В понеділок 4 лютого 1919 року большевики вдруге захопили Київ і почали наступати на Правобережжя. Війська Директорії сильно відбиваючись відступили на Поділля, до Камянця.

З весною 1919 року зайшли зміни й на західньому фронті. Поляки діставши узброєну французами армію генерала Галлера, яка мала воювати проти большевиків, кинули цю армію на галицький фронт.

В четвер, 15 травня 1919 року почалась польська офензива проти Української Галицької Армії. Брак амуніції змусив цю армію до відступу на лінію подільської ріки Серету. Під містом Чортковом почалась протиофензива УГА, в часі якої проломано польський фронт і українські війська наблизились знову до Львова, але цілковитий брак амуніції змусив їх до поновного відступу і в четвер 17 липня Українська Галицька Армія перейшла Збруч та обєдналась з Дієвою Армією Української Народної Республіки.

Покидаючи Галичину враз з армією, Українська Національна Рада, тобто парлямент Західної Области Української Народної Республіки і Державний Секретаріят тобто уряд ЗОУНР передали цілу владу в руки д-ра Євгена Петрушевича, як уповноваженого диктатора.

В Директорії теж настали зміни. Три її члени виїхали за кордон, а цілу владу перебрав у свої руки Головний Отаман, Симон Петлюра.

ПОХІД НА КИЇВ

Польські війська спинились на ріці Збруч. Команди Дієвої Армії і Української Галицької Армії рішили почати офензиву проти большевиків. Ця офензива поча-

лась в серпні 1919 року. В короткому часі цілий середній пояс Правобережної України опинився в руках обєднаних українських армій. Помогло тоді цій офензиві до деякої міри те, що потворились були різні українські повстанчі відділи під проводом різних ватажків, які називали себе „отаманами". Вони нападали то на большевиків, то на Добровольчу російську армію, якою командував генерал Денікін. Ця армія добре узброєна західніми державами, або так званою антантою, наближалась від Донеччини до Києва. Найважніші тодішні повстанські відділи находились під командою Григорієва, Ангела, Зеленого й особливо Нестора Махна, який найдовше від усіх інших зумів провадити партизанку на великих просторах степової частини України.

Ці повстанці-партизани це була велика і боєздатна сила, але вона не була скоординована, бо кожний з отаманів діяв на власну руку. Повстанські отамани вичерпували народню бойову енергію на дармо, бо оперуючи поодиноко вони не мали більшої сили і їх вкінці большевики знищили враз з їхніми загонами. Коли б вони були включились тоді в регулярну українську армію і оперували під одним командуванням, події в Україні могли тоді покотитись іншим шляхом.

Обєднані українські армії посуваючись чимраз дальше на схід, увійшли були в неділю 31 серпня 1919 р. до Києва. Це був спільний, але останній тріюмф Українських армій у столиці України. Він був дуже короткий, бо одночасно під Київ підійшли були російські добровольці. Вони вдерлися до міста й викликали там вуличні бої. Непригтована на таку боротьбу українська армія відступила з Києва перед переважаючими ворожими силами на захід. Але й Денікін не вдержався в Києві довго. Його звідтіля виперли большевики, які почали згодом наступати й на українську армію.

ЧОТИРОКУТНИК СМЕРТИ

З моменту відступу українських армій з Києва почався для молодої ще, незакріпленої української держави і її армії майже безприкладний в історії, трагічний період. Ця армія мала проти себе відразу аж трьох ворогів. З півночі сунули на Україну большевики, зі сходу білогвардійська, російська так звана Добровольча Армія. З заходу загрожували їй поляки. На півдні була, наставлена ворожо до України Румунія, а до того всього Україна мала проти себе неприхильно наставлену до неї побідну антанту, тобто блок західніх держав в цілому.

З надходячою осінню появився найстрашніший ворог, а саме плямистий тиф, який десяткував і так проріджені безнастанною боротьбою на різних фронтах ряди армії. Ця армія знайшлась в страшному для дальшої її долі „чотирокутнику смерти" і все те, що дальше діялось було власне подиктоване тим страшним положенням.

Зі звіту начального інтенданта Української Галицької Армії сотника Ілька Цьокана з 25 жовтня

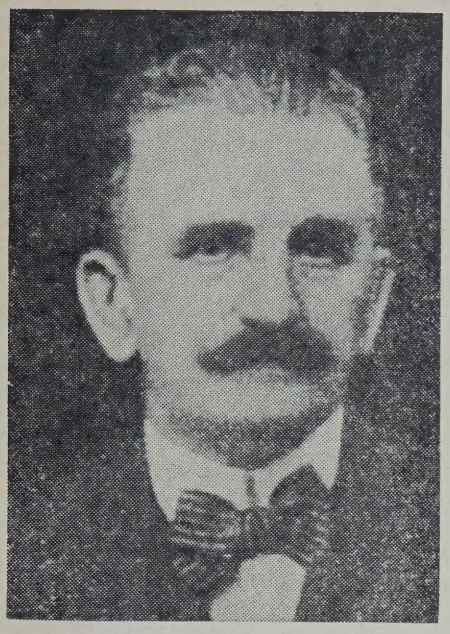

Д-р Євген Петрушевич

1919 року довідуємось, що стрільці кидалися на шини під колеса залізничих поїздів з розпуки. Хворі втікали зі шпиталів в гарячці. Поживи не було, грошей не було й не було видно ніякого виходу. Армія, обдерта й гола розпадалася. Її сильно десяткував плямистий тиф. В Жмеринці і її околицях згинуло з зимна і голоду коло 10 тисяч вояків Української Галицької Армії. Вони конали в бараках на гною. Подібна ситуація була теж в Дієвій Армії УНРеспубліки.

В середу, 12 листопада 1919 року, на квартирі Уповажненого Диктатора Західної Області УНРеспубліки, д-ра Євгена Петрушевича відбулась нарада, в якій взяв участь член Директорії Андрій Макаренко та представники війська. Військовий міністр уряду УНРеспубліки так представив положення: „Війна для нас скінчена. Поконала нас не мілітарна сила ворогів, але тиф... наддніпрянська армія не має заспокоєння навіть елементарних вимог, вона опору дати не може, галицька армія в такім самім стані. Вона в більшості оточена — становище безвихідне" (цитоване за д-ром О. Назаруком — „Рік на Великій Україні", стор. 296).

Договір з Денікіном

В такій ситуації Начальна Команда УГА, на чолі якої стояв тоді генерал Мирон Тарнавський, почала переговори з командою Добровольчої Армії генерала Денікіна в справі взаїмного припинення ворожих кроків. Головний Отаман Петлюра теж пробував навязати нитки порозуміння з генералом Денікіном, однахе впертий генерал, який думав, що він в скорому часі стане паном ситуації у єдиній неподільній Росії

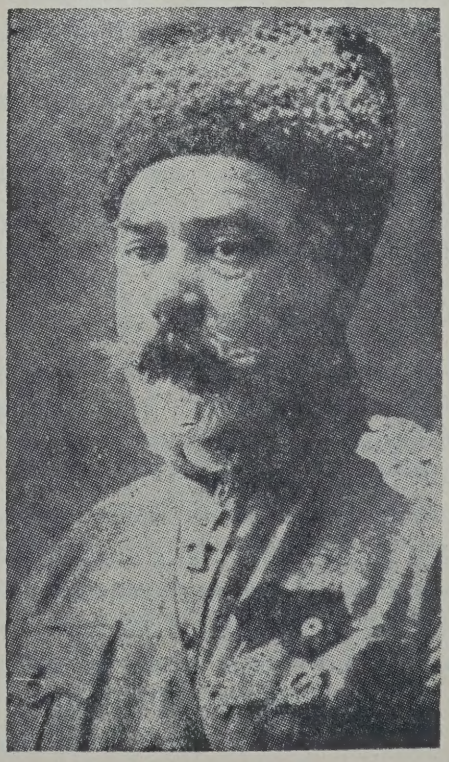

Генерал Антін Денікін

заявив, що війська Отамана Петлюри теж перейняті большевицьким духом й тому він не думає входити з ним в будьякі переговори.

Слід відмітити, що уряд Української Народної Республіки бачучи тяжке положення армії, та здаючи собі справу з того, що неможливо є вести війну рівночасно з большевицькою й денікінською Росією, шукав порозуміння з поляками в справі допомоги з їхньої сторони. Переговори в цій справі почались ще в червні 1919 року, отже ще перед спільним походом обидвох українських армій на Київ. Поляки були схильні дати цю допомогу за відступлення їм західньо-українських земель, що згодом і сталося.

Остаточне перемиря з Українською Галицькою Армією і Добровольчою Армією генерала Денікіна було підписане в Одесі в понеділок 17 листопада 1919 року у формі протоколу. В часі підписання того протоколу Українську Галицьку Армію репрезентувала делеґація зложена з отамана Цімммермана, сотника І. Турчина і поручника д-ра Давида. Постанови того протоколу були такі:

1. Галицька Амія переходить в повнім складі враз з тиловими установами, складами і рухомим залізно-дорожним матеріялом на сторону Російської Добровольчої Армії і входить в повне розпорядження Головнокомандуючого Збройними силами Південної Росії, тепер Командуючого Військами новоросійської Области.

2. Галицька Армія задержує свою організацію, Командуючий Збір, мову, устави і ціле військове майно. Частини мають існувати в складі не менше 50% своїх штатних складів по штатам Галицької Армії, які обовязують по 17 листопада. Корпус Коновальця не уважається Галицькою частиною.

3. Російське Добровольше Командування допоможе Галицькій Армії в доповненні її рядів уроженцями Галичини, які находяться як в чужих державах, так і на території Росії.

4. При вищих штабах, як також при всіх установах і всіх самостійних частинах Галицької Армії будуть приділені російські старшини, лікарі і урядовці згідно з вибором Добровольчого Командування для звязку і порішення на місці питань, які не явились би.

5. Політичних питань відносно взаємовідношень Галицького Правительства до Правительства Добровольчої Армії як також відносно майбутньої долі Галичини не розбирається, а лишається до рішення політичним переговорам. Аж до порішення тих питань в постою генерала Денікіна задержує Диктатор Галичини право кермування й контролі внутрішнього життя Галицької Армії.

6. Галицька Армія не буде воювати з армією Отамана Петлюри, яка бореться на фронті.

7. Галицька Армія зосередоточиться не пізніше 30 листопада 1919 р. в районі Козятин-Винниця-Ільниці - Оратово - Погребиця - Козятин.

8. Для забезпечення того зосередоточення занимає Галицька

Армія негайно частиною сил і держить район Бердичева.

9. Штаб Галицької Армії переходить не пізніше 30 листопада 1919 р. до гор. Уманя.

10. Всі тили (військові установи, етапи, склади і ін.) пересувається постепенно і розташовається на лінії Христинівка-Ольгопіль, Вознесенськ - Николаїв. Санітарні установи, в котрих находяться хорі і ранені остають на місці.

11. Хорі і ранені Галицької Армії, які не найдуть місця в галицьких шпиталях, будуть прийняті в шпиталі Збройних сил Південної Росії на рівних правах з російськими, а по видужанню вертають в Галицьку Армію.

12. Для звязи зі штабом Командуючого військами Новоросії висилається зі штабу Галицької Армії осібного старшину.

13. Сей договір входить в життя з хвилею ратифікації з одної сторони Командуючим військами Новоросії, а з другої сторони Командуючим Галицькою Армією.

14. Ворожі кроки між Добровольчою і Галицькою Арміями устають з хвилею підписання сього протоколу через представників обох сторін, не вичікуючи ратифікації його, як се сказано в параграфі тринадцятім (§13).

Цей протокол підписали — зі сторони Добровольчої Армії: полк. Даровський, полк. Коновалов, полк. Саборський; зі сторони Галицької Армії: отаман Ціммерман, сотник І. Турчин і поручник д-р Давид. Згодом ратифікував його Командуючий військами Новоросії генерал Шіллінг і Начальний Вождь Галицької Армії генерал

Генерал Осип Микитка

Микитка. (Подано за книжкою Д. Долинського: Боротьба українського народу за волю і незалежність — стор. 203-204).

Як видно з поданого вище протоколу, перемиря між Галицькою і Добровольчою Арміями мало лише військовий характер. З політичного боку не вдалось його оформити, бо Денікін не визнавав Української Народної Республіки і тому генерала Мирона Тарнавського відкликано зі становища Начального Вождя УГА, а на його місце призначено генерала Осипа Микитку.

Дії армій пішли в різних напрямах

Дальші дії обох українських армій пішли в різних напрямах. Війська Директорії під командою Головного Отамана С. Петлюри відступили частинно на захід на Волинь, де Отаман Петлюра докінчував свої переговори з поля-

ками. Друга частина Армії УНРеспубліки поділена на малі відділи вела партизанську війну з большевиками на Правобережжі.

Українська Галицька Армія, не маючи змоги навязати будьякі переговори з Польщею, посувалась враз із своїми лазаретами в південному напрямку в сторону Одеси, де Денікін ліквідував свої розбиті большевиками війська і не зачіпав Галицької Армії. Та за відступаючими денікінськими військами наступала большевицька Червона Армія і скоро зайняла ті території, де була розташована Галицька Армія. Останки тієї армії примушені своїм страшним положенням в якому вони находились, включились в Червону Армію. Але й тут доля Галицької Армії була незавидна. Большевики приневолювали галичан відрікатись від своєї державницької думки і це викливало повстання тієї армії проти большевиків. Большевики це повстання здавили і багато галицьких українців розстріляли або вислали на Соловки.

Решта Галицької Армії, що її не могла досягнути большевицька рука перейшла на сторону Отамана Петлюри під час походу його військ враз із польськими військами на Київ в 1920 році і була інтернована поляками. Ще інша частина прорвалась до Чехословаччини і там чехи її теж інтернували. Такий був кінець Української Галицької Армії.

Уповажнений Диктатор д-р Євген Петрушевич виїхав з Камянця Подільського через Румунію до Відня, тодішнього центру української еміґрації, щоб там вести дипломатичну акцію в справі звільнення Галичини з-під польської окупації. Зладив **С. В.**

Іван Багряний

РІДНА МОВА

Нижче друкуємо вірш відомого українського поета і громадського та політичного діяча І. Багряного про рідну для нього мову. Походив він з центральних українських земель, писав гарною українською мовою.

Мово рідна! Колискова
Материнська ніжна мово!
Мово сили й простоти, —
Гей, яка ж прекрасна Ти!

Перше слово — крик любови,
Сміх і радість немовляти —
Неповторне слово „Мати" —
Про життя найперше слово...

Друге слово — гимн величний,
Грім звитяг і клекіт орлій, —
Звук „Вітчизни" неповторний
І простий, і предковічний...

Ну, а третє слово — „Мила" —
Буря крови, пісня рвійна
І така, як пах любистку,
І така, як мрійка мрійна...

Перейшов усі світи я —
Є прекрасних мов багато,
Але першою, як Мати,
Серед мов одна лиш ти є.

Ти велична і проста.
Ти стара і вічно нова.
Ти могутня, рідна мово!
Мова — пісня колискова.
Мова — матері уста.

Олесь Гончар

ЗБИТА РОСА

(Олесь Терентійович Гончар, український совєтський письменник, народився на Полтавщині 1918 року. Почав друкуватись з 1938 р. Автор трилогії „Прапороносці" і романів „Таврія", „Перекоп", „Людина і зброя", „Тронка" і голосного останніми часами роману „Собор". Подаємо уривок того роману, давши йому заголовок „Збита роса". Це слова, які взято з тексту третього розділу роману, який власне осьтут подаємо. — Р е д а к ц і я).

Цей старовинний, ще козацьких часів собор, був він од Єльки захований обрієм, ніколи змалку не бачила його повністю. Бачила із степу лише вершечки, голубі його маківки.

Пасе дівча телят біля своєї драної ферми, по рудих, спалених сонцем балках, де тільки будяки, мов кактуси дикі десь у мексіканській пустелі, а зійдеш на пагорб — і перед тобою в далечі, за маревом сонця, блакитніє оте високе, вершечок мрії дитячої. Блакитні планети твого дитинства.

Мати розповідала, як дівчиною ще ходила до того собору на богомілля, босими йшли, берегли вбувачку і взувалися лише там, перед порогом, перш ніж ступити до того храму святої краси...

Єлька при фермі й виростала. Батька не знала зовсім: як фронт переходив, нібито прижито було її від солдата перехожого. Росла, не знаючи, що то воно таке батьківська ласка, та й чи багато хто її знав із її ровесниць? Мати працювала на постійній, свинаркою. Літо й зиму, будень чи свято, із світку й до ночі тільки приплоди, опороси, запарки, комбікорм... І Єлька-Оленка весь час біля неї, у колі цих інтересів. І навіть коли до школи пішла, то й тоді весь позашкільний її час на фермі минав, тут були її Еллади й Вавілони.

Олесь Гончар

Бо треба ж було якось жити! Серед повоєнних нестатків нікому не було легко, а як уже тій безмужній матері-одиначці, що не вміла з правління вимагати, вміла тільки працювати чорно! Інша хоч викричить своє право, вибанітує бригадира, а голос Єльчиної матері звичний був тільки просити. І то ще добре, як пообіцяє бригадир гарбу соломи на зиму, але й обіцяного не завжди діждешся, бо він по-своєму перекрутить, бо влада його тут більша, ніж у римсько-

го цезаря. Що хоче, те й зробить. Не поставиш могорича, не буде й соломи, хай хоч і вода в хаті замерзає. Бери тоді, як стемніє, мотузок та з матір'ю покрадьки в поле, до скирти. Отак мимоволі ще й злодійкою станеш, самі тебе такою зроблять. Смичеш похапцем, озираєшся, серце з грудей вискакує. Нав'ючені в'язанками, йдуть потім, спотикаючись, від скирти, аж до землі їх та солома гне. Нема людини — сама купа соломи по засніженім полю сунеться!

Задичавленою, відлюдькуватою росла. А коли підросла, то й бригадири стали помічати:

— Гарне ж дівча росте!

Після високого синього літа небо осені обвалюється на степи важкою мрякою, туманами, і нема більше вдалині твого ясного собору, нема й далини, маленьким стає світ. Вечори довгі, темрява навкруги непроглядна, в корівнику „летучими мишами" світять, дарма що металеві щогли високовольтної над самою фермою гудуть.

Одного дня з'явився на фермі приїжджий агітатор з портфелем, блідолиций, в кепчині, в червонім кашне.

— Як тут у вас, дівчата, кіно буває? — бадьоро опитував.

— Та буває.

— Оплати досить?

— Та досить.

— Чого ж вам ще не вистачає? — допитувався з щирим подивом.

А Галька-переросток, що майже й надію втратила на заміжжя, тихо йому, зніяковіло:

— Хлопців...

Пирснули разом усі, посміялись, а воно ж і не до сміху, бо хлопців таки й справді в селі мало позоставалось — той у ремісниче пішов, той в армію, той на новобудови подався.

Спитав потім ще, чи річка в них є, щоб улітку можна було приїхати, загоріти, як вони. І хоч річки в них не було, одна з старших свинарок відповіла:

— Приїздіть, загорите... Ми вік тут загоряємо.

Гість не образився, лагідно сказав їм:

— Приходьте, дівчата, увечері до клюбу, лекцію читатиму, — і довше, ніж на інших, затримав свій погляд на Єльці. Здалося їй, що насамперед її це запрошення стосувалось, саме її він кликав до клюбу. Очі мав якісь водянисті, а так нічого: молодий був, непоганий собою, симпатичний в отім яскравім картатім кашне.

— Про що ж лекція? — шарюючись, запитала Єлька.

— О, в мене тема особлива: кохання. „Любовь — не вздохи на скамейке..." Чули? Ну, і так далі. Приходьте, не пошкодуєте.

Увечері вони були в клюбі. Всі фермівські гуртом так і посідали попереду, щоб нічого не пропустити. Незабаром і він вийшов на фанерну трибунку з своїм портфелем. Помітивши Єльку, всміхнувся їй, став розкладати папери. Сама не знає, чого вона так хвилювалась. Ждала ніби якогось відкриття, сподівалась почути слова, до того не чуті, особливі, і все не зводила очей з його білого чола, з його яскравого кашне. Мусив він сказати ті слова, призначувані,

може, найперше їй, такі, що сколихнули б душу! І він почав. Клуб у Вовчугах маленький, тісний, з глиняною поколупаною долівкою, з низькою стелею... Тут говори хоч і пошепки, тебе почують, а він з тієї трибуни раптом став кричати. Наче зовсім глухі люди перед ним сидять або й зовсім людей нема, сама пустеча. Розмахував руками, упивався своїм голосом, який то спадав завчено, то верескливо ліз кудись угору, — ось-ось пустить півня! Єлька і слів його не чула, їй аж мурашки бігали по тілу від його фальшивих нот, все боялась, що він таки на півня зірветься, і жарко ставало від пекучого сорому за той верескучий крик, соромно перед дівчатами, перед людьми. „Ну навіщо ти так кричиш, — аж благала його в душі. — Хіба ж можна так... про кохання?" Хотілося затулити вуха, втекти, та все ж пересилила себе, досиділа, доки він таки докричав свою лекцію до кінця. Нічогісінько не запам'яталось, всі слова просковзнули десь мимо розуму й серця.

Коли розходились, він наздогнав її вже надворі, пішов поруч, ждав від неї, мабуть, похвали, потім сам запитав:

— Ну як?

А вона йшла мовчки, похнюплена. Молодий лектор по-своєму витлумачив її мовчанку, він, видно, був певен, що зажив сьогодні успіху, почувався збуджено, став розповідати Єльці, скільки праці доклав він, готуючи свою лекцію, гори літератури перекидав, самих тільки цитат навибирав більше двохсот! Але й не шкодує, що стільки попрацював, бо з-поміж лекцій на інші теми ця збирає щоразу найбільшу авдиторію. Тут не скажеш, що матеріял сухий, нудний, нікому не цікавий. Тема кохання кожного розворушить!

„Бідолашний, — думала Єлька із співчуттям. — Отак трудись, і все намарне. Старається, вчить людей кохати, а сам... ти кохав коли-небудь? Чи тебе кохали?"

Лектор провів її до двору, ще й тут балакучо розповідав про неспокійне своє кочове життя, про степові розбагнючені дороги і як його десь у „глибинці" трактором витягали, бо люди скрізь хочуть більше знати про любов, про дружбу й кохання...

„І це ти по всіх клубах так репетуєш?" — невідступно муляло Єльці, яка ще й досі не позбулася почуття сорому за нього.

Мжичило того вечора, лектор підняв комір мерзлякувато, проте розставатися не спішив. Сам признався, що нікого ще в житті не кохав, вона таки вгадала.

— Горять, палають, на стіни деруться від переживань... ви вірите в це? — весело запитав Єльку.

Почав щось про людей атомного віку, про їхню потребу знайти якусь втіху, забуття, про бажання сучасних жити під наркозом краси.

Дізнавшись, що перед ним ще школярка, хоча й старшокласниця, він сказав їй комплімент:

— Але ж ви зовсім сформована! Дівчина такої яскравої вроди... Я вас там на фермі одразу запримітив. — І без усякого вагання перейшов на „ти": — В тебе краса. Дай напитися твоєї краси!..

Наблизившись, спробував її обійняти. Грубо, негарно якось вийшло, як і в отих розбалуваних дівчатами механізаторів, що сп'яну лізуть до кожної з обіймами. Вона його відшковхнула, сердито, різко, обома руками:

— Гетьте! Спершу самі навчіться кохати!

Відтоді й не бачила більше ні його, ні його північного кашне.

Їй хотілось кохання, але ж хіба це було воно, оте повите таїною, всемогутнє почуття? Почувала жагу зустріти когось, хто відповів би співом серця, вибухом пристрасті, хто відкрив би поезію зоряних ночей степових, з ким зазнала б щасливого шаленства близькості... Певне, з таким і ці тумани не були б сліпі, і невилазні шляхи не були б болотом, і не здавалась би тобі затяжкою твоя завжденна праця.

Хто ж він міг бути, її суджений?

Знала, що подобалась одному парубкові з механізаторів, якраз одному з тих розбалуваних дівчатами, — восени його забрали в армію. Якось одержала від нього листа: „Січас служить какось непривично, трудно звикать, що тобою командують, та все привикнецця, пайка хватає, наїдаюся полностью, так що на здоров'я не скаржусь, плюс до цього ще й рижим і фіззарядка теж здоров'я дасть..." І це він писав їй, яка перечитала всіх поетів у бібліотеці, задихаючись, читала листи пушкінської ніжності і потім ночами не могла заснути від хвилювання, від своїх розкішних фантазій... А він „какось" там наїдається! Проводжала — красень був, танцював як! А зараз Єльку обурювала і його граматика, і отой його „рижим", що заслуговував двійки, і особливо оте „какось": якщо можна в людині розчаруватись за одне таке „какось", то це був саме той випадок! Вона йому й словом не відповіла.

Незабаром змінили їхнього бригадира, що зовсім пропився та ще сп'яну розпатякував на фермі вечорами про стирання різниці між містом і селом і який він спосіб пропонує для цього... „Хочете знати який? Затемнити міста!" А що він плескав це в той час, коли їхню ферму взялися нарешті електрифікувати, то провина його тільки побільшилась і ніхто за нього не заступився: не стало — і все.

Замість затемнювача - пропияки прислали на ферму молодшого, завзятого, з іншої далекої бригади. Завфермою поставили, а що раніше був бригадиром, то так серед дівчат і зосталось йому ім'я: бригадир. Цей виявився куди дбайливішим за свого попередника, домігся перед правлінням для дівчат нових куфайок та чобіт гумових, щоб у грязюці не тонули, радіо з'явилося, і надої збільшились, бо встановив нові раціони для корів. Дівчат забезпечив літературою по тваринництву, — сам він у технікумі вчився заочно, або, як він казав жартома, „позаглазно". На відміну від свого попередника думкою доярок не нехтував, радився з ними, як збільшити надої молока. Разом обдумували це, вишукували способів, і одна із старших віком доярок навіть за-

пропонувала вдатись до... зоряної води! Тобто такої, що ніч простояла в дійниці при зорях. Є ж бо, мовляв, таке народне повір'я, коли корова дає мало молока, то набирають води в дійницю, ставлять на видноті ясної ночі під зорями, хай простоїть так усю ніч, а тоді корову напувай тією зоряною водою...

— До зоряної води ще й макухи треба, — злегка висміяв пропозицію бригадир. — І я вам дістану макухи!

І справді дістав. Пообіцяв, що й комбікорму ще виб'є. Показував на далекі маківки собору:

— Бачите? Отам повен собор комбікорму! Якби наші не спали, давно б уже мали наряд...

До Єльки бригадир ставився з явною доброзичливістю: зовсім юна доярка, треба ж підтримати! Коли одна з доярок захворіла і довелось розподілити її групу корів, бригадир віддав Єльці рекордистку Княгиню, що було неабиякою честю, ще й пояснив свої наміри:

— На виставку Княгиню готуватимем. Як добуду кормів, окремо її поставимо, умови створимо, в Москву Княгиня твоя поїде! І ти з нею, Єлько!..

Веселішим стало Єльчине життя на фермі. І ходила тепер легко, якось з підлетом, в усмішці, у рухах з'явилося щось ластів'яче, і нерідко можна було почути, як Єлька на самоті наспівує десь у тамбурі, набираючи січку коровам.

Владою своєю новий бригадир не зловживав, з ним можна було сперечатись, жартувати, дівчата при ньому відчули себе вільніше. Дуже боявся, правда, своєї ревнивої Варки і признавався одверто:

— Три зла не можу терпіти в житті: лютого бугая, копійчаного трудодня і ревнивої жінки.

Вона в нього була таки ревнюща, не раз прибігала на ферму, тіпаючись від підозр, шпигувала, вистежувала, особливо коли йому доводилось зоставатись на ніч чергувати під час отелення. А він, маючи вдачу веселу, був і справді охочий пожирувати, пощипати дівчат, покачати їх у тамбурі на соломі. І найчастіше в соломі чомусь опинялася Єлька, і що ж такого в цих жартах? Їй, розсміяній, палаючій, це навіть подобалось. На іншого, може, образилась би, а тут тільки лящала та звивалася, коли цупкорукий бригадир з купи дівчат її вихапував лоскітно:

— Ану, що це тут у пазусі за кавунцята!

Навесні Єльку спіткало тяжке горе: матір у глинищі привалило. Одразу зосталася круглою сиротою. На похорон приїздив дядько Ягор, материн брат, заводчанин, про якого мати, якщо бувало й заговорювала іноді, то майже пошепки, бо тільки так годилося згадувати дядькову молодість, що губилася десь у Гуляйполі. Від'їжджаючи, цей малознайомий родич запитав Єльку, чи не має наміру вона з часом перекочувати до міста, і хоч вона ще не думала над цим, дядько Ягор зауважив про всяк випадок, що хата його для неї завжди відкрита.

В дні, коли вона була в горі, вперше Єлька по-справжньому

оцінила і вірність подруг, що приходили й додому до неї ночувати, ділили її самотність, і ставлення бригадирове оцінила, який був тепер ще уважніший до осиротілої дівчини. Сам привіз соломи, хоч вона й не просила. Повернулась увечері, а солома вже серед двору, бери, топи...

Школу Єльці довелося кинути, бо якщо досі була тільки помічницею матері, то відтепер мусила про все дбати сама.

— Переб'єшся, перебудеш, а далі в технікум, на заочний, — заспокоював її бригадир. — Всі ходи і виходи мені там відомі, допоможу.

Якось цілим гуртом поїхали до міста одержувати комбікорм. День був вітряний, небо де-не-де проглядало блакитними березневими вікнами. Відчутно повертало на весну. Земля відтанула, голі посадки серед чорних полів буйнились, гнули-ламали їх пружисті степові вітри. Гнало вітрами з півдня, проте ще холодно було, дівчата в чоботях та куфайках щулились, затиснувши між собою бригадира, закривались од вітру цупким брезентом. Везли ще й картоплю на базар, насипом насипану в кузові, на ній і сиділи. Машина хилиталась по розбитих коліях, ледве повзла, і лише коли вибрались з чорноземлі на бруківку, дорога аж засвистіла. І ті березневі вікна одразу ніби побільшали, блакитніли в небі веселіше. Задумано дивились дівчата, як попереду їхньої тритонки помчав щодуху інший якийсь грузовик, повен людей, що сиділи у відкритому кузові щільно, плечем до плеча, мов солдати.

— Дівчата, польова пошта попереду!

Коли ж наблизились, виявилось, що зовсім не хлопці то з польової пошти, а сірі газові балони вишикувались у кузові тісно, один біля одного!

— Оце, мабуть, наші женихи, — гіркувато пожартувала тоді Галька-переросток.

Де-не-де вишки було видно по степу — закладались перші шахти Західного Донбасу, що вже аж сюди насувавсь. Бригадир зауважив, що хлопці після армії тепер більше на шахти йдуть, і Катря Степанишина, в якої щоки завжди горять, сказала, що з осені теж гайне на шахти, що годі з неї, мовляв, цього вашого колгоспу, та ще й відсталого — найзанехаяніший, мабуть, в області! Бригадир був Катриними нахвалками ніби аж стурбований, став відговорювати Катрю від її наміру, запевняв, що він кров з носа, а ферму на той рік повністю механізує, буде, мовляв, ще й у них кореспондентів та різних делегацій, що їх тепер тільки туди, де Герої, возять. Говорив про переваги хліборобської праці, про цілі дні на свіжім повітрі, нагадав, що й Лев Толстой колись за плугом ходив.

— Толстой хай собі як хоче, — відрізала Катря, — а я буду на шахтах!

І, закутавшись хусткою по самі очі, замовкла.

Склад комбікорму був якраз у тому козацькому соборі, що його ще здалеку видно, коли під'їздиш до заводських селищ. Сперт-

шу побували на центральнім ринку, з картоплею спродались без загаяння, а, проте, коли під'їхали до собору одержувати комбікорм, то на дверях висів замок, хоч до кінця робочого дня було ще далеко. Кладовщика не знали де й шукати. З'явився він надвечір, будучи добре під чаркою, неприязно сповістив мимохідь, що тільки завтра вранці почне видавати комбікорм, бо зараз у нього, мовляв, ще не все оформлено.

Бригадир, наздогнавши кладовщика, став щось шепотітися з ним, але наслідків це ніяких не дало, — довелося біля собору й заночувати.

Всього один раз Єлька ще дитиною була коло цього собору, тоді тут збирався базар, — мати якось взяла її, коли їхала сюди із своїми односельцями продавати олію. Ще картки були не відмінені, людям жилося сутужно, Єльці пригадується, як жінка якась ходила по базару і від кожної з тих, що підторговували, збирала „комірне" — по ложці олії.

— На міліціонера, — пояснювала тихо.

Тобто щоб не ганяв, бо олію тоді було заборонено продавати. І жінки не скупилися, давала кожна по повній ложці на того худющого безолійного міліціонера, і був то навіть не хабар, скоріше то була премія за його неформальність і розуміння трудної для всіх ситуації. Собор тоді вразив Єльку тільки своєю суворістю, холодом і якимсь величавим неприв'іттям. А зараз викликав своєю обдертістю щось схоже на співчуття, був чимось ближчий до її дитячих мрій, до отих блакитних планет її дитинства.

Грузовик їхній став на ночівлю під акаціями неподалік собору, щоб завтра, коли утвориться черга за комбікормом, бути до дверей найближче. Згодом стали прибувати ще машини з нарядами на комбікорм, з накушканими базарянами; приїжджі розбирали свої корзини та клунки, розходились по заводських родичах ночувати. Єльчині подруги, теж цілим гуртом зібралися йти до Вірки Іванової, з сусіднього села вона, вийшла кілька років тому заміж сюди, — рудий та витрішкуватий, а став знатним сталеваром, і Вірунька тепер, ох, і живе ж! Кликали і Єльку з собою, але вона сказала, що їй є до кого, дядько ж Ягор Катратий десь тут мешкав неподалік: солом'яна хата під сімнадцятим номером. Хоч смеркалося, знайшла в кінці вулички той 17-й... Дядька вдома, однак, не застала. Хвіртка зачинена наглухо, може, й на цілу ніч поїхав куди... Позаглядала Єлька та з тим і повернулася на майдан, до машини.

Бригадир, зрадівши, сказав, що зоставляє Єльку стерегти машину, а сам з водієм, в компанії з іншими шоферами, серед яких терся й кладовщик, одразу подався кудись шукати забігайлівки.

Невдовзі в одній із хат селища зринули співи, Єлька впізнала відчайдушний Катрин голос, що вирізнявся дзвінкістю з-поміж інших, і улюблену Катрину пісню впізнала: „Терен мати коло хати..." Співають якраз, видно, у хаті тієї щасливої Вірки з Погребищ, що загнуздала якогось ру-

дого сталевара та тепер „ох, і живе ж!..” В нову хату восени ввійшла, а мазальниць запрошувала таки з свого села, із Погребищ, цілий тиждень рівняли їй ізсередини стіни та наводили мальовки, бо тут, мовляв, і рівняють не так, і мальовок з півнями не вміють... До жіночих голосів прилучився й чоловічий, загудів улад, добре смикнувши, мабуть, того первака, що дівчата везли землячці нову хату кропити... Закортіло і Єльці бути там, у гурті з усіма, в теплій хаті з мальовками, але стримала себе з якоюсь навіть злістю: дуже тебе ждуть там, у тієї погребищанки, та ще й незнайомої, дуже приємно було б дивитись на її благополуччя!

Єлька сьогодні чомусь на всіх була зла.

Собор похмуро плив у хмарах вечірніх. Тужливим чимось, навіть тривожним віяло від нього. Ким він вибудуваний? І яким чудом вцілів? І яку душу хтось у нього вклав, що й через віки вона Єльку торкає?...

Зовсім споночіло, став накрапати дощ. Єлька забилася під брезент, зробивши з нього щось схоже на курінь, закуталась, щоб швидше зігрітись.

Бригадир та водій грузовика вернулись пізно, принесли оселедців у газеті, пляшку й чорну хлібину.

— Маємо комбікорм, — весело сказав бригадир і запросив Єльку: — Ану, хазяєчко, сюди, зараз погріємось... Тримай хліб, тримай посудину!..

Не забули й про неї все-таки.

Грілися в темряві. Розламували хліб руками на шматки, роздирали оселедці, напій у склянки гранчасті наливали, був то ніби якийсь ром, вони його і в темряві точно поділили. Єльку теж умовили випити, ковтнула кілька разів — міцне було, як вогонь. Потім пізніше стала вона догадуватись, що не випадкове, а заздалегідь намислене ними було це вгощання, і про себе думала, що теж не випадково зосталася тут під брезентом... Щось її ніби спонукало зостатися, хоч і намірів ніяких не мала, ніякої думки наперед не складала, а все ж ніби й передчувалося, як воно буде.

А було так: шофера десь не стало, бригадир, зіщулившись, курив біля машини, собор виступав із темряви неба якось моторошно. Було вже, мабуть, за північ, вітер розгулявся, гуркотів шматом зірваної бляхи десь на соборних вер-

---

Народня мудрість находиться в тих їх приказках, які є короткі і стислі.

(Віліям Пен)

Правдиво сміліва людина це та, що здатна виконати геройський вчинок без свідків, а не на очах цілого світу.

(Ля Рошфуко)

Фізична відвага це лиш звірягий інстинкт, моральна відвага є далеко вищої натури.

(Вендель Філіпс)

Кожна людина має свою ціну.

(Сір Роберт Волпол)

Короткість, це душа дотепности.

(Шекспір — Гамлет)

В житті людини є два випадки, коли вона не повинна спекулювати: коли вона не має змоги робити це, і коли вона має змогу це робити.

(Марк Твейн)

хах. Через деякий час бригадир теж забрався в кузов, опинився під халабудою брезенту.

— Чуєш, який вітрюга... Не замерзати ж мені там...

І заспокоїв, присунувшись:

— Не бійся. Не чіпатиму.

І хоч мала б одразу відігнати його, але чомусь не відігнала. І навіть коли почула слова ласки, то теж не обірвала, хотілося їх слухати, було щось довірливе в його скаргах на свою долю, щирість чулася у його співчутті до Єльки, яка тепер зосталась без матері, сама... Була їй зараз не байдужа його близькість, і його довіра, він, видно, відчув Єльчин настрій і ще ближче присунувся, вона чула міцне тепло його тіла. Гарячі шепоти-благання хвилювали, ласки, ніколи не знані, пробуджували чуттєвість. Вітер шарпав їхню халабуду, брезент лопотів, а вона чула біля себе жагливе, палке:

— Єлько, раз живемо! Двічі нікому не вдавалось!

Стільки он, мовляв, дівчат-перестарків у селі, ніхто й не гляне! Порозлітались хлопці, дівчатами по селах хоч греблю гати... Про шахти ще чула, куди вони махнуть... Про щастя, яке треба ловити...

І знову:

— Раз! Двічі жити ще нікому не вдавалось! Тож не будь така горда! Не бійся! Ти ж сама тепер!... Вільна! Ніхто тобі не указ!

І таки почувала, що вільна вчинити, як хоче. Може, й справді своє треба ловити, хапати? Інші самі ладні йому на шию кинутись, а вона ось таку владу над ним добула, доводить свого бригадира до безтями... Розпалена, вже не відпручувалась, а коли міцний смак поцілунку відчула, здалось, що оце й є воно, оцей хміль і є кохання...

Ніч горіла темрявою. І була вона найтемніша з усіх ночей, ця ніч її падіння. Не стала вона святом Єльчиного життя. Не принесла ні радості, ні насолоди. Нічого, крім болю.

Вранці пусте було небо, хмари убогі пливли над собором, а вітер улігся, на сході краєчок неба холодно, криваво червонів. Двері собору були відчинені: починали видавати комбікорм. Дівчата перегукувалися в соборі, треба було і Єльці бути там, але її чомусь не кликали, не чіпали. І вона не спішила вибиратися з-під брезенту. Голуб темно-сизий, брудний сидів на карнизі собору, викрасовувавсь, водив грудьми.

Най-краща відповідь на наклеп є збувати її мовчанкою і йти дальше правильним шляхом.

(Вашінгтон)

Дружина недбалого мужа, це малощо не вдова.

(Мадярська приказка)

Коли кота немає в хаті, то миші гуляють.

(Англійська приповідка)

Спішіться поволі.

(Римський цісар Цезар Август)

Коли ви щось купуєте то користуйтесь більше вашими очима, а не вашими вухами.

(Чеська приказка)

Мало балакайте, а більше придивляйтесь що діється довкруги вас.

(Сервантес)

Обережна людина рідко робить помилки.

(Конфуцій)

Пташки цівкали в голих деревах. Гілки дерев мокро блищали, зволожені по-весняному. Життя було, воно брало своє, але ця бадьорість ранку, пробудження весни, ясна смужка світання, і пташиний цівкіт, і веселі голоси в глибині собору — все існувало якось поза нею, все сприймала Єлька тепер ніби зоддалеки, із свого знеможеного, дотла спустошеного світу. Наче повинен був би палити її сором за те, що сталося, вогонь ганьби, гріха, пороку, але й цього якось не відчувала, був тільки тупий біль, відчуття спустошеності та безмежний розлив туги.

Нарешті встала. Треба ж було таки йти, помагати дівчатам набирати того комбікорму. Шофер, що длубався в моторі, обернувся до Єльки, якось негарно усміхаючись оголеністю своєї вивернутої, підсмикнутої вгору заячої губи.

— Як спочивалося, Олено батьківно? — і підморгнув з гидкою інтимністю. — Чи не замерзали під брезентом? Бо я в кабіні замерзав...

Він, виявляється, був у кабіні! Наче ж зникав кудись, а виявляється, був тут... І видно по ньому, по цій нахабній, змовницькій усмішці, що знає все... Ну, тепер знатимуть і всі Вовчуги!

На мить це ошпарило її, потім знов накотилась байдужість. Побрела до собору і, похнюпившись, по очі закутана хусткою, зупинилась біля порога, навпроти навстіж відчинених у соборну сутінь дверей. Не зважувалась переступити поріг. Здавалось, тільки переступить, і станеться щось страшне, земля під нею тріснe, все соборне склепіння обвалиться на неї, падшу, осквернену!

А там, усередині, було гомінко, безжурно. Видно, як Галька-перестарок стоїть біля кучугури комбікорму, тримаючи лантух розкритим, їй хтось насипає, а потім вона раптом задерла голову й ні сіло не впало дико галаснула догори:

— Ге-е-й, на високій полонині...

І, засміявшись, сказала:

— Оце резонанс!

Ніхто на Єльку наче й уваги не звернув, коли вона, пересиливши себе, таки переступила поріг собору, ніхто не запитав, чого запізнилась, чого заспала, її появу в соборі всі сприйняли спокійно, навіть байдуже, але в цій байдужості почувалася якась умисність. В соборі було ще холодніше, ніж надворі, пусткою, мишами смерділо. Вікна, де ще позоставались шибки, в павутині, запорошені дертю. Одразу після війни нібито збирались відкрити в цьому соборі антирелігійний музей з куточком місцевої фауни і флори, але чомусь не вийшло, і лише як спомин про ті наміри опудало плавневого шуліки припадало тепер пилюкою над вівтарем та де-не-де зі стін, з-поміж облинялих мадонн, шкірились іклами вовчі та вепрячі морди. Уже й вепрів у плавнях нема, а тут шкіряться... Посеред собору кучугура комбікорму, далі звалені цупкі паперові мішки з суперфосфатом, ще далі, в кутку, обгризений, темного дерева іконостас з різьбленими

гронами та виноградним листям. Колись, кажуть, цей іконостас розпиляли, поділили між музеями, і частина оце й тут зосталась... Все кинуто звалищем, стіни в патьоках, крізь сіре павутиння темно проглядають сердиті якісь святі... Вічні присмерки стоять по кутках соботу. Тільки вгорі, у височині центрального купола, було блакитно, як у небі, серед золотих зірок сяюче білів намальований голуб з розкинутими крилами, цілком зберігся й портрет якогось небесного юнака святого в ясно-червоній одежі... Там уже не було ні пилюки, ні павутиння, там панувало світло небес. Густо-блакитне небо й по ньому золоті зірки! Ніби оглухнувши, забувши про всі комбікорми, стояла Єлька серед собору й дивилась туди, в глибінь найвищої з бань, де все ще зосталось, як було при перших майстрах. Та глибінь мовби втягувала, всю душу Єльчину втягувала, як вир. Очей не можна було відвести, паморочно ставало, як стає, кажуть, людині над безоднею, в яку тебе щось невідступно штовхає... „Я опоганена, мене опоганили, я не смію, не маю тут права стояти!" — волало в ній каяття. І все ж у якомусь заціпенілому напівзабутті стояла серед цього захламленого храму, втопивши погляд у той небесно-блакитний вир підкупольної висоти. Ясним, не загидженим тільки й зоставсь отой острівець собору вгорі, чистотою та високістю навіював і на неї острах, чистоту спокути, відчуття провини і подмух якихось непевних надій... Ота краса, що вгорі, — чому вона їй раніш не відкрилась?

— Не думай, що ти в планетарій попала, Єлько! — нарешті окликнули її. — Годі вистоювати, давай сюди, помагай.

Всі закурені були комбікормом, важко і впізнати, де яка, і коли Єлька теж взялася нагортати в лантух, то крізь куряву бачила тепер тільки запилюжені чоботи чиїсь, що тупо тупцювалися в дерті біля лантуха.

Потім і його побачила, бригадира. Вперше після ночі з'явився з кладовщиком із якогось закамарка, підійшов ближче, розстебнув піджак, сказав бадьоро:

— Набивайте, набивайте, дівчата, тугіше. Не завжди попадається такий янголячий харч!..

І помітно було, як очі відводить, уникає, щоб не зустрітися з Єлькою поглядом. Коли сміявся, зовсім очі його зникали. Усмішка була, але без очей. Сміється, а вони геть зникають під заборошненими повіками, сліпне людина у своєму сміхові. „І оцей безокий чоловічок, з головою, круто вгрузлою межи плечі, з усмішкою блудливою, оце та людина, якій ти вночі в сльозах віддалась? Оце той, що тебе улещував, що палким своїм белькотанням та співчуттям душу тобі розколов?" Саму себе Єлька зараз ненавиділа за хвилинне оте потьмарення, за те, що дала себе осліпити. Обранець? В'язистий, круглопикий, а росту був просто мізерного, особливо зараз, коли сутулився, у своєму якомусь горбатому, з овечим коміром піджаку.

Коли треба було братися за лантухи, виносити комбікорм із собору, Єлька з ненавистю кинула бригадирові:

— Самі носіть.

— А ти?

Я вихідна.

І він, винувато покліпавши віями, нічого й не сказав, заціпило йому. Дівчата теж вирішили, що не жіноче діло тягати лантухи, відійшли до грузовика і стали чепуритись. Єлька, зупинившись осторонь, спідлоба спостерігала, як вони вдвох — бригадир та його клишоногий собутильник кладовщик — тягнуть комбікорм із Собору, зіткнулись лантухами в дверях і, обидва маленькі, миршаві, вовтузяться з тими лантухами перед собором, мов жуки, мов шашелі, перед величчю його! Жити для цього? Жити для комбікорму?.. „Не хочу! Не буду! Якщо не втоплюся десь на Вовчій, зійду геть із села. Не пропишуть — без прописки житиму. Це ж моя земля, мій світ!" Єдиним рятунком для неї уявлялося тепер оте безвісне життя без прописки...

Коли йшла, похнюплена, до свого грузовика, шоферня з інших машин зачіпала її жартами, але Єлька нічим не відповідала, загравання не викликало в неї зараз нічого, крім огиди. Всі вони були тепер їй ненависні, всі були для неї бригадирами! Брутальні, липкі, з брехливими словами, з тваринно-цупкими обіймами...

Перед від'їздом ще раз навідалась до дядька Ягора і знов не застала. Повертались додому. Всі були чогось не в настрої, наче пересварилися між собою. В дорозі бригадир влаштувався між лантухами від Єльки подалі, боявся, видно, що вона тепер нав'язуватиметься йому, відбиватиме від жінки. „Можеш не боятись, — посилала вона в думці йому своє презирство. — Плювала я на тебе. Ніколи ти мені і в сні не приснишся".

Першої ж ночі вдома собор їй приснився. Наче стоїть вона сама у соборі, дивиться в глибину його купола, а там замість струмування світла, замість блакитного неба з золотими зірками чомусь присмерк сіріє, майже темрява, і хтось ніби метушиться в тій високій наскрізь темряві. Навколо неї стіни теж якось загадково шарудять, і Єлька помічає, що в сутіні, зі стін собору, звідусіль виглядають щетинясті вепрячі голови, і не опудала, а всі ще живі, ворушаться...

Прокинувшись, не могла до ранку заснути. Все знов передумувала, як воно складалось: на-

---

Друга думка є все мудріша від першої.

(Еврипід)

Малий човен повинен держатись все близько берега.

(Франклін)

Обережність, це старша сестра мудрости.

(Віктор Гюго)

Не пий ніколи не придивившись добре що ти пєш і ніколи не підписуй того чого ти добре не прочитав.

(Еспанська приповідка)

Добре є навчатись обережности приглядаючись невдачам других.

(Сірус)

Коли б в старовинному Римі була цензура, то ми сьогодні не мали б ані творів таких поетів як Горацій і Ювінал ані філософічних писань Ціцерона.

(Вольтер)

дої... макуха... зоряна вода... І майже злорадо таврувала себе: „Оце ж тобі зоряна вода!.. Калюжа твоя!"

Скрутне настало для Єльки життя. Бригадирова проходу не давала. До клубу не показуйсь — викляне, обкидає багном привселюдно:

— Байстрючка! Викурвок воєнний! Оце вас такого в школі вчили? Як чоловіків чужих відбивати?

І так випоганить, не знаєш, куди діватись. Хіба поясниш, хіба повірить, що бригадир її для Єльки вмер, не існує й не існуватиме більше!.. А навіть якби й закохалась? Права не має, чи що? Скажіть ви, мудрі, як все-таки повестися дівчині, коли б раптом закохалась у жонатого чоловіка? Ну хай з нею цього не сталось, але ж з іншою могло б?

Ніколи не змінюйте коня переправляючи річку.

(Американська приказка)

Революцій не робиться, вони приходять.

(Вендель Філіпс)

Талант вирощується на самоті, характер формується в бурхливому життейському морі.

(Гете)

На цьому світі людина мусить бути або ковадлом або молотом.

(Лонгфелло)

Більш блаженною річчю є давати ніж одержувати.

(Біблія)

Така добродійність яка вимагає щоб її проголошувати перестає бути добродійністю.

(Гаттон)

Наша добродійність погинається дома і по найбільшій гасті кінчається там, де вона погалась.

(Горрас Смит)

Бригадир пробував, правда, через деякий час знов підкотитись, ляща вхопив, та на тому й кінчилася їхня любов. Хоча й біля своєї крикухи жити не став. Замордований її ревнощами, змушений був чкурнути десь із села. Спершу прилаштувався в сусіднім радгоспі, а звідти ще далі кудись зринув, зник з горизонту. Згодом чутка пройшла, що бачили його на шахтах Західного Донбасу.

Бригадирова зовсім після того знесамовитіла. Таку ославу пустила на Єльку по селу, що й інші жінки стали поглядати на неї з підозрою.

— Дивіться, он вона йде, та, що жонатих переманює!

— Може, й мого вже приманюєш? А в нього діти! А в нього я!

Так і вистежують Єльку ті очі насторожено-злі, руки крючкуваті, ладні при найменшій, хай навіть вигаданій підозрі в патли їй учепитись.

Декотрі з чоловіків справді уявили собі, що вона кожному тепер доступна, який-небудь гультяй аліментний і той вважав, що має право докучати їй, домагатися взаємності.

— Ловка, ловка пішла Магдалина, — не раз чула вона вслід.

Знало б чоловіче поголів'я, яке воно все нестерпне було тепер їй, нічим не краще за того спокусника, що знівечив Єльчину юність. Згальблено її, і за це ж мусить ще сама й розплачуватись, стільки мусила пережити принижень, випити кривд...

Навіть дід-сторож якось уночі прикрався під вікно, став шкребтись, як собака:

— Єлько, Єлько, пусти перегрітись...

Відчинила двері навстіж, розлючена, крикнула межи очі:

— Діду, щоб ви здохли!

Матері своїх синів тепер від неї стерегли. Один спробував залицятись, син бухгалтерів, так мати на все село розрепетувалась:

— Оту Чечільку-байстрючку мені невісткою? Інші росу збили, а ти в хату приведеш?

І все до ниточки виклала, як ця хвойда з бригадиром базарювала, який вони там із собору набирали комбікорм...

А втеклому бригадирові таки, видно, зосталася в серці скалка якась від тієї соборної ночі. Через півроку листа прислав, кликав і Єльку на шахти. Приїзди. Розвод візьму. Почнемо життя з початку...

Подрузі найближчій, Ганнусі з птахоферми, тільки й довірилася з листом.

— Якби мене кликав, я б поїхала, — сказала Ганнуся.

— А я скоріше вмру, ніж до нього поїду. Бридкий він мені. Осоружний. І всі вони такі. Немає, Ганнусю, чистих людей; То в книжках тільки...

І справді так думала. Нема чистих, нема правди, пропили всю, на самогон перегнали! Брехня кругом, слова пусті, кожен тільки для себе живе. Всі, як той бригадир з руками залізними, що таки домігся свого, зірвав вінок, брутально потоптав барвінок весняний...

Подруга не згоджувалась, наводила Єльці різні приклади, та Єльку це тільки дужче розпалювало: ні і ні! Спротивився світ. Знову й знову верталась до думки податися, як інші, геть із села, на завод чи на якусь новобудову.

— На носилки піду, цеглу носитиму, найтяжча робота мене не ляка.

Та в конторі ставились до цього інакше. Голова, чоловік лагідний, розважливий, що й до Єльки ставився доброзичливо, щоразу стримував її запал, коли приходила в контору вимагати довідки на від'їзд.

— Ми ж тебе цінуємо, Єлько... Ти роботяща в нас, принципова. Чим тобі на фермі погано? Ще, може, тебе там орден жде... А що баби плещуть язиками, то на те вони й баби, щоб плескати. Дівчина красива, ти ще свою долю знайдеш.

Раз урезонив і вдруге, і так тяглось до весни. Можливо б, і зосталася, пригоїлись би рани поступово, якби не той випадок, коли малахольна зоотехнічка, чоловік якої вдома не ночував, прибігла на ферму й накинулась біля силосної ями на ошелешену Єльку з прокльонами, хоч ця сном і духом нічого не знала. Шпурнувши вила в яму, подалася Єлька в контору з твердим наміром більше не відступати.

Ні голови, ні парторга не було, сам бухгалтер за всіх святих. Сивий, голова довга, як диня, одне око справжнє, друге скляне.

— Паспорт — це, Єлько, сключається, — категорично сказав, вислухавши вимогу. — Дуже розумні всі поставали. Все кудись та кудись, а хто ж тут матеріяльні блага творитиме?

Розлютили Єльку ті „блага"!

— Я вам що, припнута до цього місця? Чи до сивих кіс на цьому вашому смердючому силосі? Підписки на невиїзд, здається, нікому не давала!

— Ну-ну? — сторопіло вирячився на таку пісню бухгалтер. — Оце заспівала... З яких книжок ти такого нахапалася, товаришко Чечіль? Чим тобі змодилось наше виробництво? Молоко, вершки набридли — смачнішого хочеш?

— Свободи хочу!

— Он воно що! В нас тобі мало свободи?

— Іншої пошукаю.

— Пошукай, може, знайдеш... Звідтіль не одна вже разом із свободою в пелені й гвардійця матері приносила... Чи, може, з сигареткою в зубах вернешся до нашукачко свободи?

— Не вернусь. Ніколи. Остогидли ви мені!

Бухгалтер іронічно прискалив живе око.

— Куди помандруєте, коли не секрет? Чи не слідом за дідом, на шахти?

— А там що, не моя країна? Тільки й країни, що оця ваша задрипана ферма? Думаєте, плакатиму за нею, за вашими „благами"?

— Адресок пришли хоч, де ти будеш...

— Буду там де ніхто мене не падлючитиме! Не обливатимуть брудом такі, як ваша рогата супружниця!

— Тихіше, тихіше, — мимоволі прищулився бухгалтер, зирknувши на вікна, і перейшов одразу на серйозний тон. — Коли б на мене, Олено, то я б тебе й не тримав.. Їхала б собі десь, щоб голови нашим хлопцям не баламутила, не вносила в сім'ї розлад... А то й у мене вдома хаос, колотнеча, хоч я й не знаю, чи є для того підстави.

Ждав, видно, що Єлька щось скаже на це, але вона відмовчалась.

— Отже, як батько сім'ї, особисто я був би навіть зацікавлений, щоб дати тобі вічну командировку... Але ж порядок є порядок. Сама бачиш: не вистачає робочих рук. Нам твої руки сьогодні отак потрібні...

Єльку наче батогом цвьохнули.

— Вам тільки руки мої й потрібні? Ось вони, потріскались від ваших благ! — і аж перед носом в бухгалтера змигнули Єльчині тугі долоні.

— Ось ну без цього, — відхилився він, оберігаючи своє скляне око.

— А в мене не тільки руки! — розчервонівшись, нічого не чу-

Хто співає, відганяє лихо.
(Сервантес)

Добрий сміх, це ясний промінь в хаті.
(Текрій)

Вчіть своїх дітей, щоб держати язика за зубами, говорити вони навчаться доволі скоро.
(Франклін)

Між гнилими яблуками є малий вибір.
(Шекспір)

Із буйних лошаків, бувають найкращі коні.
(Плютарх)

Спритність це не є мудрість.
(Еврипід)

ючи, вистрілювала Єлька. — В мене ще й душа є. Не всю випекли. Не дасте довідки — так піду!

— Безпаспортною, дівчино, недалеко зайдеш... Там швидко підберуть. А документа... аніяк. Хоч кричи, хоч проси, хоч землю отут їж.

І не видав.

А увечері на бухгалтеровім подвір'ї знову була сварка, знову звідти на все село розліталося бухгалтершине дике, шмагаюче:

— Потоптанку оту? Хто росу збив, а ти в хату приведеш?

Цей викрик став Єльці замість паспорта. З каменем цих слів на душі — „росу збив!" — вдосвіта подалася до міста, щоб зникнути в ньому, щоб у вирі його життя назавжди загубитись для односельців.

Володимир Сосюра

МОЯ СВЯТА, БЕЗСМЕРТНА УКРАЇНО!

(Із збірки „В саду Батьківщини")

Немов дзвенить проміння запашне
од бджіл і квітів... Сад увесь співає
й душа моя... Чарує все мене:
і листя шум, і неба синь безкрая,

і сльози рос на ніжних пелюстках
квіток моїх, що рвати їх не хочу.
Мене п'янить солодкий їхній пах,
і колір їх чарує очі.

Там десь кує зозуля у гаю,
і дзвінко так її кування лине.
О, як люблю природу я твою,
моя свята, безсмертна Україно!

Твої міста в просторах голубих
мені шумлять, синіють рідні села,
твоїх дівчат смуглявих спів і сміх
в полях звучить, як музика весела.

Не знать тобі ніколи лихоліть.
Стою в квітках, тобою вічно юний.
Асфальт шосе машинами шумить,
гудуть дроти, неначе срібні струни.

Далеко десь дощами одшумів
ліловий обрій, дальньо грім гуркоче,
пливуть на травах тіні літаків,
я небо п'ю, як сині щастя очі,

губами й серцем, поглядом і всім,
що є в мені, усім, що зветься мною,
диханням, співом радісним моїм,
що попрощавсь уже навік з журбою.

Шуми ж мій сад, шуміть усі сади,
усі сади моєї України!
Я вас люблю, як і любив завжди,
і в щастя дні і в горя злі години.

Я од любови хочу впасти ниць,
о краю мій, тобою кров клекоче...
Стою в квітках, у сяйві й співах птиць,
і сльози щастя заливають очі...

***

У невтомнім труді, як у грізних боях,
нас веде твоя доля орлина,
Україно моя, срібний спів солов'я,
шум заводів, моя Україна!

Буть такою тобі, як у мрії, у сні,
що ми бачим щодня, щогодини,
Україно моя, Дніпрельстану огні,
хвилі жита, моя Україна!

Безконечні шосе і будинків ряди,
в морі світла міста, як жоржини.
Україно моя, повні щастя сади,
повні сонця, моя Україна!

Ти, як пісня пісень, у путі до мети,
мов кохана, що в серці єдина,
Україно моя, обеліски, мости,
світлі арки, моя Україна!

Твоя слава летить і за гори, й моря,
круг землі, наче райдуга, лине,
У народів сім'ї, як між зір, ти зоря,
Україно моя, Україно!

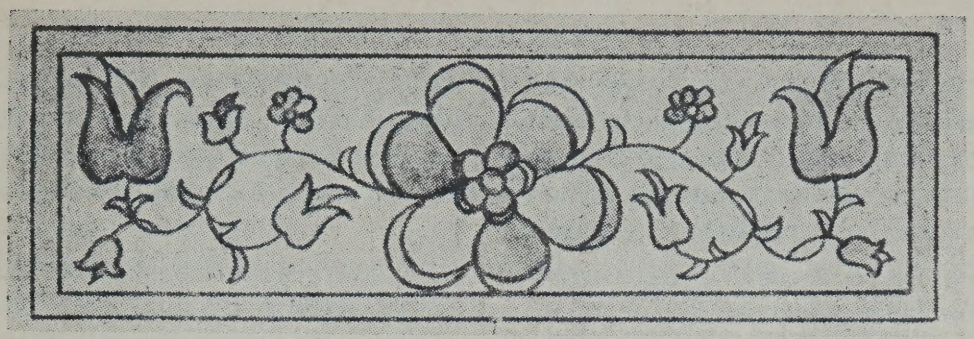

О. Бабій

ЗА ЗБРУЧ

І досі сниться тихим сном:
Шляхом, шляхом
Йде військо, повінь з берегів...
Ні пісні — слів...
За полком полк неначе хмари.
За ними примаром пожари,
За ними плач сестер, батьків —
Ворожий гнів.
І досі сниться день походу...
Христовий похід для народу
Туди, на верх Голгофти гір!
І досі бачу в ніч понуру
Ген журавлиний лине ключ —
За Збруч, за Збруч...
І досі бачу вас, герої!
Палає сріблом в сяйві зір
Ріка-кордон.
Пішли, оглянулись в останнє:
Прощай!
Ти, краю, нас не забувай!
Пішли. — Сто тисяч було вас!
А де ви? Де ви всі в цей час?
Розсипались піском в пустині
Зеленим листям по Вкраїні,
Зогнили в тюрмах і таборах,
А прапор кинули на горах!
Минулося. Лиш спомин сном:
Колись на схід ми йшли шляхом,
Сто тисяч, серед гір і круч!
Останній несло волі луч —
За Збруч, за Збруч!...

ЗА ЗБРУЧ

(Уривок зі спомину б. підстаршини 18 Бригади УГА — Я. К.)

Нині в ночі перейдемо за Збруч! Наша бригада має крити відступ і перейде остання, каже до мене четар Проскурка (командант моєї 6-ої сотні), за Васильківцями.

Мені зразу не хотілося вірити його словам. Цілий час, відколи почали ми відступати, думав я, що армія десь таки спиниться і знов ударить вперед, забере страчене, а може ще й далі.

Як? Такий розгін нашої армії з-під Чорткова був би заломаний, що ми мали би перейти аж за Збруч і може на довго-довго покинути рідну Галичину, де стільки зусиль і крови пролилося за кожну пядь рідної землиці?...

Та в тім прийшло мені на думку, що маю лише три набої до мого „манліхера", заховані мов який талісман глибоко в кишені.

Нагадав я собі, як йшла наша сотня до бою за Плаучою Великою над Стрипою, де кожний стрілець не мав більше як пять набоїв, як поручник Салєк (командант 1-го куреня) телефонував з Дарахова

до Теребовлі до штабу бригади: Втриматися ніяк неможливо! Люди перетомлені, а що найгірше, набоїв нема! Пришліть нам набоїв, то може хоч по геройськи згинемо!"

Пригадався мені приказ поручника Назаревича за Хоростковом: Машинки, чому не стріляєте?!!!" У нас чисті ґурти!... Ані одного набою! — була відповідь скорострільців, і в очах поручника побачив я сльози. Розпуки...

Нагадав я собі, що ми безсилі і сумна дійсність перед очі стала... За Збруч... А там в кількох верствах большевики. І знов підуть бої на степах нашої вітчизни.

Мурованкою попри наш курінь, який розташорився на толоці в полі тягнуться останні обози, проходять частини армії, чути співи, гамір.

І знов нова сторінка в історії повстає. Вона колись розкаже нащадкам весь біль і тугу отсих обпорошених, сірих галичан, що тісно зброю в руках тримають, що рідну землю покидають, та йдуть на зустріч невідомому...

Саме полудне. Над житами мигтить жара, а легенький вітрець пеститься із ними і тихенько шелестить, про щось розказуючи...

Курінь спочиває. Стрільці, одні дрімають поклавши під голову наплечники, другі гуторять. Спітнілі кухарі звиваються біля кухонь, позакачувавши рукави від сорочок. Скоро буде обід...

По обіді курінь вислав стежу в поблизьке село позад нас і спочиває дальше. Сплять потомлені стрільці після Дарахова, Теребовлі та Хоросткова. Навіть „дядько" Максим, який „терпить на безсонність", як він каже, тай той заснув здоровим сном. Люлька довго димилася йому в зубах, аж висунулася і сама положилася біля нього...

Тихо стало. Здавалося, що й природа спить, приспана ярким сонцем. Жара не вгасає. Десь далеко в долині підпотьомкає перепел та чайка скиглить. Зажмури очі і здається, що лежиш десь у сільській хатині і цвіркуни цвіркочуть під печею. А їх тут так чути за межою в житі...

***

Вечоріє. Погасла спека, отяжів порох на дорозі, курява не піднімається. Проходить курінь пільною дорогою. Чим раз ближче до Збруча. Наша сотня є тепер охороною куреня. Одна чета лишилася далеко на заді як задня охорона, а дві ідуть по обох сторонах. Я іду з четою, яка пішла на право. Гусаком простуємо стежкою полями до села, яке видніє в долині.

Направо від нас, десь в околиці Скали іде бій. Видно бліде світло тріскаючих шрапнелів, рвуться ґранати, які темними кущами виростають з землі.

Ідемо помалу, притримуємо руками полеві фляшки та дехто лопатки, щоби не робити галасу.

Увійшли в село... Війська нема тут ніякого. Ще й добре не смеркло, а село так ніби вимерло. Денеде на обійстю загляне хто на нас. На лиці малюється жах і жаль... Минаємо скоро село, бо бій направо від нас чимраз розтягається в нашу сторону.

За селом знов злучуємося з курінем. Курінний ще раз приказує як найбільш спокій в поході і забороняє курити...

Коло Скали не перестають гуркотіти гармати. Яких три кілометри від нас на право піднісся вгору стовп огню і диму. Певно шрапнеля запалила хату в селі.

Гарна місячна ніч. За нами. Над нами тремтять зорі, а нам під ногами що крок висувається галицька земля... Ось ідемо вже гористою дорогою яка веде через міст за Збруч. Вже й блищить до місяця ріка. В долі коло моста чути гамір. Там переходять останки армії. Тут в селі Збрижі займемо позицію і якийсь час будемо стримувати поляків. Коло самого моста спочиває відділ саперів, лежить купа соломи та бочка із нафтою. Трохи дальше спочиває чета з якоїсь бригади, яка виставляє на мості варту.

За мостом оглянувся я на галицький бік. Там погасав огонь. Здавалось присипляє галицька земля свій біль. Мене щось прикре стиснуло за серце. Прощай рідна земле! Може й тілько бачити мені тебе!...

***

Досвіток застав наш курінь в давних російських окопах, які тягнуться горою понад Збруч. Наша сотня занимає село Збриж. Село знищене цілковито світовою війною. Є вже побудовані тимчасові ліпянки, в яких живуть селяни. Їм не ворожить нічого доброго те, що ми розвели розстрільну якраз перед їх хатками. Деякі забирають дещо з хат і тікають за село.

Міст на Збручі вже знищений. Перед нами по другім боці ріки протягнулися галицькі поля і ряд австрійських окопів. Ворога не видно. Стрільці ходять над окопами, говорять зі селянами.

За рікою вдолі між вербами видніє кілька хат. Там стоїть наша полева сторожа ,а на горбі за невеликим кіпцем лежать два стрільці на чатах. Щось помітили, бо скоро біжать в долину до верб. З межи верб виходить невеличкий відділ і простує знищеним мостом до нас. Стрільці ховаються в окопах.

Приказ стріляти.

Один за другим тріскотять кріси. Їх сухий тріск переходить в довге різке шипіння і губиться десь над водою. Розстрільна залягла в житті. Посипалися стріли до нас з тамтої сторони.

Стрілянина густіє з обох сторін, та з тамтої сильніше, бо у нас стріляти нема чим...

Чуємося безпечні в окопах, поки не бє противник із гармати. Їх крісовий огонь не робить нам ніякої шкоди. Стрільці поприлягали до берега окопу і слідять пильно за рухами противника, чи не підсувається в долину до моста. На такий випадок у кожного з нас ще є зарезервованих пару набоїв.

Скорострільчик Гриць, потіха цілої сотні приліг на окопі в своїй патлатій кучмі зі шликом та показує, як противник дістається до

Здоровий розум є інстинктом, а дуже часто він є ознакою геніяльности.

(Г. Шов)

Двоє — це компанія, а троє це вже товпа.

(Англійське прислівя)

Краще є вязати щось до купи ніж розривати.

(Шотляндська приказка)

Кольори говорять усіми мовами.

(Адді)

австрійських окопів. Гукаємо до Гриця, щоби зліз в окопи, бо тамті добре обстрілюють нас, але за хвилю він сам зісунувся в рів... Дістав в праву руку вище ліктя. Противник дістався вивозом до хат над рікою. Там чути крик...

Де наша артилерія?... Чому не стріляє?...

Вони скорострілами січуть по наших окопах.

Якась байдужість повисла на лицях стрільців.

Проти моста стоять наші два скорострільні і немов дрочаться, пускають кілька стрілів і знов замовкають.

Четар Проскурка проходить окопами. Він за високий в тих окопах і мусить що хвилини згинатися.

— А що, хлопці, погано приходиться прощати батьківщину?!...

А кулі сичать... Декотрі при ударі тріскають...

Зза гори бовкнула глухо гармата... Чути, як залізо бореться з воздухом... Стрільно падає десь за селом. Там стоять кухні і курінний обоз...

Всі стрільці кинулися рити криївки: Бодай від шрапнелів безпечніше... Ворожа артилерія дається чути чимраз частіше.

Неначе хтось пригорщу бобу розсипав по окопах.

Над нами розірвалася шрапнеля. За викрутом окопу чути зойк. Там вже пораються санітети.

Перед полуднем гармати притихли. Стрільці відітхнули.

Десь далеко поза нами чути, як глухо гупають гармати. Там наша армія відсуває большевиків, а може навпаки?... Не знаємо нічого. На верх із окопів вилазити не можна, бо віддаль між розстрільними близька і звідтам раз від разу цокають кріси.

А тут води так хочеться, хоч крапельку!... Така спека. В окопах ані вітрець не завіє...

Якось втих на хвилю противник. Може й справді обідає. Виходжу скоро з окопу помежи дерева і стаю за хатою.

Дивлюся на обидва боки понад Збручем. Куди моє око бачить. Не видно, не чути нічого...

Не знати, чи перейшла ціла армія наша на той бік?... Чи вдалося захопити хоч трохи того мізерного майна?... Чи далеко зайшли наші по тім боці?...

Не знати, тільки у відповідь мені несеться глухий гук гармати десь коло Камянця Подільського...

Перед вечором подано приказ. Стрільці передавали його один одному в окопах: „На правім крилі куреня вночі запалає ракета. Тоді сотні відступають. З окопів виходити спокійно. Збірка куреня на кінці села, де був нічліг".

Це був перший відступ, що утішив нас. Значиться, що наші відсувають в зад червоних. Бодай туди розширяється територія нашої держави...

**
*

Коло 11-ої години вночі стояли сотні між високими деревами готові до походу...

— „Куди ж тепер підемо?" — питають стрільці, та оглядаються туди, де мріє Галичина.

„Туди, де сонце сходить, бо там нам нині зайшло" показує „дядько" Максим рукою на захід...

Л. Ч. К., ч. 7-8, 1931.

НА КИЇВ!

(Нарис походу злучених українських армій на Київ у серпні 1919 року).

Після свого переходу за Збруч Українська Галицька Армія стала разом з Придніпрянською Армією Української Народньої Республіки до спільних боєвих операцій. У той час Придніпрянська Армія притиснена перевагою большевицьких сил займала становища, що вигинались луком від Гусятина на схід попід Жмеринку і Вапнярку та на полудне поза Могилів. Ця маленька територія, з найбільшим на ній містом Камянцем Подільським, заледве могла вмістити обидві Армії, яким до того загрожували ще большевики новим наступом та зменшенням і цієї крихти землі. Тимто найпершим гаслом українських армій стало: „На Київ!" І до цього походу станули обидві армії спільно та перевели його згідно з пляном у днях від 8 до 31 серпня 1919.

До цього походу — під одним командуванням, що складалося з галицьких і придніпрянських старшин, стали армії у такій силі: УГ-Армія начисляла тоді 20 тисяч піхоти, понад 500 скорострілів, 800 шабель (кінноти) і 160 гармат, кілька панцирних поїздів, дивізіон панцирних самоходів і летунський полк. Загалом начисляла УГАрмія в той час кругло 50 тисяч люда. Армія складалася з трьох Корпусів (поділених на Бриґади). Начальним вождом Армії став після ген. Грекова, що перевів чортківську офензиву, ген. Мирон Тарнавський. Начальником булави (ген. штабу) став полк. Шаманек. Командантами Корпусів були: І. Корпус: полк. Микитка, II. Корпус: полк. Вольф, III. Корпус: ген. Кравс.

Придніпрянська Армія складалася тоді з 4 Груп і 2 Дивізій, а начислювала в той час кругло 30 тисяч людей, а з того 15 тисяч піхоти і кінноти, 533 скорострілів, 177 гармат, 9 панцирних поїздів, 6 панц. самоходів, 26 літаків і 4 радіостації. Загалом усі українські сили разом з повстанчими загонами Зеленого, Сокола, Павловського, Шепеля та інших, що станули разом з реґулярними арміями до походу на Київ та Одесу, виносили кругло 100 тисяч війська.

У проводі Штабу Головного Отамана, що утворився після злуки Армій, станув ген. М. Юнаків, а його помічником (генерал-квартирмайстром) ген. Курманович. Оперативним відділом кермував полк. А. Долежаль.

Проти тих сил стояли тоді на фронті 12 і 14 большевицькі армії (1, 44, 45, 47, і 58. дивізія), що начисляли біля 20 тисяч люда, бо більші большевицькі сили відійшли в той час на схід проти армії Колчака і Денікіна. Цю обставину рішив використати штаб українських сил і здобути Київ та Одесу, і взагалі Правобережну Україну, надіючись при тому, що Денікін піде Лівобережною Україною на Москву, а й поляки заатакують большевиків на півночі.

Згідно з пляном створив штаб три ударні армійські групи для наступу на Київ та Одесу. По залі-

ничім шляху Жмеринка—Київ мала наступати найсильніша група, зложена з І і ІІІ Гал. Корпусів і з групи Запорожців. Її командантом був командант ІІІ. Корпусу, ген. Кравс. — На лівому крилі цієї Осередньої Групи мала йти на Шепетівку і Коростень Північна Група, зложена з ІІ Гал. Корпусу та Січових Стрільців. Командантом цієї групи був ком. ІІ. Корпусу, полк. Вольф. Третя група, звана Східня, мала йти на Одесу й Христинівку - Шполу і складалася з групи от. Ю. Тютюнника, З. Залізної Дивізії полк. Удовиченка, в якої склад входив „Буковинський Курінь", Волинської групи, а згодом ще належали до неї І Бриґада У. С. С. та ХІ Бриґада УГА. Командантом цієї групи був от. Василь Тютюнник.

Наступ почався вже 2. серпня, а почала його Східня група Тютюнника, що мала здобути Жмеринку. Та вона натрапила на завзятий опір большевиків, які взагалі боролися тоді дуже вперто, не жаліючи жертв, бо знали, що їм грозить окруження — і безпощадність. Щоб добути вільний шлях на Київ, рішив Штаб ударити більшими силами рівночасно на Жмеринку і Винницю, і цей наступ виконали І і ІІ Корпуси з дивізією Тютюнника дня 8 серпня. Жмеринку здобули 10 серпня і захопили там величезну добичу. Того самого дня пополудні здобули галицькі частини з Запорожцями Винницю і теж захопили велике майно.

Північна Група 4 серпня заняла Староконстантинів і 10 серпня дійшла до Ямполя. Большевики вспіли на короткий час відбити Староконстантинів, але галицькі бриґади здобули це місто 14 серпня знову, а інші частини Північної Групи заняли того дня Білгородку, Шепетівку і Миропіль.

21 серпня ця група добула Калинівку, 18 серпня Козятин (ІІІ Корпус), а 19 — Бердичів (І. Корпус). Запорожці дійшли до Погребища і Ружина.

Східня Група заняла 10 серпня Крижопіль (3. Дивізія), а в днях 15—22 серпня група Ю. Тютюнника зайняла Брацлав, Гайсин, Христинівку та Умань. Туди наспіли теж повстанчі загони, а з них загін Зеленого рушив звідси на Білу Церкву, щоб через Канів від півдня вдарити на ворога в Києві.

Большевики діставали раз-у-раз з півночі великі підмоги, однак не змогли здержати наступу обєднаних армій. Дорога на Одесу не була ще справді цілком вільна, але зате на Київ наступ ішов гладко. Зі сходу через Полтаву наблизилися частини армії Денікіна і біля Христинівки зійшлися з українськими частинами, та не входили з ними в бій, бо були тоді мимовільними союзниками в боротьбі проти спільного противника, большевиків. Большевики почали вже 16 серпня евакуувати Київ. Тимчасом 45, 47 і 58 большевицькі дивізії опинилися на півдні України в безвихіднім положенні, бо їм з одного боку відтяли відворот Східня Група Українських Армій, а з другого почав їх громити Махно. 58 дивізія стала втікати на Ольвіополь, а 45 і 47 в напрямі Жмеринки, пробиваючись поміж українськими і денікінськими арміями. Ці дивізії переслідувала Східня Група і в перших днях вересня

розбила цілковито 45 дивізію під Городищем, де в українські руки попало величезне майно і 3 тисячі полонених. Шлях на Одесу був уже також вільний, але тимчасом перед українськими військами стала нова загроза: замість червоних „білі" москалі, денікінці.

Успішно йшов також наступ Північної Групи в напрямку на Коростень, куди большевики вивозили майно з Києва. Не зважаючи на розпучливу оборону большевиків, група підходила 1 вересня вже до Коростеня. Однак і тут мусіли українські частини залишити боєві операції, бо події в Києві дня 31 серпня змінили положення зєдинених армій на гірше.

Що ж сталося? Осередня Група під проводом ген. Кравса ішла нестримно вперед. III Корпус попереду здовж залізниці, I. Корпус на його лівому крилі, а Запорожці на Білу Церкву. 24 серпня добули Хвастів і Білу Церкву, а 26 — Васильків. I. Корпус пішов на річку Ірпень і до житомирського шляху, щоб ударити на Київ від заходу і південного заходу. 29 серпня галицькі бриґади стали на кількадцять кільометрів від Києва. В полудне того дня українські війська окружили столицю України від залізничого шляху на Коростень з півночі, до Дніпра на полудні. Большевики почали втікати в переполосі з міста, наші гармати били просто в гущу ворога. Біля Кадетської Рощі і під Святошином ворог застелив поле своїм трупом. Коло 3 години по полудні галицькі стежі появилися на передмістях Києва.

Але того самого дня наблизилися до Києва війська Денікіна, і досвіта 31 серпня московська кінота увійшла й собі до Києва. Галицькі частини мали наказ, не входити з денікінцями в ніякі суперечки, тому й тоді, коли на вулилях міста появилася російська кінота, її пропускали вільно. 31 серпня вмашерували до столиці галицькі бриґади і їх вітало українське (та й не тільки українське!) населення Києва з великим одушевленням. До міської Думи приїхали команданти I. і III. Корпусів, полк. Микитка і ген. Кравс. На будинку Думи вивісили український прапор. До наших генералів прибула зараз делеґація денікінських військ зо сто кіннотчиками і поставили вимогу, щоб на Думі вивісили побіч українського також московський прапор. На це погодились. Та скоро потім, коли ген. Кравс виїхав до рос. ген. Бредова, що командував денікінським корпусом, щоб устійнити з ним лінію між обидвома арміями, запорожці побачивши російський прапор на Думі, здерли його з балькону. У відповідь на це денікінські частини несподівано виступили збройно проти галицьких бригад і виперли їх на передмістя та навіть полонили кілька галицьких куренів і штаб III. Корпусу в поїзді. Тоді Начальна Команда УГАрмії видала галицьким частинам наказ, вийти з Києва. Хоч до боротьби з денікінцями й большевиками не була армія приготована, то проте вже в три тижні пізніше мусіла почати правильну війну і з Денікіном.

Отак сумно закінчився переможний похід зєдинених україн-

ських армій на Київ. Мабуть чи не найважнішою причиною невдачі було те, що штаб українських армій не сподівався аж такої нахабности „білих" москалів. Загально думали, що Денікін скористає з помочі українських армій у боротьбі з большевизмом і, минувши Київ та взагалі Україну, поспішить на Москву. Та тимчасом Денікін думав так самісько, як і большевики, і як думали і думають завжди всі москалі, всяких відтінків: що Москві без України не жити і хто хоче мати владу в Москві, той мусить поневолити Україну. Денікін числив на те, що захопивши Україну, матиме добру „легітимацію" перед усіми москалями і тимскоріше розгромить большевиків. А коли йому це не вдалося, то тільки тому, що большевики вспіли вже до того часу вигубити або перелякати більшість „білих" у корінній Московщині і були краще зорганізовані, ніж „білі".

Все ж спільний похід зєднених рідних армій на Київ залишиться раз на все не тільки під військовим, але й під **моральнонаціональним** та політичним оглядом одною з найсвітліших подій в нашій історії. Це ж перед усім світом і перед менше свідомими братами засвідчили українці всіх рідних земель, що Київ їх спільна столиця і що Україна їх спільна мати, що за її долю зуміє в потребі стати українець з-над Дону і Кубані, знад Чорного Моря і Дніпра, з-над Дністра і Пруга, з-над Буга і Сяну, та навіть з-над Тиси. В обличчі спільного походу українських армій на Київ у 1919 році не сміє вже ніхто говорити, що, мовляв, українці і москалі то одне, або що українці тут не ті самі, що там... Той історичний похід на рятунок рідної столиці показав нам самим, що може вчинити народ, коли бодай частина його національно свідома. Бо ж ніде правди діти, що тому 20 років український народ був ще тільки частинно свідомий і тому до походу на Київ стало тільки сто тисяч рідного війська... Сьогодні свідомість народу зросла і зростає з кожним днем — і це сповняє нас надією, що в майбутності подібний похід на Київ закінчиться тривалою перемогою.

Григорій Столярчук

УКРАЇНСЬКА МОВА

Я так люблю, я так люблю тебе,
Моя співуча українська мово.
В тобі шумить Полісся голубе
І дужі хвилі гомонять Дніпрові
В тобі живе карпатська височінь.
Що манить у незвідане майбутнє.
І степова безкрая широчінь.
І Кобзарева дума незабутня.
Пісні дівчат; налиті колоски;
Янтарної пшениці кучугури...

Ти—наче стовп мільйонів серць людських,
Що пережив і найлютіші бурі.
Ти, рідна мово, чиста, як роса;
Цілюща й невичерпна, мов криниця.
Святиня наша, гордість і краса;
Ти — розуму народнього скарбниця.
Як легко йти з тобою по землі
І підставлять вітрам лице відкрите
Для мене ти — мов той насущний хліб;
Без тебе я не зміг би в світі жити.

Мгр. Ів. Вербицький
б. пор. У. Г. А.

ЗАНЯТТЯ КИЄВА

(Уривок з історії І. куріня VIII. самбірської Бригади, написаної в Тухолі на Поморю 1920 р.)

І. курінь VIII. (самбірської) Бригади, що під командою пор. Антона Тарнавського від перших днів після переходу Збруча находився постійно у першій лінії та брав участь майже в усіх важніших боях III. Гал. Корпусу на шляху Камянець Подільський — Нова Ушиця — Жмеринка — Козятин — Винниця — Фастів — Мотовилівка — Васильків, перебувши ніч з 30 на 31 серпня у селі Вита, раннім ранком цього ж дня, себто в неділю 31 серпня 1919 р. — відійшов у напрямі Києва.

Похід зразу серед лісів, відтак широким піскуватим українським шляхом, відбувався серед дивно урочистого та святочного настрою усього стрілецтва. Свідомість, що наближаємося до воріт Матері городів українських, розбуджувала в наших серцях почування святочні і богомільні — просто містичні, почування, які огортають душі паломників біля воріт святих місць. Святочність настрою збільшувала й сама природа: вона прикрасила себе на цей день в усі незрівнані барви й принади пізнього вкраїнського літа, зачарованого глубоким непорочним блакитом неба та лагідними, мов ті материнні пестощі, промінням сонця!

На канві отого святочного настрою в самій природі і думках наших, мережав кожний з нас довгу й ріжноманітну стрічку спомин з недавно минулого й пережитого. Ставала перед очима рідна Галичина й рідні, серцю дорогі особи. Відживали ніколи незатерті спомини — образи з щойно пережитої доби нашої історії, розписані живою стрілецькою кровю — спомини світлі — радісні і трагічні.

На боєвих галицьких прапорах появилося нове, проречисте гасло, новий клич: „Через Київ...!" Він став віджившою струєю та додав свіжих сил до боротьби з черговим ворогом, більшовицько-московським окупантом. І оце після 6-недільних дальших завзятих і дуже кривавих змагань на шляху від Збруча по Дніпро, у тісній злуці з Армією Отамана С. Петлюри, надійшов нарешті радісний та врочистий день — день визволення столиці Соборної України!.. В урочистому настрої наближалися ми до мети, що за нею тужили. Врешті десь коло 9 години перед полуднем від сторони сотні, що йшла на самому переді маршової колюмни куріння і яка саме осягнула вершок горба, що закривав дальший вид — залунали несподівано численні голосні, радісні оклики: „Київ! — Київ!" Забилося в грудях жвавіше серце, одно — одиноке велике слово заздвеніло в ухах радісною музикою... Ще кілька хвилин приспішеним ходом і нарешті ми скорострільці, що йшли як звичайно в поході на кінці ку-

реня виходимо на вершок горба, де вже пристанув цілий курінь...

Стаємо, мов вкопані у землю, та із тихим молитовним шепотом на устах: „Київ, Київ!" — глядимо з набожністю перед собою. Оце він перед нами — Золотоверхий Київ, серце України! У цілій величі своєї краси й незрівнаного чару, купається в яскравих проміннях сонця, — блищить на тлі темної зелені садів контрастовою білістю своїх високих мурів, — сягає та мерехтить на блакитньому овиді неба золотом численних церковних бань, хрестів та веж, враз із старовинною Печерською Лаврою, що в маєстаті розложилися серед садів на високому горбі над срібно-блакитною, широкою лентою Дніпра.

Які радісні почування, яке одушевлення та підйом духа запанували тоді у серці кожного з нас — годі описати словами!... Була це хвилина, що до кінця життя залишиться у памяті кожного з нас, що її пережив...

Це ж судилося нам оглядати на власні очі „Сіон" та „Йордан" Української Нації... А до того серед виїмкових, історичних обставин! Бо чи ж мріяв ще до недавна хтонебудь з нас, з-над срібнолентого Сяну, наддністрянських левад чи з-під зелених карпатських верхів, що проходитиме у кривавих боях за волю Рідного Краю всі шляхи від Сяну по Дніпро, чи мріяв про те, що буде між тими, що на своїх побідних баґнетах понесуть визволення з московсько - більшовицького ярма Соборній Столиці!

Тому не диво, що щойно тепер, в обличчі Матері українських городів, золотоверхої столиці всеї України, у цілій повноті кожний з нас усвідомив собі вагу й значіння цього історичного дня та зрозумів якслід цю історичну ролю, яку Провидіння Боже визначило нам, галичанам, відограти. Кожний з нас почув себе в повному значінні цього слова „соборником" та зрозумів якслід глибокий зміст клича „через Київ"...

Після недавного відпочинку, що його використали стрільці на

ЗОЛОТІ ДУМКИ

ВІЙНА

Людина не зрікається війни, хіба приневолена до цього. *(Валюа).*

ГРОМАДА Й ОДИНИЦЯ

Де прокляття легкодушности бушує в сім'ї там мусить бути хоч одна людина, що спаленіє з сорому за своїх, та загорить світлом у царстві совісти.

(Фирстер).

ПОСЛУХ ПОРЯДКУЮЧІЙ ВОЛІ

Нема нічого кращого і нічого щоб забезпечувало більшу оборону, як коли многі є послушні одній порядкуючій волі.

(Старогрецький історик Тукидид).

ПРО МАТІР

Рука, що рухає колискою, рухає світ.

Мати завжди має слушність. Вона забагато любила, щоб могло бути інакше.

Материнське серце — це найкращий і найтривкіший скарб сина, навіть, як він має вже сиве волосся — і кожний має в цілому світі тільки одне таке серце.

Вся мудрість, яку тільки можна навчитися на землі, не може нам дати того, що нам дає одне слово, один погляд матері.

***

Одна бідна мати легше прогодує семеро дітей, як семеро дітей одну бідну матір. *(Австралійська пословиця).*

***

Найбільшу похвалу сказав один священик своїй матері під час свята матері: „Те, що я проповідую, моя мати робить".

(Японська приказка).

те, щоб привернути можливо до найкращого порядку свої знищені та запорошені однострої (ще старі австрійські), кріси та взагалі весь військовий виряд, — рушив наш курінь бадьоро в дальшу дорогу та десь коло полудня станув на київському передмістю Деміївці. Тут ми задержалися, очікуючи дальших приказів із штабу Бриґади.

Щодо положення в самому місті, то було нам відомо, що частини III. Гал. Корпусу обсадили вже важніші, головно стратеґічні обєкти, як залізничий двірець, арсенал, касарні, Городську Думу і т. д., що і II. Гал. Корпус, по важких боях поспішними маршами наблизився вже до Києва з боку Житомира.

Про те, що з другої сторони Дніпра від Дарниці, а також з полудня від Трипілля підступають під Київ денікінці, або т. зв. Добровольча Армія (мимоходом кажучи, тільки завдяки наступові українських злучених армій) — ми майже нічого не знали, щойно в часі відпочинку на Деміївці дійшла до нас про це вістка, та вона не зробила на нас враження й не викликала занепокоєння. Ми думали, що денікінці здорово оцінюють становище й не підуть проти нас, злучених українських армій, а навпаки — постараються дійти з нами до стратеґічного порозуміння.

Ми чули, що в Білій Церкві проводяться вже переговори між командою Добр. Армії й представниками Армії УНР. і УГА, в справі визначення тимчасової демаркаційної смуги між сполученими українськими арміями та добровольцями на території, опорожненій вже большевиками, і також щодо евентуальних дальших протибольшевицьких воєнних операцій, не доторкаючи одначе, ані не пересуджуючи справи правно-державного відношення до майбутньої московської держави. Згідно з тими вістями мала б Добр. Армія опорожнити заняті нею области правобережної України, а на лівобережній установити собі покищо тимчасову базу до дальших операцій проти большевиків, очевидно вже в порозумінні з нашою Армією.

УМІННЯ ПАНУВАТИ

Панування значить не що інше, як поставити підданих у таке становище, що вони не можуть ображувати тебе, або не мають до того жадного твердого приводу. Це здобувається тим способом, що заволодіється ними цілком і відбереться їм усяку можливість шкодити, або інакше, що вони не мають ніякої оправданої причини бажати собі зміни свойого стану.

(Макіявеллі).

ЗМІНА ПОГЛЯДІВ

Хто чесно шукаючи правди зміняє свої раніші погляди, той є людино чести. Хто зміняє свої погляди, тому що сподівається зробити особисто ліпший бизнес на іншім погляді, той є шкідником що заслуговує на призирство.

Хто не зміняє своїх поглядів, тому що не пізнає, що часи переходять понад ним до порядку, той може є високо-чесною людиною; чи він при тому й розумний, це тільки час може показати.

Щоб признатися до зроблених помилок, треба двох річей: пізнання помилки і відваги. Хто пізнає зроблену помилку, а не знаходить відваги признатися до неї, той є трусом.

(Шінайх).

ПОЛІТИЧНІ УСПІХИ

Успіхів не збирається по дорозі; вони плід і заплата за довгу низку заходів, і коли виступають на яв, тільки ті дивуються їм, що не знають їхнього довголітного тихого приготування.

(Рібо).

Як дуже неоправданий та ілюзоричний був наш оптимізм — виявилося дуже скоро, таки того самого дня.

На передмісті Деміївка ждав наш курінь до 3 год. по полудні, а відтак одержав наказ ввійти до міста та обсадити одну з вулиць, що вела з Хрещатика попри Городську Думу направо в сторону мостів на Дніпрі.

Зі стрілецькою піснею на вустах сотня за сотнею, під проводом курінного кмдта пор. Тарнавського — я зі своєю скорострільною сотнею на кінці, увійшли ми наперед в улицю Васильківську, а відтак на Хрещатик.

Маси народу заповнювали хідники по обох боках широкої вулиці. На вид наших дисциплінованих рядів публика пристає та підносить гучні оклики „слава" — „ура"!... Мужчини підоймають вгору шапки, а жінки повівають з радістю в нашу сторону хустинами та обкидають нас справжнім дощем свіжого квіття, яке стрільці зручно ловлять, вкрашують ним свої шапки та встромляють у крісові цівки. Так замаєні та заквітчані прямуємо твердим військовим кроком дальше аж на площу Городської Думи.

Здалека вже видно на будинку-палаті великий жовто-синій прапор. Цілу площу вщерть перед „Думою" заповнив народ, який на наш вид розступається, вітає нас окликами захоплення та обкидує квітами... Наші очі звертаються в сторону Думи. Там на бальконі серед зелені і квітів красується величезний портрет Того, що Його заповіт судилося нам здійснювати та в діло вводити — портрет Ґенія і Пророка України — Шевченка... Біля його портрету, заквітчаного та умаєного, повівають гордо наші жовто-сині прапори.

На бальконі під портретом стоїть кілька галицьких старшин. На долині будинок „Думи" обкружений кордоном галицьких піхотинців та кіннотчиків...

Чуємо гострі слова команди пор. Тарнавського до „почесного походу", які підхоплюють один за другим команданти сотень, а на кінці і я, йдучи на чолі скорострільної сотні зі скорострілами, приміщеними на наших баских малих гуцульських конях: „позір! вліво глянь!"...

Скільки електризуючої сили мають слова вище наведеної команди, про це знаємо найкраще ми, бувші вояки... Не помиляюся, коли скажу, що так для нас старшин, як і для стрільців, ті різкі короткі слова ніколи мабуть перед тим, ані опісля не мали в собі такої переконуючої сили, таких радісних, бадьорих почувань, як тоді, під час того „почесного походу", в самім серці України, в золотоверхому Києві...

Треба було бачити тоді виснажені воєнними трудами та вкриті порохом лиця наших галицьких стрільців! Яким вогнем горіли їхні очі! З якою силою, з яким ритмом вдарили тоді в київський брук стомлені ноги наших стрільців. В більшості ледве вкриті останками обуви з попривязуваними шнурками та дротом підошвами! З якою гордістю пружилися стрілецькі груди!...

Р. Купчинський

КИЇВ НАШ!

Рушили, як рушає снігозвал у горах, як рушає крига на ріках. Ще перед хвилею і сніг непорушно лежав на збочі, ще ріка нечутко плила під склепінням леду, а прийшов час і — прорвалася гать.

Шумить, гуде і вихрить снігозвал, вікові ялиці з корінням рве, передвічні каменюки видирає і котиться в сизу далечінь долини.

Тріщить ледяна клітка, вода виходить на верх, хвиля за хвилею в запори бє, розвалює, розбиває, кришить і несеться як кара божа: ненадійно, нестримно, невідклично.

Ще перед хвилею Галицька Армія перейшла на східний берег Збруча, Наддніпрянська Армія готовилась переходити на західний і нараз прорвалась гать.

Обидві Армії рука об руку, плече об плече, рушили до наступу на Київ.

Ненадійсно, нестримно, невідклично...

Як Божа кара...

Пішли в тріски всі запори, всі застави, всі заборола ворогів.

І врешті ясний могутний тон по всіх закутках рідної землі і далеко поза нею: „Київ наш!"

Немов би хтось всесильний зробив з небесної бані дзвін, розколихав його і вдарив. А серце того дзвона викував із сердець усіх тих, що чули і бачили по рідньому...

Хто цього дня не чув і не бачив, той тяжко скривджений долею. Цілі століття ждав народ на цю хвилю. В молитвах вимолював її, у піснях виспівував, у пророцтвах відгадував. Прийшла вона нарешті, як ясний херувим і позолотила нам душі, закопчені невдачами, забрукані незгодинами, намулені зневірою. Розсвітлила нам далекі обрії, що досі скривалися в мряці непевности і здогадів. Дала нам довіря до себе і віру в велику будуччину народу.

Галицька Армія, що в подертих черевиках перейшла Збруч, дійшла до Києва боса, але побідна, обдерта, але здисциплінована, скривавлена, але бадьора, з ореолом геройства замість шоломів.

Наддніпрянська Армія, що змагалася весь час не тільки із навалою північних полчищ, але й з анархією отаманщини, ворожістю міста і байдужістю села, дійшла під Київ здорова і обновлена, блиснувши перначем великого подвигу перед очима неслухняних, неприхильних і байдужих.

Через Київ до Львова! — лунало по галицьких полках.

Через Київ до самостійности! — гомоніло по наддніпрянських.

Зливалися ці два гомони в один, ясний і недвозначний: „Київ наш!"...

А той гомін орлом летів під небо, килимом стелився по землі і чинив з наших грудей церкву, повну великодної радости.

Л. Ч. К., 1930, ч. 7-8, ст. 2.

Українські Армії і їх походи в 1919 році

Хоч українські армії існували вже перед 1919 роком, бо Придніпрянська Армія Української Народньої Республіки почала творитися вже в 1917 р., а Українська Галицька Армія в листопаді 1918 р., то все таки найбагатшим у воєнні дії був для обидвох молодих армій рік 1919.

Кінець 1918 року застав українські армії на таких становищах: Армія У. Н. Р., що в грудні 1918, ідучи проти гетьмана і здобуваючи Київ, начисляла разом з повстанцями більше сотні тисяч вояків, зійшла дуже скоро до числа 30 тисяч, так, що коли в грудні 1918 і січні 1919 відійшли з України німці, українська держава знов лишилася без оборони. А оборонятися було перед ким, бо власне в січні 1919, Україна опинилася серед ворожих фронтів з усіх сторін: на південнім сході треба було ще боротися з рештками добровольських військ, прихильників гетьмана Скоропадського, на півночі й сході стали знову наступати большевики, а на заході — румуни й поляки.

УГАрмію застає кінець 1918 року на становищах підо Львовом (група „Схід"), на фронті від Хирова до зал. лінії Львів - Перемишль (група „Південь") і на північ від тієї лінії на фронті Любачів - Рава Руська - Угнів - Варяж - Володимир Волинський (група „Північ"). На тім цілім фронті стояло небагато: кругло 15 тисяч вояків, до того лихо одягнених та вбогих у стріливо... Все ж таки обидві армії доконали в історичному 1919 році багато воєнних діл, якими дивували і противника. Пригадаємо ці діла за чергою часу.

Придніпрянська Армія утворила на початку 1919 року лівобережний фронт (полк. Болбочан), правобережний фронт (північна група от. Оскілка) та південний фронт (ген. Греків з от. Григорієвом). Західній фронт протипольський обсадила сама УГАрмія. з деякими невеличкими частинами придніпрянських відділів. Большевики захопили по впертих боях майже всю Лівобережну Україну. До них перейшли от. Махно і Зелений. Уряд УНР (Директорія) мусів дня 7 лютого 1919, отже майже точно в рік після першої втечі з Києва (9. II. 1918), відступити вдруге зі своєї столиці. В половині лютого головний фронт Придніпрянської Армії був на півночі і сході проти большевиків.

Цілий лютий та з початку березня большевики наступали на фронті УНР з півночі (Мозир-Коростень і Лунинець-Сарни-Рівне), зі сходу і півдня (Катеринослав-Кремінчук - Знаменка - Бірзула - Жмеринка). Таким способом хотіли відрізати армію УНР від Галичини і від Одеси. В той час от. Григоріїв зрадив і перейшов до большевиків, що дуже ослабило армію УНР від південного сходу. Армія старалася вдарити на ворога в районі Бердичів - Козятин - Винниця. Положення на півночі поправилося трохи тим, що до української армії перейшли під Мозирем частини 1. больш. армії. У боях Січових Стрільців за Берди-

чів, місто переходило з рук до рук. Запорожці посунулися на Таращу, де вибухло протибольшевицьке повстання. Здавалося, що положення армії покращає. Але якраз тоді (29. квітня) от. Оскілко уступив з протипольського фронту, а на півдні армія опинилася в безвихідному положенні, бо війська Антанти залишили Одесу і чорноморське побережжя так, що Південна Група мусіла перейти через Дністер до Румунії. (Ця група, розброєна румунами, мусіла залишити румунам 80 гармат, 700 скорострілів, 15 тисяч крісів, величезну скількість амуніції та військового добра і без зброї ледве з кінцем квітня дісталася до Галичини, а звідси в район Радивилів - Новий Почаїв!) Все ж армія УНР, головно силами С. Стрільців та Запорозького Корпусу, почала наступ проти большевиків; але тут знову зазнав український фронт нового удару: з Франції прийшли війська ген. Галлєра, що відкинули назад не тільки УГАрмію, але й придніпрянські частини на лінії Луцьк - Броди. Тоді большевики повели наступ на Рівне - Кремянець, деякі українські відділи УНР (19. дивізія) перейшли під ударами поляків на большевицький бік і ціла армія УНР скупчилася на маленькім клаптику землі вздовж залізниці Дубно - Броди. Штаб армії переїхав до Тернополя. Большевики прорвали фронт і натиснули з півдня і сходу та міцно обсадили лінію Збруча.

В Тернополі Штаб Армії УНР зреорганізував свою армію, яка складалася тепер з групи С. Стрільців, 10. й 11. Дивізій, 9. Залізничої Дивізії, Волинської Групи, Запорожської Січі та 3. Дивізії, і начисляла разом до 15 тисяч піхоти і кінноти, 400 скорострілів, 120 гармат, а разом понад 30 тисяч люда. По стороні большевиків була тоді перевага, на Україні стояли 12 і 14. больш. армії. Але зате в запіллі большевиків вибухали щораз повстання, з півдня і знад Дону ішов Денікін, а на Волгу Колчак. Тоді Штаб Армії УНР заключив перемиря з поляками (24. травня), а коли Штаб УГАрмії не послухав наказів Штабу УНР і не прийняв того перемиря, штаб УНР рішив прорватися крізь большевицький фронт і вийти на лінію Староконстантинів - Проскурів - Камянець Подільський. Запорожці розбили большевиків на сході і на початку червня дійшли до лінії сіл Волиця - Миколаїв - Катеринівка - Пахутинці. С. Стрільці стали на лінії Горині, а Волинська Група прикривала Запорожців і СС. від поляків і большевиків на північнім заході. Однак штаб армії УНР опинився у ще гіршому становищі дня 2 червня, коли поляки в наступі на галичан здобули і Тернопіль. Штаб армії УНР відступив до села Богданівка, де від большевиків був віддалений ледве на гарматній, а від поляків на крісовий стріл.

Та на щастя дня 4 червня Запорожці перемогли большевиків під Чорним Островом, 7. Дивізія добула Проскурів і армія посунулася на Нову Ушицю. До 15 червня армія стояла лівим крилом на лінії ріки Случ. Бої велися цілий червень з перевагою української армії, аж на початку липня большевики перейшли в наступ і до поло-

вини липня відтиснули Придніпрянську Армію знов аж під Камянець Под. Та саме тоді от. Ю. Тютюнник, що був з малою групою (3.500 люда) в большевицькому запіллі, став пробиватися до армії, полк. Удовиченко розбив 17. липня частину 45. больш. дивізії, большевики дещо відступили за лінію Шарівка - Ярмолинці - Городок, і так придніпрянські брати зробили місце для розташування УГАрмії, яка дня 16. липня перейшла Збруч. До кінця липня Придніпрянська Армія разом з деякими частинами УГАрмії здобула знов Проскурів (29. липня) і заняла лінію Смотрича.

На початку серпня утворено спільний Штаб Головного Отамана й уложено плян походу на Київ, який здобули з'єднані армії 31. серпня 1919. Скоро по відступі українських армій з Києва, бо вже дня 24. вересня, проголошено війну Денікінові, хоча й далі йшли бої з большевиками. Арміям забракло одягів, амуніції і серед пошести тифу забракло ліків. На початку листопада УГАрмія підписала умову з Денікіном і відступила з ним на схід, а Армія УНР відступила на північний захід в район Ярмолинців - Проскурова - Староконстантинова. В околиці Чарторії й Любара Армія УНР розбилася на двоє: одна частина пішла з урядом до Польщі, а друга частина під проводом ген. Ом. Павленка подалася на схід, у запілля большевиків. Цілу зиму 1919-20 перебула ця група на Правобережній Україні, де зводила часті бої з большевиками. **Зимовий Похід — це також один з героїчних подвигів української армії** в недавньому минулому.

Таксамо багатий в радісні й сумні хвилини і таксамо трагічний своїм закінченням був 1919 рік для **Української Галицької Армії.** Начальна Команда задумувала наступ на 27. грудня 1918, та в тому випередили її поляки, які розбили ударну групу армії в околиці Наварія - Оброшин ще перед початком наступу. На початку січня 1919 поляки перекинули в Галичину, особливо під Львів, сильні частини, користаючи з перемиря на чеському фронті і з надто слабого натиску німців на познанському фронті. В днях 10—11. січня прорвалися поляки з Рави Руської через Жовкву до Львова. Того ж дня (11. І.) почалася офензива УГАрмії. Захоплено кілька місцевостей на полудне від Львова, але дальші наступи заломились на сильно укріплених цегольнях. Та й поляки не пішли в своїм новім наступі 12. і 13. І. дальше, як по Бартатів і Любінь Вел. Потім настав майже цілковитий спокій на місяць. Поляки заняли Белз (28. І.) і відбивали українські наступи на Раву Р. 4. лютого поляки почали наступати в районі Хирова, але безуспішно. Тоді Нач. Команда УГА уплянувала наступ на залізничу лінію Львів - Перемишль, щоб її перетяти і відрізати Львів від заходу. III. корпус мав ударити між Городком і Судовою Вишнею (т. зв. Вовчухівська офензива), а тоді II. Корпус, скріплений частинами I. Корпусу мав ударити на Львів. На підкріплення операції б. Городка вислано Бригаду УСС і два курені Коломийської Бригади. 15. II. вій-

ська УГА здобули Долиняни, Вовчухи, Бар і Довгомостиська і дійшли майже вже до зал. шляху, так, що поїзди з Перемишля до Львова вже не могли йти. Тоді II. Корпус ударив на Львів від Голоська і Збоїськ.

В той час антантська місія зажадала, щоб Начальна Команда припинила бої з поляками і передала спір до вирішення мировій конференції. Українська влада не хотіла зражувати собі держав Антанти і погодилася на перемиря. Бої припинено на час від 25. II. до 1. III. Але місія зажадала, щоб українські війська відступили поза так звану лінію Бертельмі, яка залишала по українськім боці міста Сколє, Стрий, Миколаїв, Сокаль, а Борислав, Дрогобич, Бібрка, Львів, Жовква, Камінка Струмилова, Рава Руська і Белз мали залишитися по польськім боці, отже українські війська мали відступити навіть велику частину тієї території, на якій стояли від 1. листопада 1918. Уряд не згодився на таку лінію і дня 2. березня почалися бої наново. 7. III. Гуцульський Курінь четаря Голинського відбив наступ поляків на Братковичі - Вовчухи, 8. III. здобуто Родатичі і Братковичі та знищено залізничий шлях на просторі кількох кільометрів. Львів був відтятий від Перемишля, одначе надто слабий удар підо Львовом дав полякам змогу отямитися. Прийшла їм і відсіч з заходу і вони почали 12. III. успішно наступати. 19. III. залізницю Городок-Судова Вишня заняли знов поляки.

При кінці березня Антанта знову домагалася перемиря і в Хирові зійшлися делеґації від української й польської армії на переговори, але поляки знов зажадали, щоб армія відступила взад, на лінію Бертельмі. Переговори перервано, але боїв майже не ведено. 17. квітня польський голова міністрів Падеревські зобовязався в Парижі, що польська армія не буде далі наступати на українськім фронті і що армія ген. Галлєра, зорганізована в Парижі (проти большевиків), не буде воювати проти українців ні в Галичині ні на Волині. Але цих зобовязань не дотримано і 19. квітня почали поляки новий наступ.

1. і 9. травня на домагання української делеґації в Парижі полякам знову предложено перемиря, але поляки на це не згодилися. Окрема комісія назначена Радою Чотирьох, себто делеґатами Америки, Англії, Франції й Італії, під проводом англ. ген. Боти подиктувала 13. травня умови перемиря та подала майже ту саму лінію, що й Бертельмі, тільки дрогобицький і турчанський повіти залишила по українськім боці. Українська делеґація ці умови приняла, але поль-

---

ПРО ЧАС

Прогаяний час — це зле ульокований капітал, який не приносить відсотків.

Один біжить попереду свого часу, другий шкутильгає за ним, а мудрий тримає із часом крок.

Час має одну велику приятельку — терпеливість. Він має теж одного великого ворога — нетерпеливість.

Втрату грошей завжди можна надолужити, втрату часу — ніколи.

Час дає і відбирає. Завжди будуть люди обдаровувані і ограбовувані.

Що хтось ніколи не має часу, це ще зовсім не означає пильности і працьовитости тієї людини.

Генерал Олександер Греков

ська сторона відкинула і в половині травня вже з армією ген. Галлєра почалася польська офензива на цілому фронті. 15. і 4. польські дивізії проломили фронт групи Крукеничі і пішли на Самбір. Це примусило й частини на хирівському фронті, відступати на Ст. Самбір,а звідси в Карпати, де разом з Гірською Групою мусіли уступити перед польською перевагою за Карпати. На Волині заняли поляки 16. V. Луцьк, а понижче Кристинопіль, Жовкву, Мости Вел., Рудки, Комарно, Самбір. До 24. травня поляки осягнули лінію Болехів - Ходорів - Бібрка - Буськ. 23 травня Румунія зажадала відступу українських частин за Дністер — і тому вся УГАрмія почала збиратися в трикутнику Дністер-Збруч і зал. шляху Гусятин - Чортків - Товсте - Заліщики.

Одначе від цього великого удару, що його Українській Галицькій Армії завдали знаменито — у Франції — узброєні війська Галлєра, армія скоро прийшла до себе й переорганізувавшися, почала велику офензиву, так звану „чортківську". Перший удар дня 7 червня виконав 13. полк (7. бригади) під командою сот. Дибуляка на Ягольницю, за ним пішов наступ 3 і 7 бригади на Чортків. 8 червня Чортків був в українських руках, а тоді І. Корпус пішов на Копичинці, II. К. на Бучач, III. К. лівим берегом Дністра в напрямі на Галич. Занявши Бучач, II. К. пішов на Микулинці і поміг І. К. здобути Тернопіль (15. V.)) та рушив на Бережани. За той час III. К. переміг поляків під Язлівцем, здобув Монастирська і пішов далі на захід, сягаючи правим крилом до Бережан, Бережани здобув у боях 16—19. VI. II. К. і рушив на Перемишляни. Рішучо наступав також І. К. на Золочів - Білий Камінь і скоро вийшов на лінію Красне - Ероди. III. К. проломив польську лінію б. Скоромохів і 24. VI. дійшов до лінії ріки Свирж - Дегова - Підкамінь - Яглуш. II. К. зайняв становища над Гнилою Липою.

Великі і нежданні успіхи УГАрмії захопили всіх і до армії почали зголошуватися десятки тисяч новобранців. Та за браком одягів і зброї команда на яких 90 тисяч зголошених могла прийняти тільки 15 тисяч людей. Той сам брак зброї й амуніції спричинив те, що при кінці червня ця блискуча офензива заломилася під ударом свіжих польських сил і УГАрмія почала скоро відступати. Перед армією, що начислювала тепер не більше, як 50 тисяч усіх людей,

стала добре виряджена польська сила в кількости 110 тисяч люда. Армія мусіла перейти за Збруч. Перехід відбувся в днях 16—18 липня. Після переходу і короткого відпочинку та переорганізування УГАрмія рушила разом з братньою Придніпрянською Армією на Київ.

Після відомих подій у Києві 31 серпня УГАрмія згідно з умовою з Денікіном відступила на лінію Попільна - Сквира, і в бій з денікінцями не входила. Аж при кінці вересня, коли уряд УНР виповів Денікінові війну (24. IX), почали денікінці бої з III. Корпусом, і туди частинно перекинено згодом і I. та II. Корпуси. Але здесяткована тифом армія не могла успішно воювати, обмежувалася тільки до оборони, а з початком листопада армія не була вже здібна й до оборони, бо більшість стрільців або хорувала, або приходила повільно до здоров'я. Тому 6 листопада заключено з Денікіном умову, що УГАрмія переходить у склад денік. армії, зберігаючи внутрішню автономію. Уряд ЗУНР (диктатор Петрушевич) та й уряд УНР (Директорія) дивилися на той крок Нач. Команди УГАрмії як на зраду і тому ген. Тарнавського і шефа штабу полк. Шаманека поставили перед воєнний суд. Однак суд виправдав їх, признаючи, що в тому безвихідному положенні, в тому чотирокутнику смерти, годі було інакше вчинити. Наслідники ген. Тарнавського й полк. Шаманека: ген. Микитка і полк. Ціріц відновили договір з денікінцями в Одесі 17. XI. 1919. З кінцем року денікінці зазнали невдач на больше-

Генерал Мирон Тарнавський

вицькому фронті і стали відступати на Одесу, а з ними і УГАрмія. На початку 1920 року, коли УГАрмія потрохи почала приходити до сил після страшної пошести тифу, наблизилися до розташування армії (на лінії Жмеринка - Роздільна-Одеса - Тираспіль) большевики. УГАрмія не мала змоги відступати далі з денікінцями та й не могла ставити чола большевикам. Тимто була примушена зажити і з большевиками подібним „союзом", як передтим з денікінцями — і в тім союзі застав УГАрмію 1920 рік.

УГАрмія на Закарпатті

До військових дій УГАрмії в 1919 році треба зачислити теж експедицію кількох відділів на Закарпаття в січні 1919. Як відомо, Українська Національна Рада проклямувала 19 жовтня 1918 українську державу на всіх українських землях колишньої Австро - Угор-

щини. Буковинські українці спробували в перших днях листопада обєднатися з Західньо - Українською Народньою Республікою — хоча, що правда, їх спробу ударемнили скоро румуни, а закарпатські українці не були настільки зорганізовані, щоб використати своє добре право. Тому уряд ЗУНР рішив при кінці грудня вислати на Закарпаття галицькі частини для обсади Закарпаття, на якому були тоді ще мадярські війська. Дня 6 січня вислано на Закарпаття рівночасно дві групи, одну з Коломиї, другу зі Станиславова. Коломийська група заняла на саме Різдво Ясіння, де до групи прилучився відділ місцевих добровольців, а 14 січня розбила мадярів під Раховом і заняла Сигіт. Але вже 17 січня цю невеличку групу заатакували з одного боку румуни в силі одної бригади, а з другого боку мадяри, також у перевазі. Маючи багато вбитих і ранених, завернула група до Галичини. Станиславівська група дійшла була до Мукачева, звідки таксамо виперли її сильні мадярські відділи. Дальших спроб зайняти Закарпаття вже не роблено, бо вся увага уряду й війська ЗУНР була звернена покищо на головний фронт у Галичині.

Організація УГАрмія в 1919 році

До кінця 1918 року УГАрмія ділилася на три групи: „Схід", „Північ" і „Південь". Ці групи знову ділилися на підгрупи, наприклад група „Північ" поділилася на підгрупи: сокальську, угнівську, белзьку, равську, яворівську і янівську. Кожна група мала 3—5 куренів.

У січні 1919 переведено основну реорганізацію армії. Всю армію поділено на три Корпуси. З групи „Північ" утворено І. Корпус, в якого склад входили такі чотири бригади: 5. Сокальська, 6. Равська, 9. Белзька, і 10. Янівська. Група „Схід" стала 4. Золочівською бригадою і разом з 2. Коломийською, 1. УСС і 3. Бережанською увійшла в склад II. Корпусу. Група „Південь" перемінилася в III. Корпус, в якого склад увійшли: 7. Львівська бригада, 8. Самбірська, 11. Стрийська та Гірська Бригада. Кожна Бригада складалася з 3—5 куренів піхоти, сотні кінноти, й полку артилерії, що мав 3—5 батерій. Згодом поділено ще кожну бригаду на 2 полки, а полк мав 3 курені. Разом по реорганізації мала вся УГ-Армія 45 куренів піхоти, ок. 40 батерій і кілька сотень кінноти, себто приблизно 25 тисяч крісів, 150 гармат і 600 шабель. Крім того два панцирні поїзди, 6 панц. авт та ок. 40 літаків. (Українські літаки зістрілили на польському фронті ок. 16 польських літаків). Літом 1919 в УГАрмії було до 100 тисяч людей, за Збруч перейшло понад 50 тисяч, вернулося може 20 тис.

Начальними вождями УРАрмії в 1919 році були: ген. Ом. Павленко (від 10 грудня 1918 до 9 червня 1919), ген. Олександер Греків (від 9 червня до 5 липня), ген. Мирон Тарнавський (від 5 липня до 7 листопада), ген. Микитка (від 7 листопада 1919 до 6 лютого 1920).

Не знати життєписів найбільш славних людей минувшини, це значить перебувати в стані дитинства ціле наше життя.

(Плютарх — грецький історик).

Юра Шкрумеляк

ПОВІСТЬ ПРО ОДНУ СМЕРТЬ

„Багато ріжних могил покрило широку українську землю. Багато деревяних хрестів виросло на рідних нивах. На одних ті хрести похилилися, на других уже попадали, інші поломила чиясь рука, а на тих, що ще стоять, позатирали дощі і сніговиці написи і не легко тепер прочитати, хто там спочиває.

Та якби ви колись були на полях під Ягольницею і випадково побачили на хресті одну коротку напись, — якщо її заощадило довголітнє лихоліття — то затримайтеся при ній довше і пригадайте собі це нехимерне оповідання, що зараз прочитаєте. Пригадайте собі і подумайте про нерозгадані таємниці людського життя. Таємниці незвичайно дивні й усюди сущі... Тільки не кожному видимі"...

Петро Сокіл, оповідав, а ми слухали його слів, як гомону далеких дзвонів...

„...Наша сотня стояла 8 червня в Гадинківцях на короткім відпочинку, а потім рушила вперед. Нас гнала якась чудесна сила й охота. І спочивати не хотілося. Тай не довго ми спочивали. Пізно вночі лягли, а до зорі встали тай з місця розвинулися в густу розстрільну. Я йшов поруч з вістуном Павлом Бистрим і зі стрільцем Юрком Ганчуком. Ми всі три були вірні товариші і часто навіть в бойовому розгарі не розлучалися. Павло і Юрко пристали до нашої сотні недавно, але заприязнилися зі мною, як два старі приятелі: так буває. Ми йшли просто на захід і трохи на полудне. Наша мета була: Ягольниця. Я запримітив, що вістун дивно зорив кудись очима, а коли ми дійшли до того місця при дорозі, де росли черешні, він тупнув біля першої черешні ногою і показав крісом та сказав:

— Отут мене нині поховають!

— Мене і Юрка закололи ці слова під серцем, ми оба поблідли і чомусь не відповіли ні слова. Та я бачив, що Юрко ще більше поблід як я. Ми пішли дальше, прискорюючи ходу, ніби хотіли здусити те жалісне враження, що торгнуло нами до живого.

За кілька хвилин дійшли ми до лінії, де лупалося залізо з вогнем, де плила кров і смерть косила безпощадно. Бій був завзятий, противник не подавався, та нашого розгону не зміг вже тоді ніхто спинити.

І над вечір ми побідили. Але в боєвій метушні я стратив обох товаришів з очей. Наша сотня зібралася в лави під якимось млином. Там ми мали заночувати в строгому поготівлі.

З нашої сотні бракувало тридцять люда. Серце завмерло в мені, коли між зібраними в нашій четі я не бачив вістуна Павла Бистрого... Алеж і Юрка Ганчука, хороброго стрільця, не було між нами.

Я кинувся між ранених і вбитих. Ранених клали на вози і рушали з ними на схід. Я переглянув усіх, не було моїх побратимів. Я оглянув побитих, що їх по-

чали закопувати санітарі. І між трупами не найшов я Павла ні Юрка.

Мені сказали, що ранених і вбитих, які лягли на початку битви, вже давно повезли назад, бо побоювалися, що доведеться відступати.

Серце в мені защеміло і я пустився майже бігцем в сторону села, з якого ми ранком вийшли в розстрільній. Пригадалися мені зловіщі слова Павла Бистрого і я ведений сумним прочуттям побіг до того місця при дорозі, де росли дві черешні.

Вечоріло. Та вже здалека побачив я біля черешень кілька свіжих могилок з хрестами. Біля могилок не було тут нікого, тільки коло одної під першою черешнею клячав якийсь стрілець і плакав.

Я підбіг і пізнав, що це Юрко Ганчук. Отже в могилі Павло Бистрий... Я приклякнув і залився гарячими слізми. Та коли я по хвилині глянув на табличку прибиту на хресті, занімів з диву. Якже то? Чи мені сниться? Біля мене клячить стрілець Юрко Ганчук, а в могилі вістун Павло Бистрий, — алеж бо на табличці читаю такий напис:

†

Стрілець
Юрко Ганчук
згинув 9. червня 1919 р.

Я сіпнув Юрка за рукав і шепчу:

— Юрку, що це значить? Чи не Павло тут в могилі? Аджеж ти живий! Чи може я божевільний? — Юрко поклав палець на уста, щоби я мовчав, потім поволи встав, перехрестився, втер сльозу й узяв мене за руку. Я піднявся і пішов за ним. Коли ми відійшли від могилок, він сів над гостинцем і казав мені сідати.

— Слухай, Петре, сумна це історія. Я не є стрілець Юрко Ганчук, але вістун Павло Бистрий, — а той покійник, наш добрий товариш, був справді Юрко Ганчук. Ми оба з одного села, тут, недалеко. Тому рік верталися ми літом з села, з відпустки, до полку, що стояв тоді на Україні. А що оба ми були по невиспаній ночі і до поїзду ще був час, то ми сіли під тими черешнями відпочати. Памятаю, як нині. Ми щось говорили, лежачи на траві, і не зчулися, як заснули. Юрко збудився перший і збудив мене та в перестраху почав мені казати: „Слухай Павле, я мав дивний сон. Снилася мені могила, а на могилі хрест, а на хресті напис: „вістун Юрко Ганчук, згинув 9. червня за рідний нарід". — Це певна ворожба, що тут згину". Я почав із нього кепкувати, що сон мара і не треба в це вірити. Та він не переставав про це думати, а чим далі, тим більше сумував і попадав в розпуку. Нарешті я видумав таке, щоби ми помінялися іменами і жартував, що смерть помилиться і візьме мене, а йому нема чого боятися. Він довго не хотів згодитися, боявся, що я згину через таку заміну, та вкінці згодився. Але для переміни назвищ ми мусіли змінити бриґаду. Ми впросились до вашої сотні і нам позволили відійти. Дали нам папері. По дорозі обмінялися ми паперами і я зголосився в сотні як стрілець Ганчук, а Ганчук як вістун Бистрий. Так і ти нас обох знав.

Ганчук якийсь час потім був спокійніший та перед кількома днями знову почав мені говорити, що добре чує свою загибіль.

— Пощо нам було робити ту комедію? — нарікав покійний. — Я не боюся смерти, бо знаю за що вмру, а страшне мені тільки те прочуття...

Я ще потішав його, та не помагало, а коли нині рано з такою певністю сказав, де його поховають, я вже й сам повірив, що долі йому не минути. Тільки ще й тепер думаю, що не той сон ворожив йому смерть, але та його віра і певність зловіща, що він мусить згинути... І так не обманув свого призначення.

Павло — тепер уже так його називаю — замовк. По хвилині сягнув у кишеню блюзи і подав мені малий папірець.

Прочитай, бо бачу, що ти ще не віриш в ту несамовиту історію. Я черкнув сірник і прочитав коротке письмо: „Я, стрілець Юрко Ганчук, посвідчаю, що заміняв своє імя і прізвище з вістуном Павлом Бистрим, який мене тим чином хотів урятувати від смерти. Колиж я таки вмру, прошу мені вірити і доброго Павла в нічому не винити. Юрко Ганчук, Бучач, 31. мая 1919 р.".

Дві горячі сльози впали з моїх очей на той клаптик паперу, що був свідоцтвом щирої дружби двох побратимів. Без слова подав я папір Павлові й за хвилину пішли ми спровола, сумні й прибиті, до своєї сотні.

На другий день наступали ми дальше. Я йшов поруч з вістуном Павлом Бистрим... І оба ми були сумні — але завзяття в нас було велике.

Коли випадково побачите на хресті той короткий напис, призадумайтеся над нерозгаданими таємницями людського життя й віри в призначення".

Василь Пачовський
(1878—1942)

СВІТОВА МІСІЯ УКРАЇНИ

Амінь, амінь говорю Вам, що воскресіння прийде. Білим світом високих зір сходить на нашу націю дух Володимира Великого й каже моїми устами сповістити сумним в Україні: солодко і почесно є для Рідного Краю вмерти, але солодше й почесніше є для Рідного Краю жити в часі його воскресіння і серед бурі й натиску життя його переперти! Тому позмивайте сонні очі ранньою росою, підкріпляйте ов'ялі руки, додавайте сили хитливим колінам, черпайте силу з праджерела нашої безсмертної культури і сійте її свідомість, аби виплекати національну гордість і самопошану, одним словом — зробіть з народу, який був предметом чужої гри, був м'ячем у руках народів — зробіть націю, яка стане підметом, стане угольним каменем нового Божого храму.

А тоді буде даний вам вінець — замість попелу, замість плачу — елей радощів, замість сумовитого серця — одежа слави. І назвуть вас світочами нового життя сильними в справедливості, а нашу Україну найкращою піснею в молитві світу до Бога — амінь!

„Світова місія України"
Видавництво „Краса і Сила", ч. 2.
Перемишль, 1933, ст. 16.

Л. Л.

В ЧОТИРОКУТНИКУ СМЕРТИ

(Спомин з 1919 року)

Містечко Браїлів на Поділлю таке, як то бувають старі українські містечка десь на малюнках або штихах — з підсіннями, заїздами, з дахами мохом поростими від старости й повигинаними ніби китайська пагода. Тільки денеде біліють під зеленкуватою бляхою вже новітні дімки, що так дуже разять око, розбиваючи цей задумчивий настрій та від яких віє якимсь дивним, непривітним холодом. В середині містечка базар. Як звичайно — з будками, піддашами, столичками та бублейницями, що куняють, гріючись зимою над глечиками.

В такім українськім старім містечку наче би від віків нічого не змінилося. Люди жиють своїм життям як і давно колись. А навіть і ця хуртовина 1919 та 1920 рр., з усіма страхіттями домашньої війни, це так як витягнена і отрясена з пороху стара картина, що тільки відновилась. Все те вже діялось колись і колись вже було.

Тут і повстанці з Шепелем, і пошести, і большевицькі напади — скрізь чигають страхіття, виринають ніби марева давні постаті, давні події з минулого, з часів „Руїни". Бо чи ще треба більшої руїни як ославлений чотирокутник смерти з 1919—1920 рр..?

На початку зими 1919 року прийшла до Браїлова І-ша Бригада Українських Січових Стрільців. Не прийшла, а краще сказати приволіклася, бо в дійсности не було вже кому машерувати: стрільці, як тіни, ледве плентались за возами, а на возах їхало безліч хворих, навантажених як оселедці.

Все це злягло в Браїлові по жидівських домах, по заїздах, підсінях і де лиш попало.

А пошесть лютувала і не перебирала. Похорілися і в команді бригади, хоріли й команданти куренів, сотень, чет та батерій; старші, молодші, без розбору — старшини і звичайні стрільці. Браїлівський цвинтар заповнився незабаром новими могилками, новими гостями — галичанами. Вже й рук не ставало копати гроби. Померших ледве запорпувано в замерзлу землю, а бувало й таке, що пси розтягали поза цвинтар обгризені руки та ноги...

Жахливі були це часи. Але привикалося і до цього. Кожний махнув уже на все рукою, бо на війні привикається до всяких страхіть тим більше і до смерти. Тільки що ця смерть, така невоящька і безпощадна, нависла гнітучою зморою над всіма та ще з тим заєдним вичікуванням на неї, з тою психічною перевтомою і безнадійністю положення. Таке вичікування остаточної черги, це те саме що засудженому по відчитанні присуду, дожидання через останню годину на шибеницю, або на розстріл.

А ці години тривали в Браїлові довго. Бо тягнулись цілими днями й тижнями та доводили нерви до краю. Коли було дивитися, що діється довкола — як гинуть найближчі знайомі, найщиріші прия-

телі і що на це нема ніякого рятунту, — коли було подумати, що завтра, чи нині станеться те саме з іншими, а в кінці і з тобою, то дур голови імався, досада брала на весь цей „цивілізований" світ, на всю оту, „демократичну" і „високо гуманну" Европу, що так „ущасливила" народи.

Та діялися ще жахливіші речі на світі, хочби і ці з „чрезвичайками", а проте Европа надто не зворушувалася; навпаки, всесильні дипльомати з большевиками за одним столом радили й пирували.

Таке вже в світі право, що слово не за тим, по чиїм боці правда, а за тим, хто має силу, або гроші, байдуже, звідки б вони не були.

Я квартирував тоді з нерозлучним своїм квартирантом з часів війни Романом К. Ми жили в жидівськім домику в середмістю, занимаючи, невеличку кімнатку на кінці будинку, старого і низького, що нагадував давню коршму.

Наша кімната маленька і затишна була для нас своїм окремим світом, що здавалося, ховався під усіх тих важких думок, страхіть та переживань.

Вечорами тов. К. сідав за стіл і снував думи. Писав тоді поеми про недолю скитальщини та „Оду до братів Словян", яка надихана була не лише жалем, але й жадобою пімсти. Ода ця робила на всіх велике враження і ходила опісля в численних відписах поміж стрілецтвом.

**
*

В часі постою Бригади УСС в Браїлові шалів такий страшний тиф, що здорових майже не було. Не було кому командувати Бригадою, ні іншими частинами, а по старшинах, які перше сходились до спільної столівки на обіди та вечері, і слід застиг. Коли одного разу зайшов я туди, щоби з кимось побачитись — пусткою віяло від порожніх столів та крісел. Сиділо лиш кількох наймолодших підхорунжих, які в тих часах одинокі піддержували ще настрої та дійсно не тратили гумору і фасону.

Підхорунжі видавали тоді і свою „стінну газету". Це були сатиричні летючки наклеювані на телеграфічних стовпах та парканах, в яких дотепним способом подавано всякі новинки та відомості здебільша повидумувані. Діставалося в цих підхорунжівських бюлетенях найбільше Антанті та нашим легковірним політикам. В тій сатирі відчувалося і досаду і цей „передсмертний" але здоровий гумор.

Браїлівська публика залюбки вистоювала під стовпами та парканами, страшенно цікавилась тою „стінною газетою" та тим способом вчилися по українськи читати. Була це непримушена українізація, зокрема для жидівочок, які нетерпляче очікували кожночасної появи цього „органу підхорунжих".

**
*

Про нашого нового „союзника" Денікіна, ми так якби не знали. Денікінців ніде не було видно. Тільки з Одеси приїхало було декількох т. зв. фельдшерів і вони заступали наших лікарів, які вже були похорувались. Поза тим приплентався часом якийсь дені-

кінець зі станції, але почуваючи себе й районі галичан доволі ніяково, щезав скоріше як прийшов.

Одного разу в якомусь шиночку денікінський сотник висловився в приявности стрільців зневажливо про Україну. Стрільці зголосили про це нашій жандармерії і ця заарештувала цього старшину, всипала йому за кару 25 шамполів. Всі думали, що денікінське командування наробить з цього приводу багато галасу. Але воно прийняло це покарання до відома, та ще признало слушність нашій жандармерії, а якийсь денікінський полковник добавив: „Добре йому так пескому синові, нехай не провокує".

З денікінцями вже зле діялося і було помітно, що вони з дня на день котяться вниз. Тому обходилися з галичанами, як зі збитим яйцем. По злуці з Денікіном Українська Галицька Армія задержала свою назву і галичани зазначували всюди свою національну окремішність. Українські прапори остентаційно повівали на командах УГА, маяли на залізничих двірцях, та на інших установах УГА, в районі їх розташування, а галичани старалися на кожному кроці, виявити зверхні форми української державности і це впадало зразу в очі.

Це бачили і денікінці і чужинці, які випадково заблудили тоді в ославлений „Чотирокутник смерти". Одного разу заїхала була до Винниці, де був постій Начальної Команди УГА, англійська місія, що перебувала тоді в Одесі при денікінськім штабі. В честь цієї місії відбулась спільна вечеря. По тостах грала, як звичайно музика гимни. А що господарями були денікінці то вони казали що треба грати. І так по першому тості заграла музика англійський гимн для англійців, по другім „Ще не вмерла Україна" для галичан, а як прийшло по третім тості заграли денікінцям, то музика заграла модну тоді гусарську пісоньку „Оружем на солнці сверкая".

Останні дні грудня проходили під знаком загального денікінського відвороту. В сусідстві Браїлова свобідно господарював отаман повстанців Шепель, а у Винниці та Жмеринці серед денікінців почалась метушня. Вночі не втихало від перестрілки. Денікінські частини на очах розлітались, пішла деморалізація, яку рідко за війни доводилось бачити. Навіть старшини, і то вищі, не соромились грабіжів. Я сам мав нагоду бачити, як наш стрілець арештував полковника, вже старшого віком, який розбивав вагони та виносив цукор. Він просився і плакав, коли його приведено до команди двірця. Казав, що має жінку і діти, — що все розлітається, а він не буде мати на далі з чого жити.

Річ ясна, що весь лад на залізницях і по містах вдержували тоді тільки рештки галицької жандармерії.

Десь при кінці грудня ми побачили в Браїлові галицькі частини з І-го Корпусу УГА, який держав фронт проти большевиків на півночі. Це був І-ий кінний полк під командою сотника Геніґа. Він чвалом пригнав аж з під Калинівки, зробивши за нецілу добу понад 150 кілометрів і то зимою в моро-

зи та сніги, коли так важко рухатися кінноті. Це був дійсно рекордовий марш кінноти, та була це заразом і познака, що навала большевицька — вже за плечима.

В кілька днів потім дістали і ми наказ вимаршу на полудне, в сторону Одеси.

Рештки колись славної Бригади УСС стягалися з тифозних барлогів, щоб знову пускатися кудись далі у невідоме. Кожний зривався серед горячки і благав, щоб не оставляли його — всі хотіли до останку бути вкупі.

І знову клалися на вози слабосилі стрільці як оселедці і знову плентались за возами тіні. Обози й обози — лиш де-не-де гурток піших. Тільки повагом тягнулись по замерзлій груді гармати, зловіщо подзвонюючи крицею.

При відході з Браїлова пішли стрільці на цвинтар, розпрощатися з могилками дорогих товаришів зброї. Сумна і важка картина. Кожний подумав: вам може і краще, скінчилися вже муки...

Високий дубовий хрест підняли стрільці на браїлівськім цвинтарі. Хрест цей витягнувши рамена, вказував кудись на дві хресні дороги, якими проходили сини галицької землі.

Л. Ч. К., 1930, ч. 1.

МОСКАЛЬ І МОТРЯ

Москаль у Мотрі гуску вкрав,
Сховав під полу — й драла дав!
А Мотря, зуздрівши, кричить притьмом:
„Москалю!
Оттак!
Взяв гуску та й біжиш!
— Віддай же, бо налаю!
Москаль віддав, сказавши Мотрі так:
„А разви гуска-ста?
— Я право-ста, не знаю! —
На, текта, не сердись:
я думал, што гусак!

*

Бач: гуску вкрав,
Ще й вийшов прав!

Л. Боровиковський.

ТРУДЯЩИЙ І ЛІНИВИЙ

З одного заліза сковали два плуги.
Один стояв дурно — в полі орав другий:
Сріблом блестів плуг той, що з поля вертався,
А що стояв дурно — іржою вкривався.

Л. Боровиковський.

Володимир Самійленко

Казка про смутного чоловіка

Володимир Самійленко (1864-1925), визначний український письменник, автор ліричних поезій і сатир, виявився теж талановитим прозаїком, про що свідчить його коротке оповідання „Казка про смутного чоловіка".

Був колись смутний чоловік, такий смутний, що ніхто ніколи не бачив усміху в його на виду, не помічав, щоб очі його загорілись веселим блиском.

Не чути було від його веселих жартів або дотепних пустощів.

Дехто казав, що він був злий.

Але він зовсім не був злий: він тільки був смутний і через те не сміявся і не жартував.

Його брати не любили його, бо вони були веселі, а він був смутний.

Коли вони раділи, добувши собі що-небудь, він бачив, що вони забули про тих, що не можуть добути нічого, і він був смутний, бо не мав сили радіти.

І брати не стали ділитись із ним своїми радощами, кажучи, що його не тішить щастя других.

Але він бажав щастя другим: тільки він бачив так його мало в людях, а тому щастю, що він бачив, він знав правдиву ціну, і не могло його втішати те, що він бачив.

Він бажав щастя вселюдського, великого, щоб кожний був щасливий щастям других людей, щоб кожний уділяв частину свого власного щастя на те, щоб зробити менш важким нещастя других. Такого ніде не бачив смутний чоловік і не міг бути веселим.

Він не мав близьких приятелів: в людях, що він знав, він не вбачав того чистого вогню любові, якому

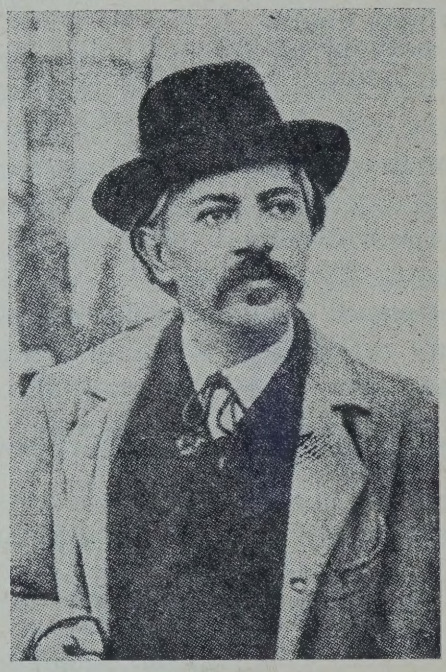

В. Самійленко

кланялась душа його, і він не міг з тими людьми збрататись.

Але він не був зневірений у тому, що на землі є люди з тим вогнем у душі.

Якби він думав, що нема таких людей, він би перестав жити.

Ні, він був певний, що вони є: він вірив, що колись їх буде багато, і тим він жив на землі: але він не стрічав таких людей на своїй дорозі, не знав, де їх шукати, і тим був смутний.

Люди не знали, чого він смутний, а він їм не говорив того. Та він знав, що якби він і сказав, то йому б не повірили.

А він був радий вірити всім людям: але він бачив так мало правди і через те не міг вірити.

Він не цурався людей, бо хоч він не міг вірити людям так, як бажав, та він сподівався ту віру знайти й у серці своїм викохати.

Він був не говіркий у людях, — і люди сказали, що він дурний.

А він не був дурний: він тільки не міг і не смів легко говорити про святі і високі речі.

Тимчасом люди навкруги розмовляли і змагались про речі найвищі й найсвятіші: розмовляли й змагались з найбільшим легковажженням, і кожний тішився не тією правдою, про яку говорили уста його, а тільки гласом своїх власних речей, легкою течією своєї мови.

Смутний чоловік те бачив і ще дужче смутився.

Часто бачив смутний чоловік, які дрібні й самолюбні розмови навкруги, і він не любив приставати до тих розмов, бо дуже поважав свою святиню, що кохав у своїй душі, й не любив виводити її перед очі люду.

Розмовляючи про що-небудь, він завжди говорив тихо, і ніколи не змагався гаряче ні з ким. За се його звали байдужим: а то не була байдужість.

Він хоч знав, що правда в світі одна, хоч увесь був їй відданий, хоча й других радий був до неї прихилити, але знав теж, що кожний має право, щоб поважано й його правду, поки вона для його єсть правдою.

Тим він не сварився ніколи з тими, хто вважав свою думку правдивою, а бачивши в других людях злобу за неоднакові з ними думки, дуже смуткував.

І багато, багато ще дечого додавало смутку смутному чоловікові.

Він був смутний, бо бачив, як люди працюють не ради праці і її користі, а ради свого самолюбства, ради своєї слави: він був смутний, бо бачив, як люди служать ідеї через докази логіки, а не мають до неї любови в своїм серці: він був смутний, бо бачив, як од людей вимагають праці на користь усім, а не дають ніхто ні помочі ні поради: він був смутний, бо бачив, як замість щирих прямодушних відносин панує між людьми система політичних підходців і недовіри.

Наостанку він бачив, як тим, хто прямо дивиться на людські справи, хто не вмів звати брехню помилкою, а еґоїстичні побуди — суб'єктивним поглядом, тим дорікали за недостачу громадського виховання, за примітивність поглядів.

І бачивши те все, смутний чоловік усе дужче смутився.

І хутко він утомився, живучи на землі, утомився, дивлячись на насильства людей над людьми, на презирство до людей, на зневагу людей і на їх нелюдське життя.

Утомився смутний чоловік, дивлячись на те все, тяжко занедужав і став збиратись на смерть.

І от лежить смутний чоловік і вже недалеко йому до смерті.

Не хотілось йому вмирати, не розказавши кому-небудь свій смуток, не зіставивши його кому-небудь у спадку. Він знав, що його смуток святий, і тим не хотів, щоб умер разом із ним.

І смутний чоловік покликав до себе всіх знайомих людей; вони поставали всі коло його ліжка, і він їм розповів свій смуток, він розказав усе, бо знав, що хутко вмре, і не хотів ні одної перлини зі скарбу своєї душі занести в могилу.

І він пильно придивлявся до кожного обличчя, він читав на кожнім виду так, як тільки може читати чоловік в останній раз, знаючи, що вже йому більш не доведеться читати. І те, що він побачив на обличчях людей, що стояли круг його, засмутило його знову тяжко, тяжко востаннє засмутило.

Він побачив, що одним зовсім байдуже і про його смуток, і про його сконання.

Він бачив, що їм досадно, що їх відірвано від щоденних дрібних інтересів, хоч вони й стояли тихо, з пристойно похиленими головами. На очах у других він бачив сльози, але з виразу обличчя він бачив, що їм тільки шкода його, незабаром мерця, а що смутку його вони зовсім, зовсім не розуміють.

Тоді страшно стало смутному чоловікові, страшно за свій святий смуток, що міг згинути з ним разом.

Та ні! він не повинен був загинути. Якби він був загинув, усі люди стали б злими і ніколи б не було між людьми щастя.

Довго придивлявся смутний чоловік у вічі всім, хто був йому хоч трохи ближчий за життя, і не знаходив бажаної відповіді в тих очах: аж ось із далекого кутка хати виступила до його жіноча постать.

Він її пізнав: він згадав, що дуже мало стрічав її за свого життя, бачив її колись дівчиною, а от тепер вона вже мати і стоїть перед ним з малою дитиною на руках.

Вона пильно, пильно дивилась на його. І побачив смутний чоловік, що вона зрозуміла ввесь його смуток, що вона його прийме в свою душу і так саме, як і він, кохатиме той смуток, як найбільшу святощ. Зрозузмів теж смутний чоловік, що якби він її спізнав раніш, то міг би поділитись із нею тим смутком, не так би швидко втомився живучи, був би живий і не такий смутний.

Але вже смутний чоловік не жалкував про те. Тепер він тільки дбав про свій святий смуток.

І тим-то він зрадів,зрадів в останню хвилину життя, бо знайшов людину, що прийняла його святощ, що передасть її своїй дитині. Він знав, що вона се зробить, і заспокоївся за долю свого смутку.

Тепер, умираючи, він уже бачив душею ті часи, коли багато, багато людей викохають у своїй душі той святий смуток, і тоді веселіш буде і радісніш жити на землі.

І смутний чоловік умер уже не смутним, а радісним і веселим.

А смуток його зістався жити на землі, і все більше й більше стає його між людьми.

Скрізь, де його багато, там веселіш і легше живеться бідним людям, і горе велике тим нещасним сторонам, де ще немає того святого смутку.

Всіх треба скликати, зєднати,
щоб Рідний Край поратувати,
нехай учений та співець
не дба про лавровий вінець,
хай убере вінець з тернини...
До праці ставаймо гуртом!

(Старицька-Черняхівська).

ПОВСТАНЧІ ОТАМАНИ І ОТАМАНЩИНА

Тому, що в 1919 році на Україні дала себе відчути акція різних повстанчих отаманів і в 1969 році припадає 50-річчя тієї, не завжди корисної для української держави акції, містимо за працею підполковника Армії Української Народної Республіки Михайла Середи кілька сильветок повстанських отаманів накреслених ним в його праці „Отаманщина".

Щоб приблизно здати собі справу, що це була „отаманщина" або „Отаманія" 50 років тому, якої сліди можемо часто зустріти в сучасному нашому політичному житті, подамо за „Малою Енциклопедією" Є. Онацького, характеристику „Отаманії". Там між іншим читаємо:

„Отаманія — авантурницько-анархістична діяльність ріжних амбітних „отаманів" і „отаманщиків" що була одною з головних причин нашої прогри в визвольних змаганнях 1917-21 рр. Генерал - хорунжий О. Вишнівський так пише про ту українську отаманію: „Отамани-ватажки, чинячи на власну руку і на власне ризико, були цілком незалежні в своїх чинах і могли рахувати тільки на свій сприт, свою енергію і власну ініціятиву. Свідомість влади над своїми загонами і людністю тих місцевостей, де вони часово панували, впливала на більшість із них як наркотик. Ця більшість „отаманів" призвичаїлася була дивитися на себе як на щось вище над усе їх оточення, призвичаїлися грати лише першу ролю і ні з ким та ні з чим не рахувалися.

„Засмакувавши влади, ватажки ці не задовольнялися самою свідомістю її; вони не могли вже обійтися без того, щоб

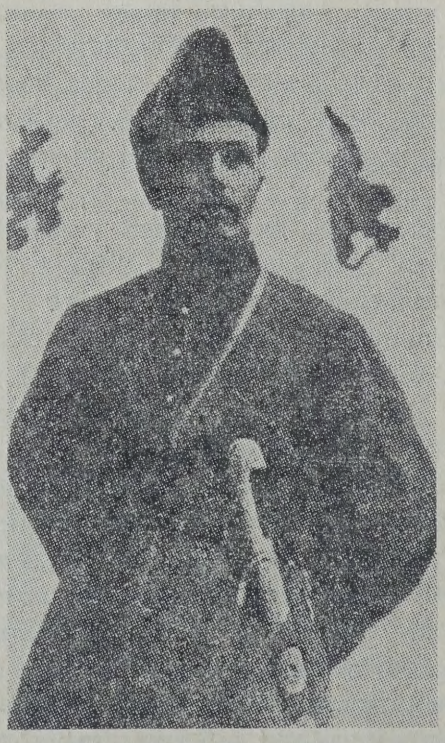

Михайло Середа,
підполковник армії УНР.
Автор монографії „Отаманщина"

про них не говорили, щоб їм не „кадили", не кланялися, щоб їх не славословили. Потреба в цьому була зробилася для цих амбітників майже така необхідна, як повітря, бо для цього типу „отаманів" на першому місці було завжди і всюди, тільки їх власне „я".

„Вважаючи себе „героями революції" вони почували себе в стосунку до нашої влади недоціненими, а через те покривдженими і ображеними. Хора амбіція „Отаманів" бунтується проти всяких спроб обмеження їхньої влади українським урядом: забуваються обовязки перед Батьківщиною, зникають авторитети, не виконуються накази, горою виключно їхнє особисте „я".

„Ці зовнішні вияви збунтованої амбіції (амбітництво) і є істотою отаманії. Через те людей, які в свойому поступованні кермуються амбітництвом, незалежно від того чи то будуть військові, чи цивільні, називаємо „отаманами" в лапках, або політичними „отаманами", а діяльність їхню „отаманією". („Свобода", 1951 р., ч. 116).

„Уявім собі, бодай на хвилину — писав він також — що всі численні, по всій Україні розкидані, повстанчі відділи мали б ідейний характер, що отамани ці з'єдналися б, перетворили б свої загони в одну національну українську повстанчу армію, що підлягала б Головній Команді українського війська, та що ця повстанча армія оперувала б у запіллі ворога, на підставі директив української влади, в стислому контакті з нашою регулярною армією. Яка б це була, в умовах тодішної дійсности непереможна сила і чи могли б ми тоді, якби повстав був ввесь український нарід, або, принаймні, більшість його, програти справу нашого визволення?..."

Тих повстанських отаманів було багато. Прізвища багатьох з них вже давно забуті. Найбіль відомі з них це Юхим Божко, що діяв на Катеринославщині, Ангел, що діяв на Чернигівщині, Омелян Волох, що діяв на Уманщині, згодом зробив повстання проти Директорії і захопивши державну скарбницю, перейшов до большевиків, Матвій Григоріїв, діяв в південній Україні, згодом перейшов до большевиків, а потім до махнівців і був ними вбитий, Зелений (правдиве прізвище Данило Терпило), діяв на Київщині, виступив був в критичному моменті проти Директорії і допоміг большевикам зайняти Київ в січні 1919 р., Яків Шепель, який ввесь час піддержував Директорію і бився проти большевиків, діяв на Поділлі, Юрко Тютюнник, один з найвизнатніших повстанських отаманів, піддержував ввесь час Директорію, діяв на Поділлі і Київщині.

Крім тих визначніших отаманів діяли ще такі повстанчі отамани як Семесенко, що діяв на Полтавщині, Біденко, що діяв на Волині, Ананій Волинець, що діяв на Поділлі в околицях Гайсина, Козир-Зірка, що діяв на Поліссі, Ляхович, Козаків і Соколів, що всі три діяли на Поділлі. **С. В.**

НЕСТОР МАХНО

(1889—1934)

Нестор Махно, це російський анархіст українського роду. Народився в селянській сім'ї в містечку Гуляй-Полі на Катеринославщині в 1889 році. Був народнім учителем. Маючи 17 років вступив до анархістичної організації. В 1908 році був арештований царською жандармерією і був засуджений на каторгу в Сибірі.

Звільнився щойно в 1917 році після вибуху революції, вернув на Україну, оточений ореолом революційного мучеництва. В 1918 році він вже стояв на чолі повстанчого загону і нападав на німців в часі гетьманщини. Враз з тим при кінці 1918 року він нападав на регулярні відділи української армії і у великій мірі допоміг большевикам захопити Лівобережжя, а передовсім Катеринославщину.

Літом, 1919 року, коли обєднані українські армії йшли на Київ, тоді й Махно виступив проти большевиків, а потім виступив і проти Добровольчої Армії генерала Денікіна, яка посувалася з півдня на північ і північний захід. В часі тих воєнних операцій Махно виявив неабиякий стратегічний хист. Він вигадав нову тактику ведення партизанської боротьби, яка зовсім перекреслювала дотогочасну фронтову стратегію.

Він почав користуватись так званими „тачанками" тобто легкими возами на ресорах, які були узброєні кулеметами. Махнівські партизани на тих „тачанках" були дуже рухливими й могли успішно маневрувати й несподівано нападати на ворога. У випадку бойової невдачі, партизанські відділи швидко розсипалися й зникали.

Повстанський отан Нестор Махно

При зустрічних боях партизанські відділи Махна розгортали широко свої лави, щоб таким чином звязати ворога з фронту. Ці лави махнівці скріплювали станковими кулеметами на колісцятах (так званими „Максимами") які уставляли в терені. Натомість їхня легка кіннота з „тачанками" що були узброєні у легкі кулемети (так звані „Луіси") нападали на крила ворога, та на його запілля.

Тією тактикою покористувався згодом і наш генерал Омелянович Павленко під час славного Зимового походу. Перейняв цю тактику пізніше командант больше-

вицької Кінної Армії Будьонний, під час большевицького наступу на Захід в 1920 році.

Коли українська армія була примушена відступити на територію, що була зайнята поляками, Махно знову обєднався з большевиками, щоб разом з ними воювати проти армії російського генерала Врангеля. Коли ж доля армії Врангеля була остаточно припечатана, большевики забралися до ліквідації Махнівщини, яка не визнавала „диктатури пролетаріяту" а воліла „федерацію вільних совєтів" без всякої центральної влади.

В серпні 1921 року Махно втік до Румунії а звідтам до Польщі. По короткому побуті в Польщі виїхав до Парижа, де працював як маляр. Помер Нестор Махно 25 липня 1934 року від сухіт, які придбав ще на каторзі в Сибірі. Його тіло спалено в крематорії. В його похороні взяла участь поважна кількість російських, французьких, еспанських і італійських анархістів. Виголошено низку промов. Паризькі щоденники відмітили смерть „батька" Махна і присвятили йому спеціяльні статті.

Своєю діяльністю Н. Махно завдав велику шкоду Україні, зробивши все від нього залежне, щоб українська національна влада не змогла стати твердою ногою на рідній землі і тим спричинився до повного поневолення України.

Причину цього слід вбачати в невистачальній національній свідомості „батька" Махна. Він зовсім не цікавився українськими проблемами. Його головними ідеологами і помічниками були російські анархісти. Завдяки цьому марно пропала для України ще одна неабияка сила зроджена на українській землі і вигодувана нею, але просякнута чужим, неукраїнським духом. З Махном зійшла в могилу ще одна „пропаща сила", яких на жаль так багато було в Україні.

Махно написав свої спогади, які були надруковані у французькій мові під заголовком „Російська революція в Україні". Ці спогади він присвятив своїм найближчим приятелям і співробітникам.

(Виготовлено за М. Е.)

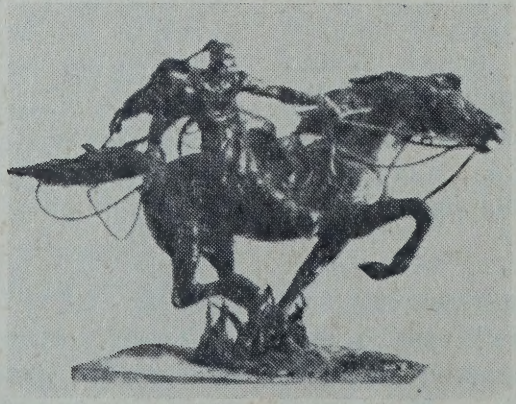

Б. Мухин: Козак на коні (різьба)

Е. Якимів

ГОСТИНА МАХНА В УМАНІ

Зі споминів очевидця

Богато споминів появилося у нас про ріжних „отаманів", котрі вславилися в нашій визвольній боротьбі своєю руїнницькою роботою.

Я хочу розказати дещо про найбільш оригінального і найбільше шкідливого анархіста-бандита, „отамана" Махна.

Здається, що немає в нас людини, котра не чула би про нього.

Махно „анархіст", батько партизанів, був дійсно мистцем у веденні партизанки. Поява для нас не чужа — цеж уосіблення української вдачі: не слухати нікого, не признавати влади а шанувати лише владу батога.

Двічи стрінувся я з махнівцями. Раз возив їхню делеґацію до Нач. Команди Дієвої Армії, а другий раз був свідком гостини Махна в команді міста Уманя. Саме про цю другу стрічу хочу розказати.

Було це літом 1919 р. Махно тоді був наймогутніший — мав кілька тисяч кінноти і понад 10.000 піхотинців, вірніше сказати б, також їздців, бо його піхота не ходила, а їздила на возах (тачанках). На кожній такій тачанці був скоростріл, візник і кількох озброєних людей (звичайно 4-х). Його ватага порушувалась дуже скоро, нечайно нападала і нечайна зникала ,і тим перевищала своїх противників.

Більшовики мали доволі мороки з Махном, бо він переліцитовував їхні „лозунґи". Я чув на мітінґу у Винниці, як більшевицький комісар говорив, що комунізм змагає також до того ідеалу, що й анархізм, тільки що людство ще не доросло до таких високих ідей. Це, мовляв, може статися щойно за яких 50 літ, як закріпиться вже комунізм... Треба, значить, почекати ще 40 літ...

Під кінець серпня Бриґада У. С. С. стояла біля Уманя в боях з Денікінцями. Сама команда Бриґади була в Христинівці, в Умані на станції розмістився штаб групи під командою сот. Носковського, а в селах на схід і полудне від Уманя вештався „батько" Махно зі своїм „військом". Праве крило Бриґади У. С. С. висіло, як то кажуть, в повітрі і здавалося, що добре було б, колиби хтось міг продовжити це крило. В тій ціли треба було порозумітися з Махном, який в цій справі приїхав до постою Команди групи, на зал. двірець в Умані. Він зобовязався продовжити наше праве крило і зробив це на свій партизанський спосіб, а саме віддалився від наших військ кільканадцять кільометрів на полудне і заняв позиції у формі кола, тим способом, що сам зі штабом стояв у селі, яке творило осередок кола, а довкруги нього по інших селах засіли його відділи, готові приняти бій з кожного боку, звідкіля появився би ворог.

Махно став таким чином нашим „спільником" і задумав явитися з відвідинами в команді міста Уманя.

На день перед його прибуттям ріжні підозрілі шпіони слідили незамітно терен, куди мав проїзджати їх „батько". Вони стояли по вулицях на віддаль зору один від одного, щоб на випадок засідки або якоїсь небезпеки моментально передавати свої спостереження.

Около десятої години ранку надіхало 20 вершників, узброєних й одягнених як хто хотів, а замість сідел — дорогі килими, коври, а то й подушки... Деякі мали і сідла, та все таки зпід сідла видно було килим. За відділом тої передньої сторожі їхало пять „тачанок", кожна зі скорострілом. На середущій сидів Махно в темно-зеленій козачці, запинаній в густі фалди. Коло нього трьох прибічників. За останньою тачанкою їхав такий самий відділ кінноти, як зпереду.

Перед командою міста уставилась кіннота в два ряди, так, щоб могли заїхати повозки. Жиди негайно позамикали крамниці на вид таких „любих своїх гостей". Під домом, де на першому поверсі містилась команда міста, висів Махно і пішов по сходах на гору. Попереду йшло двох прибічників з револьверами в обох руках, готовими до стрілу, за ними „батько". Друга пара прибічників таким самим способом забезпечувала Махна ззаду.

Як таке „шановне товариство" з витягненими револьверами увійшло до кімнати команданта міста, то він мимоволі встав з крісла, щоби привітати „гостей". В тій хвилині на його місце сів Махно і почав урядувати. Пригадую собі, як до нього зголосився якийсь поляк з його „армії" і просив відпустити його домів: відпустку дістав з підписом „батько Махно", а „казначей" виплатив йому гроші на дорогу. Він витягнув з лівої кишені сподень пів метра керенок по 40 рублів і „махнівець" пішов у свою батьківщину. Покарав Махно ще декількох моряків, котрих зловили наші жандарми на грабіжі. Опісля прийшла делеґація від тих вершників, що забезпечували Махна, з проханням: „Батьку, позволь на „три часи" погулять по євреях, а то ми смотрить не можемо на ніх!" Але в цьому випадку стрінулися з рішучим спротивом нашої влади, котра заявила, що доки галицькі частини є в місті, то й мови не може бути про ніякі бешкети.

Посидівши в команді міста ще деякий час, відїхав „батько" в такім самім порядку, в якім приїхав.

Незабаром після цього напав на Махна старшинський полк денікінської армії. Махно розторощив його і подався дальше на схід. Довго він гуляв по степах України і щойно большевики так зуміли його притиснути зі всіх боків, що він з малим відділом втік через Румунію до Польщі, а ватага його розбіглась, як звичайно партизани, на всі сторони, що й слід по ній застиг.

ДЯДЬКО Й ДЯДИНА

Мій дядько, деколи мене побє й полає —
Та й суне в руку медяник
(Я до того й привик!)
А Дядина моя — цілуючи кусає!

Л. Боровиковський.

М. Середа
підполк. Армії УНР.

ОТАМАН АНГЕЛ

У місяці квітні 1919 року в Київському драматичному театрі йшла пєса агітаційного большевицького змісту. Під час антракту до молодого чоловіка, що стояв при рампі оркестри і уважно прислухався до розмови присутніх, підійшов русявий жидок, агент місцевої че-ка (большевицька тайна поліція — зам. редакції), пильно випучив на нього очі, скинув окуляри, поморгав очима і знову витріщився, натягнув окуляри на ніс і знову визвірився, нарешті сказав:

Я пізнав вас, товариш Ангел. Ви арештовані...

— Прошу не перешкаджати мені, я слухаю оркестру, — нервово і роздратовано відповів молодий чоловік, згеленька відштовхнувши рукою жидка на крок від себе.

Жидок скинув окуляри і знову натягнув на ніс, аби дізнатися, чия кривда і чия правда, але перед собою вже Ангела не знайшов. Спритний отаман плигнув через рампу і зник в метушні розгуканої оркестри.

Драматичний фінал пєси оркестра перебрала на себе. Плигаючи через рампу, отаман з розгону наскочив на контрабаса, який звалив з ніг трамбоніста і корнетиста. Останні, приймаючи маневр контрабаса за сиґнал до бою, схопили турецького барабана і почали ним частувати контрабаса і за одним заходом його союзника віоленчелиста. Ефектовні рухи оркестри відбулися під акомпаньямент агента, який зі спритністю заяця кружляв по залі вигукуючи:

Товариші! Пильнуйте Ангела!

Непередбачена розв'язка вистави цілком задовільнила авдиторію, яка міркуючи, що краща частина вже відбулась, не чекала кінця вистави і розійшлася по своїм хатам.

Проклинаючи своє життя і отамана Ангела, дорожкою вертав з театру засмучений жидок-агент.

На Хрещатику його наздігнав самохід, з якого висунулася чиясь жилява рука, схопила його за ковнірець і легенько перенесла в самохід.

— Ви мали до мене справу. Я до ваших послуг, — увічливо прошепотів Ангел на вухо переляканого жидка, стискуючи його за комірець...

***

Евген Ангел походив з Чернігівщини з родини заможнього селянина. Світову війну перебув він в ранзі поручника, і з першими кличами, що були проголошені в Києві на першому Українському Військовому З'їзді, як свідомий українець і націоналіст, покинув російську частину, маючи в проєкті сформувати український відділ з людей, для яких Україна мала бути лише незалежною.

То був молодий старшина 26-27 літ, високого росту, з чорнявою головою, грузинським обличчям, чорними булькатими очима, в яких завжди палали вогники не-

вичерпаної енергії і рішучої вдачі. Його жилява рухлива постать завсіди перебувала в напруженню всіх мускулів, потребуючи постійно гострих вражінь і мінливих рухів. Був зодягнений, як кавказькі інгуші: у чорну вовняну бурку, гостроверху чорну папаху і кавказькі вовняні чоботи, що знизу були обшиті шкірою.

Не відомо, що він поробляв у літі 1917 року, тільки другого дня як гетьман проголосив федерацію з Росією, він опинився в Чернигові, в мешканню кошового отамана чернигівської кінноти Нагорського, в якому зійшлися обмірковувати справу з федерацією, сотник сірого полку Палій, отаман Нагорський, його адютант сотник Сидоренко і поручник Ангел.

Сотникові Сидоренкові доручено звязатися з канцеляріею гетьмана і довідатися, наскільки федерація мала під собою реальний ґрунт. Пояснення давав телефоном старшина для доручень Скоропадського, згодом самозванчий гетьман без булави і без території Полтавець - Остряниця, який мав хист багато балакати і нічого не відповісти по суті справи. Довго тримав він при телефоні Сидоренка, розважаючи його на тему: „приймаючи на увагу те і те і маючи на меті те і те"... Нарешті, ця балаканина Сидоренкові надокучила і він залишив Полтавця без слухача.

Збори вирішили виступити проти гетьмана збройно. Сотник Палій мав стати на чолі Сірої Дивізії, Сидоренко на чолі Чернигівського Кінного Полку, Ангел мав сформувати зі селян „Курінь Смерти" і провадити з ним партизанські акції в запіллі ворога.

Курінь Смерти Ангел сформував на протязі тижня. Гетьманські кадри, залоги і добровольчі відділи, що були розташовані у Конотопі, Борзнах, Ніжині і Козельцях, зазнали від нього не мало лиха. Курінь Смерти, пригадуючи недавні карні екзекуції над селянами, з дивною насолодою катував гетьманських старшин, яких забірав до неволі.

Червоні війська примусили українську Армію відійти на Правобережжа, однак Ангел лишився в їх запіллю, розташувавшись у буйному лісі, між станцією Ічнею і Бахмачем. Він був талановитий конспіратор, і винайти його в цьому лісі людям незнайомим з місцевістю було завданням безнадійним. Далеко від шляхів, за непролазними нетрями, у дикій гущавині сидів він недалеко від Бога, на високому дубі, вичікуючи від своїх людей, що їх посилав у розвідку, відомостей про ворога. Місцеві селяни знали, де шукати отамана, і не відмовляли поодиноким людям, які мали справи до Ангела, показати отамана. Тільки коли наближилися до повстанчого штабу, таким людям казали: — Коли ти, добрий чоловіче, маєш злий намір, то до своєї хати, з цього ліса не вернешся.

Дійсно, лихі люди, що мали ворожі завдання, з лісу не верталися. Одержавши про ворога потрібні відомості, Ангел запрошував свого начальника штабу, отамана Голуба, що містився на сусідньому дубі, тримаючи в руках відерне барило із самогоном, писати наказ про виступ.

— Легко казати вам написати. А куди я подіну оцю посудину? — хвилювався Голуб, підозріло скидаючи оком на козаків, котрі ще з ранку настирливо стежили під дубом за кожним рухом барила.

— Дайте потримати посудину хлопцям, поки ви складете наказ, — радив Ангел.

— Хлопцям? Теж знайшли дурня, — ображався Голуб — гукніть на Дудку, він добре складає накази.

Осаул Дудка вилазив з дупла якогось-то великого дерева і складав наказ, який кіннотчики розвозили на околиці лісу селянам. Відповідно до наказу, селяни мусіли такого то дня, о такій то годині прибути на станцію Бахмач з порожніми возами. За півгодини до їх прибуття Курінь Смерти налітав на станцію, ніби самум на каравану в Сагарі, розганяв і нищив большевицьку залогу. Селяни, не гаючи часу, переносили майно, що находилося в потягах, на свої вози, а коли наспівали ворожі бронепотяги і червоні карні відділи, ані куреня, ані селян вже не було, ніби провалювались у землю.

Залізнична охорона Ічня-Крути-Конотоп-Ніжин-Козельці - Чернигів завсіди жила під загрозою появи гостинного отамана.

***

Потяги большевики направляли під охороною чисельної військової ескорти. Однак вона не була ніколи серйозною перешкодою для Куреня Смерти, коли йому спадало на думку на такій-то ділянці залізниці обревідувати потяги. В місяці червні з Чернигова на станцію Ічню простував вантажний поїзд, що був навантажений гарматами, кулеметами і набоями. Поїзд прибув на Ічню в складі одного паротягу; вагони, ніби корова язиком лизнула. Кинулися большевики сюди-туди, немає вагонів і зброї. Пізніше вже вони довідались про їх долю, коли пізнали свою гармату, яку покинув Ангел під час відступу на Правобережжа.

Коли бойові операції вимагали від Ангела широких інформацій про ворожі сили і пляни ворога, він залишав козаків на Голуба, а сам мандрував до Києва. Добрі знайомі бачили його тоді в театрі, в кінематографі, на вулицях, на Володимирській і Софійській площах, в каварнях і кафе-шантанах.

Терпіти надалі його героїчну працею десь у себе за спиною, в глибокому запіллю, у большевиків не вистарчило сил. Вони сформували численну кінноту, яка оточила район діяльности отамана з твердим наміром здобути його живого або мертвого. Нишпорили вони в лісі тижнів зо два, а за цей час отаман Ангел встиг дістатися у Білоцерківщину, де зустріла його делеґація від отамана Зеленого.

Делеґація сказала:

— Наш батько, ясновельможний отаман Зелений, вітає вас на своїй рідній землі, ласкаво прохаючи допомогти йому звільнити від большевиків його столицю Трипілля.

Ангел відмовився, відповівши:

— Його ясновельможність — повія... і вашим і нашим. Черни-

гівщина ще не забула того випадку, коли він залицявся до большевиків. У нас ріжні шляхи, і раджу вам мої минати...

Довідавшись, що Денікінці захопили Катеринослав і Харків і мандрують на північ на плечах погромленої радянської армії, Ангел знову вирушив на Чернигівщину, на знайомі місця. Йшов він під радянськими прапорами на очах большевиків, які вважали повстанців за свою частину і на постоях підвозили їм харчі та одяг.

На Чернигівщині большевики відступали панічно. На станцію Бахмач вони стягнули сотні потягів з майном, яке вивозили з України. Потяги чекали своєї черги до відходу.

Ангел обійшов Бахмач з півночі, розібрав залізницю і шаленим гарматнім вогнем по станції розігнав большевиків. На ранок денікінська кінна стежа, що вешталася в околицях Бахмача, була здивована, почувши від населення, що червоні покинули Бахмач і майно. Два дні грабували Денікінці потяги, дякуючи повстанцям за цю несподіванку для них манну.

Отаман Ангел, з'явившись до команданта цього відділу полковника Абрамова, так йому сказав:

— Буду й надалі працювати з вами спільно, коли ваше начальство гарантує мені, що воно визнає незалежну Україну в межах, які існували за гетьмана Скоропадського.

— Ви что, батенька, гороху обелісь?!.. — рикнув Абрамов на Ангела, як той африканський лев: — Какая Україна! Єто немецкіе видумкі! Прошу к 12-ті часов завтра слажіть аружіе і вліться в мою часть. Не ісполнітє, будєт плохо: у меня шуткі короткіе — за хвост і на вісєліцу.

—Слухаю! Ваші зарядження виконаю, — покірно відповів отаман удаючи зі себе переляканого і враженого загрозою полковника.

На другий день в призначеній годині Денікінці вишикувалися на станції Ічні для прийому від Ангела зброї, людей і військового майна. Дійсно о годині 12-ій до станції зблизились два повстанчі потяги і... сипнули по Денікінцях таким ураганним вогнем, що полковник Абрамов певно з місяць розшукував і збірав до купи своїх людей.

Аби спіймати і покарати Ангела, Денікінці сформували кінний відділ. Відділ взяв на язика деяких селян, які під загрозою розстрілу ,показали місце, в якому переховувався отаман. Ангела арештували і розстріляли.

Л. Ч. К. 1930 р., ч. 9.

ДВА КОНІ

Осідланий кінь сміявся з степового:
— Нема на тобі, каже, сідла дорогого,
Ні стальних підків.
На те степовий йому відповів:
— Мене не жалій!
Хоть ти й багатстві, та в неволі,
А я хоть голий, та на волі.

Л. Боровиковський.

М. Середа,
підполк. Армії УНР

ОТАМАН БОЖКО

Тої ночі, коли С. В. Петлюра простував з Києва на Білу Церкву, замисливщись над проєктом протигетьманського повстання, в Катеринославі, на Провіянтській вулиці, в будинку під числом 10 начальник охорони залізничого вузла Катеринослав - Сінельниково підполковник Божко, старшина бувшого російського 31-го Олексієвського полку, — радився зі своїми підлеглими козаками про відродження Запоріжської Січи. Козаки Горобець, Швачка, Шило, Ріг, Чупринка, Василюк, Окатий, Бульба і бунчужний Сила заприсяглись йому Капулієвськими могилами, що будуть боронити нову Січ і будуть жити по завітам і традиціям давніх Запорожців. То були перші піонери Запорожської Січи Божка. Закоханий до ентузіязму в лицарські події колишніх січовиків, зі світоглядом, у якому ідеалізація старовини і романтичні настрої перемогли здоровий розум, — Божко дійсно думав про таку визволену Україну, якою вона була до другої половини XVII-го століття.

І коли до Катеринослава дійшла чутка про повстання Директорії, отаман Божко написав гусячим пером, як колись писали Запорожці, листа до професора Яворницького, директора музею ім. Поля, з проханням, аби той надіслав йому запорожське євангеліє та інші запоріжські реліквії. Певно, що євангелія проф. Яворницький не надіслав; проте Божко

Повстанський отан,
Юхим Божко

Січ сформував. Вона складалася з пішого куреня, який був доручений курінному отаманові Величку, кінного куреня на чолі з отаманом Оболенським, гарматного з отаманом Максименком і кулеметної сотні зі сотником Савчуком.

Божко мріяв розташувати Січ десь за порогами, коли несподівано на Різдвяні свята Катеринослав заатакували залоги Пятакова і Махна. Отаман Гулий-Гуленко, Самокиш і Божко боронили місто зі всім завзяттям запорожської вдачі, але мусіли нарешті відступити

на північ. Божко скерував свою Січ на Київ. На станції Знаменка він зупинив свої ешелони, чекаючи на дозвіл з Києва прямувати на Фастів.

То був момент, коли в районі станції Знаменка селяни з Цибулевої та Михайлівки повстали проти Директорії. Комісар Знаменки Вірко обєднав повставших селян під радянським прапором, загрожуючи Божкові полоном або погромом. Божко не знав, що діяти; надіслав делеґацію до Вірка ,котра так йому сказала:

— Робіть своє діло, ми перешкоджати вам не будем. Просимо і нас не турбувати: ми приїхали на відпочинок.

Вірко погодився, але ж запропонував їм пересунутись на станцію Крюково. На станції Крюково Божка стрінула нова несподіванка: отаман Гайдамацького полку Волох, що перебував під цей час в Кременчузі, наказав Божкові прибути до нього за інструкціями. Божко запросив до себе отамана гарматного куреня Максименка, якому сказав:

— Я вирушаю зараз в Кременчуг. Ряба шельма, Волох, гадаю, має щось вдіяти надімною; так ти того... не проморгай.

І дійсно: в Кременчузі Божка і його адютанта Черневича арештували. Максименко цього менту не проморгав і сипнув на Кременчуг такий гураґанний гарматний вогонь, що Волох примушений був Божка і Черневича звільнити.

— Не українці, а харцизи якісь, прости Господи, — казав Божко, повернувшись з-під арешту, своїому начальникові штабу Бульбі:

— Немає на що тут чекати, виряжай ешалон на Балту!

В глибокому запіллю Божко відпочав душею і остаточно склав той церемонійний ритуал, якому мусіла підпорядкуватись старшина і козаки Січи.

Що дня, по обіді, з паланки виносили на січовий майдан „наказ по Січі", булаву, гусине перо і каламар з чорнилом. Сурмачі подавали сиґнал, на який збігалися дута оркестра, старшини і козаки. З паланки виходив поважно Божко, сідав за стіл, брав у ліву руку булаву, а правою під мелодійні звуки запорожського маршу підписував гусячим пером наказ, який прочитували всім присутнім. Вживати горілку на Січі заборонялося і козакам і старшині.

Одного разу зайшов Божко в мешкання полковника Садовського, інтенданта південно-східного фронту, який мав нещастя бути тимчасово прилученим до Січі. Під ліжком, на якому спав інтендант, примітив Божко пів пляшки самогону. Він ані слова не сказав Садовському, повернувся до паланки і звелів сурмачеві подати сиґнал.

На січовому майдані зібралися старшина і козаки. Божко забрав слово:

— Шановне товариство! — почав він: — Наш статут забороняє пияцтво; про те товариш Садовський міркує, що статут не про нього писаний і дме самогон, як гусак воду. Що маємо з ним робити?

— Канчуків йому! — голосно загуло на майдані:

— Двадцять пять? — запитав отаман.

— Двадцять пять! — радо погодилася Січ.

Ясно, що Садовського відчухрали з тим надхненням, з яким він колись розважав себе самогоном. Треба додати, що в Січі шанували такий звичай: кожне, кого карали канчуками, мусів підібравши як слід штани, подякувати отаманові:

— Дякую, пане отамане, що навчили мене, дурня, поважати статут. — Певно, що Садовський був засмучений своєю недолею: забув про цю традицію і одержав де-кілька канчуків додаткових.

Статут забороняв гостро і гру в карти. Ця заборона відносилась і до населення, серед якого перебувала Січ. В місті Барі, Божкові донесли, що в місцевому клюбі урядовці грають в карти.

— Ото харцизи! — розгнівався отаман. Звелів вартовій сотні оточити в ночі помешкання клюбу. Урядовців арештували. Тут же, в клюбі, кожному з них, скинувши з нього наперед штани, всипали на цей раз з ласки отамана не 25 а 15 канчуків. — Багато з них не візьмеш, — сказав отаман: — не військові.

— Спартанський режим запорожського життя був до вподоби і старшині і козакам: навколо Січи, в інших частинах, шаліла анархія, козаки терпіли голод і холод, а в Січі, як у зразковому господарстві, всього було досить і на всіх вистарчало.

**
*

Невідомо, як довго Запорожська Січ гостила би у Балті, коли б не налетів на неї отаман Заболотний з великою ордою червоноармійців. Січовики билися, як подобає лицарям, але ж знемогли і мали відступати. Вирятував справу Божко. Був на Січі капельмайстер Іван Головко, боягуз, якому другого подібного на грішній землі не знайти; проте він мав велику здібність: як той сомнабулік, ще напередодні передбачав лютий бій з ворогом. І коли Головко охав і скаржився на свою печінку, виряжаючись до шпиталю, козаки казали:

— Погана хлопці, справа, у Головка печінка болить. Готуйтесь до бою.

— У критичний момент перемоги Заболотного отаман Божко гукнув на джур: — Подати мені Головка!

Головка розшукали десь в буряні; лежав і охав, хапаючись за серце. Поставили його перед отамана.

— Зараз же візьми свій корнет-пистон, — гримнув на нього отаман: — біжи у лаву і грай гимн.

Наказ треба було виконати. Правда, до лави ноги його не донесли, а зупинився він приблизно на пів кілометра від бою. І ось ніби з неба полялись над полем звуки гимну. Це дійсно був істеричний стогін переповненої нелюдським жахом і горем душі Головка. Всежтаки музика ця надала козакам такої відваги, що решта людей Заболотного покинула безславно поле бою. Заболотний був ластівкою; за ним насунули совітські війська. Запорожська Січ перенеслася на Бірзулю. У Бірзулі Божка наздігнали отамани Годило-Годлевський і Аркас.

— А де ваші люди? — запитав їх отаман Божко.

— Там десь позаду, — відповіли отамани: — відбиваються від большевиків.

— Добра мені справа: ваші частини на фронті, а ви чогось в Бірзулі. Наказав сурмачеві скликати Січ, якій він оповів про поведінку Аркаса і Годило-Годлевського.

— Двадцять пять? — спитав ляконічно Божко.

— Двадцять пять, — як завжди, погодилася Січ...

З Бірзулі Січ евакувалася в Тирасполь, з Тирасполя у Галичину (через Румунію).

У кінці травня 1919 року український уряд і армія опинилися в трагічному положенню: з одного боку українська територія була захоплена большевиками, а від Тернополя насовувався корпус Галлєра. У короткому відтинку, між Тернополем і Волочиськами, стояли один за одним, хвостом, десятки ешелонів з урядом і рештками армії. Виходу не було, чекали на якесь то чудо. Одні козаки почувши себе бадьоро; склали пісню.

— Гей висока Директорія!
Під вагоном твоя територія!

І сталося диво: ніби з під землі виплинув отаман Божко, смілою атакою звільнив Волочиська і подався далі на Чорний Острів, гонючи перед собою погромлених большевиків. Проскурів, Жмеринка, Козятин перейшли до українців. Штаб дієвої Армії перенісся на Жмеринку. С. В. Петлюра надіслав Божкові подяку за відвагу і блискучі події.

Штаб дієвої Армії замислився: дійсно, самостійні бойові операції Божка нищили на нівець стратегічну працю Командарма. Штаб армії добився таки свого: Головний Отаман погодився переформувати Січ у дивізію і звільнити Божка. На його місце був призначений отаман Добрянський. Бог знає, де набрався відваги Добрянський, тільки одного часу зупинився він перед паланкою Божка, аби перебрати від нього Січ.

— Бачили нового батька, якого іменував вам штаб армії? — запитав козаків Божко, вказуючи на Добрянського.

— Го-го-го! зареготала юрба. У цьому сміху відчувалася і загроза... — Ясно, що Добрянський накивав пятами, покинувши назавжди думку, колинебудь вернути до Січи.

Штаб армії не мав під рукою збройної сили, аби примусити Божка виконати наказ; залишилося одно — чекати на щасливий збіг обставин. Такий збіг внедовзі найшовся: Божко, проїздом зі Січчю на Вапнярський фронт зупинився з ешелоном на станції Жмеринка. Штаб армії запросив його до мешкання штабу за одержанням деяких директив. Божко інтуїтивно відчував, що справа, як то кажуть, смердить ладаном: категорично відмовився від запрошення. Штаб вдруге післав до нього сотників Миколаєнка, пізніш персонального адютанта генерала Омельяновича-Павленка, і контрозвідчика Козієнка.

Сотники, молоді спритні люди, знали, як вплинути на отамана: над вечір Божко був в штабі армії. Начальник штабу отаман Василь Тютюнник запропонував йому обрати одне з двох: або податись до димісії, або бути арешто-

ваним. Божко метнувся до кобури за револьвером. Тютюнник його випередив: стрілом з нагана тяжко ранив його у голову і вибив йому око. Його Січ оточив курінь польової варти сотника Редетюка, розброївши старшин і козаків.

Коли Божко видужав, під Жмеринкою стояли Денікінці. Головний Отаман і Штаб Дієвої Армії перебралися до Проскурова, туди подався і він. В Проскурові С. В. Петлюра сказав Божкові:

— Бог буде судити, хто з нас порушив правду, а зараз знову формуй Січ і рятуй справу.

— Так буде — відповів Божко: я ласкаво прошу про одну милость: коли звільнимо Україну від ворога, уряд мусить подарувати во власть моєї Січі землі за порогами, які належали колись Запоріжцям.

С. В. Петлюра обіцяв.

З Проскурова уряд подався до Любаря, поганенького міста на Волині. За ним надійшли і недобитки Української Армії, 6 - 7 тисяч чоловік. То була передсмертна аґонія, початок кінця тої ще недавно великої армії, на яку тільки спромоглася Україна.

Та не втратили надії три отамани: Волох з гайдамаками, Божко зі січовиками і Данченко-Денис з запорожцями. Кожний з них силувався залучити решту армії під свою високу руку. Аби позбавитися від такого небезпечного конкурента, як отаман Божко, отаман Волох намовив джуру Божка козака Чайківського забити свого отамана. У початку грудня 1919 року сонний Божко упокоївся на віки від кулі з власного його нагана, що її пустив у нього козак Чайківський.

Так загинув останній з могикан Запорожської Січі, вірний її духу і традиціям.

Загинув український Дон Кіхот, що спізнився жити на 200 років.

Л. Ч. К., 1930 р., ч. І.

ПРИКАЗКИ

Аби були побрязкачі,
То будуть і послухачі.
(Українська приказка)

Без хазяїна — й товар плаче.
(Українська приказка)

Гості першого дня — золото;
Другого — срібло;
А третього — мідь:
Хоч додому їдь!
(Українська приказка)

Є в глеку молоко — та голова не влізе!
(Українська приказка)

Застав дурного Богу молиться — то він і лоб пробє.
(Українська приказка)

З брехні не мруть —
Та віри більш не ймуть.
(Українська приказка)

З дужим не борись;
А з багатим не судись.
(Українська приказка)

Коли б знання, де впаду — то б і соломки підмостив.
(Українська приказка)

Кому чарка, кому дві;
Кому нема й однії.
(Українська приказка)

Ледачому животові — і пироги вадять.
(Українська приказка)

Лучче своє — латане,
А ніж чуже — хапане.
(Українська приказка)

Людей слухай — та й свій розум май.
(Українська приказка)

М. Середа,
підполк. Армії УНР

ОТАМАН ЮРКО ТЮТЮННИК

В кімнаті, в якій траплялося замешкувати Тютюнникові, над бюрком поруч із дзеркалом він завжди надвішував у бронзовій оправі півметрового розміру портрет Наполеона І-го.

Під час праці, зупинивши очі на дзеркалі, Тютюнник порівнював будову свого обличчя з обличчям французького імператора. Дзеркало мало якусь чарівну прикмету залишати його в переконанні про деяку подібність між ним і Наполеоном. Коли дзеркало зраджувало, він кликав свого джуру Василя.

— Скажи, Василю, тільки кажи правду, на кого я подібний?— запитував він джуру, пильно стежучи за виразом його очей.

Вишколений і вправлений на подібних запитах Василь знав, як відповісти.

— На того єнерала, що маєте на стіні. Подивлюсь оце на вас і на єнерала, то ніби близнята. І що це воно за чудасія така!

— Гмм... Буває — таємниче усміхався задоволений отаман. І щось помисливши додав:

— Добрий з тебе вояка, Василю. При нагоді я підвищу тебе в старшинську ранґу.

Одного разу він мав необережність заговорити на цю тему зі своїм помічником полковником Шраменком:

— Яка ріжниця між мною і Наполеоном? — запитав він полковника.

— Звичайно яка, — відповів здивовано Шраменко.

Повстанський отаман Юрко Тютюнник

— То був Наполеон, а ви — Юрко Тютюнник.

До Української Армії Тютюнник прибув у літі 1919 р. під Жмеринкою, покинувши отамана Григоріїва, з яким провадив повстанчу працю. С. В. Петлюра призначив його на високе становище командуючого Київською селянською групою, яку він мав сформувати. Високе призначення людини, котра в Українській Армії була цілком невідомою, без військового стажу і бойової слави, було наслідком того глибокого враження, яке він викликав у С. В. Петлюри і у вищого командного складу і своїм апломбом, і розмахом проєктів до своєї майбутньої бойової праці, і тим оптимізмом, тою незламною вірою в перемогу,

яку давно вже втратив наш командний склад. Правда С. В. Петлюру також вражала широка його популярність в селянських колах і досвід з минулої повстанчої праці, який Головний Отаман гадав використати на випадок загибелі регулярної армії.

Тютюнник був людиною зі складною душею, в якій бреніли струни ріжного тембру і тону. Часами він був безумно-хоробрим воякою, а інколи тим боягузом, що в армії складають не почесну когорту дезертирів. Його товариші пригадують такий епізод з ним. До повстанчої групи отамана Григоріїва, у якого Тютюнник значився начальником штабу, прилучився Одеський червоний полк. Полк розташувався в околицях Херсону і з місця учинив де-кілька жидівських погромів. На наказ Тютюнника про повернення населенню пограбованого майна, матроси відповіли ляконічно:

— Пиши, говори...

Нікому нічого не кажучи, Тютюнник осідлав коня і наказавши двом ординарцям слідкувати за ним, поїхав до штабу червоного полку. Командант полку справляв в оточенню штабових матросів гучний бенкет і навіть з місця не підвівся на привітання отамана.

— Чому не виконаний мій наказ? — підступивши до нього, запитав Тютюнник.

— Твій наказ! — зірвався з місця червоний від гніву, як буряк, командант полку. Ах ти, мать...

Він не докінчив своєї лайки: стрілом з бровнінга отаман звалив його з ніг. Другим, третім і четвертим стрілами він примусив ще декого з матросів назавжди покінчити з марнотами людського життя. Решта матросів розбіглась. Тютюнник наказав полкові вишикуватися на міській площі. Ординарці винесли трупа командanta і поклали його на землі перед полком коло ніг отамана.

— Бачили! — гримнув на них Тютюнник. — Кожного чекає те ж, хто відважиться не виконати мого наказу!

Полк мовчав, ніби набрав у рот води. Отаман повернув коня і від'їхав, навіть не попрощавшись з ними.

Проте в бою під Савчином в 1920 р., коли армія Омельяновича-Павленка вертала з зимового походу і в другому бою під Міньками, коли в листопаді місяці 1921 р. він відбував свій відомий повстанчий рейд на Київ, він втратив звичайну присутність духа, і блідий, безпорадний, з поширеними від жаху очима перший кинувся тікати з поля бою.

Мав він одну вдачу, яка так характерна для Наполеона I: він був черствим, немилосердним еґоїстом і для задоволення свого хоробливого честилюбства не жалкував ні козацької крови ні людських сліз. Однак його палка любов до Батьківщини, його національне „вірую", його широкі пляни і проєкти до звільнення території від ворога, його незвичайна енергія і залізна воля, з якими він силкувався побороти всі труднощі для осягнення наміченої мети, примушувати навіть його ворогів забувати про негативні риси його характеру і вважати його за справжнього героя.

Він мав певні ознаки авантурника, але розумного, з неабиякою головою і великого знавця козацької душі. Бог то знає, певно і Наполеон, і Ґарібальді і Муссоліні, наколи б не мали перемоги, так би і лишилися в історії людства звичайними авантурниками, яким лишився Тютюнник.

Київську групу Тютюнник сформував в короткий час, виявивши свої великі адміністративні здібности. Рішучий, упертий, і непохитний там, де справа йшла про послух та чесне виконання наказу, він налагодив у своїому війську дисципліну і примусив неодного забути про революційний час. Упертих та визначених своїм непослухом він лікував по отаманськи — канчуками. Карав канчуками частенько і старшин. Командному складові його групи не раз доводилося бачити його револьвер у себе під носом.

Комендант 9-ої дивізії Залізничого корпусу полковник Шраменко мав наказ про відрядження технічного курення до Київської групи. Цього наказу з причин від нього незалежних, в термін він не виконав. Отаман Тютюнник викликав його в Ярмолинці. Ледви Шраменко переступив поріг його хати, як Тютюнник схопив зі стола револьвер і підніс його під ніс полковника. Шраменко не менше рішучий за нього, упередив його своїм револьвером, надавши йому бойове положення.

— Чому не виконаний наказ? — несамовито закричав отаман, виписуючи в повітрі револьвером загрозливі кола.

— Буду відповідати, коли сховаєте свій револьвер.

Отаман заспокоївся, кинув на підлогу револьвер і запросив Шрамченка сідати за стіл.

***

В Любарі, в якому погромлена Денікінцями Українська Армія одержала завдання виступити в запілля ворога для повстанчої праці, Тютюнник був призначений заступником командуючого армією Омельяновича-Павленка.

В запіллю, в тяжких несприятливих обставинах безконечної подорожі і безупинних боїв він знаходив час і для літературної праці — широких інформацій та протибольшевицької агітації серед селянства. Стиль і форма його відозв нагадують відозви Наполеона. Ті ж короткі, енергійні, змістовні речення, просякнуті глибоким почуттям і непереможною вірою у свої сили.

Для ілюстрації — одна з його відозв, що була оголошена ним на повстання:

Селяни!

I. Ми воюємо за те, за що і зразу воювали — за право українського народу порядкувати на своїй землі, за народню владу.

II. Йде весна, гуртуйтеся. Будемо випроваджувати непроханих гостей. Рушниці мусять бути прочищені і змазані.

III. Не піднімайте самі дрібних повстань. Організуйтесь і чекайте наказу. Наказ буде даний скоро Головним Отаманом Петлюрою.

IV. Під час повстання ні один ворог не повинен утікти з України. Вся зброя, забрана у ворога, мусить бути в руках українського народу.

V. Міняйте хліб тільки на сукно, мануфактуру, сіль, цукор. Не беріть совітських грошей, за які нічого не купите, тому, що вони скасовані Правительством Української Народньої Республіки.

VI. Земля тому, хто на ній працює. Геть дармоїдів! За хліб, який здобуваєте працею, вимагайте у наших ворогів крам, а не паперові гроші.

VII. Ні з добровільцями, ні з комуністами не помиримся до того часу, поки вони не визнають нашого права на вільне життя.

VIII. Засівайте землі. Хліб збере той, хто посіяв!

IX. Вся влада мусить бути в руках українського трудового люду. Геть від влади чужинців, спекулянтів і жуликів!

X. Україною будуть правити люди, яких вибере народ.

З наказу Головного отамана і Правительства Української Народньої Республіки повідомляю.

Заступник Командуючого Військами Української Народньої Республіки, отаман Юрко Тютюнник.

**
*

По відомому зимовому поході армія Омельяновича - Павленка приєдналась до армії Петлюри, яка підпорядковувалась тепер польському командному складові.

Тютюнник, визнаючи, що єдиним фактором для нашої перемоги лишається спроба на повстання, цілком не поділяв надій С. В. Петлюри на регулярну армію і гостро критикував його, яко вождя і державного мужа. Казав:

— То не вояка ,котрий жар загрібає чужими руками.

В липні місяці, під час його постою в селі Чорнокінцях, він дав зарядження своїм частинам про арешт С. В. Петлюри. Командний склад довідався про його намір і перешкодив йому, змобілізувавши проти нього юнацьку школу.

На деякий час Тютюнник притих.

В місяці листопаді, коли армія наша евакувалася в Польщу, Тютюнник надіслав до уряду проєкт грандіозного повстання, котре мав він роздути на Україні, запевнивши уряд солідними доказами про доцільність цього чину.

Уряд погодився і, склавши йому добрі обставини для організаційної праці, забезпечив його матеріяльно. На протязі літа 1921 року Тютюнник з незвичайним запалом метушився на кордоні Польщі, налагоджуючи звязки з повстанчими відділами і гуртуючи бойові сили в запіллю ворога.

Місяць, другий, він провадив конспіративну працю ніби в певному контакті з урядом; однак на третій місяць до уряду дійшли чутки, ніби в проєкті отамана про майбутній устрій визволеної України урядові призначалася нагорода подібна до трьох пальців зложених в дулю. Треба було рятувати свою повагу, і уряд окружив Тютюнника своїми повстанцями, зобовязавши їх особистими завданнями і дорученнями.

Підготовчу працю Тютюнник мав покінчити на весну 1922 року, але з чужої волі він примушений був виступити в похід в листопаді 1921 року. Під Миньками він одержав від большевиків страшенну поразку. Уважаючи себе скомпромітованим, він мав намір регабілі-

туватися в закордонній пресі за допомогою свого начальника штабу полковника генерального штабу Отмарштайна, який погодився оголосити за кордоном документи воєнної таємниці. Однак в своїй подорожі до закордону Отмарштайн був забитий невідомо ким в таборі Щепйорно, де зупинився проїздом на короткий час. Документи, котрі він віз зі собою, зникли.

Тютюнник вважав свої повстанчі акції не скінченими і, осівши на стиці Галичини з Румунією, вирядив відданих йому старшин на Україну з метою агентурної розвідки.

Одного з них, сотника Заярного спіймали большевики і він під загрозою розстрілу та заохочений грішми і тим високим положенням, котре йому обіцяли большевики, погодився видати їм Тютюнника з головою.

Повернувшись до Тютюнника, Заярний не пожалкував фарб для своїх теревень про численні повстанчі відділи, про легендарну популярність отамана серед селянства, яке, давно вже озброєне, буцімто чекало на його заклик до виступу.

Вислухавши Заярного, Тютюнник і вуха розвісив. Сказав своєму штабовому старшині підполковникові Добротворському:

— Зобачимо, кому з нас судула доля визволити Україну.

Натякував певно на С. В. Петлюру.

У недовзі він вирядив на Україну підполковника Добротворського ствердити правдивість інформацій, що подав сотник Заярний. Добротворський без пригод дістався до Києва і дивувався: скрізь тільки і чув, що балачки про отамана Тютюнника. Звязкові доставили його до Святошинського лісу, де пятитисячна повстанча юрба зустрінула його гучним „слава" і вигуками:

— Де подівся отаман Тютюнник? Час вже йому бути з нами для виступу.

Вислухавши Добротворського, Тютюнник майже з годину стояв перед портретом Наполеона, порівнюючи його обличча зі своїм. Нарешті постукав пальцем на його чолі, потім на своєму і сказав:

— Вистарчить і в мене твого розуму.

Дав зарядження підполковникови Дишлевому запросити декого зі старшин, що відпочивали від праведної бойової праці на інтернаті в таборах, щоби простували до нього для переїзду на Україну.

В Калішському таборі Дишлевий залишився у полковника Шраменка, якого довго заохочував всіми правдами і неправдами до повороту на Україну. Полковник Шраменко, який побував в 1921 році з отаманом Тютюнником під Міньками і мав нагоду відчути на власній шкірі весь чар повстанчого життя, категорично відмовився від тих блискучих перспектив, які накреслив йому Дишлевий.

Дишлевий повернувся з порожніми руками, повернувся в той час, коли Київські повстанці вже стояли по той бік Дністра і голосно викликали Тютюнника на побачення.

Палка любов повстанців і віра в свого вождя вразила отамана в

саме серце. З портретом Наполеона і зі своїми старшинами підполковниками Пироговим, Добротворським, Дишлевим і поручником Стахівським він перейшов Дністер. Ставши ногою на беріг, сказав:

— Жеребок кинутий, Рубікон перейдений.

Хтось з повстанської юрби вдарив його по голові залізним дрючком. Коли він очунявся, побачив, що справа його безнадійна. Під загрозою розстрілу він і його штаб були примушені сказати правду про повстанчі акції, які переводилися в життя і які були ще в проєкті.

Для ліквідації повстанчих організацій большевики призначили Пирогова, Дишлевого, Добротворського і Стахівського на чекістів до Камінця, Умані, Чуднова і Бердичева.

Ліквідація тягнулася роками, а коли була закінчена, Тютюнника і його штаб розстріляли.

Л. Ч. К., 1930 р., ч. 10.

Євген Іваненко

УКРАЇНА

Широко простягнулася,
Ланами одягнулася
Україна моя
Садочками,
Гайочками
Пишається земля!

Степами уквітчалася,
Лугами приубралася,
Як в свято молода! —
Милується,
Красується
Роздолами вона!

І ріками повилася,
Озерами укрилася
Вітчина золота.
Струмочками
Ставочками
Розлилася вода!

І сумними руїнами,
Історії святинями
Убарвилась вона.
Курганами
Могилами
Пишаються степи!

І все цвіте, квітчається,
У розкошах кохається,
Мов чарами живе:
Легендами
І мітами
Повитеє встає!

То ти моя Вітчино,
Кохана Україно,
Богатий, пишний край,
Любесенький,
Тихесенький,
Чудовий, земний рай!

М. Середа,
підполк. Армії УНР

ОТАМАН ШЕПЕЛЬ

(Уривок з нарису)

Червоноармійці прозивали Шепеля „Ванькою-встанькою". В Росії такі ляльки — Ваньки-встаньки — продавали у Тройце — Сергієвській Лаврі. Цікава лялька: яким кінцем або боком не поклади її на тверде місце, вона зараз схопиться на ноги.

Декілька раз радянська преса подавала до відома, що „банди" Шепеля ліквідовано на завжди, а самого Шепеля перевезено до Москви. Минав тиждень, другий, коли це у Винниці або в Проскурові, або в іншому місті, населення читало заяви Шепеля, які хтось у ночі розкидав на вулицях:

— „Цього числа я повернув з відпустки і приступаю до виконання своїх обов'язків".

Отаман Шепель.

***

У місяці квітні 1921 року С. В. Петлюра сказав:

— Аби я мав під рукою 3 - 4 отаманів таких, як Шепель, певно, що в осені були би всі ми дома.

Така була слава про отамана Шепеля. А сам він був непоказний, худорлявий, низенького росту, з блідим, сухим обличчям, на якому сторчав зовсім не гармонійно великий ніс. Мав вигляд хлопця 16 - 17 років, вигляд зовсім не бойовий, проте доладній в справах конспірації та аґентурної праці. На весні 1919 року повстанчий відділ і сам отаман Шепель, завдяки провокації, були забрані

Повстанський отан
Яків Шапель

большевиками до полону. Під час внесення полонених до списків, старший вартовий, скинувши оком на сухорляву хлопячу постать Шепеля, суворо гукнув до нього:

— А тебє чево здєсь нужно малец! Пашол вон отсюда, дурак!

І схопивши його за комірець, випхнув отамана за двері.

***

На весні 1920 року Шепель замислив похід на Винницю. Треба було розвідати конче у Винниці, якими силами оперують большевики і де розміщені їх штаби. І в першого стрічного дядька купив він пару волів і воза за 350 рублів у золоті, нагатив на воза сіно і

різки і тихенько подався на Винницю.

— Гей цабе! Щоб ви повиздихали! ремствує він на волів, коли минала воза большевицька розвідка. Поблизу Винниці зупинила його польова варта:

— Куди прьош, чортова кукла?

— Повилазило, чи що! — огризнувся отаман — не бачиш хіба?

— Тьфу на ідіота! — сплюнув старший з них.

— Матері своїй під спідницю, — побажав Шепель.

По такій приємній розмові варта реквірувала отаманське сіно, винагородивши Шепеля квітом замість грошей.

У Вінніце наш штаб обмєняєт квітанцію на дєнґі, — обнадіяли вони отамана на прощання.

Цей квіт в руках отамана був прегарним документом, з яким він об'їздив всю Винницю, розшукуючи штаби і вимагаючи від них грошей. Скрізь зустрічав він одну відповідь:

— Кулак, міроєд! Ми революцію спасаєм, а ти дєнґі... Вон отсюда, сволоч!

Завдання своє отаман виконав і в недалекому часі Винниця була в його руках.

Походив він зі села Вонячина Літинського повіту і був сином звичайного селянина. Приймав участь у світовій війні, на якій придбав ранґу „прапорщика". До весни 1919 року був непомітною, навіть незвичайно смирною людиною, користуючись любовю і довірям від селян. Селяни називали його так:

Наш Яша...

На весні 1919 року, коли совітські війська окупували Україну, дядько Шепеля, селянин Кирпач і брати Іван, Тодось і Харитон Паньковецькі закликали селян Вонячина та Баринівців до проти большевицького повстання. На отамана над повстанцями запросили Яшу Шепеля. Казали йому:

— Ти розумієшся на маневрах і на зброї, то тобі і книжки в руки.

Шепель погодився. Почислив військо — 4,000 повстанців, однак ні рушниць, ні гармат, ні кулеметів; було декілька десятків ручних ґранат. Так з голими руками і пішли 3-го мая здобувати Літин. На перших кроках пощастило: поблизу Літина піймали польову варту, що стежила за околицями міста, і відібрали від неї кулемет „Максима". З кулемета сипнули по Літині, самі розсипалися у лаву і з ріжних кінців вийшли на майдан. Хто не встиг заздалегідь лишити міста, той опинився в обіймах повстанців.

З Літина Шепель перекинувся на Хмельник, у якому совітська влада замкнулася у дідичівському замку. Але ж замок тепер не був перешкодою для повстанців, бо з Літина вони привезли гармати. У Хмельнику Шепель дав війську відпочинок, поділивши його на сотні і настановивши сотників. Скориставши з відсутности Шепеля, большевики знову пригорнули до своїх рук Літин. Знову вирушив проти них Шепель, погромив і затримав за собою Літин вже на довший час. Якраз з Волочиськ наступали війська Директорії і гнали перед собою большевиків до Києва.

В місяці грудні 1919 року Україна опинилася в руках Доброволь-

чої Армії. Рештка військ Директорії подалася в запілля ворога. Отаман Шепель знову мобілізував своїх повстанців, з якими оточив важливий для добровольців стратегічний пункт Жмеринку. Проти повстанців зі Жмеринки виїхало два панцирники, які обсипали їх таким шаленим вогнем, що ті не знали, куди ховатись і як спасатись. Спас положення Альоша Кушнірів, циган по походженню, який удавав зі себе черкеса. Була у нього шкапа, теж циганського походження, але ж зі слів Кушніріва, коли йому повірити, то був призовий англійський скакун.

Під час страшного гураганного вогню надумав Альоша спасти свого скакуна: сів на нього і чкурнув у бік, де, здавалося, ворога не було чути. На його біду, напоровся він на польову варту з Галичан, які на той час були союзниками добровольців, а зараз захищали підступи до бронепотягів, побачив Альоша, що нікуди подітися; запозичив, як то кажуть у вовка сміливости, погнав в карієр коня, а сам, що було духу, лементує до Галичан:

— Повстанці Шепеля захопили Жмеринку! Шквар з кулеметів.

Ті подумали, що Альоша — посланець зі Жмеринки, і шпарнули, та ще як... Бронепотяги почувши на своїх тилах огонь, ушилися, куди — це і до нині невідомо. На Жмеринці ще гірше було: там не знали, куди тікати і переховувались у місцевого населення. Коли повстанці увійшли в Жмеринку, вони не знали, де подіти все майно, що залишили добровольці. Закликали зі села Івчи 400 возів, навантажили ріжним добром, однак усього не забрали.

Розгулятися довго на добровольчих тилах Шепелю не прийшлося: Денікінці несподівано відкотилися до моря. Їх місце заступили большевики. Для Шепеля випали часи жертвенної праці. Староконстантинів, Літин, Летичів, Межибож, Хмельник, Винниця, це був єдиний район, де большевики не почували себе господарями. Погонять його з Межибожа, чують, він верховодить вже в Хмельнику; оточать великими силами Хмельник, а він наведе лад у Летичеві. Ванька-встанька — тай годі. Нарешті большевики махнули на нього рукою, не чіпали: мали свої гріхи, які вигідно було під такий час звалити на Шепеля. Шепель користав з такої нагоди і провадив працю у іншому напрямку, Одного дня у Винниці, в базаровий день, на майдані звернулася до селян з промовою старенька підсліпувата бабуся. Спираючись на палицю, вона гостро і влучно почала глузувати з большевицької влади. Далі не витримала і давай улещувати селян:

— Що ви за українці! Ви дбаєте лише про своє пузо. Скажіть на ласку Божу, чого ви сидите, стуливши ось так руки? На що ви чекаєте? Ідіть добрі люди у Трибухівський ліс, де зустріне вас отаман Шепель: він дасть вам добру пораду, що робити.

Селяни з такого дива покидали і воли і вози, оточили навколо бабусю та тільки потакують їй:

— Це наша бабуся! Правда, правда твоя, бабусю! І де оце ти золоті такі слова винайшла! Будемо всі в Трибухівському лісі!

Де не взялася большевицька міліція, певно довідалася про агітацію на майдані. Кинулася сюди, туди, але ж від бабусі і сліду не лишилося... То був отаман Шепель.

Коли арештували його батька і розглядали його справу у Винницькому ревтрибуналі, отаман в одягу сестри-жалібниці відбув процес батька, подавши декілька реплік членам ревтрибуналу.

Після агітаційної підготовчої праці Шепель давав наказ своєму начальникові штабу сотникові Особливому (пізніш сотникові Саранчі) про виступ. На селах і хуторах пішов незвичайний рух. Селяни викопували з-під землі рушниці, набої; з-під стіжків соломи вигрібали кулемети, гармати; з лук та лісів приводили коней. На протязі дня все було на поготові до виступу.

В літі 1920 року Армія УНРеспубліки в союзі з Польщею котилася під самий Київ. В листопаді того ж року вона евакувалася до Польщі, де була вже на довгий час розміщена по таборах. Отаман Шепель деякий час залишився на своїх землях. Перебрався врешті до Польщі, бо був викликаний Юрком Тютюнником для обговорення важної справи. Отаман Тютюнник замислив підняти на Україні ґрандіозне повстання і запрошував до підготовчої праці отамана Шепеля. Шепель погодився.

1-го липня 1921 року він з Іваном Паньковецьким перейшли Збруч і після довгих митарств і ріжних пригод дісталися до Трибухівського лісу, що належав колись ґрафові Ґроховському. У лісі на них чекали Паньковські Тодось і Харитон, Мандриляк та інші, що перейшли Збруч перед отаманом, яко його аванґард. Другого дня на телеграфних стовбурах поздовж шляху були подані оголошення такого змісту:

„Цього числа я повернувся з відпустки і вступив до виконання своїх обов'язків. Всім, хто був звільнений мною терміново на відпочинок, наказую прибути в Трибухівський ліс для реєстрації".

Отаман Шепель.

***

За який небудь тиждень, два і отаман Шепель мав у своєму розпорядженні декілька сотень добре вишколених козаків. Про харч, одяг, зброю отаман не турбувався: щодня все це місцеве населення підвозило до ліса, і так організовано і педантично, що здавалося, ніби цією справою керує досвідчений інтендант. Навколо ліса, на великих шляхах, на ніч виставлена була стежа, що контролювала пасажирів. Першим був арештований політичний комісар з особистими від Сонаркому (совєтського уряду — замітка редакції) дорученнями матрос Сердюк. Коли його запитали про документи, він огризнувся:

— Ви знаєте, хто я? — визвірився він, перечислюючи всі свої титули високого службового положення.

— Еге! Такого ми і шукаємо, — іронічно загомоніли козаки.

Комісар зрозумів, що перед ним українці; почав викручуватись:

— Дуже радий вам, панове. Давно я шукаю влучного менту ді-

статися до повстанців, аби з ними прислужитися Україні, — брехав він перед непевною авдиторією.

На 1-го листопада організаційна підготовча до повстання праця була закінчена, і Шепель нетерпляче вичікував отамана Тютюнника. Як відомо, Тютюнник був погромлений кіннотою Котовського. 359 українців, що дісталися до полону, постріляно в місті Базарі. Така недоля загрожувала і отаману Шепелеві. Значні сили кінноти і піхоти з гарматами оточили зі всіх боків ліс і наближилися до яру, в якому містився штаб Шепеля. Коли большевицька лава досягла берега яру, вона помітила на дереві козака, який несамовито галасував:

— Товариші, не стріляйте! Іжи Богу зараз злізу.

— Слєзай с.....с! зґвалтувала лава і кинулася до дерева. З дерева, як ті оріхи, посипалися на них бомби, одна друга...

Зчинилася нечувана паніка; утворився прорив, через який, як через широку браму, вийшли на вільний простір повстанці. Отаман Шепель був фаталістом. Він казав:

— Від ворожої руки я не згину.

Він не помилився. Над самим Збручем його забив револьверовим стрілом свій зрадник-повстанець, котрий повертався назад і мав регабілітуватись перед большевиками.

Л.Ч.К., 1930, ч. 2.

КЛИМ

Спитали Клима раз, яка найлучча птиця:
Чи чиж, чи соловей, чичітка, чи синиця?
Голодний Клим озвавсь, баса:
„Найлучча птиця — ковбаса!"

*

Голодній, бач кумі —
Хліб на умі.

Л. Боровиковський.

СУСІДСТВО

Зійшла на полі коноплина,
Одна, в степу, як сиротина:
А округи поріс будяк,
Свиріпа й коровяк:
Бадилля вкоренилось,
І коноплинку заглушило.

*

То страшні людоїди,
А ще страшніші — злі сусіди.

Л. Боровиковський.

ВІРА БАБЕНКО

Одна із тихих героїнь України

Чудового раннього ранку з весною, коли так ясно сонечко світить і в повітрі повно всяких пахощів, на подвірю господаря Бабенка розлягся страшенний крик: Мамо! мамо!...

На той крик вибігла з хати господиня, а з стайні вийшов господар. Вони побачили, як їх маленька доня Вірця тікала з подвіря до хати і кричала, а за нею гналась гуска.

Обоє розсміялися й почали свою доню заспокоювати. Вона ж хотіла лише попестити мале гусеня, та гуска не дала.

Вірця любила всякі тварини, птахи, рослини і все їх пестила, цілувала і коло них ходила.

Любила вона цілими годинами сидіти серед квітів, що росли у садку біля хати, під вікном, цілими купами рвала квіти і зносила їх до хати, де плела віночки, а потім ними всіх обдаровувала. Найліпші зоставалися мамці і татусеві, хоч не забувала вона й сусіднього хлопця Василька, товариша своїх іграшок, з яким бавилася що-дня.

Любила вона цілими годинами таляпатися з Васильком у потічку, що протікав за садком, копати в мокрому піску кринички й дивитися, як в них набиралася вода. Вечором питалася мамці: „Звідки, мамцю, береться вода в криничці, як її викопати?"

Перед тим, як лягали спати, любила слухати маминих казок і пісень.

Віра Бабенко

Оттак у заможнього господаря Івана Бабенка в селі Веселих Тернах, криворізького повіту на Катеринославщині, росла дівчина Вірця.

Коли Вірці минуло 8 літ, мала вона ходити до сільської школи, разом з своїм товаришем Васильком. В школі Вірця всім цікавилася і завжди учителеві докучала своїми запитаннями: „Чи правда, що зірки на небі, то є Божії очі? І чого їх так багато? — Чому птахи літають, а люди не можуть?"

Що-дня Вірця про щось питалась в учителя, а як навчилася читати, то завжди брала в школі читати книжки і прочитувала їх по кілька разів.

Так пройшло кілька літ, Вірця скінчила школу, стала чорноокою дівчиною, невеличкого зросту та мала вже 17 літ, а товариш її дитячих іграшок Василько, став бра-

вим, струнким хлопцем, і стала чорніти верхня губа. За цей час вони багато прочитали книжок і все мріяли, як би їм дістатися до ґімназії.

Хоч батьки їх були заможними господарями, але не настільки, щоб їх утримувати в місті, де лише й були ґімназії.

З вибухом революції в 1917 році скрізь по Україні пішов великий рух у ріжних напрямках в інтересі села. Одно з чільніших місць в цих інтересах займала справа сільської просвіти. Селяни здебільшого бажали мати в себе ґімназію, не рахуючися з своїми матеріяльними засобами й труднощами, звязаними з переведенням цього в життя. Управи земських самоврядувань завалені були ухвалами селян, про відкриття у них ґімназії, на що сільські громади асиґновували дуже малі гроші, прохаючи, аби решту доложили земельні збори.

Земства мали чимало клопоту з такими селами, бо доводилося витолковувати представникам тих сіл, нереальність їх бажань, виясняти, що мусять вони рахуватися з шкільною сіткою виробленою Управою й земським бюджетом.

Село Веселі Терни найшлося в щасливіших умовинах і вже на початку революції спромоглося відкрити в себе мішану ґімназію, давши на це з свого боку площу, будинки й грошеву допомогу.

Ясна річ, що одними з перших, що записалися в ту ґімназію, були — Віра й Василько. Учнів в ґімназії було повно й життя її йшло повним ходом, відкликаючися також і на кожнодневні інтереси краю, що їх висувала революційна доба того часу. Мирне й будуюче життя на Україні почала каламутити своїми демагогічними гаслами комуністична пройдисвітня.

В той час комуністи захопили владу на Московщині й міцно засівши там, старалися свій вплив розповсюдити і на ті краї бувшої Росії, що їх не визнавали. Незабаром московський комунізм, слідком за агітацією, напустив на Україну свої озброєні відділи, а потім і військо, і з того часу Україна на довго стала тереном війни.

Майже всі учителі Весело-тернівської ґімназії та її старші учні взялися за зброю й стали на захист Рідного Краю.

Всі вони вступили до українського війська й утворили першу залогу бронепотягу „Україна", котрий добре дався в знаки ворогові і набув великої слави.

На цій панцирці був і Василько.

***

В 1921 році на вулицях міста Тарнова, де перебував уряд Української Народної Республіки, примушений переважаючими ворожими силами опустити рідний край, появилась чорнява дівчина, в кожушку в темнозеленій хустці з кошиком в руці.

То була Віра Бабенко, висланниця повстанчої організації на Катеринославщині, або, як мала називатися Січеславщини. Вона була тоді ґімназисткою 7-ої кляси.

З розмови з нею виявилося, що, коли війська УНРеспубліки в 1918 році залишили Катеринославщину і вже не мали спроможности туди вернутись, то там за-

снувалася повстанча організація, під проводом лікаря д-ра Галієва, що був сербського походження. До тої організації вступила і Віра, прийнявши на себе ролю розвідчиці.

З 1919 і по 1921 рік організація нераз посилала від себе післанців до уряду УНРеспубліки для звязку, але ні один з них назад уже не вертав. В 1921 році Віра сама виявила охоту піти як звязкова. Почуваючи себе обовязаною послужити Рідному Краєві та своїй організації, вона радо взялася за це небезпечне діло. Далі свого села вона зроду не бувала, а потягу й на очі не бачила, а тут прийшлося пройти біля 1,000 кілометрів.

Розмовляючи з нею й дивлячися на неї, я просто дивувався, скільки в тої дівчини відваги, сміливости, саможертви. І все те так просто робилось, ніби то вона прийшла з сусідного села, яких 3-5 кілометрів, в гостину до знайомих, а не в такий далекий край, та ще в найнесприятливіших умовах, які тільки можна собі уявити, коли на Україні навіть дома небезпечно було сидіти, а не кажу — поїхати в якусь дальшу дорогу.

Коли по всій Україні вештались озброєні банди гультаїв і ріжних злочинців, коли кожне місцеве „ЧЕКА" (тайна совєтська поліція — зам. ред.), що захотіло, то собі робило, коли войовничий і побідний московсько-жидівський комунізм не знав міри своїому нахабству і виловлював всіх хоч трохи для себе підозрілих людей, а то й просто інакше думаючих і їх розстрілював „пад стєнку", в цей час дівчина іде в незнайому далеку дорогу й несе з собою папери від своєї організації, з якими, як би її зловили, то не знали б, яких мук для неї придумати.

Серед еміґрантів з Великої України в Тарнові знайшовся один соціял-демократ Феденко, що був учителем у Весело-тернівській ґімназії і пізнав її. Пробула біля тижня Бабенківна в Тарнові, та одержавши папери від уряду УНРеспубліки, вирушила назад до дому. За два місяці одержали тут відомости, що вона щасливо повернула назад, а ще за місяць отримали вістку, що якийсь зрадник, з своїх, видав всю повстанчу організацію, і що приблизно 60 людей зловлено і розстріляно разом з їх головою д-ром Галієвим.

Бабенківну арештували і мучили комуністи страшним способом, бо знали, що вона виконувала ролю розвідчиці, ходила до уряду УНРеспубліки і думали, що вона знає, хто бере участь в організації та хотіли від неї довідатися прізвища.

Знущалися над нею, як над дівчиною в страшний спосіб: витинали на шкірі паси і здирали з живої; забивали під нігті цвяхи, голки; ломали і відрізували пальці на руках і ногах; видовбали їй очі.

Видумували всякі муки, а вона — ні слова не сказала. Нарешті замучивши селянську дитину і не довідавшися від неї нічого — відрубали їй голову.

Честь і слава тобі дівчино-мученице за Україну.

Юр. Магалевський.

Л. Ч. К. ,1931, ч. 1.

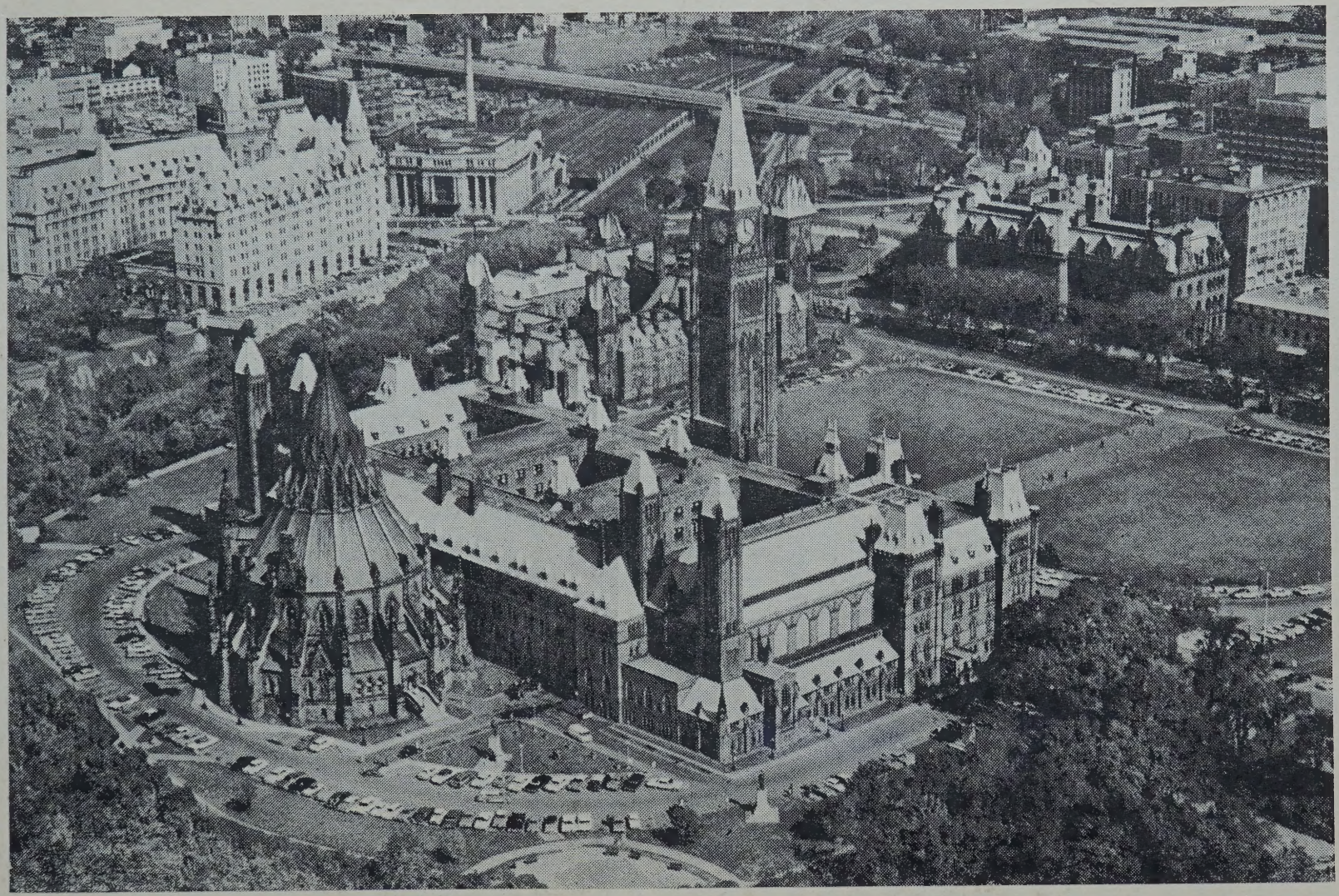

Будинок федерального парляменту в Оттаві.

ЯК ОТТАВА СТАЛА СТОЛИЦЕЮ КАНАДИ

В 16-ому розділі Акту Британської Північної Америки, тобто канадійської конституції, говориться про те, що „доки Королева не видасть іншого розпорядження, осідком канадійського уряду повинна бути Оттава". Це було написано 1867 року. Оте рішення — зробити мале містечко, яке в тому часі мало заледве 10,000 мешканців, столицею нової Домінії — було в тому часі вже неминуче. Десять років раніше королева Вікторія, після основного продумання цієї справи, зробила Оттаву столицею Провінції Канада, яка охоплювала теперішні провінції Онтаріо і Квебек. Тоді також почали вже будувати там урядові будинки, такі великі розміром і такі пишні виглядом, що один з ар-архітектів часів Конфедерації, Джордж Бравн, висловився, що „вони випереджують час на п'ятьсот років". Він був би дуже здивований, якщо б дожив до часу, коли ці самі будинки стали невистачальні для приміщення парляменту і уряду Канади — вже в пятдесят років після цього песимістичного передбачення щодо майбутнього росту його країни.

Можна сказати, що Оттаву вибрано як „найменше зло" з-поміж декількох інших. Коли зформовано Провінцію Канада 1840 року, осідок уряду був у Кінґстоні, Онтаріо. Згодом його перенесено до Монтреалу, Квебеку, Торонта і знову до Квебеку. Пять переносин на протязі пятнадцяти років були очевидно невигідні для доброго уряду, отже треба було конечно рішитися на одне місце раз і назавжди.

Людям, які повинні були подати Королеві рекомендації щодо осідку її уряду, треба було взяти до уваги дві проблеми: національностеве суперництво поміж англійською Горішньою Канадою (сьогоднішня провінція Онтаріо) і французькою Долішньою Канадою (сьогоднішня провінція Квебек) і проблему оборони. Перша проблема очевидно виключала так Торонто, як і Квебек — духові центри англійської і французької Канади. Монтреал був столицею від 1843 до 1849 року, але тодішній генерал-губернатор вважав його „бунтівливим містом"; до речі, уряд перенесено звідтам власне із-за публічних заколотів. Про Кінґстон генерал-губернатор висловився, що це „мертве місто, якщо порівняти його з Монтреалом і Торонтом".

Щодо справ оборони, то треба пригадати, що потенціяльним во-

рогом Канади в тому часі були ЗДА. Та приязнь, яка панує сьогодні поміж нами і нашим великим південним сусідом, а також „неборонений кордон", який є наслідком цієї приязні, настали щойно після Конфедерації. Квебек був великою канадійською фортецею, але Монтреал, Торонто і Кінгстон знаходилися прямо на порозі ЗДА, так що призначення одного з тих міст столицею Канади означало б наражування самого серця канадійського уряду на несподіваний напад, який у тому часі все ще вважався правдоподібним.

З другої ж сторони Оттава задовольняла вимоги щодо вибору столиці під кожним оглядом: вона лежала на кордоні поміж англійською і французькою Канадою і фактично мала мішане населення. Це було мале містечко, яке зовсім не збиралося суперничати з будь-яким великим центром населення і торгівлі. Воно знаходилося посеред незаселених ще тоді теренів і на досить великій віддалі від кордонів, що й давало їй потрібну безпеку. Одночасно Оттава вже тоді мала комунікаційний засіб, який сполучував її з рештою Провінції Канада, — залізничу лінію до Монтреалу почерез Прескот, а крім того якраз тоді відкривалися можливості водної дороги до канадійського Заходу. Нарешті Оттава була положена серед чудового природнього оточення, а стрімкий беріг ріки Оттава являв собою знамените місце для будинків, які повинні б були приміщувати парлямент і уряд країни.

Так отже в останній день 1856 року опубліковано рішення королеви Вікторії про вибір Оттави на столицю Канади. Це спричинило чимало сумнівів і незадоволення серед льокальних патріотів, особливо у великих вже тоді і квітучих містах — Монтералі і Торонті. Однак десять років пізніше, коли в канадійську конституцію включено розпорядження про призначення Оттави столицею Домінії, вже не було майже ніякої опозиції. Цей вибір виявився незвичайно щасливим, хоча первісно зроблено його тільки тому, що не можна було дійти до порозуміння щодо іншої проєктованої столиці.

К. С.

ТРАДИЦІЯ КЛЕНОВОГО ЛИСТКА

(К. С.) — Орден Канади — найвище відзначення в країні, встановлене прем'єр-міністром Лестером Пірсоном 17 квітня 1967 р., має як свій центральний мотив кленовий листок на медалі, завішеній на білочервоній стрічці. Ось так ще один епізод додано до традиції кленового листка в емблемах Канади. Ця традиція давніша, ніж це на перший погляд видно. Визначний історик Бенджемін Султ кілька років тому писав: „Я зважуюсь твердити, що канадійці розглядали кленовий листок як свій символ вже в 1700 році, а може й раніше".

Офіційне видання „Квебек Ґазет" з 1805 року називало кленовий листок емблемою франко-канадійців. Через 30 років опісля Т-во Івана Хрестителя в Монтре-

алі вибрало цей символ за свою відзнаку. Перші поселенці в Онтаріо і Приморських колоніях шанували клена як дерево щедрости. Воно постачало їм матеріял на будівництво і на паливо ,а також рідкісний продукт — цукор; влітку воно давало холодок, а восени своїми кольорами радувало очі людей. Поети описували його красу, а багато перших часописів мали назву „Мейпел Ліф". Патріотичні організації в 1840-50 роках (Канадійське Товариство Льоялістів, Т-во Канадійських Уродженців) мали на своїх прапорах кленовий листок.

Однак щойно відвідини Валійського князя в 1860 р. створили нагоду для загального прийняття тієї емблеми. Серед процесії людей, що вітали майбутнього короля Едварда VII в Торонто, була група уродженців Канади з відзнаками у формі кленового листка і з галузками клена в руках. Ось так вони відрізнялися від інших національних товариств — англійців, шкотів та ірляндців, які маршували зі своїми відзнаками: ружею, будяком і конюшиною. На прийняттях на честь князя можна було бачити у пань срібні брошки у формі кленового листка. Князь виконував церемонії відкриття мостів і громадських будинків при допомозі лопат і скребачок, оформлених у кленовий листок.

У конфедераційному 1867 році кленовий листок вже був визнаний за канадійську емблему. Тоді А. Мюїр написав пісню „Кленовий листок назавжди". Нові провінції — Онтаріо та Квебек включили цей листок у свої герби. Герб Канади з 1921 р. (упрощений 1957 р.) має три кленові листки в долішній частині щита. Наверху щита золотий лев тримає в своїй лапі листок червоного клена. Відзнаки й медалі канадійських вояків відрізняються від інших відзнак саме кленовим листком, подібно як костюми канадійських спортсменів на міжнародніх ігрищах. У ювілейному році всюди видно було біло-червоні прапори з кленовим листком, які повівали в оточенні прапорів Століття зі стилізованими кленовими листками.

Рут Мекензі.

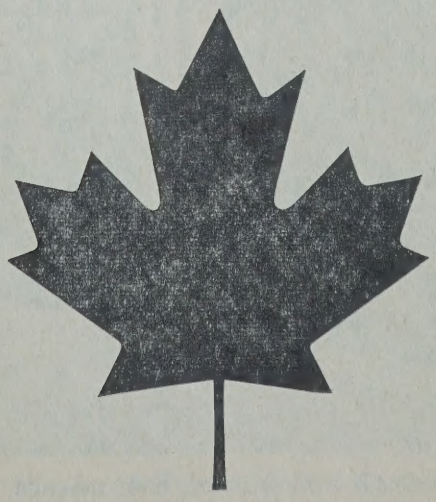

ЦЕРКВА В ЖИТТІ КАНАДІЙЦІВ

Від перших днів поселення в Канаді (при кінці 16-го і на початку 17-го стол.) Церква відігравала важливу ролю в формуванні нашої країни і сильно впливала на звичаї й життя її мешканців.

Французькі дослідники, які посувалися вгору рікою Сен Лоренс в пошукуванні шляху до Китаю (і ніколи його не знайшли), зустрічали вороже наставлених індіян мушкетами і хрестом; бо місіонарі йшли разом з вояками в непрохідні ліси тогочасної Канади. В центрі кожної оселі поставала церква; її вежа-дзвіниця була найвищою будівлею серед гурту невибагливих будинків. Атлянтійське побережжя заселили побожні шотляндці і німецькі протестанти; згодом англійці поселилися в теперішньому Онтаріо, закріплюючи там теж свою Англіканську Церкву. Християнські символи появилися на прерійних просторах і в гірських околицях заходу Канади разом з дослідниками. Як тільки даний поселенець опинився на новій землі та переймав її посідання, він звичайно ставив хреста поруч прапору своєї країни.

Собор св. Софії в Монтреалі, побудований в 1962 р.

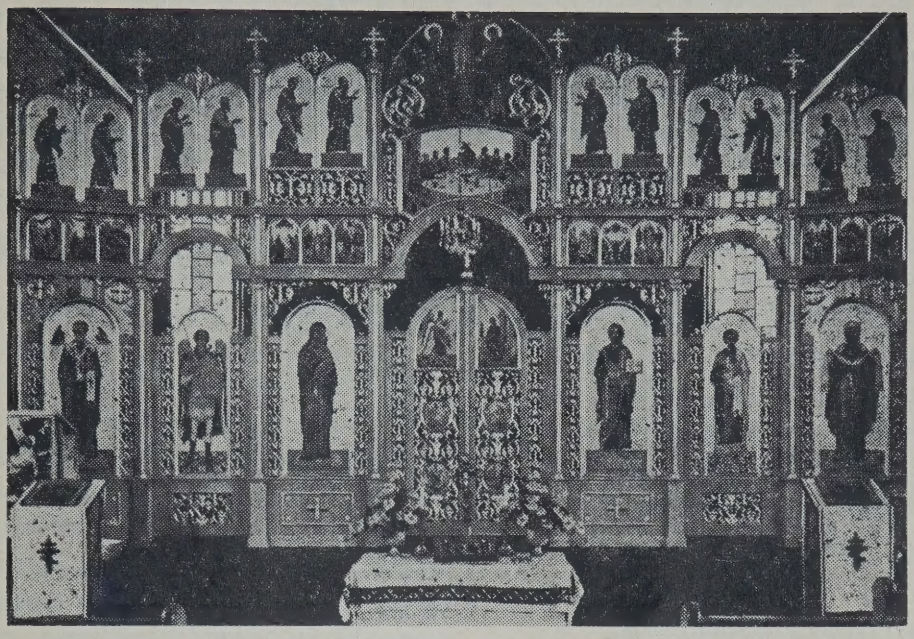

Іконостас в Соборі Св. Покрови в Вінніпегу. (Розмальований в 1965 р.)

Так отже Церква була сильним і позитивним чинником в канадійському житті. В звичаях і способі думання канадійців помітний елемент пуританізму, що відзеркалюється в їхніх законах і часто дуже обережному підході до таких питань як розвага в неділю у публична продажа алькогольних напитків.

Та далеко чільнішу ролю відіграє Церква в діяльності канадійських громад. Місцева церква, з її церковною залею, чи залею зібрань, є осередком товариського життя, місцем зібрань для старших і молоді. Танці, висвітлювання фільмів, дискусійні групи, освіта для дорослих, ручні роботи і улюблені зайняття („гоббі") — все це може відбуватися в церковній залі, яка знаходиться в підвалі церкви або в окремому чи прилягаючому будинку.

Церкви є дуже діяльні на відтинку громадської праці і тисячі іміґрантів зазнали опіки й помочі від церков у своїх містах і містечках. В деяких більших містах Канади, в яких поселилися іміґранти масово — нпр. Торонто, Монтреал, Вінніпеґ, Ванкувер — є парафії, що складаються переважно з етнічних поселенчих груп. В ділянці добродійної діяльности церкви в Канаді відіграють особливо велику ролю. Людина, яка потребує матеріяльної чи духової опіки, завжди може звернутися за допомогою до місцевої церкви.

***

Дещо більше як половина населення Канади є протестантського віровизнання, з того більшість живе в англомовних провінціях. Переважно французькомовна провінція Квебек і Нью Брунсвік є в більшості римо - католицькими. Римо - католицька Церква, що її визнає около 43% населення (около 6,800,000 осіб), є найбільшою суцільною визнаневою групою. З

черги іде „Юнайтед Черч" (понад 3,000,000 душ), потім Англіканська Церква (2,250,000). Об'єднана Церква („Юнайтед Черч') це єдина того роду Церква в Канаді: це комбінація методистів (в основі англійського церковного відділу) і пресвітеріянів (відлам Шотляндської церкви), визнавці яких є теж у Мадярщині. Пресвітеріяни, котрі не приєдналися до „Юнайтед Черч", становлять чергову більшу визнаневу групу з 800,000 членів. Баптистська Церква (600,000) і Лютеранська (500,000 осіб переважно північно - европейського походження) є черговими.

Під оглядом кількости визнавців черговим великим віровизнанням є жидівське (250,000), потім Українська Католицька Церква і Українська Православна Церква. Меноніти, „Пентакостал Черч", євангелики, Армія Спасення, адвентисти і яких 400,000 канадійців у різних дрібних віровизнаневих групах завершують картину віровизнаневої мозаїки в Канаді.

В Канаді немає державної Церкви, як це буває в багатьох старих державах. Тут кожний може належати до Церкви, яку він собі вподобає, а може теж не належати до жадної. Не зважаючи на таку свободу віровизнання — а можливо якраз внаслідок того — мільйони канадійців відвідують свої церкви і з запалом беруть участь у церковній діяльності.

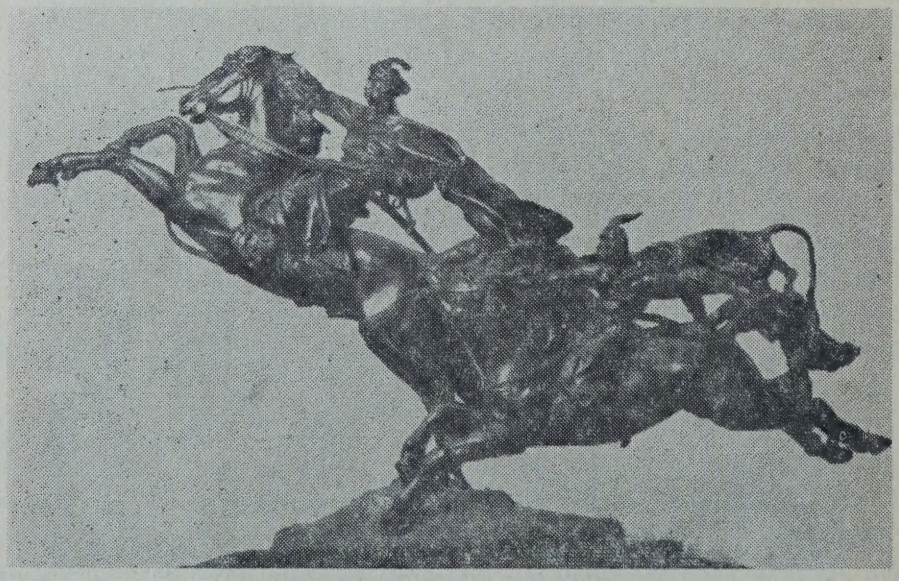

Б. Мухин: Слава (різьба з воску)

Д-р Йосип Пеленський

НАША ТРАДИЦІЯ*

(Подано в уривках)

Український нарід має за собою величаву, давню традицію, що уповажнює його займати відповідне місце у колі незалежних культурних народів. Але на жаль він призабув її, не беріг і тому зійшов на сіре місце. Коли порушуємо ту справу, таку важну в теперішніх обставинах, то хочемо дещо пригадати, а дещо й нового докинути.

Під словом „традиція" — від латинського traditio — розуміємо усний переказ. То був найпростіший спосіб передати щось до відома потомству. Колись переказ був єдиним джерелом відомостей про минувшину і такі книги, як Санскрит, Святе письмо, Гомер та ін., монументи усних переказів.

Позатим „традиція" означає щось більше. То не тільки переказ, але й дорога виховання, морального і матеріяльного, що по ній поступають роди і народи у своїй віковій поведінці.

Нарешті „традиція" — це не лиш переказ і не лиш лінія виховання, це просто вся спадщина по предках. Спадщина духова й матеріяльна, хоч би яка велика та яка ріжнородна. Релігія, обряди, рідна мова, рідна земля, рідна історія, діла лицарські, культурні і суспільні в безлічі подробиць — становлять предмет традиції, який треба пізнати, хоч і не все наслідувати.

Значіння традиції

Рідна традиція має для кожного народу — зокрема недержавного народу, надзвичайне значіння. Це його скарб, вже тому найбільший, бо духовий, що формує його душу, насталює характер і волю до збірного зусилля і в великій мірі рішає про живучість і волю нації. Традиція — це фундамент і дієва підойма нації, а в хвилинах невдачі, її цілющий бальзам, чудесна криниця відживчої обнови й сили до нових змагань. Хоч би яке горе звалилося на нарід, він не вмре, не загине і поконає всі труднощі, коли тільки плекає рідну традицію. Бо в традиції лежить сила майже надприродна, моральна.

Вже в глибоку старовину люди розуміли значіння традиції. Тому величаві святині й гробниці прикрашували зображеннями своєї історії. Греки створили богату мітологію, а римляни світову імпе-

---

* Написане ще перед другою світовою війною.

рію тільки тому, що свою молодь виховували на зразках традиції (virtus). Грецький Орієнт, наслідуючи атенську „академію", закладав школи і бібліотеки і вже за Ісуса Христа прославилися на ввесь світ дві книгозбірні: александрійська в Єгипті і малоазійська в місті Перґамон, де вироблювали перґамін.

Силу традиції видно найкраще на жидах. Від своїх ворогів ще до Ісуса Христа зазнали море лиха. Неволили їх по черзі єгиптяни, фенікійці, вавилонці, асирійці і римляни і що сталося? В той час, коли всі ті могутні держави і народи пропали без сліду, то малий нарід жидівський і далі живе, та ще й розрісся на ввесь світ до нечуваної сили — завдяки своїй незрушній традиції, що стала цементом спільноти. Впродовж кількох тисяч літ жиди падали і знов підносилися. Колиж у 72 р. по Хр. повстали проти своїх наїздників, всемогучих римлян, ті розбили їх на прах, збурили Єрусалим і святиню Єгови, що „не остав камінь на камені", а найбільшу їх святощ, великий семираменний свічник, архитвір старовинного золотарства, вивезли до Риму. Щезла до решти їхня держава. Недобитки вимігрували до Александрії, до Риму, до Еспанії. Була це одна з найбільших політично - релігійних еміграцій. Крім ненависти до свого ворога, винесли жиди тільки пам'ять про Рідну Землю і віру в одного Бога, котрого тоді світ не признавав. То спасло їх розсіяних по цілому світі. При надлюдській вірі, строгому відокремленню релігійному і подружному — жиди розмножилися і через солідарність, торговлю і промисл, себто через багатство, дійшли до всесвітнього значіння. Всіх жидів на світі є тепер коло 14 мільйонів і так їх багато! А всіх українців є понад 45 мільйонів і так їх мало!

Так було в старовину. А в часах найновіших культ традицій дійшов до небувалих розмірів. Дужі культурні народи переганяються в пошанівку своєї традиції, подібно як в узброєнню себе на суші, морі і в повітрю. Бо оборона, то зброя найбільшого калібру. Кому як кому, а нам її треба найбільше! В Чехії н. пр. нема вже містечка, що не мало би власної монографії, музею, бібліотеки, комітету охорони пам'яток минувшини. Молодь помагає в тій роботі і приучується любити свою бувальщину, традицію на місцях. Особливим німбом окружені там визвольні події, дорогі для всього народу. Згадаймо польські події з 18 і 19 століття і їх культ. Як спопуляризовано їх скрізь: в музеях, театрах, в школі і в костелі! З того були два осяги: леґенда серед власного народу, а пошанування і симпатія серед чужинців.

Де поділася українська давнина?

За нами тисяч літ історії, в тім кілька сот літ доби державної, київської і галицької. Одначе з величезних скарбів грамотних, з ріжнородних пам'яток культурних, небагато що залишилося, їх обмаль. Наші старі книги, досвід (мудрість) наших предків, безнастанно ще по нинішний день палить лукава Сибілля. До того ріжні лиха переходили край, ріжні го-

ських, подібно як Жовківські, Собіські, Гербурти й ін. (Другий Іван Замойський, холмський каштелян і коронний стражник, а близький свояк і ровесник першого, той сам, що згинув під Лисятичами коло Стрия 1619 р., був українського обряду, аж його і рідну сестру його перетягнув на латинство єзуїт Нагай, мабуть також з українців). Отож згаданий Замойський, чоловік дуже спосібний, горячий польський патріот і золотоустий бесідник, що потім коверзував польським престолом, упорядкував архів так, що вибрав річи для держави потрібні, а всю неактуальну давнину усунув і знищив, бо музейництва тоді не було. Там пропала без сумніву частина архіву галицько-волинської доби.

Друга частина була у Вильні, бо війна Литви з Польщею за галицьку добич скінчилася так, що Литва забрала волинсько-подільські землі по Буг і сокальський кордон, а Польща Галичину з Холмщиною. Коли пізніше в боротьбі з десидентами (лютеранами), що для Єзуїтів була все боротьбою з іновірцями, доручено Єзуїтам ревізію бібліотек і архівів у Вильні, то вони на публичному майдані спалили цілу гору цінної старовини 1581 р.

Великі скарби історичні мали бути також зачинені в склепах Кремлю в Москві. Той архів незрівняної вартости, згорів у часі авантури Дмитра Самозванця.

Ще один наш архів княжої старовини впав жертвою вогню в Перемишлі. Там перед роком 1535 погоріла українська катедра. Ми не знали би нічого про те, якби не грамота короля Жигмонта з названого року, якою він на просьбу владики перемиського, підтверджує наново тамошній катедрі всі її стародавні права. В тій грамоті сказано, що станувши перед королем, владика Лаврентій Терлецький жалувався на страшне нещастя пожежі, бо погорів костел і церква їх обряду „руського", а враз з тим, не лиш його добро власне і церковне, але також увесь улад церковний, архів і привілеї до тла згоріли.

А все ж найбільше памяток з княжої і пізнішої доби пропало на місцях, бо найбільше їх було по городах (замках) і манастирях. Всі замки були столицями княжими, бо князь не сидів на одному місці, але обїздив свій край і замки. Крім того замок, кожний зокрема, був осідком когось з достойників княжих: воїводи, тивуна, або тисяцького і меншої старшини ратного поготівля. Кожний замок, себто твердиня, була одночасно й осередком адміністрації: краєвої, обласної, окружної чи волосної. Ядром замку (твердині) був манастир з церквою замковою, були там ще замкові забудування, зокрема терем (палата). Замок був канцелярією адміністраційної округи, а писарями були звичайно черці. Тому по манастирях і церквах замкових було повно памяток урядових.

Крім того манастирі замкові, та ще з катедрою єпископа, провадили школи для боярської і духовної молоді, а при школах бібліотеки. Незалежно від того всякий манастир, будь городовий, будь сільський, провадив літопис,

де записував всі важніші випадки в краю і в місцевости своїй і явища в природі. А що манастирів усіх рахувати можна було в нас на значні сотні, тай всі займалися культурною роботою, то легко зрозуміти, що уявляли вони собою величавий доробок літературний і культурний.

Нераз падали ті цінности жертвою вогню, бо церкви і будівлі замкові, чи взагалі манастирські, за рідкими виїмками були дерев'яні.

Однак чи не більшу страту від того часу поніс український нарід в людях, що їх забрало від нього латинське місіонарство?! Найбільшою катастрофою для того народу було те, що покинула його провідна верства, його культурна і багата верхівка, верства його аристократичних і боярських дідичів. Тим переходом дала вона відразу рішучу перевагу другій стороні, до якої пристала. Треба тямити, що багатства деяких українських аристократів були незміренні і вони від того часу йшли на піддержку польської культури. Словом, втрата українського народу його рідної верхівки рішила заразом і його долю на довгі століття.

Поділ Европи на культурні сфери

"Ex unguine leonem" — пізнати лева по пазурі, каже латинська приповідка. Хоч і погинули памятки, то всеж на той пазур лева українського наткнетеся скрізь в своїх і чужих записках.

Двом старим столицям культури на півдні (Рим і Візантія), відповідали дві нові держави на півночі: Франконія і Русь, поміж які поділені були впливи віків середніх. Ішло це впарі з поширенням християнства від 4-го і 5-го століття. Вже рано була в звязках Україна з Візантією і вчилася від неї, бо туди провадили її сплавні дороги. Раніше, аніж нам здається, почало також уформлюватися в неї життя великодержавне.

Велика традиція України з віків середніх замітна з двох причин, а саме: хоч Україна вчилася у Візантії, то не пішла на сліпо в її обійми. Вона відразу відкинула від себе чужу мову грецьку і запровадила до літератури майже рідну мову славянську. Отже в той час, коли всі краї західні оберталися в душнім ярмі латини, то Україна була новітньою (модерною) державою, що говорила і писала живою рідною мовою і в тім лежить перша і головна причина замітности.

Друга причина та, що Україна від 10-го століття бере на шістьсот років під своє культурне володіння половину Европи. Культурна геґемонія України була причиною, що всі сумежні з нею держави приняли українську мову на своїх дворах і в урядах за мову урядову, дипльоматичну і навіть розговірну як вираз освіти й культури. Крім того, що через подружні звязки вплив української культури передіставався далеко на захід, той вплив обняв то в більшій, то в меншій мірі, а навіть цілковито такі краї, як Угорщина, Литва, Польща, Московщина, Молдавщина, Татарська орда і ін. Всі ті держави стояли під впливом культури, що промінювала від її

столиць Києва і Галича і в тім лежить слава нашої середньовічної традиції. Годиться при тім згадати, що київське євангеліє, яке вивезла з собою Ганна Ярославна до Франції, стало коронаційним клейнодом і на нього присягали французькі королі з родини Анжу до 15 ст.

Культурна геґемонія України

Коли під кінець 9-го століття азійське племя мадярів вдерлося в кітловину наддунайську, застало там численні церкви і манастирі „грецькі". Що були це „руські" себто українські станиці, пізнати з того, що українські манастирі і церкви були там ще довго пізніше при дворі угорськім, ба навіть самі князі і королі хиталися поміж двома обрядами аж до 13-го століття. Королівські інсіґнії, корона св. Степана і коронаційний плащ, ці оповиті леґендою цінности мадярського народу, є походження східнього. Корону виготовлено в Візантії, а плащ витками по всій певності руські майстри. Про це свідчать написи на ньому. По кінець 12-го століття український чинник місцевий займав там упривілеєне становище і мав перевагу на дворі й в державі. Три „майордоми" угорського двора носили українські назви: воївода, стольник і придворний пан. Твердині, замки і кордони Угорщини обсаджені були у великій мірі українцями. З тих то українців (русичів) зложена була і королівська прибічна сторожа і взагалі повно їх було в королівському війську, а всі вони служили в характері лицарів-дворян (Hofgehörige). Довгі віки українська людність була там вільна від будь-якого закріпощення вже на основі свого уродження (natus Ruthenus). Все стояла та людність під покровом самих королів, або їх заступників з королівської родини. Ті наставники носили титул українських князів (dux Rutheno rum). „Сказали, що вони свобідні, що з походження русини і привели оборонця своєї свободи на імя Хедура (Федора)" — читаємо у Ендліхера під 1230 роком.

Впродовж 14 і 15-го стол. стратили українці своє впливове становище. Вже у 13 столітті повели завзяту боротьбу латино-німецькі місіонарі проти грецьких і словянських впливів. Українське дворянство і міщанство змішалося з мадярами і це відбилося навіть на мадярській мові з масою українських слів. Зате простолюддя тільки в горах зберегло свій гр. кат. обряд і мову, позатим на долах також змадяризувалося. Для тих колишніх, змадяризованих „руснаків" заложив мадярський уряд перед війною окреме гр. кат. мадярське єпископство в Гайду-Дорог. Коли в часі війни кинула доля декого з галицьких священиків в тамті сторони, то їхні богослуження стягали масу вірних. Тільки старенькі жінки відмовляли ще українські молитви, але чуйна влада прогнала звідтам галицьких священиків, військових духовників.

Ще більше зукраїнізувалася Литва. Це була неначе українська держава. Литовський двір був немов продовженням двора київського й українського уряду аж до 1698 року. Відколи Литва три-

мала українські землі (Галичина і Холмщина належали до Польщі), то вона зробилася українською державою, якій лиш бракувало королівської корони. Про це подумав вел. князь Витовд, одначе напередодні коронації своєї хотів доконче розправитися з татарами. Однак ті довідалися про воєнні пляни, заступили йому путь над рікою Ворсклою і той великий похід скінчився страшною катастрофою 1399 р. Але як щиро підтримували Витовда в його замислах українська аристократія і бояри, видно хоч би з того, що там загинуло одних князів щось 72.

Плян коронації на Литві заломався, але він ще довго жив там у колах дворянських. Чи згадаємо вел. князя Свидригайла (популярного також в Галичині завдяки ріжним фундаціям), чи повстання найбогатшого князя Михайла Глинського, що його через зраду царя московського осліплено і він сконав у льохах Кремлю, чи князя Байду-Вишневецького, основника Січі — всі вони хотіли здійснити почин Витовда. Розбила подібні пляни Люблинська унія 1569 р.

Однаково як на Литві, було і на Молдавії. Там також князі, звані „господарями", почували себе наче українськими володарями, українська мова і реліґія панувала на їх дворі і в державі. При їх дворі, в уряді і при війську було там повно українців з галицьких

Дмитро Байда-Вишневецький, основоположник Запорізької Січі

бояр. Князі ті відзначалися великою жертвенністю на релігійні цілі в Галичині, про що свідчать їх віковічні фундації в постаті церков і манастирів, де нерідко спочивають навіть тлінні останки їх, або їх рідні. Мало того. Молдавщина неначе друга Батьківщина, або пізніше Січ, служила за притулок для ізгоїв, покривджених і переслідуваних зпоміж галицького дворянства, коли то воно в обороні віри і народности української втікало під опікунчі крила панів господарів і приводило їх сюди з війною. Оце властива причина численних воєн молдавсько-польських. Це та самісінька історія, про яку говорить Длуґош, що покривджене галицьке боярство в його часах притьмом втікало до татар і приводило їх сюди назад з війною. Памяткою українського впливу на той край є видані томи грамот і дипльомів княжих, а понадто маса інших памяток з українськими написами, як виразом його культурної залежности від України.

Але і Польща підлягала у великій мірі культурним впливам України, що йшли туди ріжними шляхами і в ріжній постаті. Годі тут над тим ширше розводитися. Також українська мова була там надворна за ввесь час Ягайлонів 1386—1572. Сам Ягайло не вмів інакше, як тільки по українськи, а дипльоми за нього видавали по латинськи, одначе часто з його наказу по українськи, таки чистою народньою мовою. По українськи говорили всі його потомки, бо від хлопячих літ виховувалися на дворі литовськім, як великі литовські князі. В додатку останній з тої династії, король Жигмонт Август, залюбився і оженився в домі українсько-литовських князів. Був то гарний, постійний характер. В приватному житті почувався нещасливим, до українців ставився прихильно.

Московщина використала Україну найбільше, бо забрала не тільки її добра культурні, себто готову культуру, але навіть учених людей і саму назву Русь. Забрала нарешті її територію і людність, якою висушила свої болота і на кістках її поставила свої горді твердині.

Також на дворі ханів татарських панувала українська мова, як розговірна і дипльоматична, якою писали свої ярлики (грамоти) і порозумівалися в зносинах з іншими державами.

Що треба зробити для традиції?

Пошкодованої традиції за минулі віки, а навіть через останні війни нічим не направимо ні надолужимо, хіба лиш тим, що не допустимо до її дальшої руїни.

Є ще по церквах наших, приходствах, манастирях і т. д. значна скількість всіляких грамот, документів, облят, ерекцій, старих інвентарів, розпорядків, метрик, також останки бібліотек — старовина нікому там непотрібна, а виставлена на поневірку і знівечення кожної хвилини. Навіть деякі потрібні документи заступить там зовсім добре відпис, коли оригінали повинні би перейти на схованок до архіву столиць владичих.

По надвірках старих церков (бо нові не є вже такі культурні),

а також по листах богослужебних книг, є дуже часто цікаві написи метрикального змісту. Подібні написи подибуємо вже щораз рідше по стародавніх хатах, на сволоці (середущім бальку з хрестиком, на зразок тисових сволоків у княжих і боярських хоромах). Вельми важно є мати вірні відписи всіх згаданих написів, бо це уможливить видати повний літопис українських земель.

На очах наших загибає також український стиль, підбудова, зруб чогось великого, величавого, но скошеного лихоліттям без завершення. Стиль той пронизує наскрізь усю творчість українського народу, всенароднє мистецтво, архітектуру і будівництво деревне, пишну одіж всенародню, ганчарство, різьбу і взагалі всеньке здобництво. Отже скарб той для майбутнього ренесансу, вже завершеного щастям, треба стерегти тепер від загибелі. Українське жіноцтво уладило два покази народніх строїв з різних околиць Галичини і Волині, вперше на конґресі в Станиславові, потому у Львові. Причинилося воно тим до збереження рідної традиції, коли ті богаті самоцвіти хоронить від забуття. Ту працю треба продовжувати. Прегарні наші людові строї, багаті своєю ріжнородністю переводяться на наших таки очах. Нашій країні грозить під зглядом одягу скупа сірість і нецікавість та скоріша можливість винародовлення.

Находки і памятки, що надаються до музею, треба дати до музеїв які повинні бути по всіх більших містах і повітових осередках. Інші річи, як: каплиці, давні хрести, фіґури треба зберігати на місцях, а де треба то й написи поправити. В тім намірі слід опікуватись могилами наших поетів, письменників, заслужених діячів і вшановувати їх память раз до року на могилах...

**
*

Буває, що десь ставлять нову церкву, звичайно мурована, на місці старої, або на старім цвинтарі. Отже образ старої церкви треба все переховувати на почесному місці в новій церкві. А як треба хрести камяні або фіґури спрятати з могил, то не нищити їх і не кидати до землі під фундаменти нової церкви, тільки замурувати в стіни її знадвору. Спосібний архітект і вратує через те місцемі памятки для потомности і зробить з того цікаву особливість декоративну. Громади на таблицях в церкві повинні записати своїх односельчан, що впали на світовій війні і тих, що згинули у визвольній боротьбі.

**
*

НЕЧИПІР

Нечипір десь книжок багато начитав,
З великого ума угору ніс задрав;
Під ноги не дивився,
спіткнувсь — у рів упав.

*

Хто звізд із неба не здіймає,
у рів не часто попадає.

Л. Боровиковський.

Б. Мухин: Запорожець (різьба)

Хто повинен зробити ту велитенську працю? — питання лишаємо отверте. Ми стверджуємо, що треба доконче її зробити. Багато може проявити західчивости наша інтеліґенція на місцях. Чого б то не могла зробити в тому напрямку інтеліґентна молодь? Молодь, що залюбки займається спортами, повинна присвоїти собі ще один спорт: пізнавати рідний край в його особливостях, з його історичними памятками і залюбки тим спортом займатися. Гарячою працею, м. ін. і на тій занедбаній ниві, зробить вона велике діло і так докаже свою правдиву любов до Батьківщини.

Військова традиція

На дні національної традиції лежить наука: пізнати і наслідувати предків в їх чеснотах і добрих, щасливих поступках, а виполювати і відкинути від себе їх хиби. Звертаємо притім увагу на головну прикмету, на здібність повної посвяти, бо від того залежить розвій нації, її оборона, а навіть дальше істнування. З тої прикмети виростає чеснота найбільша — лицарство і геройство, себто здатність нації у важливий момент постояти за себе і оборонити себе. Тої одної чесноти ніякими іншими чеснотами надолужити не можна.

Сама свідомість і почування її робить націю, навіть побіджену, відпорною і кріпкою, зате брак її зводить націю на етнічний складник, що всякає поволі в інші нації. Коли геройство є проявом виїмковим, то лицарство побудоване на свідомости і твердім рахунку, мусить бути загальне і переймати всі шари нації.

Сьогодні культурні народи почитають своїх героїв і лицарів ще більше, як колись. І не тільки те. Вони старанно визбирують памятки воєнні і переховують в окремих воєнних музеях, плекають військову традицію. Воєнні музеї має Англія (що взагалі і докладно зберігає старі звичаї), має і Франція, Німеччина, Чехія і всі культурні народи. Окремий музей заснували були поляки у Рапперсвілі у Швайцарії. Щодо поляків, треба підкреслити, що геройство і лицарство вшановували вони вже віддавна і на зразках тої традиції виростала їх молодь.

**
*

Коли йде про Україну, годиться замітити, що вона має за собою дуже багату воєнну традицію, але треба її ще позбирати, спопуляризувати та переховати у воєнних

Похід Ігоря на половців

музеях. Свідчать про те від найдавніших часів її високі могили, де спочивають нерідко князі, полководці і лицарі з часів доісторичних. Літературними памятками з тої доби є в нас чудова „Пісня о поході Ігоря" на Половців 1185 р., та літописні оповістки, про великі виправи наших князів на татар, а другий раз під проводом Витовда 1399 р.

Після того йде доба козацька. Є вона вже почасти зібрана в ріжних музеях Великої України, хоч козацтво від початку до кінця доповнювалося також з західних земель, а під Богданом Хмельницьким служили цілі галицькі полки. З козацьких воєнних музеїв на В. Україні важніші є: ім. Поля в Катеринославі, Тарновського в Чернигові, Ханенка в Києві, та ще в Херсоні, Полтаві, Харкові і Кременчузі.* Сюди належать ще збірки в турецькім державнім музеї в Стамбулі (Царгороді), т. зв. сараценський відділ та велика збір-

* Усі ці музеї большевики покасували.

Гетьман Богдан Хмельницький

ка української козацької старовини в Ермітажі у Ленінграді.

Найновіші часи принесли нам відродження Української Держави і про ту ясну, найяснішу подію не забуде український нарід. Новітня історія України, це історія великого зриву, стихійної боротьби народу за свою незалежність, великих змагань за державність. Обовязком живого ще покоління, учасників і свідків великих подій, подбати, щоби традиція тих часів залишилася живою і житєдайною.

Завданням нашим опрацювати не тільки систематично історію визвольних змагань, але й подбати про збереження матеріяльних памяток з цього часу.

З усього того виросте міт народу, дужчий понад усяку дійсність; міт, що творить чуда, бо дає надприродню велич духа; міт, що переходить в безконечну тугу до ясної мети і родить віру, — віру спасенну і непоборну!

(Кал. Ч. К. 1936).

Остап Вишня

ЯК МИ УЧИЛИСЬ

Дуже рано починалася за старих часів професійна на селі освіта. Тоді вона починалася, коли Ванька або Одарочку було вже „одлучено" і коли Ванькові або Одарочці сорочка підіймалася вище того місця, про яке ви зараз не думаєте, і завязувався вузлом на спині.

***

Ванька (або Одарочка) у цей час свого віку вже міцно трималося за материну спідницю і весь час:

— Мамо! Моні!

— Ось не мамай мені над душею! На ось дубця, пожени гуси за ворота. Він у мене хороший хлопець! Пожени, пожени! Мама на базар поїдуть, гостинця куплять! Отак, отак їх! Гиля, — кричи; — гиля! Отак! От цяця Ванько! От цяця! А Меляня кака, — вона мами не слухає! Жени, жени!

Це були перші найкращі кроки нашої освіти.

Гуси, це був перший і обовязковий етап нашої освіти.

Програма нашої освіти у нас на селі складалася на підставі споконвічних традицій і на підставі життьових умов.

Їхніми інструкціями ми керувалися, за їхніми вказівками ми йшли.

Так, значить, перша наука — це гуси.

Пасти гуси, впасти їх так, щоб у чужі копи не вбралися, пригнати до дому всіх до одного — це була програма нашого „технікуму", першого, сказати б, курсу.

О. Вишня

Коли ви цього іспиту не складете, коли у вас одберуть де-небудь у чужому просі або на чужій стерні картуза або ж ви, навчаючись поціляти, бахнете гуся грудкою по голові і приженете додому замість восьми гусенят семеро, — крім того, що на вас буде побито нового — новісінького віника, вас ніколи не переведуть на вищий курс.

Вищий курс — це свині.

Самі ж ви, певна річ, розумієте, що це вже справа далеко серйозніша, ніж гуси.

Свиню в самій сорочці не впасете. Тут уже обовязково потрібні були штани... Хоч і з прорішкою ззаду, а проте штани, та ще й на одній підтяжці.

Замість дубця потрібний невеликий кийок.

Цю справу доручалося громадянинові від шести років. Раніш — ні. Бо тут треба було певної вже кваліфікації, а найголовніше поважності.

Сказати:

— Аля! Бодай була вона тобі здохла!

Це не те, що невинне і наївне:

— Гиля-гиля!

Тут уже треба було, щоб свиня почувала, що над нею є верховне начало, треба було вчасно й уміючи вхлудити її кийком, не хапаючись і не нервуючись, а свідомо своєї гідности, ніби так, між іншим, прослати на вигоні басом:

— А куди ж ото ти пішла? Кажи, га? Куди, ря-а-ба?

А потім солідно додати:

— Сибірки на тебе нема!

„Володарем" над свинями ми були до 10—11 років. Потім ішли такі „курси" вищої освіти:

Телята.

Вівці.

Корови.

Коні...

Переступивши на телячий курс, вже „дозволялося" вкрасти в батька паперу й закурювати цигарку з кінського кізяка або прохати в прохожих (тільки не з свого села!):

— Дядю, закурити нема?!

— Нема!

— Так дайте ж хоч сірничка!

В цей час (узимку) починалася й загальна освіта в місцевій церковноприходській або в народній школі...

Звичайно, коли була та школа та були чоботи, щоб у школу ходити.

Дійшовши до кінського курсу, ввечері вже можна було, пригнавши коней додому, вискочити на вулицю на колодки.

Коли мати, було, почнуть:

— Уже, сибіряко, хата тобі чимсь тхне!? Уже на вулицю!

Можна було матері відповісти:

— Та?!

— А як батько почнуть, краще мовчати. Бо в батька аргументи були значно солідніші:

— Ти не той, не дуже! Що ото чоботи вже бутилками пристроюєш? Ти мені дивись. Побю на сукиному синові їстика до цурки!

УКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ ПРО МОВУ

Як паросць виноградної лози
Плекайте мову. Пильно й ненастанно
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде.

М. Рильський.

***

Краще нам німими стати,
Легше гори нам нести,
Ніж тебе розіп'ясти,
Наша мово, наша мати.

О. Олесь.

***

Любіть Україну у сні й наяву,
Вишневу свою Україну,
Красу її вічно живу і нову,
І мову її солов'їну.

В. Сосюра.

***

Єдиний скарб у тебе — рідна мова,
Заклятий для сусіднього хижацтва:
Вона твого життя міцна основа
Певніша над всі скарби і багатства.

П. Куліш.

***

Найбільше і найдорожче добро в кожного народу — це його мова, бо вона не що інше, як жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку нарід складає і своє давнє життя і свої сподівання, розум, досвід, почування.

Панас Мирний.

Батькові іноді тільки можна було сказати, та й то потихеньку:

— Та я хіба, тату, що?! Я ж — нічого...

Кіньми закінчувалася освіта в нашому „технікумі".

Освіта в „технікумі" провадилася однаково для хлопців і дівчат.

З певними, розуміється, відмінами: одночасно з „технікумом" хлопець вчився погоничувати, тесати, стругати, а дівчина — коноплі брати, тіпати, прясти, вишивати.

А далі функції хлопчачі й дівчачі різко розмежовувалися: хлопець ішов на плугатаря, на косаря, а дівчина на полільницю й на вязальницю.

Співати вчилися разом на колодках. Співать — це обовязково, як дихати.

Закінчувалася наша освіта материними словами:

— Женить би вже лобуряку слід!

Або:

— Та моя вже дорослєнька! Кума казала, що Іванів Максим уже запитував. Мабуть, так у мясниці й обкрутимо! Час вже!

Кінець був нашій освіті.

. . . . . .

А тепер, як подивишся — і семилітки, і десятилітки технікуми, інститути, університети, академії...

Ой, як „тяжко" тепер нашій молоді!

Нам було значно легше!

УСМІХНІМОСЬ

НЕ ВСЬОМУ ТРЕБА ВІРИТИ

— Ти вчора знову прийшов пяний...

— Я? Пяний? Але ж то неправда...

— Та як неправда? Сам же ти признався вчора...

— Е, ти зараз усе береш поважно, що чоловікові по пяному вирветься...

***

МІСТО КРУТИТЬСЯ

Пияк вертається ніччю додому. Став під ліхтарнею і викрикує.

Поліціянт: Що ви тут робите? Ідіть до хати!

Пяниця: Та бачите, ціле місто крутиться і я жду поки надійде моя вулиця.

***

ПРИЧИНА ЗАБОРОНИ

— Моїй жінці лікар заборонив варити.

— Може хвора?

— Ні, я захворів.

***

НЕ БУЛО ТРЕТЬОГО КРІСЛА

Суддя до свідка: — І ви дивилися, як ці два гаратали себе кріслами і не пробували їх розборонити?

Свідок: Та не було третього крісла.

***

ЩО ТАКЕ МАВПА

Учитель: Івасю, що таке мавпа?

Івась: — Мавпа, це звірятко, подібне до людини, тільки має хвіст і є дуже розумне.

Андрій Качор

СОЦІЯЛЬНІ ТА КООПЕРАТИВНІ ПРАЦІ ТУГАН-БАРАНОВСЬКОГО

Михайло Туган-Барановский (1865—1919), український економіст і державний діяч. Один з основників Всеукраїнської Академії Наук і голова її соціяльно-економічного відділу. Декан правничого факультету українського університету в Киеві. В часі української державности, в 1917 році генеральний секретар фінансів Української Народної Республіки в першім її уряді. Голова Ради Українського Центрального Кооперативного Комітету. Важніші його праці: „Промислові кризи", „Російська фабрика в минулому і сучасному", „Основи політичної економії", „Соціяльні основи кооперації"", „Сучасний соціялізм".

Щоб мати повну картину наукової праці цього нашого великого вченого, треба конче, хоч коротко, згадати про його блискучі та широко в цілому культурному світі дискутовані праці на соціяльно-економічні теми.

Це треба зробити ще й тому, що М. І. Туган-Барановський, подібно як і багато інших наших визначних діячів того часу, з вибухом революції в Росії і Україні 1917 року, повернувся з Росії в Україну і зараз же дуже активно включився у відбудову української державности, а зокрема дуже багато причинився своїм авторитетом до відбудови та розбудови української кооперації, що була одинокою організованою економічною базою новоствореної української держави.

Коротко кажучи, відзначуючи 50-річчя української революції, і проголошення соборности, коли згадуємо різних наших політичних діячів, годиться згадати цього великана нашої економічної науки, що в часі змагу українського народу за своє самовизначення, без вагання станув по його боці і присвятив йому велику працю своїх останніх літ життя, аж до останнього віддиху, бо помер в часі виконування обовязку члена Української Надзвичайної Дипломатичної Місії до Парижу, у поїзді, в дні 21 січня 1919 року.

КРИТИЧНИЙ ПІДХІД ТУГАН-БАРАНОВСЬКОГО ДО СОЦІЯЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

Як знаємо М. І. Туган-Барановський народився і зростав у другій половині XIX ст. (1865—1919), тобто в часі, коли ввесь науковий світ був під свіжим, і тому сильним, впливом дарвінізму в науці природознавства і марксизму в науці політичної економії та соціології.

Пригадаймо собі, що праця Ч. Дарвіна (1809—1882) п. н. „Походження видів шляхом природнього добору", яка появилася в 1859 році, зробила на деякий час просто революцію в науці біології. Вчення Дарвіна про закономірність живої природи мало великий вплив на розвиток не тільки природознавства, але також на розвиток соціяльних наук, зокрема соціології.

На розвиток суспільних наук того часу мав теж вплив Карло Маркс (1818—1883), а зокрема багато шуму в науковому світі наробила його „Критика політичної економії" (1859) і його „Капітал" (1867).

Не диво, що й молодий Туган-Барановський захопився модним тоді дарвінізмом і що дуже завзято студіював природознавство, а далі з таким захопленням студіював марксизм і всі відтіні соціялізму, що саме тоді пробував себе легально оформити в політичні партії в різних країнах Европи. Зокрема Туган-Барановського зацікавили ідейні провідники соціялізму такі, як Роберт Овен (1771—1858) з його „Новою Гармонією", Шарль Фур'є (1777—1837) і його „комунальні контори". Він основно перевірив ідеї християнських соціялістів, а також практичні ідеї батьків продукційної кооперації П. Бюше (1796—1865) і Люї-Блян (1811—1882). Він запізнався з „Промисловою Системою" Сен-Сімона (1812) та творами Прудона, зокрема з його твором „Що таке Власність".

Під впливом тих студій молодий М. І. Туган-Барановський став скоро лідером т. зв. **легального марксизму** в Росії. Одначе він марксизм і взагалі соціялізм сприймав дуже критично. Він бачив, що існує соціялізм Овена, який хоч має закраску комунізму, але він не був революційним. Соціялізм Сен-Сімона знову виявляв багато містики і... аристократизму, а навіть релігійности. Соціялізм Фуріє — це фантастична ідилля так, як соціялізм Прудона — це джерело анархізму.

Він бачив також абсурдність марксизму в безоглядній клясовій боротьбі, в змаганні до повної соціялізації всіх знарядів продукції та шукання шляхів марксівськими методами для міжнародньої солідарности працюючих у цілому світі.

Він не погоджувався з осудом марксистів усіх соціялістів-утопістів, ані з їх поглядом про конечність революції, бо на його думку спосіб продукції в матеріяльному світі все був зумовлений політичними, соціяльними та інтелектуальними поступами самого життя.

І коли ідеї Сен-Сімона, Овена, Фур'є, Луї Бляна, Бюше, Прудона та всіх християнських соціялістів, марксисти трактують як фантастичну ідеологію, то Туган-Барановський у своїй праці **„Шукання нового світу"** бере їх усіх в оборону, доцінюючи їхні шляхетні бажання й шукання нового суспільного ідеалу, нової суспільної справедливости. Туган-Барановський не погоджувався з тим, що до справедливого ладу в світі можна дійти тільки шляхом революції, як сказано у „Комуністичному маніфесті".

Він не схильний пояснювати складні соціяльно-економічні проблеми однобічно і тому свої критичні завваги висловлює в **„Теоретичних основах марксизму"**, пише **„Соціяльно-економічні ідеали наших днів"** та інші праці, які майже всі були перекладені на різні мови світу, та в яких підкреслює важливість ЕТИЧНОГО МОМЕНТУ, схиляючись поволі в бік ідеалістичного світогляду **неокантіянців.**

Туган-Барановський, подібно як і соціялісти-утопісти, вірить в силу не так революції, як в силу організації. Він закликає творити орга-

нізацію праці і виробництва та шукати нового способу розподілу суспільного багатства, щоб забезпечити інтереси не тільки продуцента, але кожного споживача, бо не кожний споживач, як твердять марксисти, мусить бути паразитом.

Обговорюючи проблему рабства в різних часах і в різних народів, М. І. Туган-Барановський подав цікаву характеристику московського рабства. Розглядаючи суспільні відносини докапіталістичної доби в своїй „Політичній економії", він пише: „російське рабство **в основі** різнилося від рабства хоча б в Америці, або рабства стародавнього світу тим, що коли в Америці рабами були люди іншої раси — негри, а в стародавньому світі більшість рабів теж була з людей інших націй, **то в російській державі раби й пани належали до одного й того самого народу** (підкреслення — А. К.), і через те увесь жах і вся несправедливість поневолення людини людиною"...

Знова ж розглядаючи проблему поділу суспільства на різні суспільні кляси, які формуються звичайно на основі спільних суспільно-економічних інтересів, М. І. Туган-Барановський подає цікаву характеристику політичних робітничих партій, які прагнуть захищати інтереси робітників, тобто перебрати на себе ролю професійних робітничих союзів, а саме: „Суто клясових партій ніколи не було й не буде (прикладом хай послужить теперішня Комуністична Партія в СССР — прим. А. К.) з такої простої причини: кляси — це спільність інтересів, а партії — спільність думок. Приналежність до якоїсь кляси определюється всіма умовами життя людини, а приналежність до якоїсь партії — тільки її думками. Люди з різними економічними інтересами можуть мати подібні думки по цілому ряді питань і через те партія неминуче переливається поза межі кляси".

А далі продовжуючи свої міркування на цю саму тему Туган-Барановський доводить, що „суто клясова партія — це внутрішня неможливість". І тому „політична партія — на його думку — не придатна до оборони пролетарських інтересів (це наглядно бачимо сьогодні на прикладі комуністичної партії — прим. А .К.)".

Чому спитаєте? — і на це дає Туган-Барановський відповідь. Він каже: „Всяка партія передбачує керманичів і кермованих провідників і... товпу; парляментарне представництво (робітників — прим. А. К.) стоїть занадто далеко від маси робітників для того, щоб безпосередньо підлягати її контролі. Парляментарна діяльність вимагає такого рівня освіти, який звичайно робітникові недоступний. Через те управління партією природньо зосереджується в руках людей, які або цілком нічого спільного з пролетаріятом не мають і своїми економічними інтересами належать до буржуазії, або виходців з пролетаріяту, які цілком порвали зв'язки з умовами життя пролетаріяту (як напр. сьогоднішні володарі Кремля — А. К.).

М. І. Туган-Барановський розглядаючи соціяльно-економічні проблеми як учений і професор університету не відмежовувався від щоденного практичного життя, але все шукав правди того життя, пробу-

вав розв'язувати як не практично то хоч теоретично всякі суспільні болячки даного часу. Особливо він дуже багато часу присвятив шуканню шляхів для розвязки тогочасного несправедливого господарсько-політичного порядку в світі і то не шляхом революції, але способом природньої еволюції, якої не може заборонити капіталістична верства суспільности. Він пробував знайти моральні основи для буття людини і ці основи знаходить в ідеалістичному світогляді, побудованому на етичних моментах. Ця еволюція поглядів нашого ученого економіста приводить його до відкриття нового суспільно-економічного руху, до відкриття кооперації, яку він знову грунтовно студіює і скоро стає її ідеологом, істориком та одним з найкращих інтерпретаторів цього руху в тодішньому світі.

НА ШЛЯХУ КООПЕРАТИВНОЇ ДУМКИ Й ПРАЦІ

М. І. Туган-Барановський розглядаючи проблему господарського ладу сучасного йому світу, бачив, що цього ладу не можна усунути, ані замінити при допомозі соціялізму, чи навіть при допомозі робітничих організацій, які ставлять собі за завдання оборону інтересів робітників, як продавців своєї робочої сили, через те вони стають бойовими організаціями, але вони не беруть до уваги споживчих і взагалі чисто господарських потреб працюючих верств і кожна працююча людина в господарських справах здана на свої власні слабенькі сили й тому легко стає жертвою капіталізму.

Туган-Барановський студіюючи перші кроки кооперативного руху зараз побачив, що творці кооперативного руху шукали шляхів для пристосування соціялістичного ідеалу до умов практичного капіталістичного оточення. І саме ці соціялістичні ідеї кинуті на капіталістичний грунт, як він сам про це писав, дали своєрідний плід — кооперацію, яка має характер соціяльного компромісу: в ній є елементи і соціялістичного і капіталістичного устрою. Вона ставить собі за мету оборону працюючих, боротьбу з капіталізмом грошовим, торговельним і промисловим з одного боку, а з другого кооперація бореться з капіталізмом його ж таки власними засобами. І в тому сила кооперації.

Такі думки широко обґрунтовані кинув Туган-Барановський світові у своїй новій блискучій праці про кооперацію п. н. **„Соціяльні основи кооперації"**, що вийшла трьома виданнями ще до часу першої світової війни в Росії. Ця книга стала настільною книгою всіх кооператорів світу, бо зараз по її появі була переложена майже на всі европейські мови, від німецької, англійської і французької почавши, а на польській скінчивши.

Ця праця поставила Туган-Барановського в ряди найвидатніших мислителів-ідеологів кооперації і суспільного солідаризму світу. На жаль ця праця не дочекалася перекладу на українську мову. Щойно в часі української державности сам автор приготовив, дещо скорочене видання цієї праці в українській мові, яке появилося заходом „Дні-

просоюзу" у 1919 році, в Києві, а відтак вийшла ця праця у Львові, у 1936 році, накладом Ревізійного Союзу Українських Кооператив, п. н. **„Кооперація, її природа та мета"**, пір редакцією д-ра Карла Коберського, великого звеличника проф. Туган-Барановського.

У цій капітальній праці проф. М. І. Туган-Барановський подав загальне означення кооперації, тобто точну дефініцію, що треба розуміти під словом кооператива і кооперація, які то поняття не були досі точно зясовані. Він писав: **„Кооператива це таке господарське підприємство декількох осіб, котрі з доброї волі з'єдналися, яке має своєю метою не добування найбільшого прибутку на витрачений капітал, а, навпаки, збільшення, через спільне господарювання, трудового доходу своїх членів, або зменшення їхніх видатків".** Цю дефініцію, яка була найповнішою, відтак другий наш кооперативний і науковий діяч, проф. Б. Мартос, ще дещо поширив і ще більш уточнив.

Проф. Туган-Барановський у названій вище праці подав характер кооперативного доходу, що мало велике практичне значення в звязку із оподаткуванням кооперативних установ. Цей його погляд, що **надвишка** в кооперативнім підприємстві не є **зиском,** прийнялося вже сьогодні в цілому світі. Він подав також клясифікацію кооператив, поділяючи їх на дві групи: кооперативи в області володіння і кооперативи в області праці, подаючи їх характеристику. За Туган-Барановським можна вичислити 9 категорій кооператив: кредитові, споживчі, будівельні, закупочні, збутові, для перерібки, продукційно-помічні артілі, трудові артілі, тобто кооп. праці, а вкінці продукційні, або виробничі кооперативи. Аж три розділи книжки присвячує споживчій кооперації, яка є найважнішою в кооперативному русі. Він спершу обговорює початки споживчої кооперації, починаючи її історію від Роберта Овена, спиняючись довше над історією Рочдельського споживчого товариства і над рочдельським принципами, які лягли в основу споживчої кооперації цілого світу, а закінчив переглядом і критичними завваги про сучасний стан і вигляд споживчої кооперації.

Два розділи цієї своєї праці присвятив кредитовій кооперації, або точніше, він назвав ці розділи „Шульце Деліч і дрібноміщанська кооперація та Райфайзен і початок селянської кооперації". Окремо обговорює райфайзенівські засади, які стали основою кредитової кооперації в світі, подібно як рочдельські споживчої. Відтак займається селянською кооперацією поза сферою кредиту, а саме споживчими кооперативами селян, закупочними, збутовими, молочарськими та іншими, відповідно до потреб, а потреби села є дуже широкі і різнородні. Вкінці окремо обговорює соціяльну сферу і соціяльне значення селянської кооперації.

У цьому останньому розділі Туган-Барановський виступає рішуче проти колективізму, який пропагували комуністи і який відтак насильно впроваджено в Україні большевицьким режимом. Він пише дослівно: „Продукційні артілі в хліборобстві мають не більше поширення, як і в промисловості, тобто практично ніякого". А далі обговорю-

ючи мету селянської кооперації, каже: **„...селянська кооперація не руйнує сільського господарства і не перетворює його з індивідуального в колективне. Якби широко не захопила селянство кооперація і якби не розвинулась вона в глибину, вона не може знесилити селянського господарства. Навпаки, кооперація має тенденцію зміцнювати селянське господарство, бо розвиток різних форм кооперативної самопомочі веде до того, що в центрі їх стає селянська кооперативна організація, яка набирає сили з нових джерел".** (Підкреслення — А. К.).

Свої міркування Туган-Барановський закінчує твердженням, яке большевики відкинули і тому... зруйнували основи цілого господарства. Він писав: „яку б позицію щодо соціялізму не занімала селянська кооперація, вона робить свою справу, не тільки підіймаючи економічний рівень селянського господарства, але й глибоко його усуспільнює. Вона виховує нового селянина, позбавленого вузького світогляду старого часу, привчає його до самодіяльности та самопомочі, розвиває його суспільні почування і направляє на стежку культурнішого життя. Це з одного боку, з боку впливу на особу селянина. Що ж до самого господарства, то під впливом кооперації (не колективного колгоспу — прим. А. К.) селянське господарство стає також іншим; замість колишньої ізольованости, кооперація утворює могутні суспільні зв'язки між господарствами не тільки одного села, але через союзи, і всієї нації. Селянське господарство хоча й лишається індивідуальним, але в той же час воно є регульоване громадою і в цьому виявляється новий тип селянського господарства, який утворює кооперація".

Закінчуючи свою працю Туган-Барановський вказав на остаточну мету кооперації — така назва останнього розділу його книжки — яка є одноцілим напрямком людської думки, незалежно від практичної реалізації і оформлення того чи іншого типу кооперативи і незалежно від різних середовищ людського скупчення, які можуть зміняти зовнішні форми, роблячи такі чи інші відступи від основних засад, то все ж таки кооперація, коли вона є свобідним виявом волі об'єднаних людей, в своїй найглибшій суті є завсіди однакова.

„Природне право — казав Кант у своїй „Метафізиці обичаїв" — існує тільки одно. І це єдине право, належне людині в силу її людської природи, — **це свобода, незалежність волі кожної окремої людини від примушуючого свавільства другої людини, оскільки ця свобода дається погодити зі свободою інших людей".** Усі інші природні права людини — напр. рівність усіх людей — це необхідний висновок з цього глибокого й основного права людини — на свободу.

Свобода людської особи — твердить Туган-Барановський — це найвище суспільне добро. Якби прийшлося вибирати між економічним добробутом і свободою, то розуміється, прийшлося б вибирати свободу. Бо і в злиднях можна зберегти свою людську гідність, позбавлення ж свободи нищить у корені гідність людини. Свобода це самовизначення особи і найвища суспільна цінність, одначе вільне виявлення

свободи одної особи не може стати примусом і насиллям над волею других людей — це велика проблема, яку пробує людство розв'язати, а кооперація є одним із способів, який зближає людство до цієї розв'язки.

Туган-Барановський стверджує, що „ідеалістичне натхнення керівників світової кооперації кидається в вічі навіть найбільш поверховному глядачеві. **Тисячі й тисячі кооператорів перенялися вірою, що кооперація відкрила для людства чудесні золоті перспективи,** що нова форма господарства принесе з собою загальне поєднання, загальну гармонію й розв'язання всіх протиріч сучасности".

Він переконаний, що кооператори всього світу переняті вищим соціяльним ідеалізмом, готові жертвувати своїми еґоїстичними інтересами, щоб кооперація стала найвищою формою суспільної організації, яку ми, люди, можемо собі тільки уявити. Все суспільство — каже він — повинно стати кооперацією, бо мета кооперації йде в безконечну далечінь... визволить людину від всякого визиску другою людиною, а замість визиску в основу людських відносин поставить співпрацю й взаємну самодопомогу.

НА ПРАКТИЧНІЙ КООПЕРАТИВНІЙ РОБОТІ

М. І. Туган-Барановський крім теоретично-наукової праці в ділянці кооперації пробував дещо зробити й практично і про це годиться хоч згадати.

Він приїжджав час до часу в Україну — він мав свою посілість на Полтавщині — і брав участь у працях Полтавського Земства, пробував організувати по селах Полтавщини кооперативи, але крім порад у практичній кооперативній роботі він нічого більше не міг робити, будучи переладованим науковою працею.

Туган-Барановський довгі роки співпрацював із Ст. Петербурзьким Відділом Комітету для Сільських Ощадно-Позичкових товариств, що постав з ініціятиви ліберальних, переважно земських, діячів з метою пропагувати та організувати кредитові установи по селах тодішньої російської імперії. Там зосереджувалися майже впродовж 30 років організаційні справи кредитової кооперації цілої Росії. Ця установа від 1861 року видавала свої бюлетені та різні видання, а від 1906 року „Весник Кооперації", що його редагував проф. М. І. Туган-Барановський.

Він живо цікавився українським кооперативним рухом, який себе самостійно оформив на Першому і Другому Кооперативному З'їздах, брав активну участь у Третьому Всеукраїнському Загально-Кооперативному З'їзді, що відбувся в днях 26—29 травня 1918 року в Києві. Підготовив і скликав цей З'їзд Тимчасовий Центральний Український Кооперативний Комітет, що його очолював відомий кооператор Борис Мартос. Головою Президії цього З'їзду був проф. Туган-Барановський.

На цьому З'їзді Туган-Барановський, своїм авторитетом, підтримав резолюцію Політично-Економічної Секції негайно зірвати з російською грошовою системою і створити власну українську валюту.

Він був також у проводі Тимчасового Центрального Українського Кооперативного Комітету, будучи головою Ради цього ж Комітету. Туган-Барановський був рівночасно головою Редакційного Відділу Коопцентру, який видавав від липня 1918 року репрезентаційний ідеологічний журнал п. н. „Українська Кооперація", а від жовтня того ж року ще й неперіодичний „Бюлетень", у якому поміщувалися відомості про працю самого „Коопцентру", його Відділів і різних Комісій, які працювали тоді дуже інтензивно над різними статутами, правильниками, тощо.

Туган-Барановський викладав також на Вищих Кооперативних Курсах у Києві, а заразом з проф. Б. Мартосом і проф. К. Маціевичем склав першу програму „Кооперативного Інституту", який пізніше названий був його іменем.

У ПРОВОДІ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК

Для повноти образу великої суспільної праці М. І. Туган-Барановського треба згадати, що за часів гетьмана Павла Скопадського він відсунувся від політичної діяльности і став одним із головних співорганізаторів Української Академії Наук у Києві і Київського Державного Українського Університету. Для вироблення закону про створення Української Академії Наук, ще в червні 1918 року, з доручення міністра освіти М. Василенка створено окрему Комісію. Головою Комісії був академік Російської Академії Наук, Вол. Ів. Вернадський, а членами були проф. Д. Багалій, проф. Х. Вовк, проф. М. Грушевський, проф. М. Кащенко, проф. Б. Кістяковський, проф. А. Кримський та інші, а також проф. М. І. Туган-Барановський.

Академія була відкрита 14 листопада 1918 року і того ж самого дня проголошено першу листу українських академіків і на цій листі, у Відділі соціяльних наук, був проф. М. Туган-Барановський, по катедрі теоретичної економії. Президентом Академії призначено проф. В. Вернадського, а головою Третього Відділу Академії, тобто Відділу Соціяльних Наук, призначено Туган-Барановського.

У цьому Відділі з Туган-Барановським співпрацювали такі українські економісти: проф. Вол. Косинський, визначний знавець аґрарних справ довоєнної Росії, Константин Воблий, один із кращих економістів, статистик і фахівець по економічній географії, Федір Щербина, один із перших дослідників общинно-артільних форм первісної кооперації, Л. Яснопольський, К. Маціевич, В. Тимошенко, С. Весоловський і багато інших.

Проф. Туган-Барановський був також у групі ініціяторів перетворення Київського Народнього Університету, наказом міністра Освіти з дня 1 липня 1918 р., на Київський Державний Український Уні-

верситет з чотирма факультетами: історично-філологічним, фізично-математичним, правним і медичним. Проф. М. І. Туган-Барановського іменовано штатним, дійсним професором на правничому факультеті ,а 14 серпня того ж року наказом міністра Освіти іменовано його деканом правничого факультету.

Рівночасно Туган-Барановський, при допомозі Т-ва Економістів, яке сам створив, організує „Консульські Курси" та „Український Адміністраційний Інститут" які мали підготовити для молодої української держави практичних робітників у вищій державній службі.

Коли зважити, що все це він робив у час „бурі й революції", в часі коли кожний шукав захисту для свого життя, якщо не міг бути на фронті боротьби, то осяги праці нашого ученого треба подивляти з повним признанням.

М. І. Туган-Барановський залишив по собі велику спадщину для скарбниці української та вселюдської культури і тому ця згадка з приводу 50-річчя української державности і соборности, хай буде виявом нашої вдячности для нього і тих усіх, що з ним співпрацували для добра української науки, для добра української кооперації і для добра цілого українського народу.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. **Проф. М. Туган-Барановський:** „Політична економія", Прага, 1927.
2. **Проф. М. Туган-Барановський:** „Кооперація, її природа та мета", Львів, 1936.
3. **Проф. І. Шимонович:** „Історія політичної економії" (скорочений курс лекцій), Львів, 1923.
4. **Проф. Дмитро Дорошенко:** „Історія України", Ужгород, 1932.
5. **Проф. М. М. Добриловський:** „Політична економія", Регенсбург, 1946.
6. **Проф. Борис Мартос:** „Теорія Кооперації", Авгсбург-Мюнхен, 1947.
7. **Проф. Ілля Витанович:** „Історія Українського Кооперативного Руху", Нью Йорк, 1964.
8. **А. М.:** „М. І. Туган-Барановський" (особистий спомин), стаття у тижневику „Воля", чч. 1-2, за липень 1921 рік (тижневик виходив у Відні).
9. У. З. З. Е., том III., стор. 335.
10. Українська Радянська Енциклопедія, том 14, стор. 582.
11. „Політична економія" — підручник Академії Наук СРСР, Інститут Економіки, Державне Видавництво, Київ, 1959.
12. **Адольф Вебер:** „Ді Ное Вельтвіртшафт" (в нім. мові), Мюнхен, 1947.

ЛИСИЦЯ ТА ПЯВКИ

Лисиця річкою брела. В трясовині
Все тіло вкрилося Пявками;
Нассалися, вилискують боками.
— Аж страх дивитися мені!
Їжак кричить. — Я порятую,
Поодриваю негисть тую!

Лисиця:
— Боже борони!
Уже нассалися вони,
А вчепляться нові — з любові
Геть випють решту крові!

В. Бабрій

КАГАНЕЦЬ І ЗОРІ

Пюги оливу, Каганець гордився,
Що він щасливим народився:
— Я краще сонечка свічу!
До зір у гості полечу...
Тут раптом витекла олива.
Чванько погас, не стало дива!

В. Бабрій

АНГЛОМОВНІ ВИДАННЯ ПРО УКРАЇНЦІВ У КАНАДІ

Вони висвітлюють різні аспекти життя українців у цій країні від піонерської доби до теперішних днів.

Ці книжки є необхідними для кожного, що глибше слідкує й цікавиться українцями в Канаді.

ЧИТАЙТЕ И ДУМАЙТЕ! ....

Early Ukrainian Settlements in Canada 1895—1900. Dr. Josef Oleskow's role in the settlement of the Canadian Northwest, by Vladimir J. Kaye (Kysilevskyj). Illustrated, cloth bound. Price $10.00

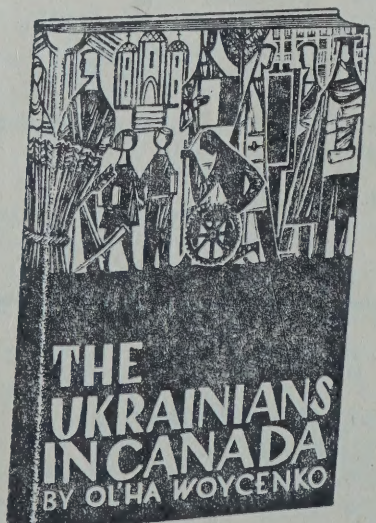

The Ukrainians in Canada by Ol'ha Woycenko. Illustrated, cloth bound, Price $7.50

Ukrainians in Canada by William Darcovich, brochure, ... $1.00

Canada's Cultural Heritage: Ukrainian Contribution by Ol'ha Woycenko, brochure. $1.00

S.U.S. — Its Meaning and Significance by W. Burianyk brochure $1.00

History of Ukrainian Literature in Canada by M. I. Mandryka, illustrated, paper backs $6.00, cloth bound $7.50

Ukrainica Canadiana — An annual bibliographical survey of Ukrainian publications in Canada, 1953-1968, compiled by J. B. Rudnyckyj. Price for 15 annual issues, paper backs, ... $15.00

Order from

UKRAINIAN VOICE — DEPT. AL.

P. O. Box 3629, Sta. B. — Winnipeg 4, Man.

ЩО ТАКЕ КАЛЕНДАР

(Подано в скороченні)

У Київському історичному музеї вже багато років зберігається цікавий експонат, знайдений археологами наприкінці минулого століття. Це глечик із села Ромашки на Київщині зроблений рукою слов'янина-язичника в IV столітті. На його потемнілих від часу стінках — загадковий орнамент: деревце, два косих хрести і шестигранне колесо.

Виявляється, що це календар наших предків, яким вони користувалися в давнину.

Саме слово календар походить від латинського слова „календи". Так стародавні римляни називали перший день кожного місяця, коли за традицією боржники мали сплачувати проценти. Але календар виник, звичайно, не в зв'язку з грошовими розрахунками. Господарська діяльність людини — сівба, збирання врожаю, польові роботи завжди тісно пов'язані з порами року. Дуже важливо вчасно посіяти, вчасно обробити посів — від цього залежить урожай. Отже, треба точно знати, коли починається відповідна пора року.

А як це визначити? За рухом небесних світил. Власне, сама астрономія виникла в зв'язку з тим, що людині був потрібний точний календар. Усім відомо, що за той час, коли наша планета зробить повний оберт навколо Сонця, на ній змінюються чотири пори року. Спостерігаючи зірки, тобто положення Землі відносно них, люди навчились орієнтуватися в часі у межах року; виникли назви місяців. Вони, як правило, відображають господарську основу побуту. Наприклад, у евенків (малий нарід що належить до манджурсько - тунгузької групи) є місяць „коли олень обдирає шкіру з рогів", місяць „отелення". Деякі назви місяців пов'язані з рухом світил. Нанайці, які живуть над рікою Амуром в Сибірі, називають один з місяців „коли голова Ведмедиці вдосвіта заходить". В українській мові збереглися такі назви, як травень, серпень, грудень, чиє походження не потребує пояснень.

У римлян найбільш давньою формою літочислення був аграрний рік, який починався з березня і мав 10 місяців. Згодом перед березнем вставили січень і лютий. А коли астрономія стала досить точною наукою, з'явилася можливість покласти ведення календаря на астрономів. У стародавньому Римі цим займалася каста жерців-понтифіків. Спостерігаючи зміну фаз Місяця, вони мали визначати настання календ. Вони з часом внесли в літочислення страшенну плутанину.

Щоб відновити порядок, імператорові Юлію Цезарю довелося провести реформу календаря. Він прийняв за основу єгипетську систему, за якою три роки мали по 365 днів, а кожний четвертий — 366. Додатковий день у четвертому році, так званому високосному, або переступному був 29 лютого.

Чому потрібний цей день?

Справа в тому, що єгиптяни вели облік часу за рухом зірки

Сіріус, бо видимий схід цього світила приблизно збігався з розливом Нілу. Нільська повінь мала першорядне значення для землеробства. Рік у єгиптян складався з трьох сезонів по чотири місяці в кожному, місяць — з 30 днів, а після 12 місяців вставлялося ще по 5 днів. Таким чином, усі роки мали однакову довжину — 365 днів. Однак це тільки приблизно відповідало рухові Сіріуса: період між двома його видимими сходами дорівнював 365.25 дня. Тому схід світила поступово „переганяв" календар і за 1460 зоряних років обходив повне коло календарних дат. Отже, 1460 зоряних років дорівнювало 1461 року єгипетського календаря. Календар постійно „ковзав" по справжньому зоряному часі. За всю єгипетську еру (а календар цей був створений ще в IV тисячолітті до нашої ери) єгиптяни сіяли, збирали врожай і відправляли одні й ті ж самі релігійні свята в різні календарні дні, хоч фактично це були однакові моменти у зміні пір року.

Щоб уникнути цього, Юлій Цезар за порадою єгипетського ученого Созігена прийняв систему, за якою чотири роки тривають 1461 повний день, а не 1460, як було в Єгипті. Один вставний день за чотири роки компенсував різницю між календарним і зоряним, або, як його ще називають, тропічним роком.

Але і юліянський календар не був абсолютно точним. Рік тривав у середньому 365 днів 6 годин, що на 11 хвилин перевищувало тривалість тропічного року. Тому кожні 128 років астрономічне рівнодення відбувалося на один день раніше, ніж мало б бути за календарем. Наприкінці XVI століття, за папи Григорія XIII, було знову проведено календарну реформу. На цей час весняне рівнодення встигло „переїхати" з 21 березня, як це було при запровадженні

ЗАГАДКИ

Летіло стадо гусей та й посідали в лісі; то як посідають по двоє, то одно дерево лишнє останеться, а як по одному, то одній гусці ніде сісти. Скільки було гусей і дерев?

(Чотири гуси і три дерева)

Які люди хотіли б мати одно око?

(Сліпі)

В синім небі путь моя,
Швидше всіх літаю я:
Маю крила, хоч не птах,
Люди звуть мене...

(Літак)

Хто стоїть лише тоді, коли біжить, а як стане падає?

(Роєер)

Сам куценький, з борідкою,
Йде не в двері а діркою,
Він над нашою скарбницею
Завідує таємницею.

(Ключ)

Де дінеться дірка, коли розірвати бублик?

(Зникне з очей)

Куди ми найбільше ходимо?

(Вперед)

Коли дурень буває розумний?

(Коли женеться)

Яким стане українець, коли скупається в Жовтому морі?

(Мокрим)

Якою косою не можна косити?

(Лісовою)

Якого каміння немає в морі?

(Сухого)

юліянського календаря, аж на 11 березня. Указом папи, рівнодення було повернуто на своє старе місце ,а для того, щоб воно не блукало надалі, в юліянський календар внесли зміну. За кожні 400 років його треба було вкорочувати на 3 дні; тому прийняли, що роки початку століть вважатимуться переступними лише в тому разі, якщо число сотень у них ділитиметься на 4.

Отже, календар поступово удосконалювали, щоб привести його в якнайбільшу відповідність із зоряним часом. І хоч він, як правило, має господарську основу, у різних народів існували істотно відмінні системи числення часу. Мусульманський календар, наприклад, грунтувався виключно на змінах фаз Місяця. Як відомо, повна зміна фаз нашого природного супутника відбувається трохи більше ніж за 29.5 дня. Оскільки в місяці може бути тільки ціле число днів, то в цьому календарі він триває поперемінно 29 і 30 днів. Рік, який складається з таких місяців, має лише 354 дні — він на 11 днів коротший від тропічного року. Ніяких вставок для компенсації цієї розбіжності не роблять, і тому мусульманський рік, як і єгипетський, теж ,ковзний". Початки років порівняно з нашим, сонячним численням відстають щоразу на 11 днів, і приблизно за 33 роки весь календар відстає на один рік.

Звичайно, планувати господарську діяльність за таким календарем важко, але він і досі існує поряд з григоріянським у деяких народів Сходу.

Початком ери в мусульманському календарі, що має назву Гіджра, вважається день, коли пророк Магомет, за переказом, втік з Мекки в Медіну; за юліянським календарем це відповідає 622 рокові нашої ери. А наша ера, як відомо, лічиться від загальноприйнятого дня народження Ісуса Христа.

У стародавньому Вавилоні час лічили теж за фазами Місяця, але періодично подовжували рік вставкою додаткового, тринадцятого місяця, щоб календар не дуже розходився з періодами основних сільськогосподарських робіт.

Своєрідний і складний календар існував у народів Далекого Сходу — в Китаї, Японії, Кореї. Одиницею числення був довжелезний цикл у 60 років, в межах якого кожний рік позначався певним ієрогліфом. Для клясифікації років вживалася система з п'яти стихій — дерево, вогонь, земля, метал і вода. Кожна стихія поділялася на два стани — чоловічий і жіночий. Цим десяти „небесним галузям" відповідали „земні галузі", які позначалися назвами тва-

КАРМЕЛЮК

Написав **М. П. Старицький**

Історичний роман в трьох томах.

Ця повість захоплює кожного від перших сторінок Всі три томи мають 861 стор. друку. Видання гарне.

Ціна — $5.00. В оправі — $7.00.

Замовлення висилайте на адресу:

UKRAINIAN VOICE

Box 3629, Sta. B. WINNIPEG 4, MAN.

рин — миші, змії, курки і т. п. Рокам привласнювали назви, до складу яких обов'язково входила назва „небесної галузі" і відповідна назва земної: рік „дерева і вівці", „металу і коня" та ін. Через кожні 60 років назви років повторювались, і в межах циклу окремі частини назв теж були однакові. Як же за цією системою визначали рік народження людини, що живе, як відомо, більше 60 років?

Для цього доводилось добренько попріти. Якщо, приміром, відомо, що людина народилася в рік „курки", то в комбінації з п'ятьма „небесними стихіями" це міг бути 10-й, 22-й, 34-й, 46-й або 58-й рік шістдесятирічного циклу. Який саме — встановлювали за зовнішнім виглядом „іменинника".

А втім, ця система існувала тільки в побуті; поруч з нею діяв астрономічний календар, що враховував як рух Сонця, так і фази Місяця. А сьогодні в Китаї і Японії користуються вже загальноєвропейським календарем.

Цікаво буде знати, що існувала і „спортивна" система обліку часу. Старогрецький вчений Гімей, який жив у IV—III століттях до нашої ери, запропонував покласти в основу хронології не рух світил і навіть не господарську діяльність людей, а... олімпіяди — всенародні спортивні свята, які відбувалися раз на чотири роки в Олімпії. Перша олімпіяда, за народними переказами, відбулася в 776 році до нашої ери. З того часу Гімей і радив почати літочислення. Роки в цьому „фізкультурному" календарі, від якого, мабуть, не відмовилися б і деякі сучасні ентузіясти спортивної честі, позначалися номером олімпіяди і номером року в чотирилітті. Рік першої олімпіяди був 1,I; за ним йшли 1,2; 1,3; 1,4; 2,1 і т. д.

Сьогодні найбільш точним календарем є григоріянський. Але й він має свої недоліки. Місяці в ньому різні — по 28(29), 30 днів і 31 дню. Квартали року, а значить і півріччя, теж мають неоднакову тривалість. За числом місяця не можна одразу визначити, який це буде день тижня. Тому вже давно стоїть питання про нову реформу календаря. Його обговорювала ще Ліга Націй, а зараз проєкт нового календаря, за ініціятивою Індії, внесено на розгляд Генеральної Асамблеї Обєднаних Націй.

Рік за цим проєктом складатиметься з чотирьох рівних кварталів по три місяці в кожному, з яких перший матиме 31 день, а два наступних — по 30. Рік і квартал починатимуться з неділі, а однакові дні кожного року припадатимуть на ті самі числа.

Чотири рівні квартали — це 52 тижні ,або 364 дні; що ж до 365-го дня, то він випадає із загального рахунку днів тижня. Тому він не матиме числа і вважатиметься між народним святом. У переступні роки між 30 червня і 1 липня буде ще один „пустий день", який не матиме ні числа, ні назви.

Проте питання ще остаточно не вирішено. Є всі підстави сподіватись, що після детального обговорення, Генеральна Асамблея затвердить новий календар, який буде обов'язковим для всіх народів і країн земної кулі.

В. Ш.

ЗОЩЕНКОВІ УСМІШКИ

Михайло Зощенко (1895—1958), російський письменник, українського роду. В своїх оповіданнях висмівав совєтську систему і створених нею типів. За це був гостро засуджений совєтською офіційною критикою і за Сталіна був репресований.

СОВЄТСЬКЕ ВЕСІЛЛЯ

Авже ж, Володька Завитюк трохи поспішився. Був такий грішок.

Володька, можна сказати, добре й не розглянув своєї нареченої. Він, правду кажучи, без капелюшка і без пальта її навіть ніколи не бачив. Тому, що всі головні події на вулиці розгорталися.

А що перед самим весіллям Володька Завитюк заходив зі своєю невістою до її матусі представлятися, так він не розглядаючись, представлявся. У присінку. Так сказати б, прихапцем.

А познайомився Володька Завитюк зі своєю нареченою в трамваї.

Сидить він у трамваї і раптом бачить: перед ним отака панночка вирисовується. Отака, нічого собі панночка, акуратненька. В зимовому пальті.

І стоїть ота сама панночка у своєму зимовому пальті перед Володькою і за решітку рукою тримається, щоб пасажири її не перевернули. А другою рукою пакет до грудей притискає. А в трамваї, звичайно, стиск. Стоять просто, скажемо, незручно.

От Володька її й пожалів.

— Присідайте, — каже — на одно коліно, все легше їхати.

— Та ні, — каже — мерсі.

— Ну так, — каже — давайте тоді пакет. Кладіть мені на коліна,

М. Зощенко

не сумнівайтесь. Все легче буде стояти.

Ні, дивиться, і пакета не дає. Або лякається, щоб не поцупив, або ще що.

Глянув на неї Володька Завитюк ще раз, і просто занімів.

Господи, думає, які гарні панночки в трамваях їздять.

Їдуть вони так дві зупинки. Три... Чотири. Вкінці, бачить Завитюк, панночка до виходу пре-ться. Володька теж устав. Тут біля виходу, значить у них до знайомства прийшло.

Познайомились. Пішли разом. І так у них все те швидко і без гаяння повернулось, що за два дні Володька і предложення їй зробив.

Чи вона відразу згодилася, чи ні, але на третій день вони таки пішли в горожанський підвідділ і записались в законний шлюб.

Записались вони в ЗАГС-і, а після запису й розгорнулись головні події.

Після запису пішли молодята на помешкання до матусі. Там, звичайно, величезна метушня. Стіл накривають. Гостей багато. І взагалі сімейне свято — молодих дожидають.

І якісь всякі панночки і кавалєри по кімнаті метушаться — начиння ставлять і корки відчиняють.

А свою молоду дружину Володька Завитюк іще в присінку втратив з очей.

І раптом його, як на гріх, обступили всякі матусі і родичі — почали його вітати і в кімнату тарабанити.

Привели його в кімнату — розмовляють, руку стискають: в якому, мовляв, союзі находиться.

Та бачить Володька, що не второпати йому, де його молода жінка. Дівчат у кімнаті, як курей на подвір'ї. Всі крутяться, всі метушаться, хто просто з вулиці, зі світа, хоч убий не розчовпає.

— Господи, — думає Володька — ніколи нічого подібного зо мною не трапилося. Котра з них моя молода дружина?

Почав він по кімнаті ходити між дівчатами. То до одної підійде, то з другою штовхнеться. А ті доволі знехотя тримаються й особливого задоволення не виявляють.

Тут Володька навіть трохи злякався...

— Ось, — думає — на чому засипався: жінки вже не можу знайти.

А тут іще родичі почали зкоса поглядати: чого це молодий ходить, як ненормальний і на всіх дівчат кидається.

Став Володька біля дверей і стоїть, зажурившись.

— Ну, спасибі, думає, якщо зараз за стіл будуть саджати. Тоді може щонебудь виясниться. Котра зі мною сяде, то значить і є моя. Та коли б, думає, ось та білобровка сіла. А то, їй-Богу, підсунуть яке-небудь стерво — потім живи з ним.

Саме тоді гості почали за стіл сідати.

Матуся Христом - Богом просить підождати ще хвилину — не сідати. Та на гостей ніякого стри-

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ,
ЧИТАЙТЕ І ПОШИРЮЙТЕ

місячник

ПРОМІНЬ

ЖУРНАЛ СОЮЗУ УКРАЇНОК КАНАДИ

Річна передплата в Канаді $4.00;
поза Канадою $4.50;
поодиноке число 50 ц.

АДРЕСА:

PROMIN

P. O. Box 3551, Sta. B.,

Winnipeg 4, Man., Canada.

му немає — просто кинулись на їду і запивку.

Тут Володю Завитюка тягнуть на почесне місце. І поруч з ним, з одного боку, садовлять панну.

Глянув на неї Володька і полегшало у нього на серці.

Бач, яка ти — думає. — Просто таки не поганенька. Без усякого капелюшка їй навіть краще. Ніс не так уже проситься догори.

Від повноти почувань Володя Завитюк налив собі і їй вина і поліз здоровкатися та цілуватися.

Та тут і розпочалися головні події.

Зчинився крик і лемент.

— То — кричать, — якийсь ненормальний вражий син. На всіх дівчат кидається. Молода жінка, ще до столу не вийшовши, причепурюється, а він із другою до поцілунків почав братися.

Витворилась абсолютна метушня.

Володі, звичайно, якнайкраще було б усе в жарт обернути, а він натомість образився. Серед метушні якийсь родич свиснув його пляшкою по потилиці.

— А біда вас розчовпає! Насадовили всяких бабів, а мені розщолопуйся.

Тут молода, в білому балахоні, з'являється і квітка збоку.

Звичайно, знову голосіння, крики й істерика.

А свояки вже почали виганяти Володьку з помешкання.

Володька говорить:

— Дайте хоч поїсти. Зранку, — каже, — не ївши після такого воловодження.

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА

в англійській мові, том І.

UKRAINE A CONCISE ENCYCLOPAEDIA

Люксусове видання — головний редактор

Володимир Кубійович

Вийшла з друку University of Toronto Press.

В зміст її входить: general information, physical geography and natural history, population, ethnography, language, history, culture and literature.

Libraries, government agencies, and all those seeking knowledge of Eastern Europe will find in the Encyclopaedia a wealth of fascinating and illuminating material not available elsewhere in the English language.

Має приблизно 1,130 стор., в добрій оправі, мапи, ілюстрації, кольорові таблиці.

Ціна 1-го тому з пересилкою $37.50

Замовлення посилати:

UKRAINIAN VOICE

Box 3629, Sta. B. **Winnipeg 4, Man.**

Та свояки потиснули і виперли Володьку на сходи.

На другий день Володька Завитюк, по роботі зайшов у горожанський підвідділ і розвівся.

Там навіть не дивувалися.

— То, — кажуть, — нічого, буває. Сьогодні, — кажуть, — то в порядку речей, на те у нас і комуністична демократія.

Так і розвели.

***

ТЯГАНИНА

Недавно один вельми шановний товариш, Кульков, Федір Олексійович, винайшов спосіб проти бюрократизму. Оце вам державно думаюча головешка!

А спосіб, який він винайшов до того рішучий і справно діючий та ще й дешевий, що слід було б його і за границю опатентувати, але на жаль Федір Олексійович не може в цій хвилині виїхать за границю — бо сидить сердега в тюрязі, за спробу провести свій спосіб в діло. Сказано бо, що ніхто не є пророком у своїй батьківщині.

А проти бюрократизма Федір Кульков отакий гострий спосіб придумав.

Кульцов, бачите, заходив до однієї вельми шановної канцелярії дуже часто. В одній своїй справі. І ходив він не один місяць і не два. Ходив кожного дня. І все без ніяких наслідків. Бюрократи не звертали на нього ніякої уваги, хоч сядь та й плач. Не хотять віднайти його справи. Все посилають його на різні поверхи. Кажуть все, щоб прийшов завтра,а то просто замість відповіді, голосно сякаються.

Очевидно, що їхня служба теж дуже погана. До них, до отих бюрократів, кожного дня, може й по сто осіб приходить із різними глупими питаннями. Тут поневолі у них грубошкірість й простакуватість витворюється, нерви їхні стають грубі й самі вони стають грубіянами.

Одначе Кольков не міг входити в оті інтимні подрібности і ждати довше.

Він собі подумав:

„Якщо сьогодні не дійду кінця зі своєю справою, то це буде дійсно погано. Продовжатимуть її ще понад місяць. Зараз — подумав він — візьму конебудь із канцелярійного персоналу і дам йому легкого ляпаса в морду. Можливо, що після того факту звернуть на мене свою ласкаву увагу і пустять в рух мою справу".

Зайшов Федір Кульков, на всякий випадок в самий нижній поверх над підвалом — мовляв, як викидатимуть крізь вікно, щоб не дуже потовкся і почав ходить по кімнатах.

І раптом бачить таку обурливу картину. Сидить собі на віденському кріслі якийсь середніх літ бюрократ: на ньому чистенький ковнірчик і краватка та ще й манжетки. Сидить і абсолютно нічого не робить. Мало того: сидить він, розвалившись на кріслі, посвистує собі і мотає ногою.

Це останнє просто вивело Федора Кулькова з рівноваги.

Як це, подумав він, тут державний апарат, кругом різні портрети висять, книги порозкладані, столи стоять, а тут тобі хтось мотає ногою й посвистує — це просто обида.

Федір Кульков довгенько глядів на бюрократа — розпалювався. Вкінці підійшов розмахнувся і вперіщив його злегка в пику.

Бюрократ звалився очевидно зі свого віденського крісла. Він перестав мотати ногою але за те почав несамовито верещати.

Тут очевидно позбігались з усіх сторін бюрократи — і держать Кулькова, щоб він не утік.

Той що дістав облизня каже:

Я сюди прийшов у своїй справі і від ранку сиджу. Коли ж мене натще серце почнуть бахкати по морді в державному апараті, то я покірливо дякую, спасибі, ми обійдемось без отих фактів.

Федір Кульков дуже здивувався.

Я, каже він — товариші прямо не знав, що це відвідувач, я думав, що це просто бюрократ сидить. Я б його не шмагнув.

Начальники почали верещати:

— Віднайдіть негайно справу отого Кулькова.

Той що дістав ляпаса каже:

Дозвольте, тоді хай на мене звернуть увагу. Для чого ж бючий має мати привілей. Нехай і мою справу відшукають. Я називаюсь Обрізкін.

— Віднайти, кричать начальники й справу Обрізкіна.

Побитий, очевидно сердечно дякує Кулькову, руку йому жме:

— Морда, — каже він — це не важна справа. Я вам до смерти буду вдячний за товариську допомогу в боротьбі проти затягування справи.

Тут у швидкому темпі списують протокол і в тому ж часі приносять папери зі справою Кулькова. Приносять його справу, ставлять на ній резолюцію і дають цілком законний хід.

А тому що був битий відповідають:

„Ви — кажуть — молодий чоловіче, не в ту установу попали. Вам — кажуть вони радше в установу „Собес", треба зайти, а ви — кажуть, ось куди прийшли.

Битий каже:

Дозвольте ж товариші. За що ж мене тоді побили по морді? Нехай же мені, в крайному випадку дарують посвідку, що такого то дня, дійсно, товаришеві Обрезкіну побито морду.

Traditional Ukrainian Cookery

Четверте видання.

САВЕЛІ СТЕЧИШИН

Ця куховарська книжка, написана в англійській мові, здобула собі популярність не тільки серед українських господинь, але також серед англійської публіки в Канаді і З'єднених Державах.

Книжка має сотні ріжних українських приписів, короткі описи українських святочних звичаїв, ілюстрації та „індекс" при кінці книжки що допомагає господиням скоро віднайти сторінку, де поданий припис, за яким вони шукають.

Книжка має 498 сторін, друкована на першокласному папері, гарний читкий друк, тверда полотняна оправа з кольоровою паперовою, артистично викінченою обгорткою.

Замовляйте її для себе або в подарунку.

Ціна $6.00. Поза Канадою $6.50.

UKRAINIAN VOICE

Box 3629, Sta. B. WINNIPEG 4, MAN.

Видати таку посвідку Обрєзкіну відмовились і тоді він поліз битись із Федором Кульковим. Одначе його вивели й на цьому справа й присохла.

Самого Кулького посадили на два тижні в тюрму, але за те його справа закінчилась щасливо і скоро без усякої тяганини.

(Переклав: **С. В.**).

ЯКІСТЬ ПРОДУКЦІЇ

У моїх знайомих, Ґусєвих, жив німець з Берліна. Наймав в них кімнату. Майже два місяці прожив там. І це не якийсь там чужинець чи якийсь там нацмен, а правдивий німець, та ще й з Берліна. По російськи він не говорив ні в зуб. З хазяйкою він порозумівався жестами рук і порухами голови.

Вдягався, очевидно, отой німець так, що аж очі осліплювало. Білля в нього було чистесеньке. Штани рівно вигладжені. Нічого зайвого на ньому не було. Ну прямо виглядав як мальований. Коли ж отой німець від'їжджав, то багато дечого залишив хазяїнам. Цілу купу всякого заграничного добра. Різні пляшечки, комірчики, коробочки. Крім того, майже дві пари підштанців. І светер, майже не порваний. А різних дрібничок тьма тьменна так що й не перечислиш — і то так для мужеського й жіночого вжитку.

Все це було скинуто на купу в куті, біля умивалки.

Хазяйка, мадам Ґусєва, що була чесною дамою, про яку нічого поганого не можна було сказати, натякнула німцеві перед самим його від'їздом — мовляв, бітте-дрітте, чи не з поспіху ви зволили залишити оту всеньку заграничну продукцію.

Німець покрутив головою, мовляв, бітте-дрітте, будь ласка, забереть собі все, не варт про це й говорити, хіба є за чим жалкувати.

Хазяї кинулись на залишену продукцію. Сам Ґусєв зробив навіть подрібний список залишених речей. Очевидно, що зразу натягнув на себе светер і забрав підштанці.

Після того два тижні ходив із тими підштанцями в руках. Всім показував, не знать як гордився ними і вихвалював німецьку якість.

Що ж до речей, то хоч вони були і ношені, а деякі ледве держались — але нема що й казать це був дійсний заграничний то-

„Кобзар" Т. Шевченка

за редакцією

проф. ЛЕОНІДА БІЛЕЦЬКОГО

Це видання в 4-ох томах має разом майже 2,000 сторінок. Містить статті, пояснення до поем, життепис поета та малярські твори. Шевченка в числі 50, з них 6 в кольорах. У твердій полотняній оправі. Справжня окраса і національна гордість кожного українського дому.

Ціна за всі чотири томи $25.00.
Поза Канадою $27.00.

Можна набути в кожній українській книгарні або пишіть до:

UKRAINIAN VOICE

Box 3629, Sta. B. Winnipeg 4, Man.

вар, було приємно глядіти на нього.

Між іншим, між залишеними речами була така собі фляшка не фляшка, але загалом доволі плоска банька з порошком Порошок цей був дрібосенький, рожевої краски. Мав він доволі приємний запах — не то конвалії, не то рожі.

Після перших днів радости і втіхи, почали Ґусєви вгадувати, що це за порошок. Нюхали й смакували, сипали на вогонь, але вгадати не могли. Носили його по цілому домі, показували студентам вузів і різній домашній інтеліґенції, але не добились товку.

Багато з них говорили, що це якбудьтоби пудра, а інші говорили що німецький мякий порошок тальк, яким обсипують новонароджених малят.

На це Ґусєв сказав: Мякий німецький тальк мені непотрібний. Новонароджених малят у мене немає. Нехай же це служить як пудра. Оце я тепер після кожного голення буду собі пику пудрувати. Треба ж культурно пожити хоч раз в житті.

Отож почав він голитись і після того пудруватись. Після кожного голення похожає, рожевий, квітучий і прямо запашний.

В довкіллі, очевидно завись і різні запитання.

Тут Ґусєв, дійсно піддержав німецьку продукцію. Багато разів і дуже гарячо хвалив німецький товар.

Скільки — каже — літ спотворював своє лице різними російськими відпадками і ось вкінці, діждався. І коли — казав він — оця пудра скінчиться, то прямо не знаю як мені бути без неї. Прийдеться виписати ще одну баньочку. Оце ж вже дивний товар.

По місяцеві, коли пудра вже кінчалась, прийшов до Ґусєва в гості один знайомий інтеліґент. В часі як пили вони вечірний чай він і прочитав, що на отій баньці було написано. Виявилось, що це був німецький засіб проти розмножування бліх.

Очевидно, що інша, менш життєрадісна людина була б сильно приголомшена тим відкриттям. І можливо, що у менш життєрадісної людини пика покрилась би прищами і вуграми. Але не такий був Ґусєв.

— Оце я розумію — сказав він — Оце неабияка якість продукції! Оце вам осяг. Оце вам товар, якому немає рівного. Хочеш, пудруй морду, а хочеш то сип його на бліх. До всього він придатний. А в нас що?

Тут Ґусєв, похваливши ще раз німецькі вироби, сказав:

— Оце я дивуюсь — що воно таке? Цілий місяць пудруюсь, і хоч би одна блоха мене вкусила. Жінку мою, мадам Ґусєву, кусають. Сини теж цілими днями несамовито чухаються. Собачка Нінка теж скробається. А я, кажу вам, ходжу собі і хоч би що. Дарма, що вони насікові, але чують шельми дійсну продукцію. Оце так, дійсно.

Тепер порошок у Ґусєва скінчився. Можливо його знову кусають блохи.

(Переклав: **С. В.**).

ВІЧНИЙ КАЛЕНДАР

В календарях Українського Голосу за роки 1958 і 1965 були вже подані два різні „Вічні календарі", на основі яких можна знайти назву дня в тижні, що на нього припадає дата, що нас цікавить. Цим разом подаємо ще третій, обширніший і вигідніший для вжитку „Вічний календар", що охоплює роки від 1753 до 2,000 року.

Він складається з двох табель, з яких перша складається з трьох частин, а саме, з лівої сторони є табеля над якою видніє напис: Звичайні роки нового стилю від 1783 до 1999. Під тією табелею є менша табеля, над якою є напис: Переступні роки нового стилю від 1756 до 2,000 року.

По правій стороні від тих двох табель є інакше нарисована і інакше оформлена табеля, яка подає назви місяців з відповідними цифрами під ними і то так для звичайних як переступних років.

Окремо від тих табель подана табеля, що складається із 7 рубрик для кожного дня тижня, в яких у відповідному чергуванні від 1 до 7 подавані всі 7 днів тижня.

Отож, коли хочемо встановити, який це день в тижні був день 10 вересня 1915 року, то наперед віднайдім у лівій горішній табелі рік 1915. Від цього місця тягнемо пальцем в праву сторону аж доки в табелі, на якій подані місяці не натрапимо на місяць вересень. Там спинемось і натрапимо на цифру „3", яку віднотовуємо собі на папері. Тепер знайдімо собі рубрику число „3" в тій окремій табелі, де подані дні тижня і шукаймо за цифрою 10 тобто за 10-им вереснем, який нас цікавить і побачимо, 10 вересня 1915 року це була пятниця. Як бачимо, справа дуже ясна і проста й тому користуймось цим „Вічним календарем", як тільки зайде цього потреба.

Користуючись вище наведеним способом довідаємось що: IV Універсал Української Центральної Ради проголошено у вівторок 22 січня 1918 р., бій під Крутами відбувся у вівторок 29 січня 1918 року, злучені українські армії відбили від большевиків Київ в неділю 31 серпня 1919 року, Тарас Шевченко народився в середу 9 березня 1814 року,

УСМІХНІМОСЬ

Батькова наука

— Влодзю, чому ти не сказав мені, що був у школі караний?

— Бо, прошу мамусі, татко дуже часто говорять, що жінки не повинні всього знати.

Мишачий вік

— Як довго живуть миші? — запитали учня.

— Це залежить від котів.

У ворожки

Молодий чоловік приходить до ворожки:

Як там з хворобами? — питає.

Ворожка кидає карти.

— Не бачу хвороби коло вас — каже — навіть хворі люди вас уникають.

Молодий чоловік зітхає:

— Шкода, бо я студіюю медицину.

а помер в неділю 10 березня 1861 року, Іван Франко народився в пятницю 15 серпня 1856 року (це був переступний рік), а помер в неділю 28 травня 1916 року (це теж був переступний рік), Маркіян Шашкевич помер в середу 7 червня 1843 року, український філософ Григорій Сковорода помер в середу 29 жовтня 1794 року, останній кошовий Запорізької Січі Петро Кальнишевський помер на Соловках в неділю 4 грудня 1803 року, а Матірне Товариство „Просвіта" засновано у Львові у вівторок 8 грудня 1868 року.

Звичайні роки нового стилю 1753—1999	Січень (31 дн.)	Лютий (28 дн.)	Березень (31 дн.)	Квітень (30 дн.)	Травень (31 дн.)	Червень (30 дн.)	Липень (31 дн.)	Серпень (31 дн.)	Вересень (30 дн.)	Жовтень (31 дн.)	Листопад (30 дн.)	Грудень (31 дн.)
1761 1789 1801 1829 1857 1885 1903 1931 1959 1987 1767 1795 1807 1835 1863 1891 1914 1942 1970 1998 1778 —— 1818 1846 1874 —— 1925 1953 1981 ——	4	7	7	3	5	1	3	6	2	4	7	2
1762 1790 1813 1841 1869 1897 1915 1943 1971 1999 1773 —— 1819 1847 1875 —— 1926 1954 1982 —— 1779 1802 1830 1858 1886 1909 1937 1965 1993 ——	5	1	1	4	6	2	4	7	3	5	1	3
1757 1785 1803 1831 1859 1887 1910 1938 1966 1994 1763 1791 1814 1842 1870 1898 1921 1949 1977 —— 1774 —— 1825 1853 1881 —— 1927 1955 1983 ——	6	2	2	5	7	3	5	1	4	6	2	4
1754 1782 —— 1822 1850 1878 —— 1918 1946 1974 1765 1793 1805 1833 1861 1889 1901 1929 1957 1985 1771 1799 1811 1839 1867 1895 1907 1935 1963 1991	2	5	5	1	3	6	1	4	7	2	5	7
1755 1783 1800 1823 1851 1879 1902 1930 1958 1986 1766 1794 1806 1834 1862 1890 1913 1941 1969 1997 1777 —— 1817 1845 1873 —— 1919 1947 1975 ——	3	6	6	2	4	7	2	5	1	3	6	1
1758 1786 1809 1837 1865 1893 1905 1933 1961 1989 1769 1797 1815 1843 1871 1899 1911 1939 1967 1995 1775 —— 1826 1854 1882 —— 1922 1950 1978 ——	7	3	3	6	1	4	6	2	5	7	3	5
1753 1781 1810 1838 1866 1894 1906 1934 1962 1990 1759 1787 1821 1849 1877 —— 1917 1945 1973 —— 1770 1798 1827 1855 1883 1900 1923 1951 1979 ——	1	4	4	7	2	5	7	3	6	1	4	6

Переступні роки нового стилю 1756—2000												
1764 1792 1804 1832 1860 1888 —— 1928 1956 1984	7	3	4	7	2	5	7	3	6	1	4	6
1768 1796 1808 1836 1864 1892 1904 1932 1960 1988	5	1	2	5	7	3	5	1	4	6	2	4
1772 —— 1812 1840 1868 1896 1908 1936 1964 1992	3	6	7	3	5	1	3	6	2	4	7	2
1776 —— 1816 1844 1872 —— 1912 1940 1968 1996	1	4	5	1	3	6	1	4	7	2	5	7
1780 —— 1820 1848 1876 —— 1916 1944 1972 2000	6	2	3	6	1	4	6	2	5	7	3	5
1756 1784 1824 1852 1880 —— 1920 1948 1976 ——	4	7	1	4	6	2	4	7	3	5	1	3
1760 1788 1828 1856 1884 —— 1924 1952 1980 ——	2	5	6	2	4	7	2	5	1	3	6	1

1	2	3	4	5	6	7
2 Вівторок	1 Вівторок	1 Середа	1 Четвер	1 Пятниця	1 Субота	**1 Неділя**
3 Середа	2 Середа	2 Четвер	2 Пятниця	2 Субота	**2 Неділя**	2 Понеділок
4 Четвер	3 Четвер	3 Пятниця	3 Субота	**3 Неділя**	3 Понеділок	3 Вівторок
5 Пятниця	4 Пятниця	4 Субота	**4 Неділя**	4 Понеділок	4 Вівторок	4 Середа
6 Субота	5 Субота	**5 Неділя**	5 Понеділок	5 Вівторок	5 Середа	5 Четвер
7 Неділя	**6 Неділя**	6 Понеділок	6 Вівторок	6 Середа	6 Четвер	6 Пятниця
8 Понеділок	7 Понеділок	7 Вівторок	7 Середа	7 Четвер	7 Пятниця	7 Субота
9 Вівторок	8 Вівторок	8 Середа	8 Четвер	8 Пятниця	8 Субота	**8 Неділя**
10 Середа	9 Середа	9 Четвер	9 Пятниця	9 Субота	**9 Неділя**	9 Понеділок
11 Четвер	10 Четвер	10 Пятниця	10 Субота	**10 Неділя**	10 Понеділок	10 Вівторок
12 Пятниця	11 Пятниця	11 Субота	**11 Неділя**	11 Понеділок	11 Вівторок	11 Середа
13 Субота	12 Субота	**12 Неділя**	12 Понеділок	12 Вівторок	12 Середа	12 Четвер
14 Неділя	**13 Неділя**	13 Понеділок	13 Вівторок	13 Середа	13 Четвер	13 Пятниця
15 Понеділок	14 Понеділок	14 Вівторок	14 Середа	14 Четвер	14 Пятниця	14 Субота
16 Вівторок	15 Вівторок	15 Середа 3	15 Четвер	15 Пятниця	15 Субота	**15 Неділя**
17 Середа	16 Середа	16 Четвер	16 Пятниця	16 Субота	**16 Неділя**	16 Понеділок
18 Четвер	17 Четвер	17 Пятниця	17 Субота	**17 Неділя**	17 Понеділок	17 Вівторок
19 Пятниця	18 Пятниця	18 Субота	**18 Неділя**	18 Понеділок	18 Вівторок	18 Середа
20 Субота	19 Субота	**19 Неділя**	19 Понеділок	19 Вівторок	19 Середа	19 Четвер
21 Неділя	**20 Неділя**	20 Понеділок	20 Вівторок	20 Середа	20 Четвер	20 Пятниця
22 Понеділок	21 Понеділок	21 Вівторок	21 Середа	21 Четвер	21 Пятниця	21 Субота
23 Вівторок	22 Вівторок	22 Середа	22 Четвер	22 Пятниця	22 Субота	**22 Неділя**
24 Середа	23 Середа	23 Четвер	23 Пятниця	23 Субота	**23 Неділя**	23 Понеділок
25 Четвер	24 Четвер	24 Пятниця	24 Субота	**24 Неділя**	24 Понеділок	24 Вівторок
26 Пятниця	25 Пятниця	25 Субота	**25 Неділя**	25 Понеділок	25 Вівторок	25 Середа
27 Субота	26 Субота	**26 Неділя**	26 Понеділок	26 Вівторок	26 Середа	26 Четвер
28 Неділя	**27 Неділя**	27 Понеділок	27 Вівторок	27 Середа	27 Четвер	27 Пятниця
29 Понеділок	28 Понеділок	28 Вівторок	28 Середа	28 Четвер	28 Пятниця	28 Субота
30 Вівторок	29 Вівторок	29 Середа	29 Четвер	29 Пятниця	29 Субота	**29 Неділя**
31 Середа	30 Середа	30 Четвер	30 Пятниця	30 Субота	**30 Неділя**	30 Понеділок
1 Понеділок	31 Четвер	31 Пятниця	31 Субота	**31 Неділя**	31 Понеділок	31 Вівторок

КИТАЙСЬКІ ПРИПОВІДКИ

Догоджати лихому чоловікові — це те саме, що годувати тигра. Коли його не нагодуєш, він тебе з'їсть.

Поправляй себе так, як хотів би поправити інших, і виправдуй других так, як виправдуєш самого себе.

Коли любиш свого сина — не жалуй бука; коли ж його ненавидиш — давай йому все, чого він забагне.

В царстві сліпих, людина з одним оком є королем.

(Еразм).

Крім живої людини немає в світі нічого більш чудового як книжка! Є вона посланням до нас від одуховлених людей, що ми їх ніколи не бачили. Вони пробуджують наші здібности, лякають нас, вчать нас, заспокоюють нас, вони відкривають нам свої серця як брати.

(Кінгслей).

ПОРАДИ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВЯ

УКРАЇНСЬКЕ ДЖЕРЕЛО ВІТАМІНІВ

Український народ з давніх-давен мав багате джерело вітамінів, що потрібні для зберігання здоров'я. Коли українець сідає їсти борщ, що має в собі не лише буряки, але є трошки капусти, фасоль, гороху, цибулі та інших подібних додатків з городу, і бере в руку кусок хліба разового, тобто грубого помолу, то не лише заспокоює голод, але й споживає те, що зберігає здоров'я. Свіжий борщ з додатком капусти та іншої городини багатий на вітамін С, що конечно потрібний для удержування тіла та зубів у здоровому стані. А що хліб звичайно з грубого помолу, то в ньому є значна кількість таких важливих вітамінів, як тіямін та нікотинова кислота, що потрібні для здоров'я нервів.

З куском сала споживає вітаміни: тіямін, рибофлавін і нікотинову кислоту. Коли ж на закуску подасть на стіл жінка ще й мисочку сира розколоченого із сметаною, то має подостатком вітаміну А, щоб очі добре бачили. Їсть він час до часу багаті на вітаміни і зернята з гарбуза та з соняшника. Крім того, борщ, капусняк і зернята з гарбуза прочищують йому шлунок. От саме чому і давні наші предки козацького роду, що нічого про вітаміни не знали, звичайно були міцного здоров'я.

——x——

ЗДОРОВ'Я — ЦЕ СКАРБ

Повітря

Свіже й чисте повітря грає велику ролю у вентиляції легенів, оксидує відповідно кров і впарі з тим підсилює здоров'я. Кожна країна має окреме і специфічне для її положення повітря, найкраще воно там, де найменше змін в тисненні, де немає пороху і великих опадів. Гірські спокійні околиці найвідповідніші для відпочинку легенів і тому в горах будують усілякі санаторії для хворих. Теж у гори їдуть на відпочинок люди з міст.

Але і в горах треба стосуватись до своєрідних правил, по горах треба вміти ходити. Отже, на високі гори йдемо спокійно, щодеякий час відпочиваємо та глибоко віддихаємо. Під час такої мандрівки не вільно курити, кричати, багато говорити. Одіж мусить бути пристосована до температури, не слід обтяжувати себе вантажем, а з собою завжди добре мати светер, щоб у час відпочинку накинути на себе. Хто не має здорового серця, не повинен виходити на верхи гір, бо зміна повітря та його тиснення може відорвати його здоров'я.

——x——

ЧОМУ НАША КРОВ ЗГУЩУЄТЬСЯ?

Коли вріжемо палець або шкіру в будь-якому місці нашого тіла, з рани зараз же починає витікати кров, як наслідок поранення маленьких кровяних жилок, після кількох хвилин, кровотеча зменшується і, якщо поріз не був серіозний, зупиняється сама по собі. Припинення кровотечі природним шляхом відбувається в наслідок творення спеціяльного роду кори, яка закриває рану. На це складаються н а й різноманітніші причини, а найголовнішою з них являється згустіння крови при зустрічі з повітрям.

Дуже цікаво прослідити. що властиво діється під час цього процесу. Згадане густіння, чи вірніше утворений згусток є осадком течії кровяної плязми — безбарвної складової частини крови. Вона творить густу сітку волоконець

або фібрину, що переплітає в різних напрямках масу крови і здержує всі тверді її елементи. Кажучи іншими словами, кров неначе закипає на цій волокнистій сітці, творячи описаний вище згусток. Згодом на його порерхні з'являється рідина жовтуватого кольору — сироватка (серум), яка собою дуже нагадує клей. Вона витікає з твердої матерії крови у моменті, коли ця кров засихає, і становить собою майже третину всієї маси згустка.

Останні випробовування, зроблені у Гарвардському університеті, показали, що адренальні залози (одні з т. зв. „керуючих залоз") прискорюють згущення крови, а те саме явище спричинює і всяка сильна тривога.

Кожне поранення стається переважно під час різкого руху або хвилювання і природа спішить згустити кров для рівноваги, щоб тим самим запобігти зайвому витіканню крови.

——x——

СКІЛЬКИ НАМ ТРЕБА КАЛОРІЙ НА ДОБУ?

При тяжкій праці витрати доходять до 5.000 калорій на добу. У спортсменів під час тренування витрачається до 7.000 калорій.

Людина, яка працює фізично витрачає 3.000—3,200 калорій на добу.

Діти від 1 до 3 років витрачають 1,000—1,300 калорій, від 3 до 8 років — 1,500 до 1,900 калорій, від 8 до 12 років — 2,000 до 2,400 калорій.

Підлітки витрачають від 2,500 до 3,500 калорій на добу.

Найбільш раціональне чотиразове живлення на добу. 25% раціону споживаємо на сніданок, 10—15% на другий сніданок, 40—45% на обід і 20% на вечерю.

Крім білків, жирів та вуглеводів для організму потрібні вітаміни А, B_1, B_2, С, Д, Р.

СКІЛЬКІСТЬ КАЛОРІЙ В ПОЖИВІ

Скибка хліба — 100; булка — 120; 100 гр. вареної бараболі — 85; 100 гр. масла — 730; 100 гр. маргарини — 750; 100 гр. смальцю — 900; 100 гр. свинини — 300; 100 гр. макаронів — 360; 100 гр. сирого бочку — 590; 1 зварене яйце — 80; 100 гр. жовтого сиру — 350; 100 гр. творогу — 210; 100 гр. меду — 310; 100 гр. цукру — 410; 100 гр. квашеної капусти — 16; 100 гр. яблук — 58; 100 гр. зеленого горошку — 80; 10 гр. моркви — 40. (1 грам це 0.035 унції).

——x——

ЯКЩО ХОЧЕТЕ МАТИ ЗДОРОВІ ОЧІ

Дехто гадає, що люди, які при праці вживають багато очей (годинникарі, ювеліри, коректори, вишивальниці і т. д.) псують собі через те зір. Тим часом досвід виказує, що ті люди не хворіють більше на очі, як люди інших професій. Що більше: навіть багато з них зберігають нормальний зір довше, як інші люди, бо через часте уживання очі набирають вправи та зберігають силу зору.

Зате треба дуже звертати увагу, щоб світло не падало просто в очі. Тому добре мати вікна не перед собою, а по боках. Вікна повинні бути трохи прислонені фіранками. Електричні жарівки мають висіти вище очей і кидати світло збоку, щоб не разило очей.

Дехто думає, що малі діти, які мають слабий або неправильний зір, з часом цього позбудуться. Це зовсім фальшивий погляд, бо зір дітей не то що не поправиться, а ще далі псується. Через те діти зле вчаться у школі та стають недбайлими. Тому треба з такими дітьми піти до очного лікаря, щоб приписав окуляри та ствердив, чи дитина не хворіє на яку очну недугу. При цьому треба пам'ятати, що, наприклад, діти короткозорих батьків теж бу-

дуть короткозорі, ба, можуть навіть цілком осліпнути.

Багато людей вважають, що коли болять очі, то вистачить піти до оптометриста і купити собі окуляри. Тимчасом дуже часто окуляри не помагають і людина нарікає на оптометриста. На ділі ж оптометрист не винен нічого, бо він може вибрати добрі окуляри, але не може ствердити, чи причиною болю очей не є яка очна недуга. В таких випадках треба піти до лікаря спеціяліста від недуг очей, щоб він устійнив недугу та приписав відповідний лік.

Дуже багато людей хворіє на очі тому, що вліті ходять без темних окулярів і сонячне світло має доступ до їх очей. Щоосени стверджують лікарі - окулісти, що численним людям погіршився зір через перебування на сонці без темних окулярів. Тому стараймося хоронити наші очі перед діянням сонячних променів темними окулярами (з лікарського вибору краска окулярів). Треба ще зважити, що сонце більше шкодить тим людям, що мають сині, очі, як тим, що мають очі брунатні чи чорні, бо в цих останніх чоловік має темну чи бронзову краску, що зупиняє трохи сонячних променів, щоб не дісталися до ока, а сині очі не мають цієї барви і промені дістаються вповні до нутра ока та його ушкоджують.

Зате не шкодить читання в ліжку, яке багато хто вважає шкідливим. Треба лише вживати не засильного світла (не більше 150 ватів) та вважати, щоб світло було вище голови.

Хто має ослаблений зір, зокрема ті, що не бачать добре ввечорі, повинен їсти багато моркви, яка має в собі спеціяльні вітаміни, що скріплюють силу зору. Добре є теж для всіх людей робити очну „руханку", тобто „завертати очима", прижмурювати очі і т. д., бо таким чином око має тренінґ. Але небезпечно масувати око рукою, бо можна його ушкодити.

Дехто пробує уживати окремих крапель (беллядона), щоб мати кращі очі. Ці краплі, щоправда, на короткий час побільшують чоловічок і око стає лискуче і має чудову барву. Зате вони дуже шкодять оку і через такі краплі можна спричинити поважну недугу ока.

Мильний є теж пересуд, що багато сліз шкодять очам. Навпаки, сльози є найкращим дезинфекційним засобом ока, чистять його та нищать всякі бактерії. Хто має замало сліз, повинен промивати око спеціяльним розчином, щоб вдержати його чистим.

ЗАГАДКИ

У мене в двох кишенях є гроші; коли з одної перекладу в другу одного доляра, то буде по рівну, а коли з другої перекладу в першу одного доляра, то в першій буде вдвічі більше, ніж в другій.

(Пять і сім).

***

Пять, пятнадцять,
Без двох двадцять,
Сорок, чотири,
Три і пятнадцять.

(Сто).

***

Сто кіп собак, скільки в них лап?

(Двадцять чотири тисячі).

***

Як сорок пять горіхів розкласти на девять тарілок так, щоб у кожній була рівна кількість горіхів?

(Один, два, три, чотири, пять, шість, сім, вісім, девять).

***

Сиділо на дереві десять горобців. Я кинув палку і двох вбив. Скільки на дереві зосталося?

(Жодного, бо всі які уцілили, полетіли)

ВСЯЧИНА

ДОБРЕ ЗАПАМЯТАТИ

Поліцай в Албуркерк, Ню Мехіко, притримав жінку, яка — в пяному стані — їхала автом з надмірною швидкістю. Він сказав їй: „Якщо видумаєте переконливе оправдання, „тикета" вам не дам". Пані, відразу протверезівши, сказала: „Моїй матері здохла кітка і я пробувала забути цю трагедію". Поліцай „тикета" не дав.

**
*

ГРИБ НА БЕРЕЗІ

У лісах, на стовбурах беріз, часто можна побачити великі бугристі нарости. Це чага, або ракові пухлини дерева. Всередині їх знаходиться темно - коричневе тіло гриба-прутовика. Уражені такою хворобою дерева нерідко переламуються під тягарем власних гілок. Нарости найчастіше бувають на березах, що ростуть серед шпилькових порід. Чага має деякі особливості. Водяна настойка її стримує ріст багатьох цвільових і домових грибів, стимулює проростання насіння пшениці. Народна медицина вважає, що вона має цілющі властивості.

**
*

ЦУКРОНОСИ

Це рослини, багаті на важливі вуглеводи — сахарозу, глюкозу і фруктозу.

У країнах помірного клімату цукор (сахарозу) одержують з цукрових буряків, а в субтропіках і тропіках для цього вирощують цукрову тростину. При чому вона вдвоє-втроє продуктивніша.

У природі є чимало рослин, з яких дістають солодощі. Це є цукровий клен, з соку якого у ЗДА і Канаді готують смачні сиропи, і цукрове сорго, в якому 12 проц. сахарози, що теж іде на сиропи. Кристалічний цукор і сиропи в тропічних країнах виготовляють ще й з плодів рожкового дерева і з соку цукрової пальми.

Глюкозу синтезують з крохмалю, який, у свою чергу, виробляють з картоплі, кукурудзи, рису.

У цикорії, топінамбурі, в гібриді топінамбура з соняшником є ще один цінний вуглевод — фруктоза. Вже розроблено способи, як її вилучати з цих рослин.

**
*

АТОМОВІ РИБИ

Американський дослідний корабель „Робб" виловив недавно незвичайно цікаві глибинні риби з радіоактивним промінюванням. Недалеко Філіппінів витягнув начальний геолог експедиції д-р Вунсун з глибини понад 5.000 метрів (1 метер це понад 39 цалів) рибу, що важила 700 кл. (1 кілограм це 2.20 фунта). На тілі цієї риби відкрито 24 світячі органи. Кожне із світел, що його давали ці органи, мало силу світел, що його давали ці органи.

При ближчому обслідуванні показалося, що ця риба є не тільки наснажена електричною напругою яких 220 вольт, але що вона висилає також радіоактивне промінювання, яке хвилює в ритмі биття серця і є часом сильніше, як промінювання рентґенівського апарату.

Цю рибу перевищила ще риба, звана „світлометом". Вона є зовсім плоска і доходить до 350 кл. ваги. Її зловлено у глибині 7.500 м. На її голові находяться органи, подібні до справжніх рефлекторів, які навіть замикаються при допомозі свого роду повік. З цих „світлометів" виходить таке сильне радіоактивне промінювання, що воно викликує на людській шкірі попарення і є для цілого організму великою небезпекою. Походження променюючих субстанцій

в організмах риб ще досі не виявлено.

**
*

СПАЛАХИ НАДНОВИХ ЗІРОК

Погляньте на небо ясної безмісячної ночі, і ви помітите, що зірки мають різний колір. Чим голубіші вони, тим вища температура на їх поверхні, тим щедріше розсіюють свою енергію в навколишній простір. Енерговіддача багатьох з них майже постійна. Такими є наше Сонце і подібні до нього „спокійні" зірки. Але є й змінні. Серед них найбільше заслуговують на увагу нові й наднові зірки. Це слабі зірочки, що час від часу спалахують. При спалаху, іноді й за кілька діб до нього, блиск зірок збільшується в десятки тисяч разів. Вони роздуваються, оболонка їх відокремлюється і, продовжуючи розширюватися, відлітає в міжзоряний простір. Після цього зірка поступово стискується, тускнявіє і знову стає ледве помітною.

У нашій Галактиці такі явища трапляються в середньому раз на 30—100 років. При цьому виділяється величезна кількість космічних променів. Потужність спалахів деяких наднових зірок можна порівняти з одночасним вибухом мільйона мегатонних атомних бомб на кожному квадратному кілометрі їх поверхні. Природу цих спалахів поки що вивчено недостатньо.

В. Конопльова, кандидат фізико-математичних наук.

**
*

ЧИ ВМІЄШ ЖИТИ ВДВОХ...

Попробуй відповісти на подані запитання. Коли відповідаєш: **так,** напиши у вільній рубриці ту саму цифру, що в першій колоні. Коли ж відповідь твоя буде: **ні,** залиши вільне місце. Врешті підсумуй написані цифри і прочитай в низу характеристику.

1. Чи забуваєш про його іменини, річницю шлюбу? ... 10
2. Чи сушиш йому голову дрібницями, коли він приходить після роботи додому? 10
3. Чи тратиш голову, коли він несподівано приведе на обід свого товариша? 5
4. Чи показуєш, що ти невдоволена з цього приводу? 5
5. Чи говориш його товаришам: мого чоловіка недоцінюють в роботі, хоч він робить за інших? 5
6. Коли обідаєте(снідаєте, вечеряєте) вдвох, чи вимагаєш, щоб він щораз ходив до кухні і щось приносив? 5
7. Чи дорікаєш йому прилюдно, коли він в товаристві випє вина? 10
8. Чи часто увечері приходять до тебе твої подруги сусідки на балачку? 5
9. Чи твердиш, що негативні риси вашої дитини успадковані від него? 10
10. Чи розповідаєш йому про особисті справи своїх подруг, чи знайомих жінок? 5
11. Коли він слухає радіо чи телевізію, чи стверджуєш голосно, що ця авдиція мало цікава? 5
12. Чи говориш про ваші особисті справи в присутності сторонніх осіб? 10
13. Чи вважаєш, що чоловікові не треба залишити грошей на його особисті видатки? 10

Коли ти отримала біля 30-ти пунктів, можеш бути вдоволена, що ти дуже мила в співжитті з твоїм мужем. Від 60—85 пунктів ще можна з тобою витримати. Коли в тебе понад 85 пунктів — не дивуйся, що твій муж незадоволений і знеохочений.

**
*

ПІДВОДНІ МІСТА

Статистика вияснює, що населення земної кулі збільшується на 55 мільйонів осіб річно, а це на думку деяких учених, у неда-

лекій будуччині може спричинити загрозу перенаселення. Тоді земля не буде всилі, не лише виживити, а просто примістити всіх людей на своїй поверхні. Тому вже тепер існують проєкти побудови „підводних міст".

Згідно з наміченими проєктами такі „підводні міста" будуть мати вигляд величезних розмірів корабля чи дому, який буде мати назву „монобльок". Він буде споруджений із залізобетону та скла. Він могтиме помістити 20, чи навіть 50 тисяч населення, яке буде забезпечене всіма вигодами комфорту й гігієни. Більше того, — згадане „місто" має бути устатковане такими апаратами, які будуть використовувати температуру нутра землі для порушування різних споруд, які будуть продукувати повітря, освітлення, огрівання та охолодження, взагалі все, що потрібне для вигідного життя та безпеки.

Окремо будуть споруджені підводні фабрики й підприємства, які мають використовувати та переробляти морські створіння та рослини на поживу для людей, яка має мати вигляд „вітамінових таблеток", щось у виді теперішньої аспірини.

Комунікація з тими „підводними містами" проєктується за допомогою „підводних ракет", які зможуть летіти в повітрі чи плисти під водою, і вони мають бути так споруджені, що передньою частиною мають „всисатися" в стіну „монобльоку", де буде споруджена їхня стація вивінувана спеціяльними апаратами, які будуть вивантажувати чи навантажувати все, що призначене до вивозу й усе це має виконуватися з прецезійною точністю.

Все це виглядає на перший погляд на фантазію, — але коли взяти до уваги здобутки науки й техніки, що відбуваються вже тепер, на наших очах, то не можна виключити можливости тої реалізації „підводних міст".

**
*

ОСНОВНИЙ ЗАКОН ПРИРОДИ

Кулиста форма нашої землі наводить нам на думку питання: „Як держаться на ній люди, звірята, каміння та всі річи, неприкріплені нічим до поверхні землі, а зокрема ті, що є по противній стороні нашої землі?"

Довгі віки було це питання таємною загадкою, аж в 1673-му році вияснив його геніяльний астроном і дослідник природи Ісаак Нютон.

Ось погляди цего великого вченого: „Кожня найменша частиночка матерії наділена силою притягання. Тією силою держаться взаїмно складові частинки кожнього тіла, та всі тіла взаїмно із землею, а вкінці й всі „небесні тіла" себто Земля, Сонце, Місяць і звізди. В цілій природі панує закон взаїмного тяготіння. З огляду на те, що сила притягання є в кожній і найменшій частині кожної матерії, вона тим більша, чим більша маса тіла, а тим менша, чим менша маса тіла. Тією силою держаться взаїмно всі тіла, навіть і віддалені від себе. Отже коротко кажучи, взаїмна сила притягання тіл є „просто пропорціональна до маси, а відворотно пропорціональна до квадрату віддалення тіл".

Оце той славний закон загального тяготіння в природі, яким здобув собі Нютон безсмертну славу, се той таємничий ключ до розвязки багатьох таємниць природи, се те чарівне слово, яке дозволяє нам розуміти будову та устрій цілої нашої вселенної. Відкриваючи згаданий закон загального тяготіння, поклав Нютон основи новітньої астрономії, яка швидко дійшла до пишного розвою й розцвіту.

**
*

„АСТРАТОНІК"

На ярмарку новинок у Ганновері демонструвався телефонний автомат „Астратонік". На протязі цілої доби він відповідав на телефонні дзвінки й записував усі розмови на магнетофонну стрічку.

***

ТРИОКІ ЯЩІРКИ

На островах Нової Зеландії водяться триокі ящірки туатари і живуть вони, як вважають вчені, до 500 років.

ОДИНОКЕ УКРАЇНСЬКЕ ПОХОРОННЕ ЗАВЕДЕННЯ У ВІННІПЕҐУ

Обслуговуємо українців в Манітобі від 1917 р.

ZAWIDOSKI FUNERAL CHAPEL

Досвідчена й гідна обслуга.

ПАЧКИ В УКРАЇНУ

з оплаченим митом.

ПОВНА ГАРАНТІЯ

Найнижчі ціни тільки у

VEGA TEXTILES

OVERSEAS PARCEL SERVICE LTD.

950 Main St., Winnipeg 4, Man.

Phone 582 4744

C. A. DE FEHR & SONS

78 Princess St. WINNIPEG — 10970-84 St. EDMONTON

261-1st Avenue North SASKATOON — 1202 Osler REGINA, SASK.

LARSEN'S MEMORIALS

1801 Notre Dame Ave. at Keewatin St. Winnipeg 3, Man.

У Великому Вінніпеґу ми є головним торговцем нагробних пам'ятників **Rock of Ages.**

Коли відвідаєте наш модерний „шоврум" та оглянете наші пам'ятники, то Ви самі переконаєтеся, що ми вживаємо найкращої якости ґраніт та що наша робота є найкраща.

Телефон 783-3178. Мешкання 837-1204.

ЧИ ВИ ВЖЕ Є ЧЛЕНОМ

Кредитової Кооперативи Північного Вінніпеґу

(North Winnipeg Credit Union Society Ltd.)

ПРИЙМАЄ ОЩАДНОСТИ — УДІЛЮЄ ПОЗИЧКИ

544 Selkirk Ave. **Winnipeg 4, Man.** **Phone JU 9-8808**

Кооператива відкрита: в понеділок від год. 1.00—7.00 ввечорі, вівторок до п'ятниці цілий день, тобто від год. 9 рано до 7-ої ввечорі, а в суботу тільки від 9—1.00 в пол.

За всякими аптекарськими речами вдавайтесь до:

CHARLES DRUG

291 Selkirk Ave.
Cor. Charles St.,
WINNIPEG

Phone JU 2-4898

ЕВГЕН УГРИНЮК, власник

CROPO FUNERAL CHAPEL

Одно з найновіших, модерних похоронних заведень у Вінніпеґу з каплицею на 300 осіб, від нікого незалежне.

MAIN & LUXTON, WINNIPEG
Telephone JU 6-8044

ПОРА ВСТАНОВИТИ НОВІ ЕЛЕКТРИЧНІ ПРОВОДИ... ПЛАТІТЬ ЗА ЦЕ РАТАМИ!

Чому чекати? Чому терпіти через вигоріння запобіжних пробок (фюзів)? Через брак електричних контактів? Повільне діяння електричних приладів? Слабе освітлення? Змініть це все — вставте нові електричні проводи тепер а за них платіть пізніше! Уживайте вигідний Фінансовий Плян Гайдро для плачення за перероблення дротових проводів, котрих вам потрібно. Не треба завдатку, можна виплачувати аж до трьох років, низький процент. Покличте свого електричного контрактора або зверніться за дальшими інформаціями.

WINNIPEG HYDRO

FIFTH FLOOR, CITY HALL, WINNIPEG 2 **TELEPHONE: 946-0235**

ДАРУНКИ РІДНИМ В УКРАЇНІ

Висилайте посилки своїм рідним та знайомим почерез нашу фірму

„УКРАЇНСЬКА КНИГА".

Достава ґарантована. Мито оплачуємо тут. Уживаних речей не висилаємо. Заходіть, пишіть або телефонуйте за нашим цінником та інформаціями.

UKRAINSKA KNYHA

613 Selkirk Ave. **Winnipeg 4, Man.** **Ph. 586-1106**

GENERAL INSURANCE AGENCY
STANDARD INVESTMENT COMPANY
715 McIntyre Blk.
Вінніпеґ, Манітоба
Тел. 942-3892
Днями й вечорами.
Рез. А. КРИПЯКЕВИЧ 269-3708

ОЩАДНО КРЕДИТОВА СПІЛКА КАРПАТІЯ
Ощадності
Позички
Маєток поверх $5,000,000.00
CARPATHIA CREDIT UNION SOCIETY LTD.
864 Main St. Winnipeg 4, Man.
Phones 586-1223
586-3864

RUSSELL OLEKSHY, B.S.A., LL.B.
BARRISTER, SOLICITOR & NOTARY
10826-82 Ave. Edmonton, Alberta Phone: 433-1448
Також веде канцелярію в Thorsby, Alta.

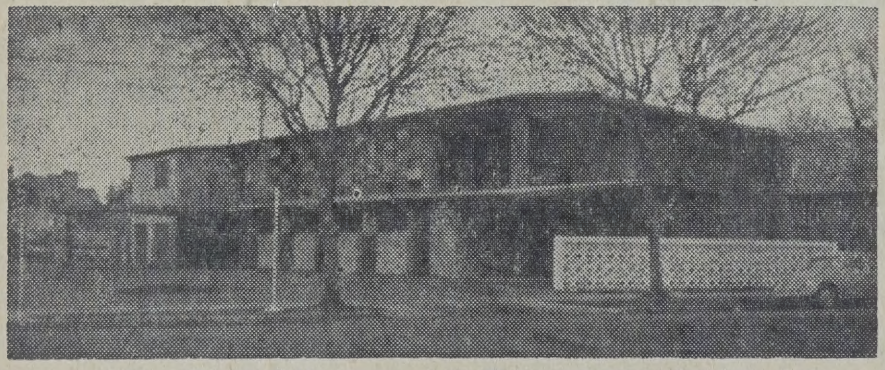

НАЙНОВІШЕ І НАЙМОДЕРНІШЕ
ПОХОРОННЕ ЗАВЕДЕННЯ В ЕДМОНТОНІ

Покірне зрозуміння, симпатії і сумлінна услуга — оце головні мотиви нашої професійної услуги. Можете буги певні, що всі деталі будуть поладнані з професійним умінням і ненастирливою ввічливістю, коли ми виконуємо свої обов'язки під час церемоній. Без уваги на годину, віддаль ми завжди до ваших послуг.

SOUTH SIDE MEMORIAL CHAPEL LTD.
ПОХОРОННІ УПРАВИТЕЛІ, В. ФЕДУН.
Український представник, В. ЯДЛОВСЬКИЙ
8310 - 104 Street Edmonton, Alta. Phone 433-8733

—X—

Agents :
NISKU: ALFRED LECHELT
Phone: 446-2468
NEW SAREPTA: ALFRED SCHLENDER
Phone 92413

JOHN GARGUS
Andrew, Alta.
Phone: 365-3520
365-3560

THORSBY: JOHN PAWLIK
Phone 36
CALMAR:
Phone 445-3404
HAY LAKES: HENRY ZUCHT
Phone 354

P. J. LAZAROWICH, Q. C.

BARRISTER, SOLICITOR, NOTARY PUBLIC

916 McLeod Building

Phones:
Office 422-5466
Res. 433-3653

EDMONTON, ALTA.

YANDA, GREGORY & SNAYCHUK

BARRISTERS, SOLICITORS & NOTARIES

307 Royal Trust Bldg.

EDMONTON, ALTA.

STERLING MEMORIALS LTD.

3619-118 Ave. Edmonton, Alta.
Phone 474-1311
Branches:
9520 Jasper Ave., Edmonton, Alta.
St. Paul, Alta.

Виробляємо нагробні памятники з шведського граніту й італійського мармуру. Виконуємо замовлення поштою і висилаємо памятники де би не було в Канаді прямо до ваших дверей. Памятники проєктуємо й гравіруємо написи. Ціни від $79.00 вгору. Оплачуємо пересилку до ваших дверей. На зимових замовленнях — велика знижка. Замовляйте тепер і щадіть. Одиноке українське виробництво памятників в Західній Канаді.

Пишіть за безплатним цінником.

Управителі: **Петро Кокольський і М. Шевчук.**

Д-р Г. Стефаник,
F.R.C.P.(C)

Лікар — спеціяліст внутрішньої медицини і кормової системи.
215 Academy Place
11520-100 Avenue
Phone 482-4744 Res. 484-3821
EDMONTON, ALTA.

Wescab LTD.

SCHOOL FURNITURE DIVISION
CHURCH FURNITURE
BANQUET TABLES
& STACKING CHAIRS

ІВАН СУЛИМА, президент
8910-125 Ave. Edmonton, Alberta
Phone 474-6461

715-42 St. Saskatoon, Sask.

UKRAINIAN BOOK STORE

CANADIAN IMPORTERS LTD.

P.O. Box 2414 — 10205-97 Street

EDMONTON 15, ALTA.

Найбільший вибір українських книжок і грамофонових платівок. Великий вибір полотна до вишивання, нитки Д. М. С. Кераміки і стінні календарі. Висилаємо на бажання каталог книжок, платівок, календарів.

BOW VIEW

MOTOR LODGE

BANFF • ALBERTA

Located on the Bank
of the Beautiful Bow River
and Wolf Street

IN THE HEART OF THE COLOURFUL CANADIAN ROCKIES

P. N. SHEWCHUK,
President

Phone 762-2261
Box 1227
Banff, Alberta, Canada

Phone: 422-1468
424-9907

East-West Travel

Agency of Globe Tours,

TOURS
CRUISES

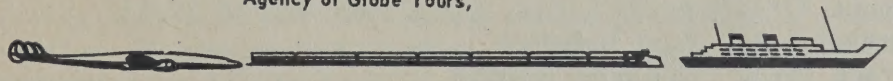

10553A - 97th STREET ★ EDMONTON, ALBERTA, CANADA

Через наше українське бюро можна:

- набути білети для подорожування і перебування в Україну та різних країнах світу і в Канаді.
- набути паспорт, візу, тури, білети на літак, корабель або поїзд,
- робити старання спровадити рідних з Европи,
- робити старання про набуття метрики.

КОРИСТУЙТЕСЯ НАШИМ ДОСВІДОМ І ОБСЛУГОЮ!

ЗМІСТ:

Стор.

М. І. Мандрика: В Ювілей Соборности України (вірш) 31
50-річчя Акту Соборности 33
Ф. Невестюк: День злуки (вірш) 34
Акт Соборности у світлі тогочасних документів 35
С. Яричевський: Гимн (вірш) 39
М. Ч.: Десять днів у Києві в січні 1919 р. 40
Уляна Кравченко: 22 січня 1919 р. (вірш) 47
М. Д.: 933-ліття історично-державної соборности України 48
Трудовий Конґрес 51
С. В.: Коротка хронологія 1919 р. 53
І. Багряний: Рідна мова (вірш) 58
О. Гончар: Збита роса (уривок з роману „Собор") 59
За Збруч (уривок спомину) 75
На Київ (нарис походу на Київ) 79
Г. Столярчук: Українська мова (вірш) 82
І. Вербицький: Заняття Києва 83
Р. Купчинський: Київ наш 87
Українські армії і їх походи в 1919 р. 88
Ю. Шкрумеляк: Повість про одну смерть 95
В. Пачовський: Світова місія України 97
Л. Л.: В чотирокутнику смерти (спомин) 98
В. Самійленко: Казка про смутного чоловіка (оповідання) 102
С. В.: Повстанчі отамани і отаманщина 105
Нестор Махно 107
Є. Якимів: Гостина Махна в Умані 109
М. Середа: Отаман Ангел 111
М. Середа: Отаман Божко 115
М. Середа: От. Ю. Тютюнник 120
М. Середа: От. Шепель 126
Ю. Магалевський: Віра Бабенко 131
Як Оттава стала столицею Канади 135
Р. Мекензі: Традиція кленового листка 136
Церква в житті канадійців 138
Д-р Й. Пеленський: Наша традиція 141
О. Вишня: Як ми учились (оповідання) 154
А. Качор: Соціяльні та кооп. праці Туган-Барановського 157
В. Ш.: Що таке календар 167
Зощенкові усмішки 171
Вічний календар 178
Поради для збереження здоровя 181
Всячина 184

Редактор Календаря-Альманаха — Степан Волинець.

На першій сторінці обкладинки: **Портрет Головного Отамана С. Петлюри** з 1919 року.

Щаслива Родина

Майбутнє забезпечене

Цей батько подбав, що його родина завжди буде мати комфорт забезпечення. Він зарядив солідну програму асекурації на життя і здоровя, що дає певну охорону тепер і прибуток у відставці, що його ніколи не зможе пережити.

Хай репрезентант Грейт-Вест допоможе вам уплянувати забезпечене майбутнє — якнайскорше.

THE **Great-West Life** ASSURANCE COMPANY

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ

„ВІСНИК"

РЕЛІГІЙНИЙ ЧАСОПИС ДЛЯ УКРАЇНЦІВ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

„ВІСНИК" є органом Української Греко-Православної Церкви в Канаді. На його зміст складаються статті на релігійно-моральні та церковно-історичні теми, гарні й повчальні оповідання для молоді й старших, матеріяли для Недільних Шкіл, новинки з церковного світу й т. п.

„ВІСНИК" стоїть на сторожі найдорожчого скарбу українського народу — на сторожі його Віри й Церкви, — й тому повинен знаходитися в хаті **кожного православного українця.**

ПЕРЕДПЛАТА:

У Канаді ..... $4.50 на рік
За кордоном ..... $5.00 на рік

THE HERALD

7 St. Johns Ave., Winnipeg 4, Man.

Canada

B37162

WINNIPEG' ...TEL . . .

1030 McPHILLIPS ST.

- 24 custom designed contemporary styled suites — each with individually controlled heating and air conditioning.
- Two conference rooms ideally suited for small meetings and informal entertaining.
- Cartwheel Dining Room — for leisurely dining, whether it be an after-theatre snack or a gourmet dinner.
- **ROUNDELL LOUNGE** — For that friendly tete-a-tete in a pleasant intimate atmosphere.
- **PONDEROSA ROOM** — Modern yet rustic. Fast becoming one of Winnipeg's most popular and relaxed meeting places, with nightly entertainment.
- **LINCOLN ROOM** — Comfortable, spacious, air-conditioned banquet facilities, seating up to 500 persons.

УКРАЇНСЬКІ ВЛАСНИКИ.

ДРУКАРНЯ „УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ"
ДО ВАШИХ ПОСЛУГ!

ДРУКАРНЯ УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ
завжди готова точно і солідно послужити вам у всіх ваших друкарських потребах.

ДРУКИ:
ДЛЯ БИЗНЕСОВИХ ФІРМ,
ДЛЯ ПРОФЕСІОНАЛІВ,
ДЛЯ ОСОБИСТИХ ПОТРЕБ,
ДЛЯ ЦЕРКОВНИХ ГРОМАД,
ДЛЯ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ,
ДЛЯ ШКІЛ І МУНІЦИПАЛІВ.

Для ДРУКАРНІ „УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ"
найменша друкарська робота є важна. Вона приспособлена виконати все, що входить в обсяг друкарської штуки. Вдавайтеся особисто або листовно на адресу друкарні:

TRIDENT PRESS LTD.
212 Dufferin Avenue
P. O. Box 3629, Sta. B., Winnipeg 4, Manitoba.